T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZITÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUSHAF, EL YAZMASI ESERLERDE VE HİLYE-İ ŞERİFLERDE YER ALAN DURAK MOTİFLERİNİN DİJİTAL YORUMLAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esma ÇETİNKAYA

SANAT VE TASARIM ANA BİLİM DALI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUSHAF, EL YAZMASI ESERLERDE VE HİLYE-İ ŞERİFLERDE YER ALAN DURAK MOTİFLERİNİN DİJİTAL YORUMLAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esma ÇETİNKAYA

SANAT VE TASARIM ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Seçil KARTOPU

Ankara, 2024

ONAY SAYFASI

Esma ÇETİNKAYA tarafından hazırlanan "Mushaf, El Yazması ve Hilye-i Şeriflerde Yer Alan Durak Motiflerinin Dijital Yorumlamaları" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kabul / Red	Kurumu	İmza
Doç. Dr. Seçil KARTOPU	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi / Görsel İletişim ve Tasarım	
Doç. Dr. İhsan TOKTAŞ	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi / Endüstriyel Tasarım	
Doç. Dr. Pınar TOKTAŞ	Kabul	Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi / Geleneksel Türk Sanatları Bölümü	

Tez Savunma Tarihi: 25/07/2024

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Muhammed Enes KALA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlamasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 25/07/2024.

İmza
Esma ÇETİNKAYA

TEŞEKKÜR

Araştırmanın fikir aşamasında beni yönlendiren ve çalışma boyunca desteğini ve emeğini esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Seçil KARTOPU'a, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Mimarlık ve Güzel Sanatlar Fakültesi hocalarıma, araştırmamıza fikirleriyle destek verip katkı sağlayan değerli hocalarımız; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Doç. Dr. Pınar TOKTAŞ'a, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Doç. Dr. İhsan TOKTAŞ'a ve araştırma boyunca tarihi konularda desteğini esirgemeyen okulumuz tarih öğretmesi Turgut OK'a, dijital çizimlerde yardımcı olan Bengü Sude KAYAPINAR ile aileme teşekkür ederim.

ÖZET

Mushaf, El Yazması Eserlerde ve Hilye-i Şeriflerde Yer Alan Durak Motiflerinin Dijital Yorumlamaları

Tezyini sanatlar içinde yer alan Geleneksel Türk sanatları, Orta Asya kültüründe başlayıp, farklı coğrafyalardaki sanatçıların katkısıyla gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Türkler, yüzyıllar boyunca değişik coğrafi bölgelerde yaşamış ve yaşadıkları coğrafyada hem kendi sanat anlayışlarını devam ettirmiş hem de çağdaşları olan ulusların sanatlarını harmanlayıp, kendilerine özgün bir sanat üslubu geliştirmiştir. Özellikle İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra Türkler, yaşadıkları coğrafyalarda devletler kurarak tezhip sanatı başta olmak üzere birçok sanat alanının gelişimine ve değişimine katkı sağlamıştır.

Mushaf ve el yazması kitap sanatlarının tezyinatında kullanılan tezhip sanatının, Türk-İslâm kültürü içinde önemli ve uzun bir geçmişi vardır. Zengin motif geçmişine sahip olan tezhip sanatı desenleri, Mushaf ve el yazması eserlerde bulunan unvan sayfaları, serlevha (Fatiha ve Bakara sureleri), hatime sayfası, zahrîye sayfası gibi farklı sayfaların tezyinatında kullanılmıştır. İlk Mushaflar incelendiğinde sure başlarını ve ayet sonlarını belirtmek için basit çizim tezyinatının yapıldığı görülmektedir. Zaman içinde ayet sonlarını belirtmek için işaretlere ihtiyaç duyulmuş ve çizgi, nokta formunda ilk durak örneklerinin ayet sonlarına yerleştirildiği görülmektedir.

Mushaf ayetlerinin sonunda bırakılan boşluklara dönemin özelliklerine göre durak motifleriyle (tezyini noktalar) yerleştirilmiştir. Bu motifler, Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerine farklı bir incelik ve zarafet katmıştır. Zarafet ve inceliğin güzelliğini taşıyan durak motiflerini sanatçılar, eserlerde dönemin özelliklerine göre hatayi, pençhane, geometrik yıldız çizimleri, helezoni, mücevher, üç yapraklı, beş yapraklı gibi durak motif çizimleri olarak kullanılmıştır.

Bu araştırmada; ulaşılabilen Mushaflar, el yazması ve Hilye-i Şeriflerin yer aldığı tez, makale, araştırma ve kitaplardaki durak motifleri incelenerek; yüzyıllar içinde durak motif değişimlerinin tezhip sanatı yönünden üslup, renk, çizim ve dönem analizleri bulunmaktadır. İncelenen örnek Mushaf, el yazma ve Hilye-i Şerif eserlerinde bulunan durak motifleri ile ilgili açıklamalar yapılarak, geçmişten günümüze değişen dönemler içinde tezhip sanatı ve ekolleri hakkında bilgiler verilerek, durak analiz anlatımları dijital çizim özellikleriyle birleştirilerek araştırmada yer almaktadır. Örnek seçilen durak motiflerinin aslı esas alınıp

simetriye dikkat edilmeye çalışılarak dijital çizimleri yapılmış ve bazı durak motiflerine dijital yorumlar eklenerek güncel durak motifleri oluşturulmuştur. Örnek seçilen durak motiflerle ilgili dini kitaplarda bulunan anlamları ve hikâyeleri motif analiz açıklamalarına eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mushaf, Durak, Dijital Tasarım, Analiz, Tezhip.

ABSTRACT

Digital Interpretations of Stop Motifs in Mushafs, Manuscripts and Hilya-i Sharifs

Traditional Turkish arts, which are included in the decorative arts, started in Central Asian culture and developed with the contribution of artists from different geographies and have come to the present day. Turks have lived in different geographical regions for centuries and both continued their own understanding of art in the geography they lived in and developed a unique art style by blending the arts of their contemporaries. Especially after the adoption of Islam, Turks established states in the geographies they lived in and contributed to the development and change of many art fields, especially the art of illumination.

The art of illumination, which is used in the illumination of Mushaf and manuscript book arts, has an important and long history in Turkish-Islamic culture. The patterns of illumination art, which has a rich motif history, were used in the decoration of different pages such as title pages, serlevha (Fatiha and Baqara suras), hatime page, zahrîye page in Mushaf and manuscript works. When the first Mushafs are examined, it is seen that simple drawing decoration was used to indicate the beginning of surahs and the end of verses. In time, signs were needed to indicate the end of verses and the first examples of stops in the form of lines and dots were placed at the end of verses.

In the gaps left at the end of the Mushaf verses, stop motifs (ornamental dots) were placed according to the characteristics of the period. These motifs added a different delicacy and elegance to the Mushaf, manuscripts and Hilye-i Şerif works. The stop motifs, which carry the beauty of elegance and delicacy, were used by the artists as stop motif drawings such as hatayi, pençhane, geometric star drawings, spiral, jewel, three-leafed, five-leafed according to the characteristics of the period.

In this research; by examining the stop motifs in theses, articles, researches and books containing accessible Mushafs, manuscripts and Hilye-i Şerifs; there are style, color, drawing and period analyzes of the stop motif changes over the centuries in terms of illumination art. By making explanations about the stop motifs found in the sample Mushaf, manuscripts and Hilye-i Şerif works examined, giving information about the art of illumination and its schools in the changing periods from past to present, the stop analysis narratives are combined with digital drawing features and included in the research. Digital

drawings were made based on the original durak motifs selected as examples, trying to pay attention to symmetry, and current durak motifs were created by adding digital comments to some durak motifs. The meanings and stories found in religious books related to the selected stop motifs are added to the motif analysis explanations.

Keywords: Mushaf, Durak, Digital Design, Analysis, Illumination

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI i
BEYAN ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
ÇİZİMLER DİZİNİ x
GÖRSELLER DİZİNİ xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ xxxviii
1. BÖLÜM 1
1. GİRİŞ 1
1.1. Problemin Niteliği, Kapsamı ve Sınırları 2
1.2. Araştırmanın Kapsamı 3
1.3. Problem 3
1.4. Araştırmanın Amacı 4
1.5. Araştırma Yöntemi 4
1.6. Veri Toplama Araçları 5
1.7. Konu ile İlgili Literatür 5
2. BÖLÜM 8
2.1. Yazma Eserlerin Doğuşu ve Gelişimi 8
2.2. Mushaf'ın (Kur'an-ı Kerim) Tarihi Süreci 10
2.3. Mushaf Tezyinatı 16
2.4. IX. yy ve XIII. yy Tezhip Sanatına Genel Bakış 20
3. BÖLÜM 23
3.1. Durak Formları 23
3.1.1. Pençhane (Pençberk) Durak 23

3.1.2. Seberk Durak 24
3.1.3. Şeşhane Durak 24
3.1.4. Helezoni (Helezonik) Durak 25
3.1.5. Zer Durak 25
3.1.6. Mücevher Durak 25
3.1.7. Yaprak Durak 26
3.1.8. Müzehhep Durak 26
4. BÖLÜM 27
4.1. Bulgular 27
4.1.1. VII. yy ve XII. yy Tezhip Sanatı 27
4.1.2. VII. ve VIII. Yüzyıl Durak Motifleri 28
4.1.3. IX. Yüzyıl Mushaf Durak Motifleri 100
4.1.4. X. Yüzyıl Mushaf Durak Motifleri 121
4.1.5. XI. Yüzyıl Durak Motifleri 131
4.1.6. XII. Yüzyıl Durak Motifleri 147
4.2. XIII yy. - XVI. yy. Tezhip Sanatı 161
4.2.1. XIII. Yüzyıl Durak Motifleri 164
4.2.2. XIV. Yüzyıl Durak Motifleri 191
4.2.3. XV. Yüzyıl Durak Motifleri 214
4.2.4. XVI. Yüzyıl Durak Motifleri 236
4.3. XVII. yy-XX. yy Tezhip Sanatı 272
4.3.1. XVII. Yüzyıl Durak Motifleri 274
4.3.2. XVIII. Yüzyıl Durak Motifleri 290
4.3.3. XIX. Yüzyıl Durak Motifleri 324
4.3.4. XX. Yüzyıl Durak Motifleri 388
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 410
KAYNAKLAR 421

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1: D Durak Motifi. Dijital Çizim 34
Çizim 2: İncir Formuna Benzetilen Durak. Dijital Çizim 34
Çizim 3: Dijital Yorum Çizimi 35
Çizim 4: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. A 38
Çizim 5: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. B 38
Çizim 6: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. C 39
Çizim 7: TSMK H.S. 32, (y. 25b). Dijital Çizim 40
Çizim 8: A'şar Durakları Motifi. Dijital Yorum Çizimi. A 41
Çizim 9: Aş'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. B 41
Çizim 10: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. C 42
Çizim 11: A'şar Durakları Penç. Dijital Yorum Çizimi 43
Çizim 12: Penç Durak. Dijital Çizim 43
Çizim 13: Ahmas Durakları Motifi. Dijital Çizim. B 44
Çizim 14: Ahmas Durak Motifi. Dijital Çizim. A 45
Çizim 15: TSMK H.S. 32, (y. 402a). Dijital Çizim, B 46
Çizim 16: Ahmas Durak Motifi. Dijital Çizim. C 46
Çizim 17: İlk Dönem A'şar ve Ahmas İşaretleri Büyük Durak. Dijital Çizim 47
Çizim 18: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim 49
Çizim 19: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim 50
Çizim 20: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim 50
Çizim 21: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim 51
Çizim 22: 100. Ayet.Dijital Çizim 51
Çizim 23:100.Ayet Durağı, Dijital Çizim 52
Çizim 24: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim 52
Çizim 25: Hz. Osman'a İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerim,"Mieteyn" Yazılı Dikdörtgen Durak. Dijital Çizim (Altıkulaç, s.15, Levha 3) 53
Çizim 26: Hz. Osman'a İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerim,"Mieteyn" Yazılı Dikdörtgen Durak. Dijital Çizim (Altıkulaç, s.15, Levha 3) 53
Çizim 27: Ircıca, Levha 2:14. Dijital Çizimler 54
Çizim 28: Ircıca, Levha 2:14.Dijital Yorum Çizimi 55
Çizim 29: Ircıca,2007:14 (levha 2).Dijital Çizim 56
Çizim 30: Ircıca,2007:14 (levha 2). Dijital Çizim 56
Çizim 31: Ircıca,2007:14 (levha 2). Dijital Yorum Çizimi 57
Çizim 32: Ircıca,2007:14 (levha 2).Dijital Yorum Çizimi 57

Çizim 33: Bizans Etkisini Taşıyan Durak Motifi. Dijital Çizim 58
Çizim 34: Topkapı Mushaf'ı Durak Çizimi. Dijital Yorum Çizimi 59
Çizim 35: Kayravan 9 Nüshası Dijital Çizim 61
Çizim 36: Hz Osman'a izafe edilen Kur'ân-ı Kerim'den Bir Sayfa, Nisa Sûres. Dijital Yorum Çizimi 64
Çizim 37: TSMK H.S. 32, (y. 62a/ VII. yy), (Kılınçer,2019:60). Dijital Çizim Yorumu ... 64
Çizim 38: Topkapı Mushaf Durak. Dijital Çizim 65
Çizim 39: Qur'an Manuscripts, London: The British Liabrary. Dijital Çizim 66
Çizim 40: Paris Mushaf'ı vr. 4b. Dijital Çizim 68
Çizim 41: Paris Mushaf'ı vr. 50a. Dijital Çizim 69
Çizim 42: Türk Petrol Vakfı 0001 Envanter No. Mushaf Damla Durak VII. YY. Dijital Çizim 71
Çizim 43: Daru'l Kutub El- Misriyya Dital Yorum Çizimi 73
Çizim 44: Bizans Sanatı Etkisiyle Oluşturulan Dairesel Durak. Dijital Çizim 74
Çizim 45: TSMK H.S. 32, (y. 4b). Dijital Yorum Çizimleri 75
Çizim 46: TSMK H.S. 32, (y. 389a). Dijital Çizim 76
Çizim 47: TSMK H.S. 32, (y. 389a). Dijital Çizim 77
Çizim 48: TSMK H.S. 32, (y. 25b). Dijital Çizim 78
Çizim 49: TSMK H.S. 32, (y. 25b) Yorumlanmış Dijital Çizim 79
Çizim 50: TSMK H.S. 32, (y. 41b).Dijital Çizim 80
Çizim 51: TSMK H.S. 32, (y. 128a).Dijital Çizim 82
Çizim 52: TSMK H.S. 32, (y. 347a). Dijital Yorum Çizimi 83
Çizim 53: TSMK M. 3, (y. 58b). Dijital Çizim 84
Çizim 54: Düğüm Geçmeli Baklava Formlu Durak, TSMK M. 3, (y. 23a). Dijital Çizim. 86
Çizim 55: TSMK M. 3, (y. 83a). Dijital Çizim 87
Çizim 56: TSMK Y. 754, (y. 51a). Dijital Çizim 88
Çizim 57: TSMK A. 2, (y. 279a). Dijital Yorum Çizimi 89
Çizim 58: Abbasi Dönemi Mushaf Durak. Dijital Çizim 90
Çizim 59: Abbasi Dönemi Mushaf Durak. Dijital Çizim 91
Çizim 60: Abbasi Dönemi Mushaf Durak. Dijital Çizim 92
Çizim 61: Abbasi Dönemi Mushaf. Dijital Çizim 93
Çizim 62: Sûrebaşı Tezyînatı, Leyl Sûresi (402a), Emevî Dönemi, TSMK 44/32. İstanbul. Dijital Çizim 97
Çizim 63: Sûrebaşı Tezyînatı, Leyl Sûresi (402a), Emevi Dönemi, TSMK 44/32.İstanbul. Dijital Çizim 98
Çizim 64: TSMK E.H. 2, (y. 353a). Dijital Yorum Çizimi 101

Çizim 65: Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4.(y. 35b).Dijital Çizim 103
Çizim 66: Dikdörtgen Formlu Durak, TSMK E.H. 4 (y. 52b).Dijital Çizim 104
Çizim 67: Kare ve Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4, (y. 2a). Dijital Çizim 106
Çizim 68: TSMK E. H. 4, (y. 55a). Dijital Çizim 107
Çizim 69: TSMK E. H. 4, (y. 142a). Dijital Çizim 108
Çizim 70: Dikdörtgen Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 152b). Dijital Çizim 109
Çizim 71: Mushaf Gülü, TSMK R. 6, (y. 22a). Dijital Çizim 110
Çizim 72: TSMK Y. 774, (y. 591a). Dijital Çizim 111
Çizim 73: TSMK Y. 774, (y. 591a). Dijital Çizim 111
Çizim 74: TSMK Y. 753, (y. 185a). Dijital Çizim 112
Çizim 75: TSMK Y. 753, (y. 202a).Dijital Çizim 113
Çizim 76: Zermürekkepli Sayılı Durak, TSMK Y. 753.Dijital Çizim 114
Çizim 77: Dublin Chester Beatty Library and Oriental Art Gallery Serlevha Sayfası. Dijital Çizim 115
Çizim 78: K.S. (TSMK. B.3.). Dijital Çizim 117
Çizim 79: K.S. (İ.Ü. NESK. A. 6803.Dijital Çizim 118
Çizim 80: Abbasî dönemi X. yy. (TİEM 457, Kat.16). Dijital Çizim 122
Çizim 81: (TSMK. E.H.6). Dijital Çizim 123
Çizim 82: Kuwait National Museum, nr. 39a. Dijital Çizim 124
Çizim 83: TİEM, nr. 556.Dijital Çizim 125
Çizim 84: K.S. (TSMK. Y.746). Dijital Çizim 127
Çizim 85: K.S. (TSMK. E.H.233). Dijital Yorum Çizimi 128
Çizim 86: TİEM, nr. 431 A-B.Dijital Çizim 133
Çizim 87: D. S. Rice, s. VI. Dijital Çizim 135
Çizim 88: D. S. Rice, s. VI. Dijital Yorum Çizimi 136
Çizim 89: K.S. (TİEM. 454). Dijital Çizim 137
Çizim 90: K.S. (TİEM. 454). Dijital Yorum Çizimi 137
Çizim 91: K.S. (TSMK. Y.752). Dijital Yorum Çizimi 139
Çizim 92: Irak ve İran (Musul) 11 yy, 19,2x14 cm. Dijital Çizim 142
Çizim 93: 437-439 Envanter Nolu Varak. Dijital Çizim 143
Çizim 94: 437-439 Envanter Nolu Varak. Dijital Çizim 144
Çizim 95: 437-439 Envanter Nolu Varak. Dijital Çizim 144
Çizim 96: K.S. (TSMK. E.H. 219). Dijital Yorum Çizimi 151
Çizim 97: K.S. (TSMK. E.H. 219).Dijital Yorum Çizimi 151
Çizim 98: K.S. (TSMK. E.H. 219). Dijital Çizim 152

Çizim 99: K.S. (TSMK. E.H. 219). Dijital Çizim 152
Çizim 100: K.S. (TMSK. Y.748).Dijital Çizim..... 154
Çizim 101: K.S. (TMSK. Y.748).Dijital Yorum Çizim 154
Çizim 102: K.S. (TMSK. Y.748). Dijital Yorum Çizimi 155
Çizim 103:Irak-Bağdat, Ramazan 408(Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua.Dijital Çizim 156
Çizim 104: Kuzey Afrika veya Endülüs'te Pembe Kâğıt Üzerine Mağrip Alfabesiyle Yazılmış Tezhipli Mushaf Yaprağı. Dairesel Büyük Durak Dijital Çizim 166
Çizim 105: Mağrib Yazısı, Mushaf Suresi 79:18-19.Dijital Çizim..... 168
Çizim 106: Kufi tarzı XIII. Yüzyıl Kur'an-ı Kerim..... 169
Çizim 107: İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî.Dijital Çizim..... 170
Çizim 108: İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî. Dijital Yorum Çizimi 171
Çizim 109: Tahran, İran Bâstân Müzesi, 4277, vr. 248a 9. Bağdat. Dijital Yorum Çizimi 176
Çizim 110: El-Makâmetü'd-Dürriyye Reyhanî Yazı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2848, 105b, 106a, (Kırkan,2022:153). Dijital Yorum Çizimi. 184
Çizim 111: 27. Cüz-i Şerif, (Hattat Ahmet al-Mutatabbib) Chester Beatty Is.1476, 009. Dijital Yorum Çizimi. 192
Çizim 112: TSMK, EH, 151, v. 3a.Dijital Çizim 196
Çizim 113: Ali b. Muhammed b. Zeyd el-Hüseynî"nin Muhakkak Yazısından Detay. Dijital Yorum Çizimi..... 198
Çizim 114: Hafsid Kur'an-ı Kerim Durak Dijital Çizim..... 215
Çizim 115: Bakara ve Fatiha Suresi, Mücevher Durak Varak 3 ve 4, Dijital Çizim 227
Çizim 116: Sekiz Dilimli Çarkıfelek Pençhane, v. 494 a Durak Dijital Çizimi. 229
Çizim 117: Hours of Catherine of Cleves Adlı El Yazmasından Bir Sayfa Örneği. Dijital Yorum Çizimi 235
Çizim 118: Hours of Catherine of Cleves Adlı El Yazmasından Bir Sayfa Örneği. Dijital Yorum Çizimi 235
Çizim 119: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi Dijital Çizim. (Aracı, 2014:171)..... 240
Çizim 120: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 241
Çizim 121: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 242
Çizim 122: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 242
Çizim 123: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 243
Çizim 124: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 244
Çizim 125: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 245
Çizim 126: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 246
Çizim 127: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Yorum Çizimi 246
Çizim 128: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 247

Çizim 129: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 248
Çizim 130: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 249
Çizim 131: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim..... 249
Çizim 132: Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 Dairesel Durak. Dijital Çizimi 250
Çizim 133: Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 Dairesel Pençhane Durak Dijital Çizim 251
Çizim 134: TSMK. A.5. Dijital Çizim 266
Çizim 135: TSMK H. S. 25 Envanterli Mushaf-ı Şerîf. Dijital Yorum Çizimi..... 269
Çizim 136: TSMK, YY. 1122, v.1b-2a.(Mekke Tasviri),Dijital Yorum Çizimi..... 299
Çizim 137: TSMK, YY. 1122, v.1b-2a (medine Tasviri),Dijital Yorum Çizimi 299
Çizim 138: Şeyh Hamdullah'tan Naklen Yazılmış Hadis-i Şerîf, Sülüs-Nesih Kıt'a. Dijital Çizim 309
Çizim 139: Şeyh Hamdullah'tan Naklen Yazılmış Hadis-i Şerîf, Sülüs-Nesih Kıt'a. Dijital Çizim 309
Çizim 140: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00003. Dijital Yorum Çizimi 340
Çizim 141: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00811.Dijital Çizim..... 342
Çizim 142: Delâilü'l-Hayrât'tan Karşılıklı İki Sayfa Dijital Çizim. 348
Çizim 143: Ünvan Sayfası Durak Desenleri Dijital Çizim..... 351
Çizim 144: 37 Hk 3597 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîm'in Serlevha, Ketebe Tezhibi. Dijital Çizim 363
Çizim 145: Delail'ül Hayrat, Mücevher Durak Örnekleri. Dijital Çizim..... 370
Çizim 146: Delail'ül Hayrat Mücevher Durak Örnekleri. Dijital Çizim..... 371
Çizim 147: Delail'ül Hayrat Mücevher Durak Örnekleri. Dijital Çizim..... 371
Çizim 148: 03787 Envanter No: Mushaf'ın Lale formlu Durak. Dijital Yorum Çizimi... 373
Çizim 149: 03787 Envanter No: Mushaf Geometrik Durak Dijital Çizim..... 374
Çizim 150: 03787 Envanter No: Kur'an-ı Kerim, Mücevher Yaprak Birleşimi Durak Dijital Çizim 375
Çizim 151: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955.Dijital Çizim..... 395
Çizim 152: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955. Dijital Çizim..... 396
Çizim 153: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955.Dijital Çizim..... 396
Çizim 154: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955.Dijital Çizim..... 397
Çizim 155: Süheyl Ünver Durakları.Dijital Yorum Çizimi 399
Çizim 156: Süheyl Ünver Durakları. Dijital Yorum Çizimi 400
Çizim 157: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Seçilmiş Örnek Camii Dijital Çizimi 403

Çizim 158: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Seçilmiş Örnek Dijital Yorum Çizimi 403
Çizim 159: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. Dijital Çizim 404
Çizim 160: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Seçilmiş Örnek Dijital Çizim Lale 405
Çizim 161: İstanbul Lalesi Formunda Yorumlanmış Dijital Çizim 405
Çizim 162: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. Dijital Çizim 406
Çizim 163: Irak-Bağdat, Ramazan 408(Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua,Tezhip Esma ÇETİNKAYA, Hat Abuzer ÖZKAN 407
Çizim 164: 437-439 Envanter Nolu Varak, Hat Abuzer ÖZKAN 408

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1: Taşkent Nüshası.(Fikriyat, 2017). 13

Görsel 2: Topkapı Mushaf'ı.(Altundağ, 2002). 13

Görsel 3: Hz. Osman'a izafe edilen Mushaf-Şerif. (Altıkulaç, 2007: 99). 14

Görsel 4: Bibliothèque Nationale Nüshası.(Altıkulaç, 2007: 102). 15

Görsel 5: British Library Nüshası (nr. 2165).(Altıkulaç, 2007: 100). 15

Görsel 6: Harekesiz, Noktasız Mushaf Metnine Bir Örnek; 4. Halife Hz. Osman Tarafından Deri (parşömen) Üzerine Kûfi Hatla Yazılmış el-A'râf Sûresi 7/86-87 âyetleri."(Yılmaz, 2003: 52). 17

Görsel 7: Mushaf'a Yönelik Yapılan İlk Çalışmaya Bir Örnek; 9-10. Asırda Ebü'l-Esved ed-Düelî Hareke Sistemine Göre Kûfi Hatla Yazılmış el-Bakara 2/202-203 Ayetleri."(Serin, 1999: 290). 17

Görsel 8: X. yy. Uygur Duvar Resmi (Oktay Aslanapa).(Kantar, 2017: 18). 21

Görsel 9: El Letaifü'l-alaaiye Fi'lfedaili's Seniye-Münhani Örneği.(Turgut, 2018: 8). 22

Görsel 10:Beş Dilimli Pençhane Durak.(Küpeli, 2007: 107). 23

Görsel 11: 0001 Envanter Numaralı Mushaf Üç Yapraklı Durak.(Genç, 2019: 146). 24

Görsel 12: GHBK 63 Demirbaş Numaralı Eserde Görülen Şeşhane Durak.(Ural, 2020: 33). 24

Görsel 13: GHBK 6310 ve 6947 Demirbaş Numaralı Eserlerde Görülen Hezoni Durak.(Ural, 2020: 32). 25

Görsel 14: Unvan Sayfalarında Kullanılan Karşılaştırmalı Durak Motifleri.(Coşkun Çelik, 2022: 94). 25

Görsel 15: Bakara ve Fatiha Suresi, Mücevher Durak.(Küpeli 2007: 107). 25

Görsel 16: Sabancı Müzesi'nde Bulunan 103- 0297 Envanter Numaralı Eserde Üç Adet Ünvan Sayfası.(Meletli, 2019: 108). 26

Görsel 17: Müzehhep Durak.(Nalbantoğlu, 2019: 121). 26

Görsel 18: Hz. Osman'a İzafe Edilen ve Kahire'de Bulunan Diğer Bir Nüsha, el-Meşhedü'l-Hüseynî. (Altıkulaç, 2007: 99). 29

Görsel 19: Taşkent Nüshası Sayfası.(Altıkulaç, 2007: 95). 30

Görsel 20: Birmingham Üniversitesi. Cadbury Kütüphanesi, The Mingana Kolleksiyonu 1572a Nolu Varak.(Gökkır, 2015: 31). 30

Görsel 21: Khalili Collections, 1996: 21.(Karakaya, 2014: 14). 31

Görsel 22: İlk Dönem Yazım İşaretleri Khalili Collections, Vol.1,1996:22.(Karakaya, 2014: 15). 32

Görsel 23: İlk Dönem Mushafı Şam Evrakı 13114.(Kolay Kuran, t.y.). 32

Görsel 24: İlk Dönem Durak ve Yazı İşaretleri (Khalili Collections, Vol.1, 1996: 23).(Karakaya, 2014: 16). 33

Görsel 25: Cem'ü'l-Kur'ân (Kur'ân-ı Kerîm'in Mushaf Haline Getirilmesi).(Şulul, 2017: 53). 35

Görsel 26: TSMK 44/32, Cin Suresi.(Tanrıver Celasin, 2013: 130). 37

Görsel 27: A'şar Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14). 37

Görsel 28: A'şar Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14). 40

Görsel 29: A'şâr Durakları, A, B.(Altıkulaç, 2007: 14, Levha 2). 42

Görsel 30: Ahmas Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14). 44

Görsel 31: Ahmas Durakları Ahmâs Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14, Levha 2). 45

Görsel 32: İlk Dönem A'şar ve Ahmas İşaretleri Büyük Durak.(Karakaya, 2014: 70). 47

Görsel 33: 100. ve 200. Ayet Durak Görselleri.(Altıkulaç,2007:15). 48

Görsel 34: 1177 Tarihli Süryanice "Harklean" Dörtlü İncil El Yazması, filg. 7. fol. 30v.(Kaplan ve Akyüz, 2021: 205). 49

Görsel 35: Duraklar.(Altıkulaç, 2007: 14). 54

Görsel 36: Görseller.(Altıkulaç, 2007: 14, levha 2). 55

Görsel 37: Bizans Etkisini Taşıyan Durak Motifi.(Karakaya, 2014: 72). 58

Görsel 38: Topkapı Mushafı'ndan Bir Sayafa.(Yücel, 2021: 385). 59

Görsel 39: Erken Dönem'e Ait VII. ve VIII. yy. Mushaf Sayfası.(Huruf Arabiyye'den s,19). 60

Görsel 40: Kayravan 9 Nüshası. 60

Görsel 41: filg. 17. fol. 78v. (Kaplan ve Akyüz, 2021: 205). 61

Görsel 42: Sana Nüshası. (Altıkulaç, 2007: 13). 62

Görsel 43: TİEM Mushaf'ı 429a Varağı. (Altıkulaç, 2007: 97). 62

Görsel 44: Hz Osman"a İzafe Edilen Mushaf'tan Bir Sayfa. Nisa Sûresi. (Muhittin Serin den). 63

Görsel 45: Topkapı Mushaf'ının İlk Sayfalarından.(Kolay Kuran, t.y.). 65

Görsel 46: Qur'an Manuscripts, London: The British Liabrary. (Baker, 2007: 19). 66

Görsel 47: Londra Mushaf'ı, (The British Library).(Altıkulaç, 2007: 101). 67

Görsel 48: St. Petersburg Mushafı. (AA, 2022). 67

Görsel 49: Paris Mushaf'ı vr. 4b. (Altıkulaç, 2007: 102). 68

Görsel 50: Paris Mushaf'ı vr. 50a. (Altıkulaç, 2007: 103). 68

Görsel 51: TMSK 2 nr. Mushaf'tan Bir Sayfa; 3b: el-Fatiha 1/1-5. Ayetler.(Cankurt, 2022: 199). 69

Görsel 52: 556 Envanter Numaralı Kur'an Cüzü. (Antikalar, t.y.). 70

Görsel 53: Türk Petrol Vakfı 0001 Envanter No. Mushaf Damla Durak VII. YY.(Karahan, 2009: 93). 70

Görsel 54: Daru'l Kutub El- Misriyya. (Kolay Kuran, t.y.). 71

Görsel 55: Daru'l Kutub El- Misriyya. (Kolay Kuran, t.y.). 72

Görsel 56: Daru'l Kutub El- Misriyya.(Kolay Kuran, t.y.). 72

Görsel 57: Genç Emevi Dönemi Sûrebaşı VIII. yy, TSMK H.S. 32. (y. 408a.VII.-VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 70). 74

Görsel 58: TSMK H.S. 32, (y. 4b.VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 54). 75

Görsel 59: TSMK H.S. 32, (y. 389a.VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 67). 76

Görsel 60: TSMK H.S. 32, (y. 151a. VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 55). 77

Görsel 61: TSMK H.S. 32, (y. 25b.VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 56). 78

Görsel 62: TSMK H.S. 32, (y. 41B. VII. ve VIII. yy).(Kılınçer, 2019: 58). 80

Görsel 63: TSMK H.S. 32, (y. 109a). (Kılınçer, 2019: 61). 81

Görsel 64: TSMK H.S. 32, (y. 128a). (Kılınçer, 2019: 62). 81

Görsel 65: TSMK H.S. 32, (y. 347a). (Kılınçer, 2019: 190). 82

Görsel 66: TSMK M. 3, (y. 10a). (Kılınçer, 2019: 218). 83

Görsel 67: TSMK M. 3, (y. 58b). (Kılınçer, 2019: 218). 84

Görsel 68: Düğüm Geçmeli Baklava Formlu Durak, TSMK M. 3, (y. 23a). (Kılınçer, 2019: 218). 85

Görsel 69: TSMK M. 3, (y. 83a). (Kılınçer, 2013:86). 86

Görsel 70: TSMK Y. 754, (y. 51a). (Kılınçer, 2019: 213). 87

Görsel 71: TSMK A. 2, (y. 279a). (Kılınçer, 2019: 101). 88

Görsel 72: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Koaly Kuan, t.y.). 89

Görsel 73: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Kolay Kuran, t.y.). 90

Görsel 74: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Kolay Kuran, t.y.). 91

Görsel 75: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Kolay Kuran, t.y.). 92

Görsel 76: Freer Gallery of Art, Washington D.C. nr. 37.6. (Hancı, 2020: 15). 93

Görsel 77: Sûrebaşı Tezyînatı, Emevi Dönemi, TİEM ŞE 80, (50a), İstanbul. (Unustası, 2010: 151)..... 94

Görsel 78: TSMK 44/32 Cin sûresi (383b) : Sûrebaşı Tezyînatı, Cin Sûresi (383b), Emevi Dönemi, TSMK. 44/32, İstanbul.(Tanrıver Celasin, 2013: 130)..... 94

Görsel 79: Sûrebaşı Tezyînatı, Mürselat Sûresi (390b), Emevi Dönemi, TSMK 44/32, İstanbul. 95

Görsel 80: Sûrebaşı Tezyînatı, Nebe Sûresi (391b), Emevi Dönemi, TSMK 44/32, İstanbul. (Tanrıver Celasin, 2013: 132)..... 96

Görsel 81:Sûrebaşı Tezyînatı, Leyl Sûresi (402a), Emevi Dönemi, TSMK 44/32, İstanbul. (Tanrıver Celasin, 2013: 132)..... 96

Görsel 82: San'a Mushafı, Hac Sûresi, (164a), Emevi Dönemi, San'a Camii Kebîrî, Yemen. (Tanrıver Celasin, 2013: 134). 98

Görsel 83 İstanbul Üniversitesi A4 Envanter No'lu Mushaf Ketebesi. (Hancı, 2020: 69). 99

Görsel 84: ŞE 4141 Rulo 1b/1, 7/el-Aʿrāf:180-192. © TİEM, Görseller. (Gözeler, 2022: 26,27). 99

Görsel 85: TSMK E.H. 22, (y. 66a.VIII. IX. yy). (Kılınçer, 2019: 250)..... 100

Görsel 86: TSMK E.H. 2, (y. 353a. VIII. IX yy).(Kılınçer, 2019: 13)..... 101

Görsel 87:Dâire Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 248a.VII. IX. yy). (Kılıncer, 2019: 119)..... 102

Görsel 88: Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4, (y. 35b.XII. IX. yy). (Kılınçer, 2019: 214)..... 102

Görsel 89: Dikdörtgen Formlu Durak, TSMK E.H. 4 (y. 52b). (Kılınçer, 2019: 214). 104

Görsel 90: Kare ve Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4, (y. 2a). (Kılınçer, 2019: 114). 105

Görsel 91: 1177 Tarihli Süryanice "Harklean" Dörtlü İncil El Yazması, filg. 34. fol. 159r. 105

Görsel 92:TSMK E. H. 4, (y. 55a). (Kılınçer, 2019: 115)..... 106

Görsel 93: Dâire Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 142a).(Kılınçer, 2019: 116). 107

Görsel 94: Dikdörtgen Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 152b).(Kılınçer, 2019: 216)..... 108

Görsel 95: Mushaf Gülü, TSMK R. 6, (y. 22a).(Kılınçer, 2019: 217). 109

Görsel 96: TSMK Y. 774, (y. 591a).(Kılınçer, 2019: 152/IX. yy)..... 110

Görsel 97: TSMK Y. 753, (y. 185a).(Kılınçer, 2019: 186). 112

Görsel 98: TSMK Y. 753, (y. 202a).(Kılınçer, 2019: 190). 113

Görsel 99: Zermürekkepli Sayılı Durak, TSMK Y. 753, (y. 354a).(Kılınçer, 2019: 219).113

Görsel 100: Dublin Chester Beatty Library and Oriental Art Gallery Serlevha Sayfası (IX.-X. YY). 114
Görsel 101: el-Câmî‟ü‟s-Sahîh ve Çizimi.(Ceran, 2019: 94,163). 115
Görsel 102: K.S. (TSMK. B.3.).(Cam, 2005: 38). 116
Görsel 103: K.S. (İ.Ü. NESK. A. 6803).(Cam, 2005: 169) 116
Görsel 104: K.S. (TSMK. H.S.26).(Cam, 2005: 20). 118
Görsel 105: K.S. (TSMK. R.16).(Cam, 2005: 43). 119
Görsel 106: IX. Yüzyıla Ait Bir Kur'an Nüshası.(Kozan, 2016: 34). 119
Görsel 107: Vellum Üzerine Altın Kûfî, (27.5 x 37 cm), 9.yy. İstanbul Nuruosmaniye Camiî Kütüphanesi. 27, ff. 99v.-100r.(Acar, 2014: 70). 120
Görsel 108: Vellum üzerine mürekkep ve altın. Kuzey Afrika.(Acar, 2014: 71). 120
Görsel 109: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V 328 Env. Nr. (Şahin, 2011: 171,173). 121
Görsel 110: Abbasî dönemi 10. yy. (TİEM 457, Kat.16).(Karakaya, 2014: 22). 121
Görsel 111: (TSMK. E.H.23).(Cam, 2005: 44). 122
Görsel 112: (TSMK. E.H.6).(Cam, 2005: 49). 123
Görsel 113: Kuwait National Museum, nr. 39a.(Tanrıver Celasin, 2007: 25). 124
Görsel 114: TİEM, nr. 556. (Tanrıver Celasin, 2007: 24). 125
Görsel 115: K.S. (TSMK. Y.746).(Cam, 2005: 53). 126
Görsel 116: K.S. (TSMK. E.H.233).(Cam, 2005: 57). 127
Görsel 117: K.S. (İ.‹. NESK. A.6626).(Cam, 2005: 58). 128
Görsel 118: TYEK, Süleymaniye YEK, Ayasofya 23.(Macit, 2020: 18). 129
Görsel 119: TİEM, 456, 182.(Macit, 2020: 20). 130
Görsel 120: TİEM Env. No. T. 457.(Yücel, 2021: 387). 130
Görsel 121: İran, İsfahan, H. 383 (M. 993).(Fikriyat, 2018). 131
Görsel 122: Enfal 15.Ayet, Kayravân Kûfîsi.(Yılmaz, 2013a: 170). 132
Görsel 123: TİEM, nr. 431 A-B.(Tanrıver Celasin, 2007: 26). 132
Görsel 124: H.499 Tarihinde Abdülmelik el-İsfhani‟nin Muhakkak Hatla Yazdığı İki Sayfa (Dar el-Kütüp el-Mısriye).(Emin, 2019: 18). 133
Görsel 125: İbnü‟l-Bevvâb‟ın Muhakkak ve Reyhânî ile Yazdığı Selâme b. Cendel Divanindan Bir Sayfa (istanbul, TSMK Bağdat Köşkü, no. 125. vr. 2b).(Emin, 2019: 53). 134
Görsel 126: D. S. Rice, s. VI.(Yücel, 2021: 389). 135

Görsel 127: K.S. (TİEM. 454).(Cam, 2005: 61). 136

Görsel 128: K.S. (TSMK. Y.752).(Cam, 2005: 63). 138

Görsel 129: (Sheila BLAIR, Jonathan BLOOM'dan).(Baysal, 2010: 378). 139

Görsel 130: İbn-i Bevvab'a Ait Mushaf Sayfası, Dublin Chester Beatty Library, nr.1431, vr.242a (Huruf Arabiyye'den S. 21).(Baysal, 2010: 376). 140

Görsel 131: Mushaf Serlevha Sayfası, Mevlana Müzesi, nr, 12.(Baysal, 2010: 378)..... 141

Görsel 132: Irak ve İran (musul) 11 yy, 19,2x14 cm.(Fikriyat, 2018). 142

Görsel 133: 437-439 Envanter Nolu Varak.(Antikalar, t.y.). 143

Görsel 134: TYEK, Amasya YEK, Beyazıd, 1455, 112b.(Yücel, 2021: 389). 145

Görsel 135: Kur'an cüzü, Levha Tezhip 1091-1092 Tarihli. Müzehhibi: Hüseyin el-varrak el Gaznevi.(Böyükyılmaz, 2018: 28)..... 145

Görsel 136: Hat Sanatı s 184 11 Asır.(Yılmaz, 2013: 136)..... 146

Görsel 137: Kuzey Afrika veya İspanya Magribî Mushafı XII. yy. – Arthur M. Sackler Gallery F.1931.9.(Güleç, 2011: 47)..... 147

Görsel 138: 858 Yıllık Altun Varak Kur'ân-ı Kerîm.(Kütahya, t.y.). 147

Görsel 139: (TSMK. E.H.42).(Cam, 2005: 66). 148

Görsel 140: K.S. (TSMK. R.14).(Cam, 2005: 70). 149

Görsel 141: K.S. (TSMK. R.27).(Cam, 2005: 73). 149

Görsel 142: K.S. (TSMK. E.H. 219).(Cam, 2005: 74). 150

Görsel 143: K.S. (TMSK. Y.748).(Hancı, 2020: 23). 153

Görsel 144: Irak-Bağdat, Ramazan 408(Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua.(Fikriyat, 2018). 156

Görsel 145: XI.- XII. Yüzyıl Yazma Mushaf Sayfası. (TSMK. E.H.12).(Tuna, 2015: 169). 157

Görsel 146: TİEM, nr.437,v.43.(Tanrıver Celasun, 2007: 33). 157

Görsel 147: ar. wikipedia. Org.أندلسيخط.(Yılmaz, 2013b: 138). 158

Görsel 148: Latince - Kettonlu Robert Terümesi.(Yücel, 2021: 412). 159

Görsel 149: 60 Bölümlük Kur'an-ı Kerim 18. Bölümünün Parçası.(Khalilicollections, t.y.). 160

Görsel 150: K.S. (İ.Ü. NESK. A.6756).(Cam, 2005: 80,87). 164

Görsel 151: Kuzey Afrika veya Endülüs'te Pembe Kâğıt Üzerine Mağrip Alfabesiyle Yazılmış Tezhipli Mushaf Yaprağı, MS XII. Yüzyılın Sonu/XIII. Yüzyılın Başı.(Sothebys, t.y.). 165

Görsel 152: Kuzey Afrika veya Endülüs'te Mağrib Alfabesiyle Yazılmış Varak.(Celestial İmages, 2019). 166

Görsel 153: Mağrib Yazısı, Kur'an Suresi 79:18-19.(The Schoyen Collection, t.y.). 167

Görsel 154: Kufi tarzı 13. yüzyıl Kur'an-ı Kerim.(Akın ve Keş, 2017: 107). 169

Görsel 155: İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî, a.g.e. s. 393.(Yılmaz, 2013: 139). 170

Görsel 156: Mefâtîhu‟l-Gayb Görseli ve Çizimi.(Ceran, 2019: 68,135). 171

Görsel 157: Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kur'an-ı Kerim.(Altunbaş Gümbür, 2014: 465). 172

Görsel 158: El-Letaifü'l-Alaaiye Fi'l-Fedaili's-Seniye (SK Aşir Efendi 316).(Demircan Aksoy, 2010: 66). 173

Görsel 159: Kur'an-ı Kerim, Muhtelif Gül ve Sure Başı Tezhibi Örnekleri (KMM İhtisas Kütüphanesi 3407).(Demircan Aksoy, 2010: 67). 173

Görsel 160: Gırnat Nasırıler Dönemine Ait 359-360 Env. Nr. Ceylan Derisi Üzerine Yazılan Mushaf.(Antikalar, t.y.). 174

Görsel 161: İstanbul, Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi, E.H. 76, vr. 1b-2a Durak.(Tığlı, 2016: 650). 175

Görsel 162: Tahran, İran Bâstân Müzesi, 4277, vr. 248a 9. Bağdat.(Tığlı, 2016: 653). ... 175

Görsel 163: 313 Envanter No'lu Mesnevi'nin 1. Cilt Serlevha Tezhibi.(Emlak, 2013: 102). 176

Görsel 164: Esrar-ul Hukemâ Süleymaniye Kütüphanesi Fazıl Ahmed 1205.(Hancı, 2020: 53). 177

Görsel 165: Mevlânâ 15 Ketebe Sayfası.(Hancı, 2020: 56). 178

Görsel 166: İstanbul Üniversitesi A6734 Envanter No‟lu Mushaf Ketebesi.(Hancı, 2020: 84). 179

Görsel 167: TİEM 525 Ketebe Sayfasında.(Hancı, 2020: 104). 179

Görsel 168: Süleymaniye Kütüphanesi Nurosmaniye 22 Envanter No‟lu Eserin Zahriye Sayfası Görseller. 180

Görsel 169: Topkapı Sarayı Revan 57 Envanter No‟lu Eserin Ketebe Sayfası.(Hancı, 2020: 144). 181

Görsel 170: En'am-Muhakkak ve Nesih yazılar, TSMK Y.879, 36b, 37a.(Kırkan, 2022: 117). 181

Görsel 171: Soldaki sayfa Ketebe sayfası-Nesih yazı, TSMK H.373, 75b, 76a.(Kırkan, 2022: 120). 182

Görsel 172: El-Esmâü'l-Husnâ- Muhakkaku'l- hafî Yazı, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 2775, 39b, 40a. (Kırkan, 2022: 152). 182

Görsel 173: El-Makâmetü'd-Dürriyye, Reyhanî Yazı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2848, 105b, 106a. (Kırkan, 2022: 153). 183

Görsel 174: Mushaf-ı Şerif- Reyhanî Yazı, TİEM 525, 409b, 410a.(Kırkan, 2022: 164). 184

Görsel 175: K.S. (TSMK. B.5).(Cam, 2005: 78). 185

Görsel 176: 51 Nolu Mesnevî'nin 1. Cildinin 6. Sayfasındaki Önsöz Tezhibi Görseller. (Tuna, 2015: 41). 186

Görsel 177: K.M.M.48 No'lu Kur'an-ı Kerim, Felak ve Nas Sureleri.(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 50,51). 186

Görsel 178: K.M.M.16 No'lu Mushaf.(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 57)..... 187

Görsel 179: Serlevha TİEM, 507, s. 3b-4a (M. Lingsden).(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 58). 187

Görsel 180: BA01943 Nolu Eserin Sûre Başı Tezhibi.(Bolat, 2019: 52). 188

Görsel 181: BA1917 Nolu Eserin Sûre Başı 1 Tezhibi.(Bolat, 2019: 70). 189

Görsel 182: Kur'an-ı Kerim, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., nr,2265.(Baysal, 2010:384). 190

Görsel 183: Kur'an El Yazması XIII. yy Sonu VIX. yy Başı.(Discover Islamic Art, 2024). 190

Görsel 184: 27. Cüz-i Şerif, (Hattat Ahmet al-Mutatabbib) Chester Beatty Is.1476, 009.(Kırkan, 2022: 229). 191

Görsel 185: 1300'lü Yıllardan Kalma Fas Mushaf'ı.(The Met, 2004). 192

Görsel 186: 1320 tarihli Memlük Kur'an-ı Kerim'i (D. James'den).(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 54). 193

Görsel 187: Aix-en-Provence, Bibliothèque Méjanes, Aix 1367, ff. 34v–35r.(Yücel, 2021: 391). 194

Görsel 188: TYEK, Bursa İnebey YEK, Türk ve İslam Eserleri, 206.(Yücel, 2021: 393). 195

Görsel 189: TSMK, EH, 151, v. 3a.(Tanrıver Celasin, 2007: 147)..... 195

Görsel 190: İlhanlı Dönemi Ahzâb Sûresi, 30. Âyet, Hattatın İmzası (ketebe) İstanbul (TİEM no. 539) 706/1306- Musul.(Emin, 2019: 21)..... 197

Görsel 191: Ali b. Muhammed b. Zeyd el-Hüseynî"nin Muhakkak Yazısından Detay. (TİEM no. 539). 197

Görsel 192: BTİEM, 206 Env. Numaraları Eserin İkinci Sayfasındaki Serlevha.(Şahin, 2011: 59,67). 198

Görsel 193: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V 206 Env. No Mushaf. (Şahin, 2011: 65). 199

Görsel 194: Musha / y. 244b “Enfâl Suresi” Başlık Tezhibi ve Güller, (KMM 12-1).(Demircan Aksoy, 2010: 109). 200

Görsel 195: Mushaf y.505b Gül Örnekleri, (BTİEM 208).(Demircan Aksoy, 2010: 133). 200

Görsel 196: Kur’an-ı Kerim / 148b-149a “Kehf Suresi” Başlık Tezhibi, (KMM 13).(Demircan Aksoy, 2010: 141). 201

Görsel 197: Mushaf / y.2b-3a “Fatiha ve Bakara Sureleri” Serlevha Tezhibi. (AVGM 281).(Demircan Aksoy, 2010: 148,152). 202

Görsel 198: Divân-ı Kebir / y.3b- 4a Çerçeve Tezhip, 1367-1368 Tarihli (KMM 68).(Demircan Aksoy, 2010: 268). 203

Görsel 199: Dublin, Chester Beatty Library, 1457, vr. 2a Durak.(Tığlı, 2016: 652). 203

Görsel 200: 700 Yıllık Tamamı Altın Yazma Mushaf.(Kütahya, t.y.). 204

Görsel 201: Uyunû“l-Eser fî Fünûni“l Megâzi ve“ş- Şemail ve“s Siyer, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 58,123). 205

Görsel 202: TİEM 486 Ahmed Sühreverdi Hattıyla Mushaf Serlevha Sayfası.(Hancı, 2020: 50). 206

Görsel 203: Altın Kitap.(Radoykov, 2019). 206

Görsel 204: Konya Mevlana Müzesi’nde Bulunan “12” Envanter Numaralı Mushaf Görselleri. (Atalay Varol, 2016: 127). 207

Görsel 205: 1177 Nolu Mesnevî’nin 515. ve 516. Sayfasındaki Madalyon ve Çerçeve Tezhibi. (Tuna, 2015: 74). 208

Görsel 206: 1113 Nolu Mesnevî’nin 123b-124a Yaprağındaki Önsöz Tezhibi.(Tuna, 2015: 83). 208

Görsel 207: 54 Nolu Mesnevî’nin 543. Sayfasındaki Ketebe Kaydı.(Tuna, 2015: 99). 209

Görsel 208: BL. Or. 1009. f. 26r, XIV. YY.(Temurçin, 2016: 46). 210

Görsel 209: TİEM. 450, 3a Serlevha Tezhibi.(Temurçin, 2016: 64). 211

Görsel 210: TSMK. EH. 1171, 2a.(Temurçin, 2016: 69). 211

Görsel 211: TSMK. EH.1171, 8b.(Temurçin, 2016: 76). 212

Görsel 212: KMK. 10, Serlevha Tezhibi.(Temurçin, 2016: 105). 212

Görsel 213: Levha Tezhip, TSMK. EH.249, 1b-2a.(Karadeniz, 2020: 250). 213

Görsel 214: Timurlu Dönemi, Semerkant (Washington, Arthur M. Sackler Gallery, LTS1995.2.16.1 and LTS1995.2.16.2) Baysungur“un Mushafından detaylar. (Emin, 2019: 72,73). 214

Görsel 215: Hafsid Mushaf’ı, Yılında Halife Ebu Faris Tarafından Kasbah Camii’ne Bağışlanmıştır. (Gallica, t.y.) 214

Görsel 216: Hattat Gıyaseddin Baysungur‟un (ö. 837/1434) Yazılarından Bir Detay.(Emin, 2019: 32). 216

Görsel 217: TİEM, 264, 390b vr.(Yücel, 2021: 394). 216

Görsel 218: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N.00011.(Altunbaş Gümbür, 2014: 449). 217

Görsel 219: Hüseyin Şah'ın Yazdığı Dua Mecmuası'nın Ferağ Kaydı (Sakıp Sabancı Müzesi, 361).(Kanbaş, 2022: 44). 217

Görsel 220: Feyzullah Efendi Medresesi Fatih Millet Kütüphanesi Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh Görseller.(Yıldırım ve Öz, 2013: 68). 218

Görsel 221: Zeynü'l-Elhân fî İlmü't-Te'lîf ve'l-Evzân.(Korkmaz, 2014: 20). 218

Görsel 222: SK. Fatih No: 003749, vr.249b.(Güleç, 2011: 104). 219

Görsel 223: XV. yy. Naif Adı Verilen Üslûpta Bezenmiş Bir Diğer Örnek- Chester Beatty Library. 220

Görsel 224: GHBK Demirbaş No-4510, Mushaf'ın Serlevha Sayfası Durak Görsel ve Çizimi.(Ural, 2020: 32,82). 221

Görsel 225: Fusülu‟l-İhkâm fî Usüli‟l-Ahkâm, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 98,167). 221

Görsel 226: el-İtkan fi Ulumi‟l-Kur‟an, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 81,151). 222

Görsel 227: SK, Ayasofya, nr. 2, v. 529.(Tanrıver Celasin, 2007: 202). 223

Görsel 228: SK, Sultanahmed I, nr.2 v.1b.(Tanrıver Celasin, 2007: 221). 223

Görsel 229: SK, Sultanahmed ı, nr. 12, v. 216b.(Tanrıver Celasin, 2007: 229). 224

Görsel 230: Gemyiz.(Özekkaya Tuna, 2008: 110). 225

Görsel 231: 46 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 110). 225

Görsel 232: SK. Laleli 1752, 2b.(Temurçin, 2016: 117). 226

Görsel 233: 000598 Envanter No'lu Kuran-ı Kerimin Serlevha Sayfası (DİB). Fotoğraf: Gülşen Aslan.(Aslan Elkıran, 2021: 308). 226

Görsel 234: Bakara ve Fatiha Suresi, Mücevher Durak Varak 3 ve 4, Görsel ve Çizimi.(Küpeli, 2007: 107). 227

Görsel 235: Beş dilimli penç v. 5a, şeşhane penç durak Motifi ve Çizimi.(Küpeli, 2007: 107). 228

Görsel 236: Sekiz Dilimli Çarkıfelek Pençhane, v. 494 a, Durak Motifi ve Çizimi.(Küpeli, 2007: 107). 228

Görsel 237: TİEM. 402 Yer Alan Durak.(Küpeli, 2007: 154). 229

Görsel 238: TSMK. EH. 72.(Küpeli, 2007: 187). 230

Görsel 239: Şeyh Hamdullah Tarafından Yazılmış Kıt'a.(Sakoğlu, 2018: 24)..... 230

Görsel 240: Süleymaniye Kütüphanesi Süleymaniye 1009 El Kamusü'l-Muhit ve'l-Kabusü'l-Vasit / SK, Süleymaniye 1009, v.1b Yaparak Kompozisyon Oluşturduğu Unvân Tezhibi.(Aşçı, 2007: 64,73)..... 231

Görsel 241: SK, Süleymaniye 1025, Üstübeç Mürekkebi ile Yazılmış ve Uçları Unvân Tezhibi. (Aşçı, 2007: 107,113)..... 231

Görsel 242: SK, Fatih 2571, Unvân Tezhibi.(Aşçı, 2007: 151,157). 232

Görsel 243: TSMI EH 71 Serlevha Durak.(Türkmen, 2011: 8). 233

Görsel 244: Bodleian Library MS. Huntington 529, 198r.(Yücel, 2021: 408). 233

Görsel 245: Hours of Catherine of Cleves Adlı El Yazmasından Bir Sayfa Örneği. (Akın ve Keş, 2017: 117)..... 234

Görsel 246: 320 Envanter Numaralı Eserde Kullanılan Durak Çeşitleri Murakkaanın Cilt Kapaklarının İç Kısımlarının da, Gelgit Zeminli, Neft Yağı Görseller.(Şahin, 2011: 127,131)..... 236

Görsel 247: Fatih Küt. Ev. No.13; Kılıç Ali Paşa Küt. Env.No.16; Antalya Tekelioğlu Küt. Env.No.1; Süleymaniye Camii Küt. Env.No.323; Süleymaniye Camii Küt. Env. No.343,320 ve 321 Çizimler.(Duran, 1990: 85)..... 236

Görsel 248: 16.270, 16.053, 16.059, 16.056, Penç Durak Motif Çizimleri.(Yerlikaya, 2010: 96)..... 237

Görsel 249: Sultan II. Bayezid Tuğralı Vakfiye. Aharlı Kâğıt Üzerine Siyah Mürekkep ve Altın. 16. YY. SSM 190-0591.(Acar, 2014: 82). 237

Görsel 250: Hattat Şeyh Hamdullah (Muhittin Serin, Hattat Şeyh Hamdullah, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007, s.146).(Acar, 2014: 78). 238

Görsel 251: Mushaf, XVI. yy. TSMK. EH. 67 Görseller. (Durmuş, 2019: 86). 238

Görsel 252: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi Durak Çizimleri.(Aracı, 2014: 171). 239

Görsel 253: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 69). 240

Görsel 254: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi Görsel ve Çizimi.(Aracı, 2014: 171). 241

Görsel 255: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 241

Görsel 256: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. (Aracı, 2014: 171). 242

Görsel 257: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. (Aracı, 2014: 91). 243

Görsel 258: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 79). 244

Görsel 259: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 245

Görsel 260: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 245

Görsel 261: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 246

Görsel 262: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 247

Görsel 263: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 248

Görsel 264: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 248

Görsel 265: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171). 249

Görsel 266: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 1558.(Altunbaş Gümbür, 2014: 796). 250

Görsel 267: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00016 Durak.(Altunbaş Gümbür, 2014: 816). 251

Görsel 268: Behram bin Abdülbasîr'in 962/1555 Tarihli Mushaf'ının Ferağ Kaydı (Türk ve İslam Eserleri Müzesi-152.(Kanbaş, 2022: 45). 252

Görsel 269: Hasan Çelebi'nin 974/1566 tarihli Duâ Mecmuası'nın Ferağ Kaydı (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, EH1077).(Kanbaş, 2022: 48). 252

Görsel 270: Cevâhirü'l-Garâ'ib fî tercemeti Dürri'l-'Acâ'ib Durak(Dini-Siyer).(Öztürk, 2021: 655). 253

Görsel 271: Divan-ı Muhibbi Kanuni Sultan Süleymanı, İzahu'l Islah Ünvan Tezhibi.(Öztürk, 2021: 47). 254

Görsel 272: Mefatihu'l-Gayb Unvan Sayfası.(Öztürk, 2021: 67). 254

Görsel 273: "Metâliü's Saâde" Fransa'daki Bibliothéque nationale Kütüphanesi Ek. turc 242. (Minaz, 2019: 54). 255

Görsel 274: 43 Envanter Numaralı Şeyh İsmail Efendi Vakfiyesi Unvan Sayfası, H.1005, M.1597, 21x 9 cm, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi.(Tekiş, Toktaş ve Emlak, 2022: 34). 256

Görsel 275:19 Envanter Numaralı Evkaf-ı Lütfi Paşa Vakfiyesi Unvan Sayfası, H.950, M.1544, 24.5x 9.5 cm, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi.(Tekiş, Toktaş ve Emlak, 2022: 38). 256

Görsel 276: Safevî Devri Tebriz Hat Albümü – Şah Mahmud Nişaburî Washington Freer Gallery of Art 1937.35. (Güleç, 2011: 69). 257

Görsel 277: TİEM. Kur'an-ı Kerîm Safevî Devri Tebriz Bezemeden Ayrıntı.(Güleç, 2011: 70). 258

Görsel 278: TİEM. Safevî Herat, Kur'an-ı Kerîm.(Güleç, 2011: 75). 258

Görsel 279: TİEM 506 Nolu, Envantere Kayıtlı Elyazması Eser. (Özbalak, 2019: 99). .. 259

Görsel 280: TİEM 224 Felak Süresi Durak.(Türkmen, 2011: 26). 259

Görsel 281: Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 5 Env. No. Kur'an-ı Kerim, Görsel ve Çizimi. 260

Görsel 282: Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 16 ve Nuriosmaniye 17 Env. No. Kur'an-ı Kerim Durak, Görsel ve Çizimleri.(Tanrıver Celasin, 2013: 104,112). 260

Görsel 283: Ahmed Karahisârî En'am'ı (TİEM. Env. No. 1443).(Bostancı Tuluk, 2015: 22). 261

Görsel 284: Ahmed Karahisârî En'am'ı (TİEM. Env. No. 1443).(Bostancı Tuluk, 2015: 23). 262

Görsel 285: Mushaf (SSM. No. 56) Serlevha Durak.(Bostancı Tuluk, 2015: 49). 262

Görsel 286: TSMK. YY. 999 No'lu Mushaf'ta Şeşhane ve Helezonî Durak Görselleri.(Bostancı Tuluk, 2015: 130). 263

Görsel 287: GHBK Demirbaş No:7053, Kur'an-ı Kerim'in Çift Tam Sayfa Serlevha Durak, Görsel ve Çizimi. (Ural, 2020: 33,113). 263

Görsel 288: GHBK Demir Baş No-6713, Mushaf'ın Serlevha Sayfası Durak, Görsel ve Çizimi.(Ural, 2020: 34,129). 264

Görsel 289: Ahmed Karahisarî'ye Ait Bir Karalama.(Gündüz, 2012: 84)..... 264

Görsel 290: TSMK. A.5, Görseller ve Çizimler. (Küpeli, 2007: 303,436). 265

Görsel 291: İÜK. A.6662, Görseller ve Çizimler.(Küpeli, 2007: 346). 266

Görsel 292: el-Kâmûsü"l Muhît Ve"l-Kabusû"l, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 52,117). 267

Görsel 293: Serlevha Sayfası Durak Tasarımı, Görsel ve Çizimi.(Detseli ve Baysal, 2019: 48). 267

Görsel 294: SK, Hamidiye, nr. 7 v. 205 b, Durak Görsel ve Çizimleri.(Tanrıver Celasin, 2007: 252). 268

Görsel 295: TSMK H. S. 25 Envanterli Mushaf-ı Şerîf. (Aracı, 2021: 17). 269

Görsel 296: TSMK H. S. 25 Envanterli Mushaf-ı Şerîf, Ferağ Kaydı Tezhibi.(Aracı, 2021: 29). 270

Görsel 297: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589: Mushaf"ın Durakları. (Önkol Ertunç, 2022: 194). 270

Görsel 298: Şeyh Hamdullah'ın Aklâm-ı Sitte Yazılarından Sülüs- Nesih Kıt'ası. Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 49). 271

Görsel 299: 101-0358 Envanter No'lu En'am-ı Şerif ve Varak 2a,101-0283 Envanter No'lu En'am-ı Şerif101-0296 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, Görseller ve Çizimler.(Ocakdan, 2019: 40,45,58,65,220). 271

Görsel 300: TİEM, 224 Env. No'lu Kur'an-ı Kerim, Görseller ve Çizimler.(Ünal, 2018: 156,157). 272

Görsel 301: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V,318,Meşk Murakkaa Görseller.(Şahin, 2011: 207,210). 274

Görsel 302: Türk Petrol Vakfı 0024 Env. No Mushaf XVII. YY. (Karahan, 2009: 179). 274

Görsel 303: 188 Envanter Numaralı Yazma.(Emlak, 2013: 83). 275

Görsel 304: İsmihan Sultan'a Verilen Berat. SSM 160-0024.(Acar, 2014: 84)..... 275

Görsel 305: Müzekki'n Nüfus Ünvan Tezhibi.(Öztürk, 2021: 89,91)..... 276

Görsel 306: Hırami Ahmed Paşa Vakfiyesi.(Akbaş,2017:49). 276

Görsel 307: Hüccetü's-Semâʿ fî Hall-i İstimâʿi'l-Gınâʿ.(Korkmaz, 2014:13)..... 277

Görsel 308: 651 Envanter No'lu Eserin Başlık Tezhibi.(Emlak,2013:164)..... 277

Görsel 309: Envar el-tenzil ve esrar el-tevil.(Özekkaya, 2008:92). 278

Görsel 310: A. Evkaf-ı Cerrah Mehmet Paşa.(Akbaş, 2017:42)..... 278

Görsel 311: Ankara Milli Kütüphanesi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Koleksiyonunda Bulunan 50-Damad-7 Envanrer nNumaralı, Varak 3b, 566b-IIb Görseller.(Sezer ve Toprak, 2020: 73). 279

Görsel 312: BA1228 Nolu Eserin Serlevha Sayfası.(Bolat, 2019:231). 279

Görsel 313: 1.1.92 Env. No. Kur'an-ı Kerim Serlevha Sayfası, Görseller.(Alav, 2011: 121,125)..... 280

Görsel 314: Sabancı Müzesi17.177, 17.175, 17.054, 17.277, 17.173 Env. No. Eserlerdeki Durak Çizimleri. (Yerlikaya, 2010:139). 280

Görsel 315: XVII. yüzyıldan Günümüze Hilye Tezhiplerinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019:41)..... 281

Görsel 316: XVII. Yüzyıl Hilye Tezhiplerinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019:55). 282

Görsel 317: 101-0298 ve Varak 83b, 101-0310, 101-0052, 101-0292, 101-0308, 101-0285, 101-0303, 101-0002 varak 53b Eserlerinin Unvan Sayfaları Durak Motifleri ve Çizimleri.(Ocaktan, 2019:72,94,101,115,122,131,137,221)..... 283

Görsel 318: Kur'ân-ı Kerim'in Sûre Başı (399b Sayfası).(Külekçi, 2018: 106)..... 283

Görsel 319: Türk Petrol Vakfı 0019 Env. No. En'âm-ı Şerîf Durak.(Karahan, 2009:161). 284

Görsel 320: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00003 Durak.(Gümbür, 2014:49)..... 284

Görsel 321: XVII. Yüzyılda Yazılıp Tezhiplenmiş El Yazması Mushaf,..... 285

Görsel 322: Hâfız Osman'ın Süslüs-Nesih Hilye-i Şerîfe Levhası. Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 52)..... 285

Görsel 323: 143 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 127)..... 286

Görsel 324: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Buruc Sûresi 22. Ayet Sonu Durak Süslemesi.(Taş, 2022: 34). 286

Görsel 325: B8068 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîm'in Serlevha Tezhibi.(Aksu, 2012: 92)..... 287

Görsel 326: Hâfız Osman'ın (1052/1642- 1110/1698) Muhakkak, Sülüs ve Nesih Hatlarıyla Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert,2012:37). 288

Görsel 327: Hilye-i Şerîfe, Hat: Hâfız Osman, 1103/1691 tarihli, Chester Beatty Library/Dublin, 559- 4, Faruk Taşkale Arşivi. (Turgut, 2018:16). 288

Görsel 328: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mushaf.(Gümbür,2014:346)..... 289

Görsel 329: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kur'an-ı Kerim Kur'an-ı Kerim.(Gümbür,2014:925,927). 290

Görsel 330: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Kur'an-ı Kerim.(Gümbür,2014:1026). 290

Görsel 331: 327 Env. Nolu Eserde Kullanılan Durak Çeşitleri.(Şahin, 2011: 176,178)... 291

Görsel 332: Eserde Hadîs Sonlarında Yer Alan Durak Çeşitleri. (Şahin, 2011:137,141). 291

Görsel 333: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V, Delâ'ilü'l-hayrat ve Şevâriku'l-envâr fî zikri'ş-şalât cale'n-nebiyyi'l- muhtâr Görseller.(Şahin,2011:109,118)..... 292

Görsel 334: 17. veya 18. Yüzyıl Fas Kuranı.(Christies, t.y.). 292

Görsel 335: 18. Yüzyıl Fas Kuranı.(Metmuseum, t.y.). 293

Görsel 336: Envarter Numaralı Delailü'l Hayrât'ın Durak Görselleri.(Gürler, 2020:81). 293

Görsel 337: XVIII. yüzyıl Hilye Tezhiplerinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019:72). 294

Görsel 338: 18.yy'a Ait SSM'den 101-0407 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, 101-0189 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, 101-0289 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, Görseller ve Çizimler.(Ocaktan, 2019:145,146,159,170,224). 295

Görsel 339: 2819 Envanter Numaralı Delâilü"l Hayrât"ın Durak Görselleri. (Urvasızoğlu, 2017:9 3)..... 295

Görsel 340: 2820 Envanter Numaralı Delâilü"l Hayrât"ın Durak Motifleri, Görseller ve Çizimler.(Urvasızoğlu, 2017: 95,121). 296

Görsel 341: TPV/ Y.K. 0040 Mushaf.(Karahan,2009:237). 296

Görsel 342: İzzet Mehmed Paşa Vakfiyesi, 1210/1796, v. 1b, v. 32a. Unvan ve Hâtime Sayfası. 297

Görsel 343: TSMK, YY. 1122, v.1b-2a ve Görsel ve Çizimi.(Dalbaş,2017:160). 298

Görsel 344: Helezonî, Şeşhâne ve Pençhâne Duraklar.(Dalbaş, 2017:368)..... 300

Görsel 345: Mücevher (Geçmeli) ve Müzehhep Duraklar.(Dalbaş,2017:399). 301

Görsel 346: İÜ. NEK, T. 5526, v. 5a. Ve v. 67a Fasılbaşı, Görselleri ve Çizimleri.(Dalbaş,2017:79,85). 302

Görsel 347: Sülüs - Nesih Hat Levha, (Çalap, 2015).(Çalap, 2018:121). 302

Görsel 348: Sülüs-Nesih Kıt'a.(Karataş, 2018:63)..... 303

Görsel 349: Sülüs-Nesih Kıt'a.(Karataş, 2018:68)..... 303

Görsel 350: İsmail Zühdî Efendiye Ait Bir Kıt'a.(ö. 1731) Nurullah Özdem Fotoğraf Arşivi. (Acar, 2014:86)..... 304

Görsel 351: Sultan III. Mustafa, Tuğralı Ferman. Kâğıt Üzerine Siyah Mürekkep, Renkli Boya ve Altın. SSM 150-0009.(Acar,2014:83)..... 304

Görsel 352: Evkaf-ı Vezir-i A'zam Hasan Paşa.(Akbaş, 2017:81)..... 305

Görsel 353: İbrahim Unfî İmzalı 1171/1757 Tarihli Karalama. (Özel Koleksiyon).(Kanbaş, 2022:51)..... 306

Görsel 354: Hattı Seyyid Muhammed Nuri'ye, bezemesi "Hezargradî'zâde Es-Seyyid Ahmed Atâullah Ser-mücellidân-ı Hassa" İmzasıyla Ahmed Atâullah Efendi'ye Ait, Ketebe Sayfası, İÜK, No. A-6558-155a,155b. (Durmuş, 2022:87). 306

Görsel 355: Aşere-i Mübeşşere ve Çift Uçlu Kılıç (zülfikar) Tasviri, Bayerische Staatsbibliothek München, Cod. turc. 553, No. 411-402.(Durmuş, 2022:96)..... 307

Görsel 356: GHBK Demirbaş No-6306, Kuran-ı Kerim Serlevha, Görsel ve Çizim.(Ural,2020:33,140). 308

Görsel 357: Şeyh Hamdullah'tan Naklen Yazılmış Hadis-i Şerîf, Sülüs-Nesih Kıt'a.(Çetintaş,2020:56). 308

Görsel 358: Sülüs-Nesih Hatla Yazılmış Hadis-i Şerîf.(Çetintaş,2020:58). 309

Görsel 359: Hadis-i Şerîf, Sülüs ve Nesih Hatlarıyla Hadis-i Şerîf Görseller.(Çetintaş, 2020:62)..... 310

Görsel 360: Edvâr-ı İlm-i Mûsikî (1856/1), Edvâr-ı Kantemiroğlu (1856/2).(Korkmaz,2014:28)..... 310

Görsel 361: T.Y. 5572 Envanter Numaralı Eser, Tedkîk ü Tahkîk ve Zeyl-i Tedkîk ü Tahkîk Giriş Bölümü.(Korkmaz,2014:34). 311

Görsel 362: Tedkîk ü Tahkîk ve Zeyl-i Tedkîk ü Tahkîk Son Bölüm. (Korkmaz,2014:35). 311

Görsel 363: Necahu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari Ünvan Sayfası Genel Görünüm. (Öztürk,2021:107). 312

Görsel 364:Lehcet el-Lûgat Ünvan Sayfası. (Öztürk, 2021:104)..... 313

Görsel 365: Sülüs-Nesih Kıt'a.(Çetintaş, 2020: 60)..... 313

Görsel 366: Sülüs-Nesih Kıt'a. b.(Çetintaş, 2021: 63)..... 314

Görsel 367: Palembang'da Bulunan Osmanlı Mushafı.(Musryid, 2020:76)..... 314

Görsel 368: 54 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası I.Mahmud Vakfiye Durak Görselleri.(Elitok, 2014: 225)..... 315

Görsel 369: Şuhûdü'l-hal (Şahitler) Sayfası.(Elitok, 2014: 153). 315

Görsel 370: 148 Envanter Numaralı Vakfiyenin Serlevhası.(Elitok, 2014: 158)..... 316

Görsel 371: 171 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 165)..... 316

Görsel 372: 176 Envanter Numaralı Vakfiyenin Şuhûdu'l-hal ve Son Sayfası.(Elitok, 2014: 179)..... 317

Görsel 373: Manisa Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan 2818 Envanter Numaralı En'am-ı Şerif, Görseller ve Çizimleri. (Elitok, 2022a: 302). 318

Görsel 374: Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan 2815 Envanter Numaralı Murakka, Görseller ve Çizimler. (Elitok, 2022: 315). 318

Görsel 375: Nesih Kıt'a.(Sakoğlu, 2018:105)..... 319

Görsel 376: Kudüs'te "Âyet Berkenar" Olarak Basılmış Mushaf. (Mursyid, 2020: 76). . 320

Görsel 377: Hazergrâdi-zâde Ahmed Ataullah efendiye ait 1797 tarihli En'am-ı Şerif.(Mesara, 1988: 5)..... 321

Görsel 378: Murakka'ın I. Kıt'ası (Süleymaniye Kütüphanesi).(Aksoy Şaştım ve Sezer, 2022: 1177)..... 321

Görsel 379: Murakka'ın II. Kıt'ası (Süleymaniye Kütüphanesi).(Aksoy Şaştım ve Sezer, 2022: 1178)..... 322

Görsel 380: Murakka'ın III. Kıt'ası (Süleymaniye Kütüphanesi). (Aksoy Şaştım ve Sezer, 2022: 1179)..... 322

Görsel 381: Celi Sülüs- Nesih Hilye (Çalap, 2015).(Çalap, 2018: 71,72). 323

Görsel 382: 65a: B65 1b- 2a Sayfaları.(Kök Karakaya, 2011: 309). 323

Görsel 383: Azizleri Anma Günü (İlahi Kitabı), BMCM-00020.(Coşkun Çelik, 2019: 155). 324

Görsel 384: TSMK, No. E.H.105, y.2b-3a, Kur'ân-ı Kerîm Serlevhası.(Durmuş, 2022: 90). 325

Görsel 385: Eserde Kullanılan Durak Çeşitleri.(Şahin, 2011: 119,126). 325

Görsel 386: Sudan Alfabesiyle Fatiha, Kuzeybatı Afrika, XIX. Yüzyıl.(Google Arts & Culture, t.y.)..... 326

Görsel 387: V.G.M. Arşivi Mihrişah Valide Sultan 175 Numaralı Vakfiyenin ikinci Unvan Sayfası. (Yazıcı, 2015: 74,81). 326

Görsel 388: V.G.M. Arşivi Mihrişah Valide Sultan 48 Envanter Numaralı Vakfiyenin Üçüncü Unvan Sayfası.(Yazıcı, 2015: 88). 327

Görsel 389: Chester IS.1581 Kur'an-ı Kerim.(Tekin, 2008: 92,93). 328

Görsel 390: TSK E.H. 271 Amme Cüzü.(Tekin, 2008: 109,110). 328

Görsel 391: TSK H.93 Pertevniyal Sultan İçin İstinsah Edilmiş Dala'il Hayrat.(Tekin, 2008: 201)..... 329

Görsel 392: TSK M.65 Mushaf.(Tekin, 2008: 247). 330

Görsel 393: İÜK A. 6656 Mushaf.(Tekin, 2008: 254). 330

Görsel 394: TSK M.R. 5 Mushaf. (Tekin, 2008: 260). 331

Görsel 395: ZK4 Nolu Kur'an-ı Kerim'in Serlevha Tezhibi. (Has, 2012: 104). 332

Görsel 396: 1486 Envanter No"lu Eserin Hatim Duasının Sonu, 306b Varağı.(Kantar, 2017: 167,174). 332

Görsel 397: 4793 Envanter No"lu Eserin s. 0006, Serlevha Bezemesi.(Kantar, 2017: 204,213). 333

Görsel 398: TPV/Y.K. 0046 Mushaf.(Karahan, 2009: 258). 333

Görsel 399: TPV/Y.K. 0056 Mushaf Durak. (Karahan, 2009: 293). 334

Görsel 400: TPV/Y.K. 0061 Mushaf.(Karahan, 2009: 308). 334

Görsel 401: TPV/Y.M. 0004 Körüklü, Meşk Murakkaası.(Karahan, 2009: 330). 335

Görsel 402: Delâil'ül Hayrât, DEMSA Koleksiyonu, Envanter No:4088, Faruk Taşkale Arşivi.(Turgut, 2018: 101). 335

Görsel 403: Ankara Vakıf Eserleri Müzesi 181 II. Abdülhamit'in Vakfiyesi, Görseller ve Çizimler.(Aslan Elkıran, 2012: 459.467,468,469,470,471). 336

Görsel 404: Fatiha ve En'âm Sureleri, Durak Görselleri, (Digital SSM).(Karaca, 2022: 83). 337

Görsel 405: XIX. yy'a Ait SSM 101-0183 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, Varak 2b, Varak 3a, Görseller ve Çizimler.(Ocakdan, 2019: 181,187,191,225). 338

Görsel 406: 04820 Envanter no'lu Eserin Durak Görselleri, (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi). (Aksoy Şaştım, 2023: 56). 338

Görsel 407: KBYEK Delâilü'l-Hayrât ve Şevârikû'l- Envâr. (Solak, 2008: 128,168). 339

Görsel 408: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00003 Mushaf. (Altunbaş Gümbür, 2014: 119). 340

Görsel 409: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00019. (Altunbaş Gümbür, 2014: 465). 341

Görsel 410: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00811.(Altunbaş Gümbür, 2014: 882). 341

Görsel 411: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00799.(Altunbaş Gümbür, 2014: 933). 343

Görsel 412: Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi.(Karataş, 2018: 49). 343

Görsel 413: Abdülfettah Efendi'nin 1248/1833 Tarihli Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi,..... 344

Görsel 414: Yahyâ Hilmî Efendi'nin Halil Zühdî Efendi'den Aldığı İcâzetnâme. (Adsan ve Bilgen, 2021: 99). 344

Görsel 415: Yahyâ Hilmî Efendi'nin Hüseyin Lütfî Efendi'den Aldığı İcâzetnâme.(Adsan ve Bilgen, 2021: 100). 345

Görsel 416: Mehmed Şefîk Seyfi Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'a.(Adsan ve Bilgen, 2021: 104). 345

Görsel 417: Yahyâ Hilmî Efendi'ye Ait Nesih Levha.(Adsan ve Bilgen, 2021: 109). 346

Görsel 418: Sağ tarafta Şeyh Hamdullah'ın, sol tarafta Yahyâ Hilmî Efendi'nin Hattı ile Maide Suresi 97-109. Ayetler Olan Sayfalar.(Adsan ve Bilgen, 2021: 112). 346

Görsel 419: Yahyâ Hilmî Efendi'ye Ait Amme Cüzü'nden Karşılıklı İki Sayfa.(Adsan ve Bilgen, 2021: 114). 347

Görsel 420: Yahyâ Hilmî Efendi'ye Ait Sülüs-Nesih Kıt'a.(Adsan ve Bilgen, 2021: 115). 347

Görsel 421: Delâilü'l-Hayrât'tan Karşılıklı İki Sayfa.(Adsan ve Bilgen, 2021: 118)..... 348

Görsel 422: GHBK Demirbaş No:4, Kur'an-ı Kerim'in Serlevha. (Ural, 2020: 163). 349

Görsel 423: Sabancı Müzesi'nde Bulunan 103- 0297 Envanter Numaralı Eserde Üç Adet Unvan Sayfası, Çizimler.(Meletli, 2019: 108). 350

Görsel 424: Ünvan Sayfası.(Meletli, 2019: 47)..... 351

Görsel 425: 457 Envanter Numaralı Sülüs Levha.(Toğrul, 2017: 91). 352

Görsel 426: ''06 Hk 1778/2'' Arşiv Numarası İle Kayıtlı Bulunan İcazetname (h.1306/m 1888). 352

Görsel 427: Mustafa Rakım Efendinin Celî Sülüs Levhası, Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 53)..... 353

Görsel 428: Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıtası. Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 55). 353

Görsel 429: 132 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası ve Sayfa Kenarı Tezhibi.(Elitok, 2014: 188). 354

Görsel 430: 184 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası ve Sayfa Kenarı Tezhibi. (Elitok, 2014: 197)..... 355

Görsel 431: 30 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 208)..... 355

Görsel 432: 11 Envanter Numaralı Vakfiyenin Sayfa Kenar Tezhibi.(Elitok, 2014: 216). 356

Görsel 433: MHK 3158 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerîf'in Serlevhası (1b-2a), (45 Hk 3158_0002).(Pekpelvan, 2013: 370). 357

Görsel 434: MHK 574 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerîf'in Serlevhası (45 Hk_0002). 357

Görsel 435: Amasya Bayezıt İl Halk Kütüphanesi'ndeki Mecmû'a-i Ed'iye Ve Tasvirleri/ Serlevha Sayfası.(Turan ve Er, 2020: 175). 358

Görsel 436: Muhammad Ezhari bin Kemas Abdullah'ın Mushafı.(Mursyid, 2020: 84). . 358

Görsel 437: Katolog 13.(Güzel ve Doğan, 2021: 147). 359

Görsel 438: 0259 Envanter Numaralı Mushaf'ın Serlevha Tezhibi.(Karadeniz, 2022: 209). 360

Görsel 439: 65 Nolu Mesnevî'nin 2. Cildinin Önsöz Tezhibi.(Tuna, 2015: 139)..... 360

Görsel 440: Unvan Sayfalarında Kullanılan Karşılaştırmalı Durak Motif Görselleri ve Çizmleri. (Coşkun Çelik, 2022: 95). 361

Görsel 441: 000717-1 Envanter Numaralı Cüzün Serlevha Tezhibi (v. 1b, 2a).(Kaçar ve Bilgin, 2020: 335). 362

Görsel 442: 37 Hk 3597 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîm'in Serlevha, Ketebe Tezhibi.(Dilber, 2022: 84,85). 363

Görsel 443: XIX. yüzyıl Osmanlı dönemi Mushaf-ı Şerîf Serlevhası (Christie's, satış no. 5744 – 87 lot numarası, 8 Nisan 2011), (Christie's, 2015a).(Dilber, 2022: 95)..... 364

Görsel 444: Mevlana Müzesi'ndeki III. Selim'e Ait 1246 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 60). 365

Görsel 445: Mevlana Müzesi'ndeki II. Mahmut'a Ait 1320 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 68). 365

Görsel 446: Mevlana Müzesi'ndeki Abdulmecit Han'a Ait 1321 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 74). 366

Görsel 447: Mevlana Müzesi'ndeki II. Abdulhamit'e Ait 1322 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 80). 367

Görsel 448: Mehmed Şefik Bey'e Ait Kaside-i Bürde'nin İlk İki Sayfası.(Derman, 2002: 174). 368

Görsel 449: Şevki Efendi'nin Sülüs ve Nesih Kıt'ası.(Alparslan,1999: 86). 368

Görsel 450: Keçiören Estergon Kültür Merkezi Etnoğrafya Müzesi Sülüs –Nesih İcazet Levhası.(Sakoğlu, 2018:109)..... 369

Görsel 451: Delail'ül Hayrat (dua kitabı) Eserinde Yer Alan Durak Görselleri.(Coşkun Çelik, 2022: 1099). 370

Görsel 452: 03787 Envanter No: Mushaf'ın Durak Görseller.(Genç, 2019: 120). 372

Görsel 453: 03787 Envanter No: Mushaf'ın Lale formlu Durak. 373

Görsel 454: 03787 Envanter No: Mushaf Geometrik Durak..... 373

Görsel 455: 03787 Envanter No: Mushaf, Mücevher Yaprak Birleşimi Durak. 374

Görsel 456: 03787 Envanter No'lu Eserin Serlevha Tezhibi (Süleymaniye Kütüphanesi).(Aksoy Şaştım ve Bilen, 2021: 873). 375

Görsel 457: 00001 Envanter Numaralı Mushaf Durağı, Görseller ve Çizimler. (Genç, 2019: 146). 376

Görsel 458: Sabancı Müzesi 19.316, 19.253, 19.057, 19.281, 19.176 Env Numaralı Eserlerin Durak Çizimleri.(Yerlikaya, 2010: 226). 377

Görsel 459: Delâ'ilü'l-Hayrât, İsm-i Nebîler İÜK, A 5559.(Demir, 2020: 115). 378

Görsel 460: Seyyid Hasan Rıza Efendi Hattıyla, Delâil-i Şerîf'te Hizb Başı, v. 54b (Özel koleksiyon). (Memiş, 2022: 13). 378

Görsel 461: Mahmud Celaleddin,1222 (1807), Delâil-i Şerîf, v.18b-19a. (Memiş, 2022: 12). 379

Görsel 462: İÜK, No. A-5559-0084, Delâilü'l-Hayrât Durak Örnekleri.(Durmuş, 2022: 93). 380

Görsel 463: Delâ'ilü'l-Hayrât, İmza Sayfası. 178 a-b, DEMSA, 2721. (Demir, 2020: 23). 380

Görsel 464: XIX. Yüzyıl Hilye Tezhibinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019: 89). .. 381

Görsel 465: Yahyâ Hilmî Efendi'ye ait Hilye-i Şerif, Durak.(Adsan ve Bilgen, 2021: 110). 382

Görsel 466: Muhakkak-Celi Sülüs- Nesih Hilye Levha.(Çalap, 2018: 76,77). 382

Görsel 467: Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hilyesi.(Temurçin, 2016: 21). 383

Görsel 468: Mahmûd Celâleddîn'nin (ö. 1245 / 1829) Sülüs ve Nesih Hatlarıyla Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 48). 384

Görsel 469: Mehmed Şevki Efendi'nin (1245/1829 - 1304/1887), Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 1289/1872'de Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 58). 384

Görsel 470: Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin (1216 /180 -1293 / 1876) Muhakkak, Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 1293/1876'de Yazdığı Medîne-î Münevvere ve Mekke-i Mükerreme Tasvirli Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 59). 385

Görsel 471: Ali Rıza Bey' e Ait Hilye-i Şerif.(Düzağaç Çolak ve Tozun, 2017: 60). 386

Görsel 472: Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, Hilye-i Şerif, 8 Env.(Kutan, 2017: 40). .. 386

Görsel 473: II. Mahmud'a Ait 189 K. Nolu Orjinal Vakfiye Defterinin Baş Sahifesindeki Hamd ü Sena.(Ateş, 1993: 43). 387

Görsel 474: XX. Yüzyıl ve Günümüzde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019: 42,106). 388

Görsel 475: Durak Desen Uygulama Görseller ve Çizimler. (Nalbantoğlu, 2019: 121)... 389

Görsel 476: Süleymaniye Kütüphanesi, Hilye-i Şerif, 616 Env. (Kutan, 2017: 38). 389

Görsel 477: Süleymaniye Kütüphanesi Hilye-i Şerife 510 Env.(Kutan, 2017: 42). 390

Görsel 478: 1924 Emiriye Mushafı.(Yücel, 2021: 398). 391

Görsel 479: Hasan Rızâ Efendi'nin (1265 / 1849- 1338 / 1920), Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 1279 / 1879'da Yazdığı Hilye-i Şerife.(Mert, 2012: 60). 391

Görsel 480: Mehmed Aziz Rıfâî Efendi'nin (1289/1872 - 1353/1934), Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 13487/ 1929'da Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 61). 392

Görsel 481: Hocazâde Mehmed Hulusî (Yazgan) Efendi'nin (1286/1869 - 1358 /1940) Nestâ'lik Hattıyla, Yazdığı Hilye-i Şerife. Tezhip: Mihriban Sözen.(Mert, 2012: 53). 393

Görsel 482: Hat: Hacı Nuri Korman, Tezhip: Muhsin Demironat.(Taşkale, 2009: 426).. 393

Görsel 483: Hasan Rıza Efendi (ö. 1338/1920) Tarafından Sultan Mehmed Reşâd'ın (ö. 1918) Talebiyle 10 Muharrem 1330/31 Aralık 1911'de Yazılan Mushaf (Mürekkebinizi:67). (Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, 2020). 394

Görsel 484: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955. (Altunbaş Gümbür, 2014: 970). 395

Görsel 485: Cakarta, Bayt al-Qur'an İstiklal Müzesi'nde Bahriye Mushafı.(Mursyid, 2020: 81). 397

Görsel 486: Neyzen Emin Efendi'nin Yazdığı İsmail H. Altunbezer'in Tezhiplediği Hilye-i Şerife, (Sadberk Hanım Müzesi).(Özşen, 2019: 32). 398

Görsel 487: Süheyl Ünver Durakları.(Kaş Tüfekçi, 2020: 23). 398

Görsel 488: Süheyl Ünver Durakları. 399

Görsel 489: Süheyl Ünver Durakları. 400

Görsel 490: Süheyl Ünver Tesbih Formunda Durak Tasarımları.(pbs twimg, t.y.). 401

Görsel 491: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler (Gülbün Mesera kolleksiyonundan).(Karakaya, 2014: 67). 402

Görsel 492: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. 402

Görsel 493: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. 403

Görsel 494: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. 404

Görsel 495: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. 405

Görsel 496: Mücevher Durak Detayı.(Karakaya, 2014: 67). 406

Görsel 497: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. 406

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.	: III. Ahmet Kitaplığı
AŞ.	: Anonim şirketi
BTİEM	: Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi
BYEK	: Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi
DEMSA	: Demet Sabancı
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
E.H.	: Emanet Haznesi Kitaplığı
Evn.	: Envanter
Filg.	: Filigram
GHBK	: Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi
H.	:Hicri
HK	: Halil Hamid Paşa Kütüphanesi
HS	: Hırka-ı Saadet Kitaplığı
IRCICA	: İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İ.Ü	: İstanbul Üniversitesi
İÜK	: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
K.M.M	: Konya Mevlâna Müzesi
K.S	: Kur'an Sayfası
KBYEK	: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi
Ktp	:Kitap
M.	: Miladi
M.H.K	: Milli Halk Kütüphanesi
NESK	: Nadir Eserler Kütüphanesi
No	: Numara
nr	: Numara
Nşr	: neşr eden
R	: Resim
s	: Sayı
S.A.V	: sallallâhu aleyhi ve sellem
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
SSM	: Sakıp Sabancı Müzesi
ŞE	: Şam Evrakı

TDK : Türk Dil Kurumu

Thk : Tahkik eden

TİEM : Türk İslam Eserleri Müzesi

TSK : Topkapı Sarayı Kütüphanesi

TSMK : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

TYEK : Türkiye Yazma Eserler Kütüphanesi

V.G.M : Vakıflar Genel Müdürlüğü

vr : Varak

YEK : Yazma Eserler Kütüphanesi

YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu

1. BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsan yaratıldığı andan itibaren sosyal bir varlık olarak çevresiyle iletişim kurma yetileriyle donatılmıştır. Çevresiyle iletim kurarak sosyalleşen insan ihtiyaçlarını gidermek için buluşlara imza atmıştır. Tüm buluşlarda olduğu gibi yazının icadı insanoğlunun temel ihtiyacı olan iletişim kurma becerisinin sonucudur. Mağara duvarlarına yapılan resimlerle başlayan yazının serüveni, insanoğlunun var olduğu andan itibaren ihtiyaçtan doğmuştur. İnsan sesleri kullanarak kelimeleri ve cümleleri kurmuştur. Yazının icadı tarihin seyrini değiştirmiş, medeniyetin, sanatın bilimin gelişiminde önemli etken olmuştur.

Kitap milletin geçmişinin geleceğe aktarımıdır ve yazının icadı, el yazması kitap kültürünün gelişimini sağlayarak gelecek nesillere taşımıştır. İnsan var olduğu andan itibaren kendi kültürlerinin aktarımını sağlayabilmek için taş, kabuk gibi çeşitli malzemelerin üzerine yazı yazmıştır. Mısırlılar tarafından papirüsün bulunmasıyla yazı sistemi gelişmeye başlamış, aynı dönemde Çin'de kâğıdın icadı ilk kitapların yazılmasını sağlamıştır. Coğrafyalar üzerinde kurulan devletlerin birbiriyle olan ticaret, diplomasi, savaş barış gibi ilişkileri yazının gelişimine katkı sağlamıştır (Aygen,2005:252).

Yazının gelişimi el yazması kitapların çoğalmasını sağlamış ve kutsal kitaplar başta olmak üzere her alanda eserler yazılmıştır. Yazılan eserleri zarafet ve estetik yönden tamamlamak amacıyla kitap türüne göre basit tezyinat özellikleri kitap sayfalarına yapılmaya başlanmıştır. İslamiyetin etkisiyle doğadan esinlenerek oluşturulan motifler stilize edilerek Mushaf, el yazması ve ilerleyen zaman dilimi içinde Hilye-i Şerif tezyinatında kullanılmıştır. Eserlerde yer alan ve tezyinat unsurlarından biri olan durak motifleri süreç içinde kullanılmaya başlanmıştır. Ayet ve cümle sonuna yerleştirilen durak motifleri zaman içinde tezyinatın önnemli bir unsuru haline gelmiştir. Bu noktadan hareketle araştırmada yüzyıllar içinde yazılan Peygamberlere indirilen kitaplar, hadis, siyasetname, felsefe, tasavvuf, dua, En'am-ı Şerif, sözlük, müzik, De'lailü'l Hayrat, Mesnevi, Aşıkpaşa Divanı, Vakfiye çalışmaları, icazetnameler, murakkalar, levhalar, Farsça İslam Tarihi Tercümesi, dil kitapları ve Hilye-i Şerifler gibi eserlerde bulunan ve ulaşılabilen kaynaklardaki durak motiflerine yer verilmiştir.

1.1. Problemin Niteliği, Kapsamı ve Sınırları

Yazının keşfi, toplumların uygarlık gelişimini hızlandırmıştır. Yazı toplumlara ait olan Mushaf ve el yazması eserler aracılığıyla inanç, kültür, bilim ve farklılıkları geçmişten günümüze aktarmaktadır (Dartma, 2015:8). Kültür mirası olan Mushaf ve el yazması eserlerin içinde barındırdığı bilgi, edebiyat ve tezyinat unsurları günümüz sanatçılarının tasarım yapmalarında ve özgün desen örneklerini oluşturmasında önemli kaynaklardır. Sanatçı ve akademisyenler bu kaynakları inceleyerek Mushaf ve el yazması eserlerdeki tezyinat bölümleri üzerinde araştırmalar yaparak zahriye, serlevha, satır arası, koltuk, hatime, Mushaf gülleri ve durak tezyinat bölümlerinden bahsetmiştir (Birol, 2012a: 61,62). Tezyinat unsurlarından biri olan durak motifleri Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şeriflerde ayet ve cümlelerin anlamlarını tamamlama yönünden önemli bir vazife üstlendiği ifade edilmektedir.

Karakaya'ya (2014) göre; "Eski mushaflarda ayet sonları iyice belirtilmediği gibi, ayet arası durak yerleri de işaretli değildi. Fakat ayetlerin doğru okunması ve doğru olarak anlaşılması için cümle ve cümleciklerin başlangıç ve bitiş yerlerini iyice bilmek gerekli idi." (s. 68). Bu noktadan hareketle araştırmada ilk Mushaf ve el yazması eserlerden yola çıkılarak, yüzyıllar içinde ulaşılabilen yazılı-görsel Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerifler incelenmiş, eserlerdeki durak motiflerinin analizleri ve dijital çizimleri yapılmıştır. İlk mushaflardaki durak motifleri temel alınarak, tezhip sanatının incelik ve zarafetini yansıtan motiflerin çizimlerinden, yüzyıllar içerisindeki motif değişim analizlerinden bahsedilmiş, durak motiflerinin benzerlikleri ve farklılıkları tespit edilmiş, dijital çizimleriyle birlikte motifler araştırmada yer almıştır.

Araştırmada geçmişten günümüze tezhip sanatı alanında Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinde tezyinat unsuru olarak yer alan durak motifleri, renk ve motif, dijital çizim teknikleri, motif ve kompozisyon özellikleri yönünden seçilen örnek eserler üzerinden anlatımlarıyla birlikte ele alınarak, tek başlık altında toplanmaya çalışılmıştır.

Alanyazın araştırmasında durak motiflerinin ele alındığı geniş çaplı toplu bir kaynağa rastlanmamış, var olan durak motifleri ile ilgili araştırmaların ise ağırlıklı olarak tek ya da birkaç Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eser incelemesi şeklinde olduğu, durak motiflerinin araştırma içinde bölüm olarak yer aldığı görülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın alana katkısı olacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmada; ulaşılabilen Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinde bulunan tezyini durak motif örnekleri esas alınmış, ilk durak motiflerinin çizim, renk ve tezyinat özellikleri ile yüzyıllar içindeki değişim analizleri yapılmıştır. Örnek seçilen durak motiflerinin aslına uygun dijital çizimleri yapılmış ve bazı durak motifleri tekrar yorumlanarak yeni çizimler oluşturulmuştur. Kaynak olarak 2022- 2024 yıllar arasında Yüksek Öğretim Kurulu'nun ulusal tez sayfası ve internet ortamında erişilen tezlerden, makalelerden, kitaplardan yararlanılmıştır. Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde; Giriş, problemin niteliği, kapsamı ve sınırları, araştırmanın kapsamı, problem, araştırmanın amacı, yöntemi, veri toplama araçları ve konu ile ilgili literatürden oluşmaktadır.

İkinci bölümde; Yazma eserlerin doğuşu ve gelişimi, Mushaf'ın tarihi süreci, Mushaf tezyinatı, IX. yüzyıl ve XIII. yüzyıl tezhip sanatına genel bakış bölümü bulunmaktadır.

Üçüncü bölümde; Durak formları olan pençhane, şeşhane, helezoni, zer, mücevher, yaprak ve müzehhep durak tanımları yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; IX-XII. yüzyıl tezhip sanatı, XIII.-XVI. yüzyıl tezhip sanatı ve XVII.-XX. yüzyıl tezhip sanatı dönemini içini alan yüzyıl tezyinat özelliklerinden bahsedilmiş, ulaşılabilen araştırmalarda bulunan durak motiflerinin anlatımları yapılarak motiflerin dijital çizim ve yorum çizimlerine yer verilmiştir. Değerlendirme, sonuç ve kaynaklar bölümüyle bitirilmiştir.

1.3. Problem

Bu araştırmanın temel problemi, ulaşılabilen ilk Mushaf ve el yazması eserlerde bulunan tezyini durak motiflerinin analizleridir. Bu bağlamda; ilk yazılan Mushaflardan başlayarak bilgiler verilmiştir. Devamında IX. ve XII. yüzyıllar Mushaf ve el yazma eserlerde yer alan durak motiflerinin renk, çizim gibi değişim anlatımları yapılmış, Hilye-i Şerif eserleri eklenerek XX. yüzyıla kadar elde edilen bulguların tarihi süreç içerisindeki benzerlik ve farklılıklarının nasıl oluştuğu irdelenmiştir. Bu bağlamda, Mushaf ve yazma eserlerdeki durak motiflerinde kullanılan altın, boya, çizim özelliklerine değinilmiştir.

Yüzyıllar içindeki değişim farklılıklarının irdelenmesi amacıyla Mushafların dışında; VII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar ulaşılabilen hadis, siyasetname, felsefe, tasavvuf, dua, En'am-ı Şerif, sözlük, müzik, De'lailü'l Hayrat, Mesnevi, Aşıkpaşa Divanı, Vakfiye çalışmaları, icazetnameler, murakkalar, levhalar, Farsça İslam Tarihi Tercümesi, dil kitapları ve Hilye-i Şerif gibi eserlerdeki durak motiflerinin, üslûp, renk ve motif analizlerine çalışmada yer verilerek anlatımları yapılmıştır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; VII. VIII. yüzyıllarda yazılan ilk Mushafları dâhil ederek el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerindeki durak motiflerinin analizlerinden bahsederek, durak motiflerinin aslına uygun dijital çizimleri ve yeni durak motif alternatiflerinin oluşturulmasıdır. Anlatım sırasında ilk yazılan Mushaflardaki durak motiflerinden başlayarak bilgiler verilmiştir. Bu anlatımlar yapılırken geçmiş dönem motif örnekleri baz alınmış, durak tezyinatının nasıl yapıldığına dair tarihi süreçten bahsedilmiş; XX. yüzyıla kadar olan süreç içinde teknik, renk ve üslup yönünden durak motifi değişimlerine değinilmiştir. Kültürel mirasın dijital ortamda saklanması, korunması, paylaşılması ve erişilebilirliği açısından önemli olduğu bilindiğinden eserlerde bulunan durak motiflerinden örnekler seçilmiş, seçilen örnekler kendi yüzyılları içerisindeki tezyinat özelliklerinden bahsedilmiş ve motiflerdeki bozulmalara da dikkat edilerek aslına uygun dijital çizimleri yapılmıştır. Durak motiflerinin dijital çizimler yapılırken simetrilerine de önem verilmiştir. Bazı durak motiflerine günümüz bakış açısıyla dijital çizim yorumları katılarak alternatif motifler oluşturulmuştur. Yapılan araştırmalarda Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinde bulunan durak motiflerinin son teknolojiyle dijital çizimlerinin yapılıp, yorumlamalarının eklenip, yeniden çizildiği araştırmaya rastlanmadığından ulaşılabilen eser, tez ve makalelerdeki durak motiflerinin bir araya toplanması amaçlanarak, alanyazında yapılacak diğer çalışmalara önemli bir kaynak teşkil edeceği düşünülmüştür.

1.5. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, doküman analizi yöntemiyle şekillenecektir. İlk Mushaf eserlerindeki durak örneklerinden yola çıkılarak, Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerindeki durak

motiflerine neden ihtiyaç duyulduğu açıklanmıştır. İlk Mushafların yazıldığı VII. VIII yüzyıllardan bahsedilerek, XX. yüzyıl kadar ulaşılabilen eserlerden bilgiler verilerek, anlatımlar yapılmıştır. Yüksek Öğretim Kurumu'nun ulusal tez sayfası öncelikli olmak üzere internet ortamında erişilen tezlerden, makalelerden kitaplardan yararlanılmış ve ulaşılabilen kaynaklar üzerinden araştırma yapılarak Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerindeki durak motiflerinden faydalanılmıştır.

Doküman analizi araştırmanın hedefine yönelik verilere ulaşmada önemli olduğundan ulaşılabilen dokümanların kullanılması ile gerçekleşir (Aydoğdu, Karamustafaoğlu ve Bülbül, 2017: 558). Doküman analizi modelinde araştırmaya uygun olan nesne, konu ya da birey, kendi durumu içinde ve var olduğu şekliyle tanımlanır (Kıran, 2020: 173).

1.6. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında öncelikle yazılı ve görsel kaynaklar taranarak veriler toplanmıştır. Ulusal ve uluslararası kaynaklar, kitaplar, ansiklopediler, yerli ve yabancı tezler, makaleler ve internet kaynaklarına ulaşmak hedeflenmiştir. Bu kaynaklardan toplanan bilgiler ve birbirleriyle olan ilişkileri konu kapsamında detaylı bir incelemeye tabii tutulmuştur.

Durak motiflerinin simetrilerine dikkat edilerek dijital araç ve teknik programlar ile motiflerin çizimleri yapılırken sistematik çözümleme yöntem olarak kullanılacaktır.

1.7. Konu ile İlgili Literatür

Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinde yer alan durak motifleri hakkında kaynak taraması yapılmış, konuyla ilgili kitap, tez, makalelere ulaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklar tez içerisinde konu başlığı altında değerlendirilmiştir.

Taşkale (1994) tarafından hazırlanan "Tezhip Sanatının Kullanım Alanları" tezinde tezhip kelimesinin tanımı yapılarak Türk tezhip sanatının tarihi gelişimi, Mushaflarda kullanılan desenler ve tezhip malzemeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ahşap, seramik kumaş vb gibi birçok alanda kullanımından bahsetmiştir.

Birol ve Derman'ın (2004), "Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler" kitabında tezhip sanatının tarihçesi hakkında bilgi vererek, motif çizimlerinin inceliklerini anlatmıştır. Kitapta örnek desen çalışmalarının yanı sıra öğrencilerin kendi desenlerini oluşturma aşamalarımdan da bahsetmektedir.

Cam (2005), "Kufî Yazının IX. Ve XIII. Yüzyılda Üslup ve Form Açısından Gelişimi" tezinde IX. ve XII. yüzyıl arasındaki 110 Mushaf'ın yazı formunu incelemiştir. Mushaflarda ayet sonlarında yer alan durak motifleri bulunmaktadır.

Altıkulaç (2007) tarafından hazırlanan "Hz. Osman'a İzâfe Edilen Mushaf-ı Şerîf: (Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası)" kitabı Mushaf tarihi gelişimi hakkında bilgi veren en geniş kaynaklardan birisidir. Kitapta ilk Mushaf yazımından başlayarak, nüshalarından ve bu Mushaflardaki tezyinat özellikleri hakkında bilgiler verilmektedir. İlk durak motiflerinin anlatımına ve niçin kullanıldığı hakkındaki bilgilere eserde rastlanmaktadır

Küpeli (2007), tarafından hazırlanan "II. Beyazıt Dönemi Tezhip Sanatı" tezinde II. Beyazıt nakkaşhanesi ve sanatçıları, Mushaf tezyinatı, dönemin tezhip sanatı üslup özellikleri hakkında bilgilere yer vermiştir.

Baysal (2010), tarafından yazılan "Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi" makalesinde Mushaf tezyinatının ilk çıkış noktasından günümüze kadar olan gelişiminden, Mushaf tezyinat bölümlerinden ve örnek olarak kullandığı varaklardaki durak motiflerinden bahsetmiştir.

Tanrıver Celasin (2013a) tarafından kaleme alınan "Tezhip Sanatında Emevî Sûrebaşı Bezemelerinin Yeri" makalesinde Türk ve İslam Eserleri Müzesi Şam Evrakı 87, Şam Evrakı 80, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 44/32 ve "San'a Mushaf'ı çalışmalarındaki desen özelliklerini renk, üslup, geometrik ve bitkisel motifler açısından incelemiştir. Örnek olarak kullandığı varaklarda o dönemin ayet sonlarındaki durak motifleri de yer almaktadır.

Karakaya (2014), "Osmanlı Klasik Dönem Mushaf Tezhibinde Durak" tezinde Mushaf tezyinatı hakkında bilgi vererek durak motiflerine değinmiştir. İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemlerde İslam coğrafyasının genişlemesiyle birlikte toplumların Mushaf yazımına sağladığı katkılardan ve tezyinat özelliklerinden bahsetmiştir.

Turgut (2018), tarafından hazırlanan "Tezhip Sanatı Tarihinde Yenilikçi Yorumlar" tezinde tezyinat sanatının tanımı yapılarak, Türk tezyinat sanatında geçmişten günümüze yeni yaklaşım yorumlarını ele almıştır. Örnek eser çalışmalarına yer vermiştir.

Kılınçer'in (2019), "Topkapı Sarayı Kütüphanesinde Bulunan Emevi Dönemi Mushaflarında Tezhip Sanatının İlk Örnekleri" tezinde Erken Emevi dönemi onbeş Mushaf'ın tezyinat özelliklerinden bahsetmiştir. Mushaf tezyinatları oluşturulurken

esinlenilen surebaşı desenlerinden ve bu desenlerde kullanılan renk ve motiflerden bahsetmiştir. Tezde zahriye sayfası, serlevha, Mushaf gülleri, hatime sayfası örnekleri yer almaktadır. Ayet sonlarına yerleştirilen Mushaf gülleri olarak tanımladığı durak motifleride bulunmaktadır.

Uzun (2021), "Mushafların Gelişim Süreci" makalesinde tarihi seyir içinde Mushaf yazımının gelişimi hakkında bilgiler vererek imlâ, ta'şîr, tahmîs, hizb vakf gibi konulardan bahsetmiş ve ilk varak örneklerine yer vermiştir.

Tekiş, Toktaş ve Emlak (2022), "Tapu ve Kadastro Arşivindeki XVI. Yüzyıla Ait İki Vakfiye Tezyinatı" makalesinde ele aldıkları iki vakfiye eserinde konuyla ilgili zer durak örnekleri yer almaktadır.

Mert (2012), "Türk Tezhip Sanat'ında Hilye Tasarımında Farklı Yorumlar" tezinde Hilye-i Şerif tasarımlarından bahsetmektedir.

2. BÖLÜM

2.1. Yazma Eserlerin Doğuşu ve Gelişimi

Yazma; Türk Dil Kurumu (TDK)'a göre; "Basım tekniğinin gelişmediği dönemlerde elle yazılmış kitap, yazma nüsha" (TDK, t.y.) diye tanımlanmıştır. Bilgin (2013)'e göre; "Elle yazılarak ortaya konan her çeşit kitap, risâle, murakka', mektup, levha ve belgelerin ortak adıdır. İlk yazma eserin nerede, ne zaman ve kimin tarafından meydana getirildiği kesin olarak bilinmemekle beraber bunun alfabenin icadı kadar eski olması gerekir" (s. 369).

Mushaf ve el yazması eserlerin tarihi seyrine bakıldığında, insanlık yaşamını etkileyen sanat, kültür, siyaset, sosyal yaşam, eğitim gibi toplumu var eden, değerleri içinde barındıran, kitap tezyinat zenginliğinin yansımasıdır. Tarihte kurulan devletler yaptıkları her işi kayıt altına alarak sanat, kültür vb. gelişimlerini gelecek nesillere kitaplar aracılığıyla aktarmıştır (Akın ve Keş, 2017: 104). Emek harcanarak el ile yazılıp ortaya çıkarılan yazma eserler, milletlerin önemli kültür mirası olduğu ifade edilmektedir. Dönemin olanakları çerçevesinde papirüs, deri, pamuk, kâğıt gibi nesnelerin üzerine el ile yazılan eserlere zaman içinde eklemeler yapılmıştır. Bazen bir yazma eser farklı kişiler tarafından yazıldığından dolayı okuma ve yorumlama hataları yapıldığı belirtilmektedir. İlk Mushaf yazmacılığı Hz. Osman zananında kurulan heyete Mushafların yazdırılmasıyla başlamıştır. Yazılan Mushaflar, Hz. Osman tarafından belli başlı İslam beldelerine gönderilmiştir. Mushaf yazımının yanı sıra, zaman içinde kitap yazmacılığı ilerlemiş, hadis, siyer gibi dini kitaplarla birlikte tıp, şiir, edebiyat alanlarında yazım devam etmiştir (Bilgin, 2013).

Kitap sanatları, devlet medeniyetinin ve kültürünün göstergesi olduğu bilinmektedir. Estetik ve güzeli yakalama arayışı kitap sanatı tezyinatı ile kendini göstermiş, toplumların sanat zevklerini günümüze taşıyan eserlerin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Yüzyıllar içinde kalıcılığını koruyan yazma eserler tarih sahnesinde yerini almış, belge niteliği kazanarak tezyinat özellikleriyle birlikte günümüze kadar geldiği belirtilmiştir. Birol (2012b)'a göre; "Dönemlerinin sanat anlayışını ve zevkini yansıtan; hat, tezhip, minyatür, katı' ve cilt gibi gücünü gelenekten alan sanatlarımız aynı zamanda kimliğimizi oluşturmaktadır. Bu sebepten sanat eserlerinin önemli görevlerinden biri de birçok konuda gelecek kuşaklara belge teşkil etmesidir" (s. 15).

Dini, edebi, ilmi ve farklı türlerde yazılan el yazmaları dönemin sultanları, devlet adamları ve kitaba değer veren önemli kişilere ithaf edilmiş ve usta sanatçılar tarafından tezyinatları yapılmıştır. Türkler devlet kurmaya başladıktan sonra saray bünyesinde nakkaşhaneler kurarak el yazması kitap sanatlarının gelişimine katkı sağladığı ifade edilmiştir. Farklı coğrafyalardan çeşitli yollarla ulaşılan el yazması kitaplar saraylara getirttirilerek himaye altına alınmıştır. Bu çalışmalar sonucu günümüze kadar birçok el yazması eserin ulaştığı görülmektedir. Günümüzde el yazmaları farklı kütüphanelerin envanterinde bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'nda ilk Mushaf ve el yazması eserlerden Osmanlı döneminde yazılan kitaplara kadar birçok eser yer almaktadır (Gencer, 2021).

Mushaf ve el yazması eserler Atbaş (1939)'a göre; "Arap, İran, Hint, Mağrib, Selçuklu ve Osmanlı topraklarında hazırlanmış, XIX. yüzyıla kadar târihlenen Mushaflar, dünyada eşine az rastlanan zengin koleksiyonları meydana getirmektedir" (s. 263).

Kitap sanatları, toplum medeniyetini aktarmada geçmişle gelecek arasındaki köprüdür ve Bimark (2008)'a göre; "Hiç şüphe yok ki, bizler bir kitap medeniyetinin vârisleriyiz. Bu yüzdendir ki, kendini bilmek idrâkinde yaşayacağımız hayâtımızın bir üslûbu ve öteki dünyâyı kucaklayacak sırları ve güzellikleri vardır. Bir yazma kitapta, bir hüsnü hatta veya zarif bir tezhipte hâlâ hayranlıkla seyredilen sanat kudretini ve ifâde tarzını, bu incelmiş ve olgunlaşmış ruhta aramak gerekir" (s. 7).

Tarihin seyri içerisinde Türkler Orta Asya'dan batıya doğru ilerlerken Orta Asya kültürüyle hâkim oldukları toprakların kültürünü harmanlamıştır. Türkler, tezyini sanat alanındaki kültürü estetikle birleştirmiş, Anadolu'da Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı döneminde bu sanatı geliştirip olgunlaştırarak günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Tezyini sanatlardaki olgunlaşma güzellik, sadelik ve ahenk ile birleşerek insanın maneviyatına hitap eden eserlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gencer, 2021).

Ayverdi (1976)'ye göre; "Türkler'in sanat anlayışını, İslâm medeniyetine dâhil olduktan sonra bu medeniyetin feyiz ve bereketinden aldıkları aşıyla kendi an'anevî hamurlarını kararak oluşturduğunu savunmaktadır. Sanatta millî bir ifâde görmek doğaldır. Hattâ kadîm bir medeniyetten söz ediyorsak kendine özgü bir üslûp vazgeçilmezdir" (s. 386).

Türkler gelecek nesillere kültür mirası aktarımını yapmak üzere oluşturdukları Mushaf ve yazma eserleri kendi millî kimlikleriyle birleştirerek günümüze önemli kaynaklar

bıraktığı ifade edilmiştir. Mushaf (Kur'an-ı Kerim) insanoğlunun beşeri ve manevi hayat arasında huzur köprüsü olup Hz. Cebrâil'in aracılığıyla Hz. Muhammed'e (S.A.V) indirilmiştir. Mushaf, İlahi mesajlarıyla insan ruhuna, tezyinat özellikleriyle de göze hitap etmektedir. Mushaf'ın İslam âlemi için öneminden dolayı güzel formda yazmak ve tezyinatını yapmak için hep yeni yollar aranmıştır (Taşkale ve Gündüz, 2021: 73,86,50).

Mushaf ve el yazması eser yazan sanatkâr, eserlerin hem yazımına hem de tezyinine önem vermiştir. Sanatkârın, Mushaf ve el yazması eserleri usta çırak ilişkisiyle tezyin edip milli değerlerle birleştirip eserlere yansıtarak toplum kimliğinin oluşmasına katkı sağladığı görülmektedir. Eserlerin el emeği göz nuruyla tezyinatı yapılarak gelecek nesillere aktarımı sağlanmaya çalışılmıştır.

2.2. Mushaf'ın (Kur'an-ı Kerim) Tarihi Süreci

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Hz. Muhammed'e (S.A.V) Mushaf (Kur'an-ı Kerim) vahiy yoluyla indirilmiştir. Vahiy kâtiplerinin ezberleme yoluyla hafızalarında yer alan Mushaf'ın (Kur'an-ı Kerim) Hz. Muhammed zamanında yazıya geçirilmeye başlandığı ifade edilmektedir. Mushaf, İlk halife Hz. Ebubekir döneminde birleştirilmiş ve Hz. Osman zamanında çoğaltılarak İslamiyeti kabul eden bölgelere gönderilmiştir (Okumuş, 2010: 5).

Tarihi gelişim içinde Kur'an-ı Kerim ilk olarak Mushaf ismiyle anılmıştır. Mushaf kelimesi Maraşlı (2020)'ya göre; "Bir araya getirilip bağlanmış yazılı sayfalar anlamına gelir ve Hz. Osman döneminde sûreler Fâtiha ile başlayıp Nâs ile bitecek biçimde sıraya konmuş, sûrelerin nüzûl sırasına göre tertibinden farklı olan bu düzenlemeye 'Mushaf tertibi' " denilmiştir (s. 242).

Mushaf kelimesinin ilk olarak Hz. Ebubekir döneminde Mushaf'ın bir araya getirilmesi çalışmalarında ortaya çıktığı bilinmektedir. Mushaf sayfaları bir araya getirildikten sonra ne isim verilmesi konusunda istişareler yapılmış ve farklı isimler ortaya konulmuştur. Bunlardan ilki "sifr" kelimesidir. Ancak Yahudilerin kullanımında olan kelime olumlu karşılanmamış, Habeşistan diyarında kullanılan "Mushaf" kelimesi genel görüşle uygun bulunmuştur (Altıkulaç, 1994). Buhârî (1995)'ye göre; "Ancak literatürde Mushaf, daha çok Hz. Osman döneminde yazılıp çoğaltılan Kur'an nüshaları için kullanılmış, Ebû Bekir zamanında cem'edilen Kur'an metni suhuf olarak anılmıştır" (s. 3,5).

İslamiyetin kutsal kitabı olarak bilinen Mushaf (Kur'an-ı Kerim), Hz Muhammed'in (S.A.V) vefatından sonra farklı coğrafyalarda yaşayan sahabeler tarafından kendileri için özel Mushaf koleksiyonları oluşturdukları ifade edilmektedir. İslam âleminin birçok bölgesinde, bu özel koleksiyonda bulunan Mushafları okuyanların farklı imla ve okuyuşların yapılması sahabeleri rahatsız etmiş ve sahabeler rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Bu rahatsızlık üzerine Hz. Osman tarafından Hz. Muhammed'in eşi Hafsa' nın muhafaza ettiği Mushaf sahifeleri esas alınarak, belli sayıdaki Mushafların yazımı gerçekleştirilmiş ve İslam beldelerine gönderilmiştir (Furcânî, 1978: 37,45).

Hz Osman'ın vefatından sonra genel itibariyle Mushaf yazımında imla kurallarına uyulmaya çalışıldığı belirtilmektedir. Yazı yazma sitillerinin gelişmesiyle birlikte Mushaf yazımında yeni uygulamaların eklenip eklenmemesi tartışma konusu olsa da yazımda resm-i Osmânî'ye kuralları esas alınmıştır (İbn Dürüsteveyh, 1977: 94). Fetihlerle İslam devleti sınırlarının genişlemesi, Arapça bilmeyen toplumların Müslüman olması gibi nedenlerden dolayı Mushaf okumalarında sıkıntı yaşanmaya başlandığı görülmüştür. Arap dilini bilmeyen Müslüman toplumların da Mushaf'ı rahat okuyabilmesi için önlemlere gereksinin duyulmuştur. Bu anlamda ilk tedbir olarak noktalama işaretleri gündeme gelmiş, Ebü'l-Esved ed-Düelî tarafından Mushaf harflerine okumayı kolaylaştırmak amaçlı noktalar yerleştirilmiştir. Böylece sonraki dönemlerde Mushaf okumasını kolaylaştırmak için yerini harekelere bırakacak çalışmaların başlangıcı yapıldığı görülmektedir. İkinci tedbir, noktalama işaretlerinin Nasr b. Âsım ile İbn Ya'mer tarafından tasnifleri yapılarak birbirine benzeyen harfleri ayırmada kullanıldığı belirtilmiştir. İbn Dürüsteveyh (1977)'e göre; "Ancak aynı işaretin iki ayrı fonksiyon için kullanılması karışıklığa yol açtığından Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî'nin, seslileri med harflerinin minyatürleriyle belirtme şeklindeki uygulaması yaygınlık kazanmıştır. Daha sonra sükûn, şedde vb. işaretler tespit edilmiş, Mushaf âyetlerinin beşerli ve onarlı gruplar halinde taksimini ifade eden, tahmîs ve ta'şîrlerle sûre ve âyetleri ayırıcı işaretler geliştirilmiştir. Zamanla şekil benzerliği olan sessizlerden noktasız olanların belirtilmesi için de özel işaretler kullanılmıştır" (s. 95).

Müellifler, Mushaf okumasını kolaylaştırmak için sayfalarda yer alan işaretleri kırmızı, sarı gibi farklı renk mürekkeple belirtmiş, böylece ana metinde yer alan okumayı kolaylaştıran işaretlerin karıştırılmasının önüne geçilmek istenmiştir (Dânî, 1986: 19,20). Ayrıca Müslümanların farklı coğrafyalarda hayatlarını devam ettirmesi ve bu coğrafyalardaki kültür çeşitliliği Mushaf okumalarını etkilediği gibi bölgelere göre noktalama işaretlerinin kullanımında farklılıklar oluşturduğu ifade edilmiştir. Farklılıklardan

biride bu noktaların ve Mushaf için oluşturdukları işaretlerin ne kadar sayıda Mushaf'ta kullanılacağına dair olup, bu noktaların harfin neresine ve kaç tane konacağı yönündedir. Dânî ve İbnü'l-Cezerî gibi âlimler İslam'ın kabulünün ilk zamanlarında yazıtlarda işaretlerin varlığından söz etmektedir Mushaf yazıcıları gerektiğinde sesli harfler için özel birtakım işaretler geliştirmiştir (Maraşlı, 2020).

İbn Ebû Dâvûd, (1936)'a göre; "Mushaflarla ilgili bir başka uygulama da bunların iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz ve onlu bölümlere ayrılması, her bir bölümün nerede başlayıp nerede bittiğinin, Mushaf'ın tamamının veya bölümlerinin harf ve kelime sayısının ne kadar olduğunun tespit edilmesidir" (s. 118).

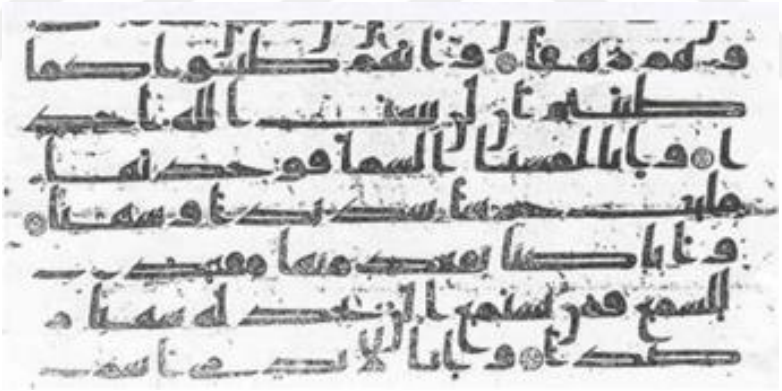
Mushaf yazıcıları Mushaf'ın bölümlere ayrılmasının erken zamanda başladığını ifade etmektedir. Herkes tarafından bilinen uygulama ise Mushaf'ın otuza bölünerek cüz isminin verildiği ifade edilmiştir. Cüzler de üç, beş, yedi, dokuz gibi sayfalar halinde dörde bölünerek bunlardan her biri için "hizb" tabiri kullanılmıştır (Okumuş, 2010: 17,27,28). "Tilâvet sırasında mâna açısından vakfetmenin gerekli veya isabetsiz olduğu yerleri belirtmek üzere de لا ،م ،ق ،ع ،ط ،ص ،ز ،ج gibi işaretler konmuş, bu işaretlere, vakıf ve ibtidâ konusuna ilişkin kaideleri vazeden Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'ye nisbetle "secâvend" denmiştir. Harekesiz vav ile yazıldığı halde med yapılmayan bazı kelimelerin altına küçük harflerle قصر kelimesi yazılmış, sekte, teshîl, imâle ve işmam ile okunması gereken kelimelerin altınada "سكتة", "تسهيل", "إمالة" ve "إشمام" kelimeleri konulmuştur" (Maraşlı, 2020).

Mushaflardaki işaretlerin kullanım şekli İslam ülkelerine göre farklılık arz ettiği belirtilmektedir. Hz. Osman tarafından yazdırılan ilk Mushaflardan örnek alınarak yazılan ve Hz. Osman'a ithaf edilen bazı Mushafların günümüze ulaştığı belirtilmiştir. Bunlardan bazıları;

Görsel 1: Taşkent Nüshası.(Fikriyat, 2017).

1.Taşkent Nüshası: Görsel 1'de yer alan Taşkent Eski Eserler Müzesi'nde korunan Mushaf kûfi hattı ile yazılmış ve 353 varağı günümüze ulaşmıştır.1905 yılında Petersburg Genel Kütüphanesi öncülüğünde elli adet tıpkıbasımı yapılmıştır. Mushaf'ta zaman içinde yazı silinmeleri olmuş, basımdan önce Rus şarkiyatçı S. Pissareff'in Mushaf üzerindeki silinen yazıları tekrar mürekkeple geçmesi hatalara sebebiyet vermiştir (Altıkulaç, 2007: 65,66).

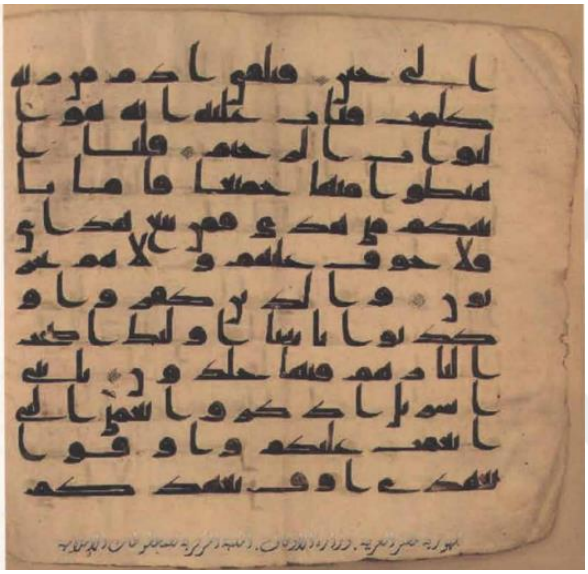

Görsel 2: Topkapı Mushaf'ı.(Altundağ, 2002).

2.Topkapı Mushaf'ı (Nüsha): Görsel 2'de yer alan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde 44/32 envanter numarası ile kayıtlı bulunan ve 408 varaktan oluşan Mushaf, Mâide ve İsrâ surelerinin yazılı bulunduğu iki yaprak eksiğiyle günümüze ulaşmıştır. II. Mahmud'a Kahire valisi tarafından hediye olarak gönderilen Mushaf'ın Hz. Osman tarafından bizzat yazıldığı rivayet edilmiştir. Altıkulaç (2007)'a göre: "I. (VII.) yüzyılın sonlarında veya II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısında yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu Mushaf'ın Hz. Osman'ın yazdırdığı Mushafların imlâsına uygun olduğu görüşü belirtilmiş ve Medine'de basımı yapılan Mushaflar arasında imlâ farklılıkları olduğu ifade edilmiştir.

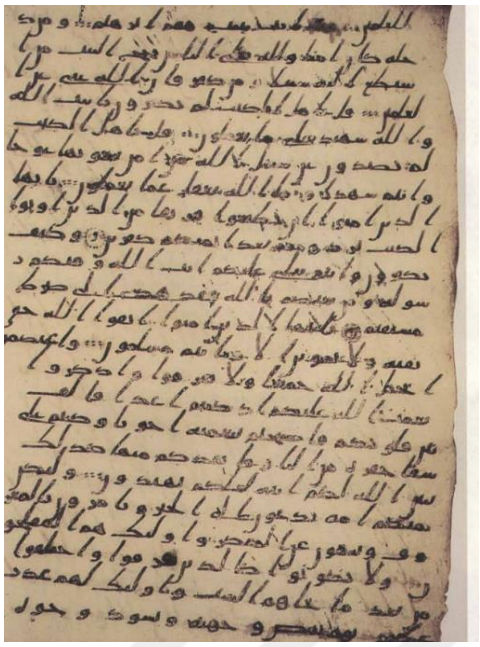
Bu yüzden Topkapı nüshası orijinal imlâsına uygun şekilde yazılarak Tayyar Altıkulaç tarafından neşre hazırlanmıştır" (s. 73,75,76).

3. Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Nüshası: İstanbul'da Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde muhafaza edilen (nr. 457) ve Selâhaddin el-Müneccid'in "gördüğümüz Mushafların en eskisi" diye nitelediği Mushaf'ın (Salâhuddin, 1972: 55) neşredilmesi için Tayyar Altıkulaç'ın çalışmalarını sürdürdüğü belirtilmektedir (Altıkulaç, 2007: 5).

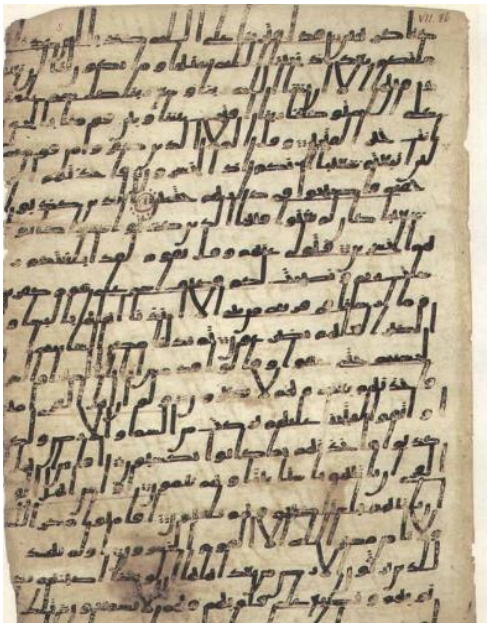
Görsel 3: Hz. Osman'a izafe edilen Mushaf-Şerif. (Altıkulaç, 2007: 99).

4. Meşhed-i Hüseynî Nüshası: Görsel 3'te yer alan ve Kahire'de el-Meşhedü'l-Hüseynî'de bulunan Mushaf'ın da Hz. Osman Mushaflarından biri olduğuna inanılmıştır (Lebîb, 1974: 751,759). Ancak bunun doğru olmadığı, Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân (ö. 86/705) tarafından yazdırılmış olabileceği söylenmiştir. Bu görüşü doğrulayacak hususlar arasında cer harfi olan "على"nın nüshada "علا" şeklinde elifle yazılmış olması zikredilmiştir. Hz. Osman Mushaflarında bu kelimenin yâ ile yazıldığı bilinmektedir (Selâhaddin, 1972: 53).

Görsel 4: Bibliothèque Nationale Nüshası.(Altıkulaç, 2007: 102).

5. Bibliothèque Nationale nüshası (nr. Arabe, 328/a): Görsel 4'te yer alan nüsha Maraşlı (2020)'ye göre; "I. (VII.) yüzyıla ait olduğu tahmin edilen ve günümüze elli altı varağı ulaşan nüsha F. Deroche ve S. N. Noseda tarafından neşredilmiştir (s. 246).

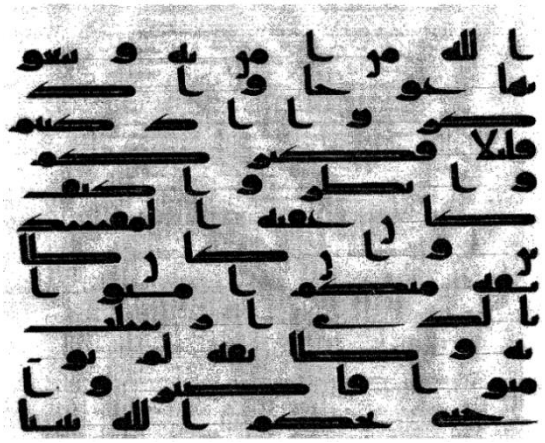
Görsel 5: British Library Nüshası (nr. 2165).(Altıkulaç, 2007: 100).

5. British Library nüshası (nr. 2165): Görsel 5'te yer alan nüsha Altıkulaç (2007)'a göre; "I. (VII.) yüzyılda yazılmış olduğu tahmin edilmektedir. Eksik nüshaları bulunan Mushaf'ın korunabilmiş sûre ve âyetleri şunlardır: A'râf sûresi 42. âyetle Tevbe sûresi 95. âyet arası, Yûnus sûresi 9. âyetle Zümer sûresi 47. âyet arası, Mü'min sûresi 61. âyetle Zuhruf sûresi 71. âyet arasıdır. 121 varaklık mushafın British Library tarafından 1-61. varaklarının tıpkıbasımı yapılmış, diğer varaklarının da basılacağı bildirilmiştir" (s. 58)**.**

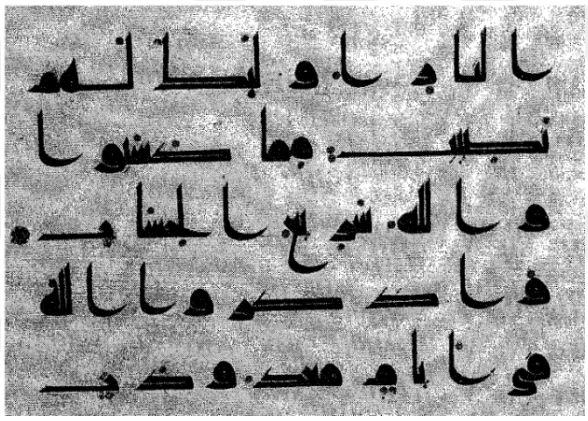
6. Derleme Nüsha: "Aynı Mushaf nüshasının parçaları olduğu görüşüyle St. Petersburg, Katta-Langar, Buhara ve Taşkent'teki muhtelif kütüphanelerde mevcut varakların fotoğraflarının bir araya getirilmesi suretiyle meydana getirilmiş bir nüsha olup bu haliyle Mushaf'ın yaklaşık yarısını ihtiva etmektedir (St. Petersburg 2004)" (Rezvan, 2004: 66). Hz. Osman'ın Mushaflarından olduğu ifade edilmiş ve diğer varakların da zamanla bulunabileceği ihtimalinden bahsedilmiştir. VIII. asrın son çeyreğine (hicrî asrın 2. yarısına) ait olduğu tahmin edilmektedir (Rezvan, 2004: 70).

2.3. Mushaf Tezyinatı

İnsanın manevi dünyasına hitap eden Mushaf ve el yazması eserler tezyinatlarıyla estetik ve sanat açısından İslam kültürünün yansımasıdır. İlk yazılan Mushafların tezyinat açısından sadeliği göze çarpmaktadır. Hz. Muhammed'e (S.A.V) ayetlerinin vahiy yoluyla Arapça olarak inmesinden dolayı, Arap toplumunun Mushaf ayetlerini ezberlemede ve okumada zorluk yaşamadığı için sahabeler, ayetleri ezberlerken noktalama, vakf, hareke gibi unsurlara ihtiyaç duymamıştır (Yılmaz, 2003: 52).

Görsel 6: Harekesiz, Noktasız Mushaf Metnine Bir Örnek; 4. Halife Hz. Osman Tarafından Deri (parşömen) Üzerine Kûfi Hatla Yazılmış el-A'râf Sûresi 7/86-87 âyetleri."(Yılmaz, 2003: 52).

Görsel 7: Mushaf'a Yönelik Yapılan İlk Çalışmaya Bir Örnek; 9-10. Asırda Ebü'l-Esved ed-Düelî Hareke Sistemine Göre Kûfi Hatla Yazılmış el-Bakara 2/202-203 Ayetleri."(Serin, 1999: 290).

Hz Muhammed'in (S.A.V) vefatından sonra, İslam âleminin fetihlerle sınırlarının genişlemesi, farklı coğrafyalara İslam dininin yayılmasını sağlamış, bu coğrafyalarda farklı dillerin ve aksanların olması, Mushafların okunmasında ve ezberlenmesinde sıkıntılara neden olduğu ifade edilmiştir. Görsel 6'da harekesiz Mushaf sayfa örneği bulunmakta olup Arap toplumlarının bu sayfaları okumada zorluk yaşamadığı belirtilmektedir. Ancak Arap olmayan Müslüman toplulukların da Mushaf'ı rahat okumaları için gerekli görülen noktalama, harekeleme ve vakf gibi işaretler kullanılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Görsel 7'de İlk hareke yerine noktalamanın kullanıldığı varak örneği görülmektedir (Dâni, 1997: 129). Ayrıca İslam coğrafyasında tek renk noktama okumada karışıklığa sebebiyet verdiği fark edilince bu karışıklığı gidermek için hareke yerine renkli nokta kullanımına geçilmiştir (Dâni, 1997: 36).

Mushaflarda noktalamadan sonra Demirci (2010)'ye göre; "Halil b. Ahmed'in (ö. 175/791) tarafından fetha yerine yatık bir elif, kesra yerine çekilmiş bir ya, damme yerine de bir vav kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca sukûn, şedde, revm ve işmam alametlerini de ilave etmesiyle son şeklini almıştır" (s. 107). Bu da Mushaflarda harekelerin kullanılmaya başlandığının göstergesi olarak ifade edilmiştir.

Mushafların rahat okunabilmesi için noktalama ve harekeleme işlemlerinden sonra yapılan çalışmalardan bir diğeri cüz, hizb, ta'şîr تعشير ve tahmîs تخميس gibi bölümlerin oluşturulması ve harf işaretleriyle bölümlerin gösterilmesidir (Uzun, 2021: 394). İbnü'l-Cevzî, Fünunü'l-efnân eserinin "Kur'an'ın Kısımları" bölümünde, sûrelerde yer alan ayet sayılarını belirlemiştir. Ayetleri kendi içinde sınıflandırarak başlangıç ve bitiş yerlerini netleştirmiştir (İbnü'l-Cevzî, 1408: 91). Durak çalışma örneklerinin oluşmaya başladığı görülmektedir.

Mushaflardaki ta'şîr işaretini ifade eden kelime "ona bölme" (Sesli Sözlük, t.y.) anlamına gelen ve ayetleri on on bölümlere ayırmak için kullanılan işaretlerdir. Arapça on sayısını ifade eden عشر kelimesinin ilk harfi ع harfi ile gösterilmiş ve durak olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Mushaflarda tahmîs "beşlem" (Kelimeler, t.y.) anlamına gelen ve Mushaf'ta her beş âyetin sonuna yerleştirilen nokta ya da Arapça beş rakamını ifade eden الخمس kelimesinin harfi olan خ harfi de durak işareti olarak kullanılmıştır (Dâni, 1997: 14,15).

İnsanların Mushaf okumalarını alışkanlık haline getirip sürekli devam etmesi için Mushaf, yirmi sayfadan oluşan cüzlere bölünmüştür (Uzun, 2021: 395). Cüzler, kendi içerisinde ikiye ayrılmak suretiyle onar sayfalar halinde hizbleri الحزب, (Okumuş, 2010: 29) hizbler de yine kendi aralarında ikiye ayrılarak beşer sayfalar halinde ru-bu'ları الربع oluşturmuştur (Zürkânî, 1988: 410).

Ayetler vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e (S.A.V) indirildikten sonra unutulmasın diye vahiy kâtipleri tarafından ezberlenerek Müslüman halka aktarıldığı ifade edilmektedir. Hz. Muhammed'in (S.A.V) vefatının ardından zaman içinde savaş, hastalık gibi durumlardan dolayı vahiy kâtiplerinin vefat etmesi bazı endişelere neden olduğu görülmüştür. İslam devletinin sınırlarının genişlemesi farklı okuma şekillerinin ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği için ayetlerin toplu kitap haline getirilmesi çalışmalarını doğurmuş ve ilk etapta kitap tezyinatına önem verilmemiştir (Taşkale, 2000: 538).

Mushaf ile ilgili yazma ve okuma kuralları oluşturulduktan sonra göze ve ruha hitap eden tezyinata önem verilerek, güzelliği yansıtan motif süslemeleri yapılmış ve Mushaflar zaman içerisinde itina ile tezyinatı yapılan kitapların ön sırasında yer aldığı görülmüştür. Tanrıver Celasin (2007)'e göre; "Tezyin fikrinin kesin olarak bilinmemekle birlikte, Hz. Peygamber'in (S.A.V) vefatını takip eden ilk yüzyıl içinde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Yüzyıllar boyunca Mushafların yazılması ve tezhiplenmesi, Mushaf'a duyulan saygı göstergesi olarak gelişmiş ve sanat dalı halini almıştır" (s. 22).

Mushaf tezyinatı farklı bölümlerden oluşmaktadır. Bunlar; zahriye sayfası, serlevha, hatime sayfası, sûre başları, ayet sayıları, sayfa kenarları diye isimlendirilmiştir. Mushaf tezyinatındaki ilk bölüm, serlevha diğer ismiyle baş sayfadır (Uzun, 2021: 397). Hatime sayfası, nas sûresinden sonra gelen son sayfadır. Sayfada ketebe kaydı, hatim duası bulunur. Mushaf'ı yazan hattatın bilgilerinin yer aldığı son sayfaya üçgen formu oluşturularak bitirilir (Berk, 2010: 65).

Sûrelerin yazımı esnasında ayet aralarına yerleştirilen durak işaretlerin ilk örnekleri VII. ve XI. yüzyılı kapsayan Mushaflarda görülmektedir. Ayet sayısını belirten durak motifleri dönemin tezyinat özelliklerine göre kırmızı, lacivert, altın sarısı, yeşil gibi renklerle süslenmiştir. Zaman içinde ayet numaraları da eklenmiş ve altı yüzden fazla tezyini durak Mushaf'a yerleştirilmiştir (Özen Esiner, 2007: 17)

Sûre başları tezyinatı, Fâtiha ve Bakara süreleri dışında yer alan 112 sürenin başladığı yeri göstermek amaçlı dikdörtgen formda tasarlanmış tezhipli alanlardır. Mushaf kenar tezyinatında yer alan aşır, secde, cüz gülleri tezyinat desenlerindendir. Cüz gülleri oval, dikdörtgen ve rozet görünümünde Mushaf'ta yer alır (Tanındı, 2010: 92). Baysal (2010)'a göre; "Secde âyetinin bulunduğu sayfalarda tilâvet secdesinin remzi olan secde gülü, cüz numarasını gösteren cüz gülü, ayrıca cüzün ¼ ünü, ½ sini işaret eden güllerdir" (s. 365).

Uzun (2021)'a göre; "Noktalama, harekeleme, ta'şîr, tahmîs, cüz, hizb, rubu', fasıla, mananın tamam olduğu yerde kıraatı kesip nefes almayı ifade eden vakf vb. çalışmalarla devam etmiştir" (s. 417). Yüzyıllar içerisinde durak olarak nitelendirdiğimiz tezyini noktaların Mushaflara yerleştirildiği görülmektedir.

2.4. IX. yy ve XIII. yy Tezhip Sanatına Genel Bakış

Tezhip sanatının içinde yer aldığı geleneksel sanatlar, toplumların yaşam kültürünün yansıması olan estetik ve güzellik duygularıyla birleşerek, somut hale gelen desenlerle ifade edilmiştir. Farklı desen tasarımlarının bulunduğu tezhip sanatıda toplumların temel kültür taşları içinde nesilden nesile aktarılmıştır. Tezhip sanatını içine alan ve aktarılan kültür sayesinde, toplumların geçmiş yaşam koşulları, inançları, kullandıkları eşyalar hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. İnsanlar kullandıkları eşyaları doğadan esinlenerek motiflerle süslemiştir. Eser tezyinatında kullanılan bitkisel motifler doğadan esinlenerek sanat alanının unsurlarından olmuş ve geleneksel sanatların temelinde yer aldığı ifade edilmiştir. Türklerin sanat temellerini ilk olarak Orta Asya'da atması ve devamında İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte tezhip sanatında etkin olmaları geçmişle bugün arasında köprü kurmasını sağlamıştır (Özsoy, 2021:10).

Doğadaki bitkilerin stilize edilerek motif formunda kullanıldığı Göktürk devrinden günümüze ulaşan pençhane ve yaprak motifleri görülmektedir (Taşkale, 1994: 193). Tarihi yönden fikir edinme adına sanat alanında ilk önemli eserler gümüşten yapılmış maşrapa türü eserlerin olduğu bilinmektedir. Göktürk devri zamanından kalma çanak tarzı eşyaların süslemesinde balıksırtına benzer çizgiler göze çarpmaktadır (Ögel, 1984: 155). Uygur Türkleri duvarları süslemek amacıyla motifler çizmiştir; devamında bu motiflerin boyutlarını küçültüp kitap sanat tezyinatında kullandıkları ifade edilmiştir. Bu çizimler ilk tezyinat örnekleri olarak görülmektedir (Turan, 2003: 292). İlk hatâyî tarzı küçük çizimlerin Uygur Türklerinin minyatür çizimlerinde görülen bitkisel desenlerden oluştuğu tahmin edilmektedir (Taşkale, 2010: 7).

Görsel 8: X. yy. Uygur Duvar Resmi (Oktay Aslanapa).(Kantar, 2017: 18).

Görsel 8'de, İslamiyet'in kabulünden sonra eserlerin tezyinatı yapılırken hatâyî üslubunu oluşturan bitki ve çiçek motiflerinin ilk uygulamalarının Uygurlara ait yazma eserde görülen motifler olduğu ifade edilmektedir. XI. yüzyıl mimarisinde görülen geometrik desen süslemeleri zaman içinde Mushaf ve el yazması tezyinatında yerini aldığı görülmektedir. XI. yüzyıl Selçuklu süslemelerinde yer alan birbirine geçmeli geometrik desenlere ilave olarak XII. ve XIII. yüzyıl bitkisel motifler desenlere eklenerek zenginleştirilmiştir. Motif renklerinde altın, kırmızı ve mavi tonları kullanılmıştır (Taşkale, 1994: 3).

XII. ve XIII. yüzyılda tezyinatı yapılan Selçuklu dönemi Mushafları İslami dönemin ilk eserleridir. (Turgut, 2003: 2,6). XIII. yüzyılda Anadolu Selçuklu devletinin başkenti olan Konya'daki saray bünyesinde kurulan nakkaşhânede, Mushaf ve el yazması kitapların tezyinatı yapılarak "Konya Stilinin" örnekleri ortaya çıkarılmıştır (Mesara, 1987: 16). Anadolu Selçuklu sanatçıları Mushaf ve el yazması eser tezhibinde kullandıkları hayvansal motife benzeyen "Rumî" desenini geliştirerek eserlerde kullanmıştır (Taşkale, 1994: 3).

Görsel 9: El Letaifü'l-alaaiye Fi'lfedaili's Seniye-Münhani Örneği.(Turgut, 2018: 8).

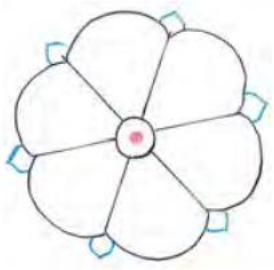
Görsel 9'da, münhani zencerek Selçuklu dönemi eserlerinde tercih edilen tezyinat unsurlarındandır. Dönem içinde değerlendirildiğinde bu motifler eserlere yeni bir tarz getirdiği bilinmektedir.

3. BÖLÜM

3.1. Durak Formları

Durak kelimesinin lügat manası, durulan, karar kılınan yer anlamında olup ayet sonlarındaki küçük motiflerdir (Aksoy Şaştım, 2023: 55). Mushaf okunurken, kısa bir süre durulması gereken yerlerden her biridir. Tezhip sanatında; Mushaf yazımında âyet sonlarına ve eski yazmalarda cümle bitiminde durulması gereken yerlere konan tezyîni motiflere verilen isim olarak geçer (Ayverdi, 2005: 765). Duraklar, Derman (2002a)'a göre; " Ayet yahut cümle sonlarındaki nokta vazifesinden başka, yazının biteviyeliğini giderip gözü dinlendirir ve sayfayı bezerler" (s. 292). Mushaf okumalarında durulacak yerleri netleştirmek için süslenen tezyini noktalar sade ve süslü motifleriyle tezyinat sanatının güzel örnekleri arasında yer alır. Genellikle daire formunda olan durak motiflerinin çeşitlerine göre farklı isimleri vardır. Pençhane, seberk, şeşhane, helezoni, zer, mücevher, yaprak durak ile nadir olarak XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan rumi durak motifleridir (Küpeli, 2007: 403).

3.1.1. Pençhane (Pençberk) Durak

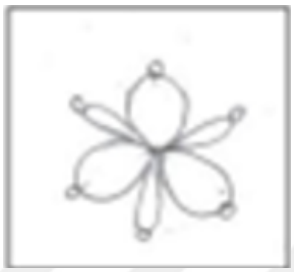

Görsel 10: Beş Dilimli Pençhane Durak.(Küpeli, 2007: 107).

Farsça beş anlamına gelen penç kelimesi, Mushaf ve el yazması eserlerin tezyinatıyla birlikte ayet ve cümle sonlarının bittiğini göstermek amacıyla durak olarak kullanılmıştır. Doğadaki çiçeklerin kuşbakışı görüntüsünün stilize edilmiş formudur. Yaprak sayısına göre; "Bir yapraklısına 'yek berk', iki yapraklısına 'dü berk', üç yapraklısına 'se berk', dört yapraklısına 'cihar berk', beş yapraklısına 'penç berk', altı yapraklısına 'şeş berk' isimleri

verilmiştir (Kavas Afacan ve Nuhoğlu, 2022: 963). Zaman ilerledikçe pençhane motifinin çok yapraklı formları da stilize edilerek kullanılmıştır. En çok beş yapraklısı kullanılırken birli, ikili, üçlü kullanımları nadirdir. Ayrıca pençhane motifin dörtlüsü de haç işaretini çağrıştırdığından çok tercih edilmemiştir (Birol ve Derman, 2004: 47). Görsel 10'da pençhane durak motifi görülmektedir.

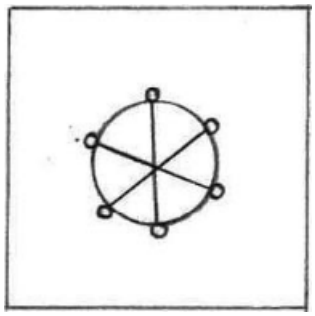
3.1.2. Seberk Durak

Görsel 11: 0001 Envanter Numaralı Mushaf Üç Yapraklı Durak.(Genç, 2019: 146).

Pençhane motifin üç yapraklı form çizimine seberk durak ismi verilmiştir (Kavas Afacan ve Nuhoğlu, 2022: 963). Görsel 11'de üç yapraklı durak motif görülmektedir.

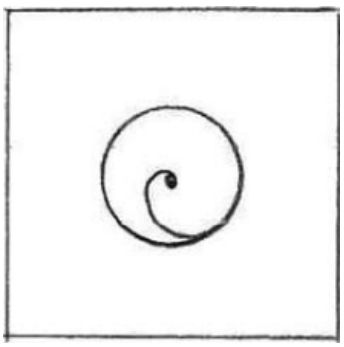
3.1.3. Şeşhane Durak

Görsel 12: GHBK 63 Demirbaş Numaralı Eserde Görülen Şeşhane Durak.(Ural, 2020: 33).

Mushaf tezyinatında en çok tercih edilen durak formudur. Altın zemin üzerine çizilen dairesel motifin köşeli formda altı eşit parçaya bölünmesiyle oluşturulan durak motifidir (Pakalın, 1972: 705). Görsel 12'de şeşhane durak motifi görülmektedir.

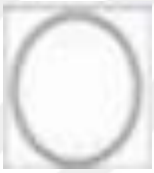
3.1.4. Helezoni (Helezonik) Durak

Görsel 13: GHBK 6310 ve 6947 Demirbaş Numaralı Eserlerde Görülen Hezoni Durak.(Ural, 2020: 32).

Altın zemin üzerine fırçayla merkezden başlayarak çizilen dairesel harekettir (Esiner, 2003: 108). Görsel 13'te helenoni durak motifi görülmektedir.

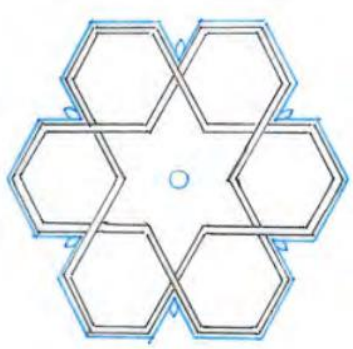
3.1.5. Zer Durak

Görsel 14: Unvan Sayfalarında Kullanılan Karşılaştırmalı Durak Motifleri.(Coşkun Çelik, 2022: 94).

Zemini altın sıvama olan dairesel duraktır (Üstün, 1990: 136). Görsel 14'te zer durak motifi görülmektedir. Görsel 14'te zer durak örneği görülmektedir.

3.1.6. Mücevher Durak

Görsel 15: Bakara ve Fatiha Suresi, Mücevher Durak.(Küpeli 2007: 107).

Altın zemin üzerine birbirinin içinden altlı üstlü geçen çizimlerin yer aldığı dairesel, farklı geometrik duraklardır (Ayverdi, 2005: 2180).Görsel 15'te mücevher durak motifi görülmektedir.

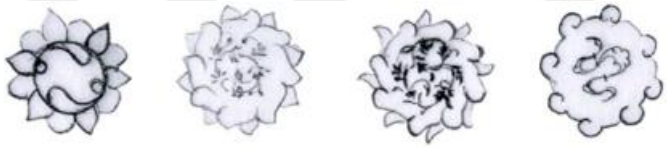
3.1.7. Yaprak Durak

Görsel 16: Sabancı Müzesi'nde Bulunan 103- 0297 Envanter Numaralı Eserde Üç Adet Ünvan Sayfası.(Meletli, 2019: 108).

Farklı yaprak formlarının kullanıldığı durak çizimleridir (Aksu, 1999: 132). Görsel 16'da yaprak durak motifleri görülmektedir.

3.1.8. Müzehhep Durak

Görsel 17: Müzehhep Durak.(Nalbantoğlu, 2019: 121).

Motif formundan ismini alan durak motif grubunun tezyin formuna göre rumili, münhani ve hatayi gibi isimleri aldığı belirtilmektedir (Yımaz ve Şimşek, 2019: 622,623). Görsel 17'de müzehhep durak motifleri görülmektedir.

4. BÖLÜM

4.1. Bulgular

Bu bölümde VII. VIII. IX. X. XI ve XII. yüzyıllar arası tezyinat sanatı hakkında kısa bilgiler verilerek Mushaf ve el yazması eserlerde çalışılan durak motifleri incelenmiştir. Durak motifleri aslına uygun formda dijital programlar kullanılarak çizilmeye çalışılmıştır. Zaman içinde bozulma olan durak motifleri de yorumlanarak aslına uygun biçimde çizimi yapılırken, bazı motiflerden örnek yeni durak motifi oluşturulmuştur. Tezhip sanatında doğadaki bitkilerin sitilize edilerek kullanılması, matematiksel anlamda simetrisel dengelerinin olduğu göstermektedir. Örnek olarak seçilen durak motiflerinin çizimi yapılırken simetri uyumlarına dikkat edilerek çizimleri yapılmaya çalışılmıştır. Bazı durak motifleri tam seçilemediğinden motife uygun formda yorumlamaya gidilmiştir. Dijital çizimi yapılan durak motiflerin seçiminde ulaşılabilen Mushaf ve el yazması eserler içinde farklı olan motifler dikkate alınmıştır.

4.1.1. VII. yy ve XII. yy Tezhip Sanatı

Tezhip sanatı Geleneksel El Sanatları içinde kendine yer bulmuş, kökleri derin geçmişe dayanan tezyini sanatlardan olduğu ifade edilmiştir. Tezhip Arapça ‘’zehep’’ kelimesinden ‘’altınlama’ ’anlamına gelir. Temel malzemesi altın olan ve altınla birlikte farklı renkteki boyaların murakka, levha, Mushaf ve yazma eserlerdeki desenlerin tezyinatında kullanılmasıdır (Derman, 2009: 532). Mushaf, levha, murakka, ferman, hadis gibi eserlerin tezyinatını yapan erkek ise “Müzehhip”, bayan ise “Müzehhibe”, tezhipli esere “Müzehhep” denir (Kaya, 2010: 36).

Tezhip sanatı, Orta Asya’da, VII. ve IX. yüzyıllar arasında yaşamış ve farklı dinleri benimseyen Uygurların ibadet ettikleri mekânların duvarlarını resim figürleriyle tezyin etmeleriyle başladığı bilinmektedir. İlk kitap tezyinatı da Uygurlar döneminde yapılmış, küçük motifler tezyinatta kullanılmış; mavi rengin zemin rengi olarak tezyinatta yer aldığı belirtilmiştir. Motif renklerinde mavi renkle birlikte yeşilin tonları, pembe, kırmızı, beyaz, altın kullanıldığı görülmektedir. Motif olarak “Hatayi Üslubu ”nun ilk motiflerinin ortaya

çıktığı bu dönem içinde, stilize edilen ağaç, yaprak gibi çizimlerde bulunmaktadır (Ersoy, 1988: 21).

Moğol istilaları Uygur sanatçılarının İslam beldelerine gelmesini sağlamıştır. IX. yüzyılda, Türk hükümdarların hâkim olduğu şehirlere gelen Uygur sanatçıları hükümdarlar tarafından korunmuş ve sanat faaliyetlerini geliştirmelerine imkân verilmiştir. XIII. yüzyıla kadar İran saraylarında çalışan Uygur sanatçıları, Orta Asya'dan getirdikleri sanat özelliklerini etkin hale getirerek yayılmasını sağlamıştır (Ersoy, 1988: 22).

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi ve XI. yüzyılda Selçuklu devletinin kurulmasıyla birlikte tezyinat sanatı farklı bir aşamaya geçmiştir. Bu dönemde Mushaf ve el yazması eserlerde Arapça, Farsça kufi ve nesih yazı dili etkindir (Çiftçi, 2019: 37). Selçuklu döneminde Mushaf ve yazma eserler tezhip desenleriyle süslenmiştir. Mushaf ve yazma eserlerde bulunan zahriye, sûre başı gibi bölümlerde zarifliğin ve inceliğin yansıtıldığı zengin tezyinat özellikleri görülmektedir. Eserlerde yer alan rozetler, bordürler, münhani ve bitkisel motifler altın ve dönemin renk çeşitleriyle süslenerek zenginleştirilmiştir (Özkeçeçi ve Özkeçeçi, 2014: 40). Anadolu Selçuklu ve beylikler dönemi de tezhip sanatına katkı sağlamıştır. Sanatçılar, geldikleri yerdeki sanat anlayışlarını Anadolu sanat anlayışıyla birleştirmiştir (Çiftçi, 2019: 37,38). Dönem eserlerinde geometrik, bitkisel, rûmî gibi motifler sık kullanılmıştır. Konya nakkaşhânesi eserlerin yazılıp tezyinatının yapıldığı ve sanatın en çok geliştiği şehirlerden biridir ve bu nakkaşhânede süslenen eserler büyük boyutlu olup altın, lacivert, beyaz gibi renkler kıvrak fırça dokunuşlarıyla eserlere işlenmiştir (Özkeçeci ve Özkeçeçi, 2014: 41).

Osmanlı dönemi tezhip sanatının ilk hazırlık aşaması olan beylikler dönemi eserlerinde zencerek, kenar çizimleri, münhani, geometrik desen ve rûmî motifleri görülmektedir (Derman, 2012: 66).

4.1.2. VII. ve VIII. Yüzyıl Durak Motifleri

Hz. Muhammed'in (S.A.V) vefatının ardından Hz. Ebubekir tarafından iki kapak arasına alınarak Mushaf'ın muhafaza edildiği bilinmektedir. Hz. Osman, Mushaf'ın yanlış okunmasının önüne geçmek amacıyla, iki kapak arasına alınan nüshayı örnek alıp çoğaltılmasını sağlamış; Mekke, Medine, Küfe, Basra, Şam gibi İslam beldelerine göndermiştir. İlk Mushaflar gönderildiği şehirlerin ismiyle adlandırılmıştır (Antik A.Ş, 2010: 28). Hz. Osman tarafından İslam beldelerine gönderilen Mushafların sayısının dört

veya sekiz olduğu ifade edilmekle birlikte genel görüş altı olduğu yönündedir. Zaman içinde çeşitli nedenlerle Mushaflar kaybolmuştur. Kaynaklarda Hz. Osman'a izafe edilen Mushafların bu ilk yazılan Mushaflardan örnek alınarak çoğaltılan nüshalar olduğu belirtilmiştir (Altıkulaç, 2007: 34,36). Hz. Osman'ın özel Mushaf' ı olarak bilinen eser şehit edildikten sonra torunu Halid b. Amr b. Osman'da olduğu ifade edilse de sonraki dönemlerde kaybolduğu bilinmektedir (Şen, 2014: 37).

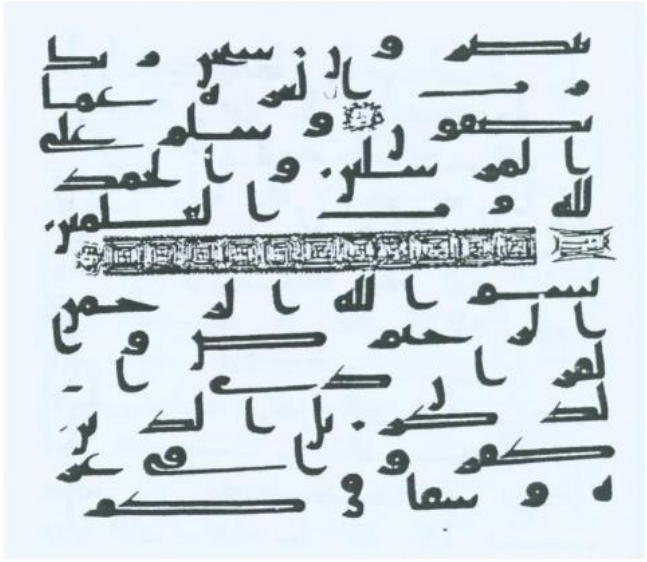
Hz. Osman Mushafları ismiyle bilinen ilk yazılı Mushaflarda arş, hareke, noktalama gibi işaretler yer almadığı gibi tezyinatı yapılan durak motifleri bulunmamaktadır (Şen, 2014: 66).

VII. ve VIII. yüzyıl Emevî dönemi, erken dönem olarak da adlandırılmaktadır. Bu dönemin özelliği Emevî sanatında Helenistik-Bizans etkisinin izleri Mushaf tezyinatında ve durak motiflerinde görülmektedir (Tanrıver Celasin, 2007: 20).

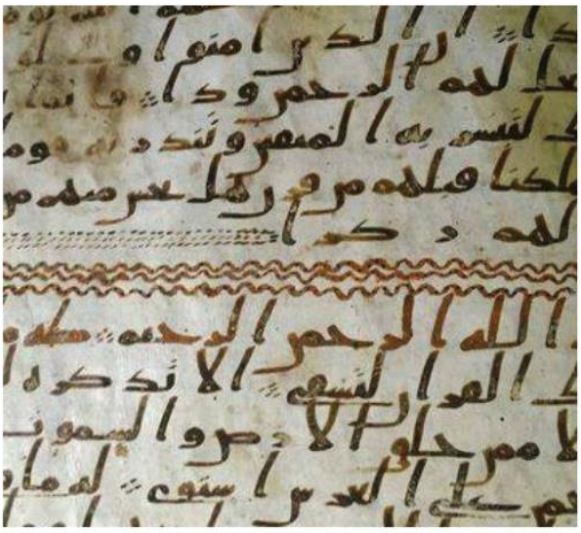
Görsel 18: Hz. Osman'a İzafe Edilen ve Kahire'de Bulunan Diğer Bir Nüsha, el-Meşhedü'l-Hüseynî. (Altıkulaç, 2007: 99).

Görsel 18'de, Hz. Osman'a izafe edilen, Kahire'de bulunan el-Meşhedü'l-Hüseynî nüshasında hareke ve noktalama işaretleri görülmemekle birlikte bazı varaklarda bulunan ayet sonlarında noktalamadan oluşan durak çalışmalarına yer verilmiştir. İlk Mushaflarda tezyinat özellikleri yer almazken, zaman ilerledikçe ilk Mushaflar örnek alınarak yazılan Mushaflarda, basit zikzak çizgilerden oluşan süre başı desenleri ve noktalamalardan oluşan durak çalışmalarına rastlanmaktadır.

Görsel 19: Taşkent Nüshası Sayfası.(Altıkulaç, 2007: 95).

Görsel 19'da, Hz. Osman'a izafe edilen Taşkent nüshası sadedir; noktalama ve hareke işaretlerine yer verilmezken, sureleri birbirinden ayırmak için süre başlarına basit geometrik tezyinat yerleştirilmiştir. Belli ayetlerin sonunda karalama formunda durak motifi görülmektedir. Taşkent nüshası her ne kadar Hz. Osman'a izâfe edilse de yapılan incemeler sonucu genel bakış bu nüshanın Hz. Osman Mushaflarından olmama ihtimalini düşündürmektedir (Altıkulaç, 2007: 70).

Görsel 20: Birmingham Üniversitesi. Cadbury Kütüphanesi, The Mingana Kolleksiyonu 1572a Nolu Varak.(Gökkır, 2015: 31).

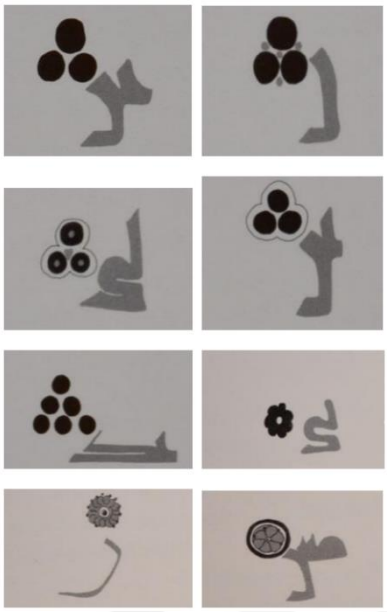
Görsel 20'de, Mısır- Suriye civarına ait olduğu düşünülen (hicri ilk yıla ait olma ihtimali) Birmingham Üniversitesi, Cadbury Kütüphanesi, The Mingana Koleksiyonu'nda

bulunan 1572 a numaralı varakta hareke kullanılmamış ama ayet sonlarına kısa çizgiler yerleştirilerek durak yerleri belirtilmiştir (Gökkır, 2015: 34). Sürelerin birbirine karışmasını önlemek amacıyla aynı mürekkeple sure başına zikzaklı çizgiler çekilmiştir.

Görsel 21: Khalili Collections, 1996: 21.(Karakaya, 2014: 14).

Görsel 21'de, ayet sonlarındaki çizgiler ilk durak işaretleri olarak bilinmektedir. Zaman içinde erken dönemde yazılan Mushaf ayetlerini birbirinden ayırmak için kısa çizgi veya nokta formunfaki durak işaretleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde motif çizimleriyle oluşturulan tahmis (beşleme) ve ta'şir (onlama) işaretleri yer almadığı gibi ayet numaraları görülmemektedir.(Yücel, 2021: 384).

Görsel 22: İlk Dönem Yazım İşaretleri Khalili Collections, Vol.1,1996:22.(Karakaya, 2014: 15).

Görsel 22'de, sonraki dönemlerde İslam coğrafyasının genişlemesiyle birlikte Arap olmayan toplumlardaki Müslümanların Kur'an-ı Kerim'i rahat okuyabilmesi için kullanılan çizgi, nokta işaretleri yerleştirildiği görülmektedir. Belli sayıdaki ayetlerin sonuna siyah noktalar yerleştirilerek durak sisteminin çizgiden sonraki aşaması oluşturulmuştur. Nadir de olsa pençhane durak motifleri göze çarpmaktadır.

Görsel 23: İlk Dönem Mushafı Şam Evrakı 13114.(Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 23'te, TİEM Şam evrakı 13114 nolu Mushaf örneğinde okumayı kolaylaştıran hareke yerine kırmızı renkli mürekkeple nokta yerleştirildiği görülmektedir.

Mushaf imlası için yapılan araştırmalarda, ortak görüş; ilk hareke işlemini farklı renk mürekkeplerle nokta koymak şeklinde Ebu'l-Esved'in uyguladığı ifade edilmektedir. Okumuş (2010) göre; "Ebu'l-Esved'in yaptığı şekilde harekelerin kelimeler üzerine nokta konularak yapılması uygulaması nakt' veya ,naktu'l-i'rab' olarak adlandırılmıştır. Eskilerin nakt ve şekl diye adlandırıldığı bu ameliyede nakt harekenin nokta konularak yapılmasını, şekl ise daha sonra Halil b. Ahmed'in bugün 'hareke' diye adlandırdığımız çizgilere dönüştürmesini ifade etmektedir" (s. 19).

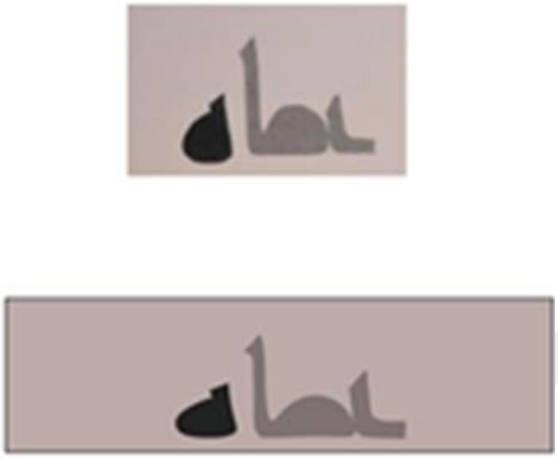
VII. VIII. IX. yüzyıl Emevî ve Abbasî döneminde yazılan Mushaflar incelendiğinde okumayı kolaylaştırmak için hareke yerine siyah, kırmızı, sarı gibi dairesel noktalar yerleştirildiği belirtilmiştir. Kûfi yazının boyutuna ve yazının istifine göre bazen bu noktalar büyük bazen de küçük kullanıldığı ifade edilmiştir.

Görsel 24: İlk Dönem Durak ve Yazı İşaretleri (Khalili Collections, Vol.1, 1996: 23).(Karakaya, 2014: 16).

Görsel 24'te, ilk döneme ait üç farklı durak motif örnekleri görülmektedir. İlki erken dönemde çok kullanılacak olan ve genellikle altın sıvama formunda görülen d durağıdır. İkincisi nadir görülen ve incir formuna benzediği düşünülen durak motifidir. Üçüncüsü yine erken dönemde görülen lam durak motifidir. Yukarıdaki örnekler siyah, beyaz olarak

kaynaktan alınmıştır. Durak motifleri çizim yönünden incelendiğinde simetri itibariyle orantılı görülmediği için günümüz dijital çizim araçlarıyla çizilirken simetri dikkate alınarak çizilmeye çalışılmıştır. İlk durak motiflerinden olan görsel 24'teki motiflerin çizim 1 ve 2'de aslına uygun dijital çizimler yapılmıştır.

Çizim 1: D Durak Motifi. Dijital Çizim.

Çizim 1'de, d durak ve harfler pen tool aracı kullanılarak el ile çizilmiştir. Sadece dış daire çiziminde çerçeveyi oluşturmak için rectangle tool (dikdörtgen) aracı kullanılmıştır.

Çizim 2: İncir Formuna Benzetilen Durak. Dijital Çizim.

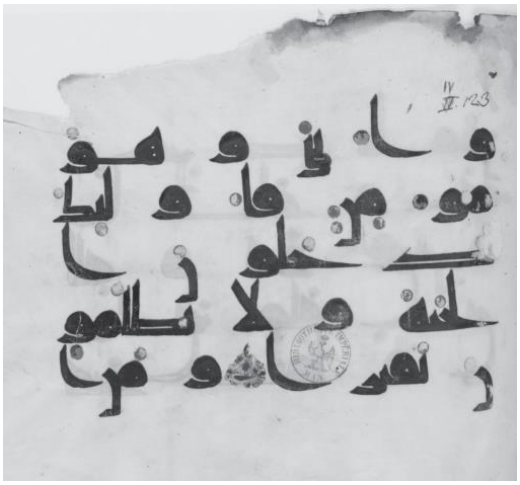
Çizim 2'de, durak motifinin görünüşü incir çekirdeğine benzediği düşünülmektedir. Durak motifinin incir çekirdeğine benzetilen daireleri simetriye uygun formda çizilmeye

çalışılmıştır. Motifin iç kısımda oynamalar olmuştur. Küfi vav harfinin çizimi pen tool aracıyla yapılmıştır. Dijital çizimde circle ve rectangle tool araçları da kullanılmıştır.

Çizim 3: Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 3'te yer alan durak motifi asıl motiften hareketle yorumlarak dijital çizimi yapılmıştır. Durak motifinin dış ve iç daireleri circle aracıyla simetriye uyarlanmıştır. İç daire içinde yer alan vav ve ra harfi hazır alındığı için pen tool aracıyla harf yazımı üzerinden el ile çizilerek yerleştirilmiştir. Dış çerçevedeki kare formunda rectangle tool çizim aracı kullanılmıştır. Durak motifinin aslından hareket edilerek yeni bir durak motifi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Görsel 25: Cem'ü'l-Kur'ân (Kur'ân-ı Kerîm'in Mushaf Haline Getirilmesi).(Şulul, 2017: 53).

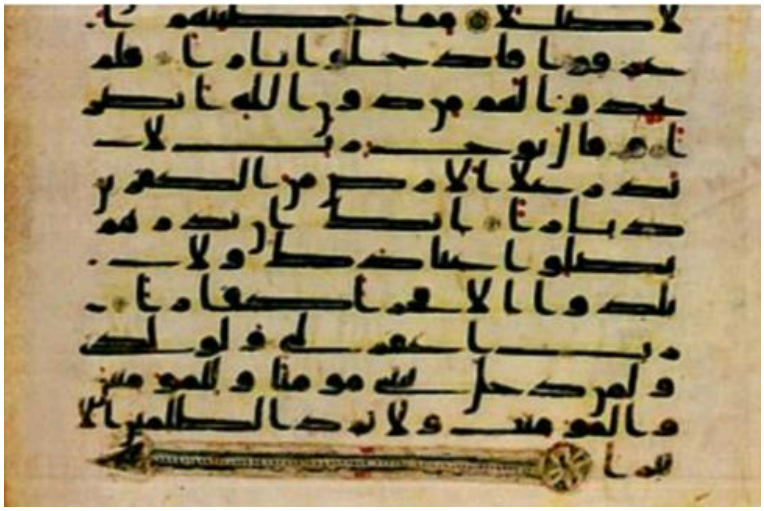
Ayrıca görsel 25'te yer alan durak formu incir meyvesini benzetilmiştir. İncir geçmişten günümüze toplumların hayatında kutsal kabul edilen meyvelerdendir. Dört kutsal kitapta yer alan incir Musevilerin Fısıh bayramlarının temel meyvesidir ve İncil'de ise cennet meyvesi olarak geçmektedir (Özatalay, 2014: 152). Kur'an-ı Kerim cüzlerinde

bulunan el-En„âm 6/99,141; er-Rahmân 55/68; el-Vâkı„a 56/28,29; et-Tîn 95/1. ayetlerinde hurma, üzüm, incir, zeytin, nar, muz, kiraz olmak üzere yedi meyveden bahsetmektedir. Tin suresinde "Yemin olsun incire ve zeytine" ifadesi yer almaktadır (Saçlı, 2020: 219). Bu benzetmeden yola çıkılarak durak motifi incir formunda tasarlanarak içine vav harfine benzeyen form yerleştirilmiş olabilir. Durak motifinin el ile yazılma ihtimalinden dolayı dengeli bir simetriye sahip olmadığı görülmektedir. İlerleyen dönemlerde birbirinden farklı durak motifleri Mushaflarda yer almaya başlamıştır.

Hz. Osman' a izâfe edilen Mushafların sade olduğu bilinmektedir. İlk Mushaflar örnek alınarak yazılan sonraki dönem Mushaflarında, küçük tezyinat unsurlarının yer almaya başladığı görülmektedir. Tezhip sanatı alanında ilk tezyinat desenlerinin Mushaflarda yer alması sanat ve kültür yönünden önemlidir; çünkü İslam sanatı medeniyetinin temelinin atılmasına ve gelişmesine tezhip sanatının katkı sağladığı ifade edilmiştir.

İlk durak motiflerinin sade tasarımlı olduğu görülmektedir ve hat yazısının önüne geçmediği belirtilmiştir. Bu durak motiflerindeki amaç ayetleri birbirinden ayırmak ve Mushaf okumasını kolaylaştırmaktır (Altıkulaç, 2007: 10). Bu yüzden basit motif çizimleri olarak kullanılmış, sanatsal yön dikkate alınmamıştır. İlk Mushaflarda ta'şir, tahmis, hizip, cüz, nokta gibi belirleyici işaretler yer almamış; ama sonraki dönemlerde Mushaf okumalarında sıkıntıların çıkması üzerine basit desen çizimleriyle bu işaretlerin kullanılmaya başlandığı ifade edilmiştir.

Mushaf tezyinatında tahmis (beş) ve ta'şir (on) işaretlerinin kullanımı tahminen hicrî I. yüzyılın sonlarına Abbasiler dönemine tekabül ettiği tahmin edilmektedir. Tahmis, Mushaflarda kullanılmaya başlandığında her beş ayetin sonunda nokta, farklı işaret ya da motif biçiminde yerleştirildiği belirtilmiştir. Mushaflarda diğer bir ayırıcı unsur olan ta'şir işareti de her on ayetin sonuna farklı mürekkep renkleri kullanılarak nokta, kare, daire gibi farklı formlarda basit motif çizimi olarakta görülmektedir (Okumuş, 2010: 26).

Görsel 26: TSMK 44/32, Cin Suresi.(Tanrıver Celasin, 2013: 130).

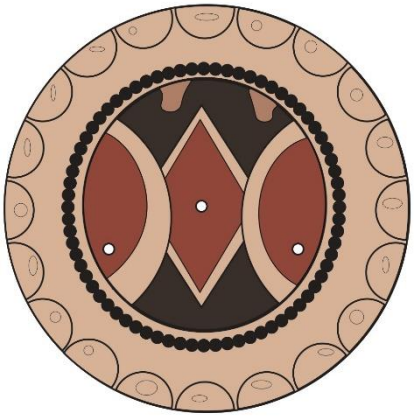
Basit durak motifine örnek olarak görsel 26' da, "Hz Osman Mushaf'ı " ya da "Topkapı Mushaf'ı" adıyla bilinen H.S.44/32 numaralı eser bugüne ulaşan en eski Mushaf olarak bilinmektedir. Görsel 26'da yer alan Mushaf, erken dönemden günümüze ulaşan ve bütüne en yakın Mushaf olduğu belirtilmiştir. Mushaf'ta eksik iki varak vardır (Altıkulaç, 2007: 4,8). Araştırmacılar tarafından erken dönem Mushaf incelemelerinde kullanılan kaynak eser olarak da bilinmektedir. Mushaf'ta ayet sonlarına basit dairesel zer noktalar durak olarak yerleştirilmiştir.

Görsel 27: A'şar Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14).

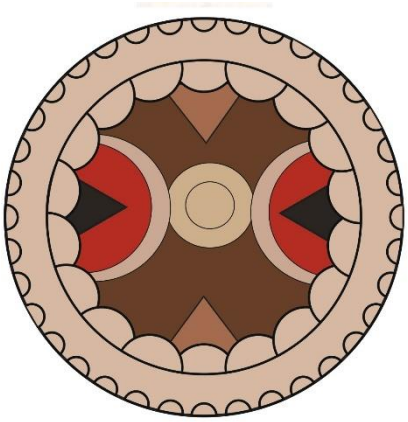
Görsel 27'de, Topkapı Sarayı Mushaf'ında yer alan erken dönem a'şar durakları büyük olup iç iç dairelerden oluşmaktadır. Üç a'şar durağının İç dairelerinde baklava, yarım daire, merkezi daire ve üçgen çizimleri görülmektedir. Dış daire içine yarım daireler ve elip çizimleri yerleştirilmiştir. Durak motiflerinde altın, kırmızı, siyah ve sepya (Kahverengi) renk kullanılmıştır. Zaman içinde motiflerde bozulmalar olmuştur. Durak motifi daire ve iç

çizim motiflerinde simetri kaymaları görülmektedir. Çizim 4, 5 ve 6'da motifler günümüz teknolojisiyle dijital çizime aktarılmıştır.

Çizim 4: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. A.

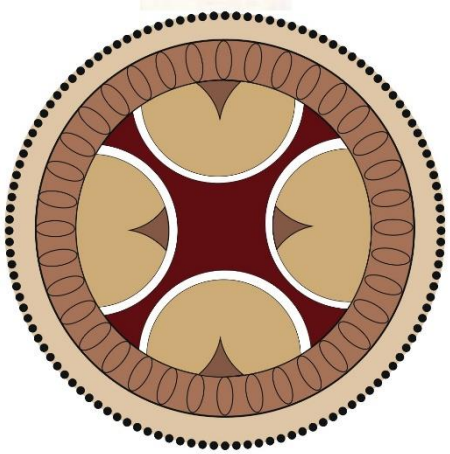
Çizim 4' teki durak motifinde rectangle tool, circle, ellipse tool ve pen tool djital çizim araçları kullanılmıştır. Motifde yer alan iç, dış ana daire ile siyah nokta formundaki mini daireler ve dış daire içindeki yarım daireler simetriye uygun formda çizilmeye çalışılmıştır. Ayrıca merkez daire içinde bulunan baklava motifi ve iki kenarına yerleştirilen yarım dairelerde simetriye dikkat edilerek çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 5: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. B.

Çizim 5'de yer alan durak motifinde circle ve star tool dijital çizm araçları kullanılmıştır. Durak motifindeki büyük daireler ve merkezde bulunan iç içe iki küçük daire

ile merkezde bulunan daireler circle aracıyla simetrilerine dikkat edilerek çizilmiştir. Star tool aracıyla merkez dairenin altında ve üstünde bulunan üçgenlerde simetriye dikkat edilerek çizilmiştir. Merkezdeki dairenin sağında ve solunda bulunan bej rengindeki yarım daireler üzerinde oynamalar yapıldığı için simertilerinde kayma olma ihtimali yüksektir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 6: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. C.

Çizim 6'daki dairesel durak motif çiziminde circle, ellipse tool ve pen tool dijital çizim araçları kullanılmıştır. Durak motifinde bulunan büyüklü küçüklü tüm daireler simetriye uygun çizilmiştir. Dış daire içinde bulunan elip çizimleri ile merkez daire içinde bulunan dört yarım daire çizimi de aynı formda simerik olarak çizilmiştir. Sadece iç dairede bulunan üçgen çizimleri pen tool ile el çizimi yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 7: TSMK H.S. 32, (y. 25b). Dijital Çizim.

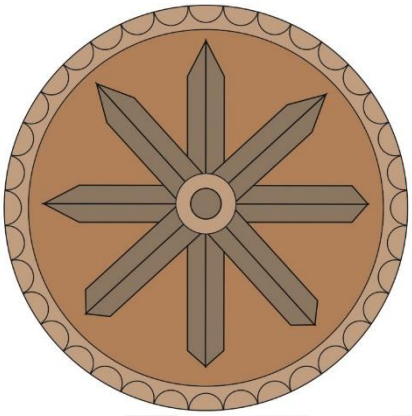
Çizim 7'de, a'şar duraklarından 27,c durak motifi farklı formda düşünülerek tekrar çizilmiştir. Circle ile çizilen daireler ve dış daire içine yerleştirilen elip ve üçgenler simetriye dikkar edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 28: A'şar Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14).

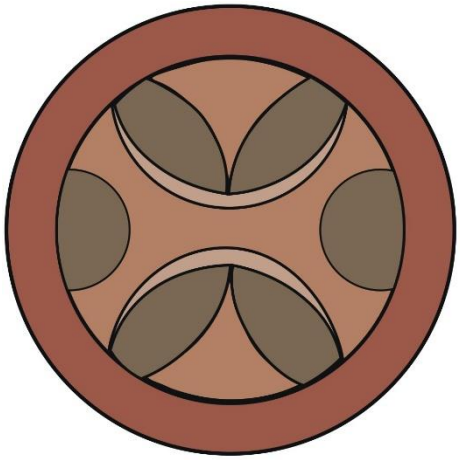
Görsel 28'de, Topkapı Sarayı Mushafı'nda yer alan erken dönem büyük daire a'şar durakları bulunmaktadır. İlk durak motifinde altın zemin üzerine yeşil renk ile sekiz yaprak formu yerleştirilmiştir. Dış dairesinde küçük siyah noktalar görülmektedir. İkinci dairesel durakta bozulma olmuş ve iç kısımda karşılıklı yeşil renk yarım daireler vardır. Üçüncü durak motifinde ortadaki merkez dairenin etrafına zer, kırmızı ve siyah mürekkeple iç içe üçgene benzer bir motif oluşturulmuştur. Üç durak motifinde zer, yeşil, sepya, kırmızı ve siyah renk kullanılmıştır. Durak motifleri incelendiğinde görüntü itibariyle tam daire gibi

olsada motiflerde kaymalar vardır. Çizim 9,10 ve 11'de motiflerin günümüz teknolojisiyle çizimleri yapılmıştır.

Çizim 8: A'şar Durakları Motifi. Dijital Yorum Çizimi. A.

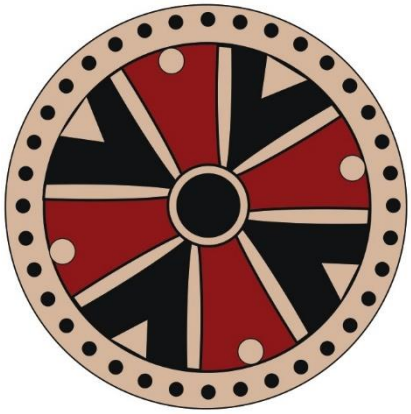
Çizim 8'deki motif görselinde bulunan büyük daire, merkezdeki küçük ve en dıştaki sıralı formda yerleştirilen mini daireler simetriye dikkat edilerek çizilmiştir. Büyük daire içinde bulunan ok formundaki çizimde line aracı kullanılmıştır. Line aracıyla birlikte daire çizimlerinde circle aracı kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 9: Aş'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. B.

Çizim 9'daki durak motifi çizimindeki daireler circle ile simetriye dikkat edilerek çizilmiştir. İç dairede bulunan altlı üstlü yaprak biçiminde yerleştirilen çizimler pen tool aracıyla el çizimi yapılmıştır. İç dairede sağ ve soldaki yarım dairelerin çizimi birbirine

uygun hale getirilmiştir. Motifte, curvature dijital çizim aracıda kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

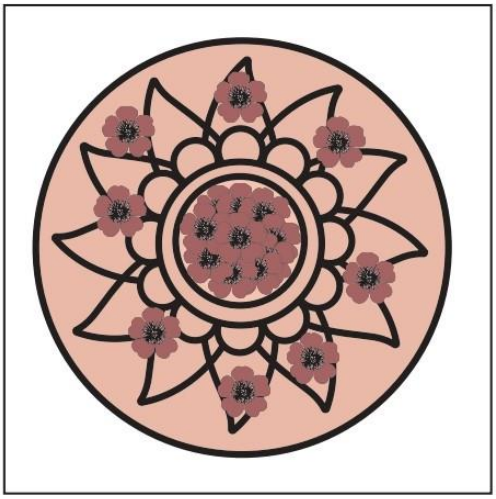
Çizim 10: A'şar Durakları Motifi. Dijital Çizim. C.

Çizim 10'da tüm daireler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. İç dairede yer alan üçgenler line çizim aracıyla el ile çizilmiştir. Üçgen çizimlerine el ile müdahale yapılmıştır. Daire çizimlerinde circle aracı kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

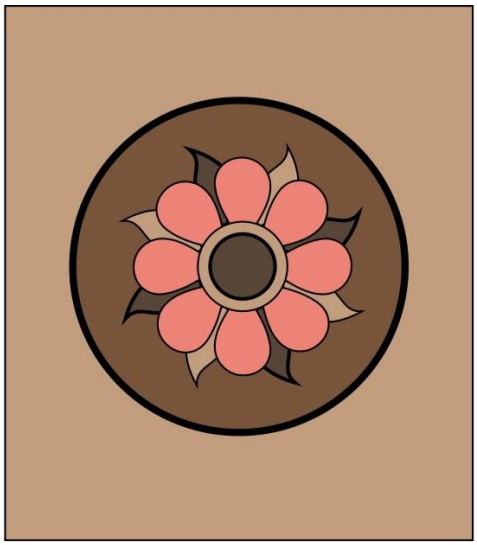
Görsel 29: A'şâr Durakları, A, B.(Altıkulaç, 2007: 14, Levha 2).

Görsel 29'da, Topkapı Sarayı Mushafı'nda yer alan erken dönem pençhane motifi a'şar durakları görülmektedir. Durak motiflerinde çizim simetrilerinde bozulmalar görülmektedir. Motife sepya noktalar yerleştirilerek renklendirilmiştir. Çizim 11'de motifin dijital çizimi yapılarak yeniden yorumlanmıştır.

Çizim 11: A'şar Durakları Penç. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 11'de, motifin dairesel çizimleri simetriye uygun biçimde yapılmaya çalışılmıştır. Durak motifinde bozulma olduğu için çiçek ve yapraklar yorum olarak eklenmiş ve el ile müdahaleler yapılmıştır. Motifte circle, rectangle tool djital çizim araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 12: Penç Durak. Dijital Çizim.

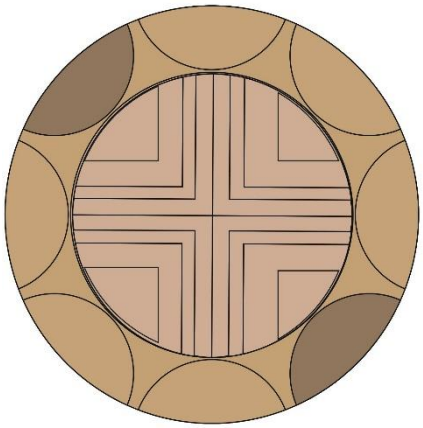
Çizim 12'de, görsel 29'daki küçük pençhane motifin dijital çizimi farklı olarak tekrar oluşturulmuştur. Motifteki çiçek ve yapraklar el ile simetriye uygun hale getirilmeye

çalışılmıştır. Durak motifinde circle, line ve pen tool çizim araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 30: Ahmas Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14).

Görsel 30'da,Topkapı Sarayı Mushafı'nda yer alan erken dönem ahmas durakları görülmektedir. Dairesel formda oluşturulan duraklarda bozulmalar vardır. Motiflerde zer ve yeşil renk kullanılmıştır. Çizim 13' te ortadaki durak motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

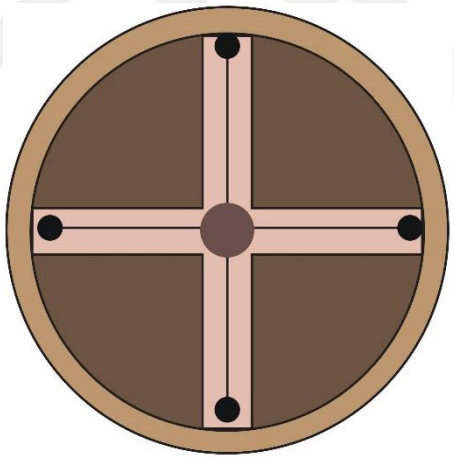
Çizim 13: Ahmas Durakları Motifi. Dijital Çizim. B.

Çizim 13'te, durak motifinde rectangle tool ve circle araçları kullanılarak daireler simetriye uygun çizilmeye çalışılmıştır. İç kısımda bulunan dikey ve yatay çizgiler ile dış daire içinde bulunan yarım dairelere el ile müdahale yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

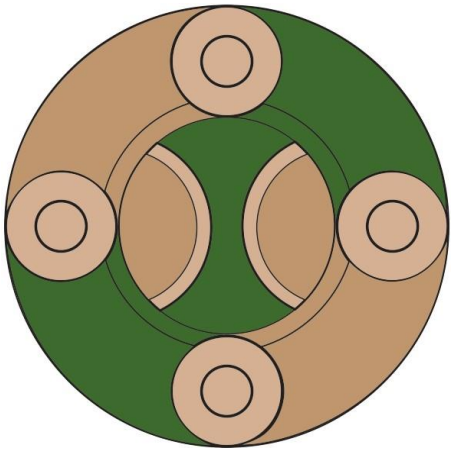
Görsel 31: Ahmas Durakları Ahmâs Durakları, A,B,C.(Altıkulaç, 2007: 14, Levha 2).

Görsel 31'de, Topkapı Sarayı Mushafı'nda yer alan erken dönem ahmas duraklarında bozulmalar vardır. Durak motifleri İç içe dairelerden oluşmuştur. Merkez daire içine artı ve yarım daireler ile köprü formunda çizimler yapılmıştır. Motifler zer ve yeşil renk ile renklendirilmiştir. Çizim 14, 15 ve 16' da motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

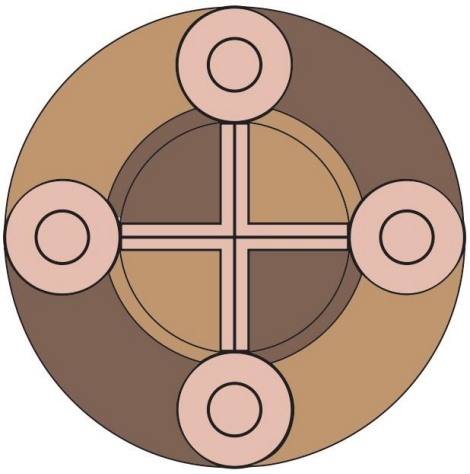
Çizim 14: Ahmas Durak Motifi. Dijital Çizim. A.

Çizim 14'te, durak motifinin daireleri circle aracıyla çizimi simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Sadece artı işaretini ve uçlarındaki dairesel noktaları yerleştirmede line komutuyla oynamalar yapılarak yorum katılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 15: TSMK H.S. 32, (y. 402a). Dijital Çizim, B.

Çizim 15'te, durak motifindeki iç içe tam daireler circle komutuyla simetriye uygun biçimde çizilmeye çalışılmıştır. Merkezde bulunan kaşılıklı yarım dairelerin ve dış daire içinde bulunan dörtlü küçük dairelerin yerleşimini yapabilmek için pen tool aracıyla müdahale edilmiştir. Merkez daire içine iki küçük daire yerleşimi köprü görüntüsü oluşturmuştur. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir. Motif çiziminde line, curvature araçları da kullanılmıştır. TSMK H.S. 32, (y. 402a) varağında aynı durak bulunmaktadır (Kılınçer, 2019: 68).

Çizim 16: Ahmas Durak Motifi. Dijital Çizim. C.

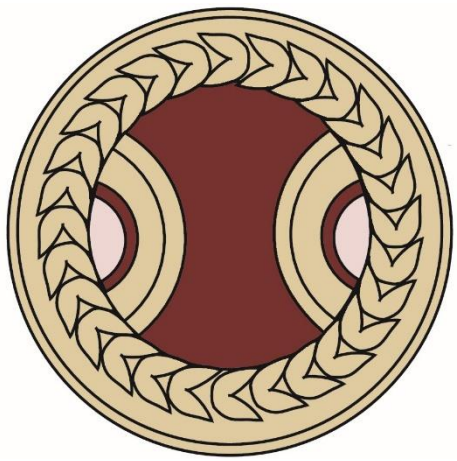
Çizim 16'da, durak motifinde circle aracıyla çizilen büyük iki daire ve line aracıyla çizilen artı işareti simetriye dikkat edilerek yerleştirilmeye çalışılmıştır. Burada dış daire

içinde bulunan dörtlü daire çizimi el ile yapılmıştır. Motifte shape builder ve curvature çizim komutları da kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 32: İlk Dönem A'şar ve Ahmas İşaretleri Büyük Durak.(Karakaya, 2014: 70).

Görsel 32'de, Hz.Osman'a izafe edilen Mushaf'ta büyük dairesel aşar durağı bulunmaktadır. Kırmızı ve altın zeminin kullanıldığı durağın iç dairesinde bozulma olduğu için karşılıklı yarım dairelerin olma ihtimali vardır. Dış daire içinde kullanılan çizim buğday başağına benzediği görülmektedir. Durak motifinde bozulmalar olmuştur. Çizim 17'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 17: İlk Dönem A'şar ve Ahmas İşaretleri Büyük Durak. Dijital Çizim.

Çizim 17'de motifin dış daire içinde bulunan buğday başağı çizimi pen tool ile yapılmıştır. Motifin dış daireleri simetriye dikkat edilerek circle aracıyla çizilmiştir. Durak

motifinde bozulma olduğu için iç yarım daireler yorumlanarak yerleştirilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 33: 100. ve 200. Ayet Durak Görselleri.(Altıkulaç,2007:15).

Hz. Osman' a izafe edilen Mushaf'ta görülen diğer durak motifleri dikdörtgen formundadır. Okumuş'a (2010) göre; "Hz. Osman'a ait olduğu düşünülen ve Topkapı Sarayında muhafaza edilen Mushaf'ta incelemeler yapan Tayyar Altıkulaç bazı tespitlerde bulunmuştur. Mushaf'ta yer alan ayetler arasında dairevi durak işaretleri yer almaktadır. Her beş ayetten sonra dairevi işaretlerin biraz büyüğü, her on ayetten sonra biraz daha büyük dairevi durak işaretleri vardır. Ayetler arasında farklı bir kullanımda her yüz ayetin sonunda dikdörtgen içine "mie" ve her 200'üncü ayetin sonunda "mieteyn" yazılarının varlığını tespit etmiştir. Ta'şir işareti için "a'şâr/i'şâr" isimleri de kullanılmaktadır" (s. 26).

Bu Mushaf'ta yer alan Bakara, Şuara ve Ali İmran sürelerinde dikdörtgen durak formları mevcuttur. Durak çizimlerinde bozulmalar görülmektedir.

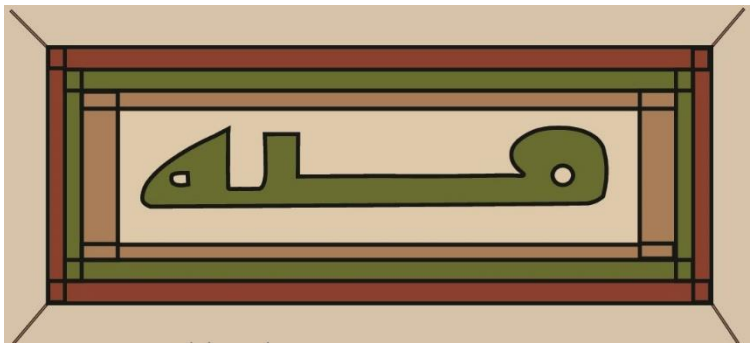
Görsel 33'te, her 100. ayetin sonuna yerleştirilen dikdörtgen durak TSMK H.S. 32, (y. 38b) varak örnekleri içinde "mie" yazan duraklar motifleri mevcuttur. Birbirinden farklı formda tasarlanan durak motiflerinde yazıların alt zemini bazılarında boşken, bazı yazıların alt zeminine üçgenler dekoratif yerleştirilerek, içlerine sepya mürekkeple kısa çizgiler çekilmiş ve bordür havası verilmiştir. Motiflerin kenar çizimlerinde zer mürekkep, yeşil, sepya, kırmızı ve siyah renk kullanılmıştır. Durak iç "mie" yazıları kırmızı, yeşil ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Mushaf yazımında her 200.ayetin sonunda bulunan ve TSMK H.S. 32' de (y. 59a) "mieteyn" örneği duraklarda "mie" durak özellikleri yer almaktadır. İç yazılar yeşil ve kırmızı mürekkeple yazılıp altın, yeşil, turuncu renklerden kenar çerçeveleri

boyanmıştır. Ayet aralarındaki bu duraklar bir nevi Mushaf gülü olarak da ifade edilmektedir (Kılınçer, 2019: 57,59). Çizim 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 ve 26'da motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

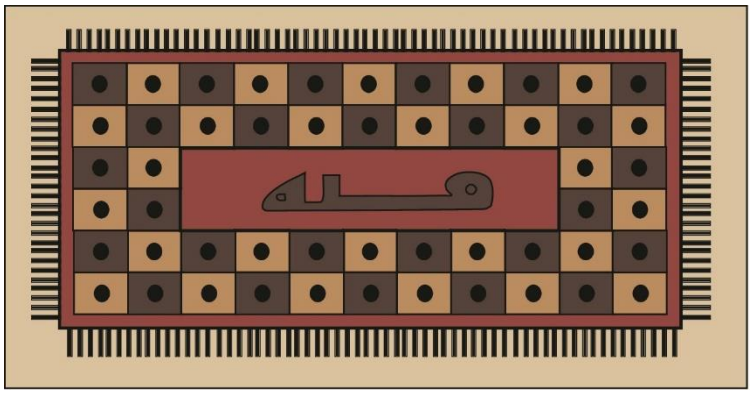
Görsel 34: 1177 Tarihli Süryanice "Harklean" Dörtlü İncil El Yazması, filg. 7. fol. 30v.(Kaplan ve Akyüz, 2021: 205).

Dikdörtgen durak örneklerine benzer kullanımlar, 1177 tarihli Süryanice yazılan "Harklean" dörtlü incilinde sayfa numaralarını belirten filigram çizimi olarak görülmektedir. Görsel 34' te, filigram örneği Mushaflarda bulunan 100 ve 200. ayetleri gösteren dikdörtgen durak motiflerine benzemektedir. Filigram örneğinde dikdörtgen duraklarda kullanılan renklerin aynısı, erken dönem duraklarında da görülmektedir. Örgü olarak tanımlanan motif günümüz tezhip sanatında zencerek deseni olarak kullanılmaktadır.

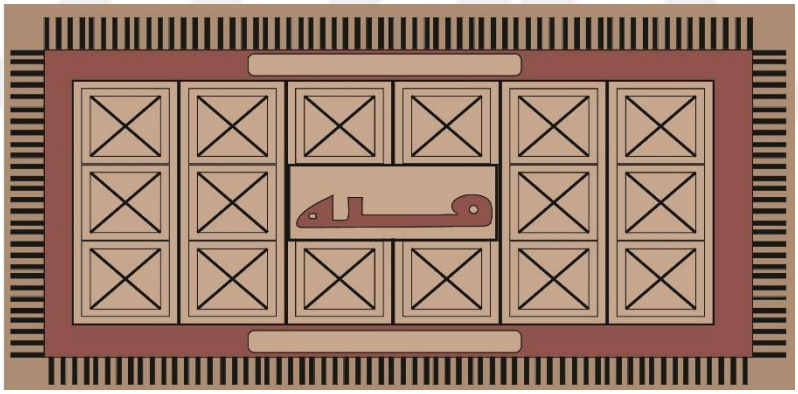
Çizim 18: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim.

Çizim 18'de, dikdörtgen motifin içinde yer alan yazı line aracıyla el ile çizilmiş ve rectangle tool aracıda dijital motif çiziminde kullanılmıştır. Dış çerçevelerde simetri uyumuna dikkat edilerek çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

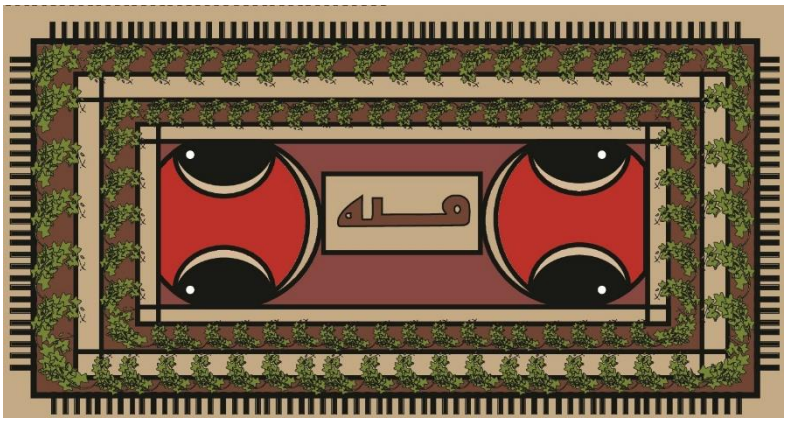
Çizim 19: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim.

Çizim 19'da, motifin dış çerçevesinde bulunan şaçak çizimi rectangle tool aracı ile çizilerek biraraya getirilmiştir. Dikdörtgen içinde bulunan kare ve iç daire çizimlerinde circle, line ve pen tool dijital çizim araçları kullanılmıştır. İçteki yazı el ile yazılmıştır. Durak motifi içindeki küçük dairelerde simetri çizimine dikkat edilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

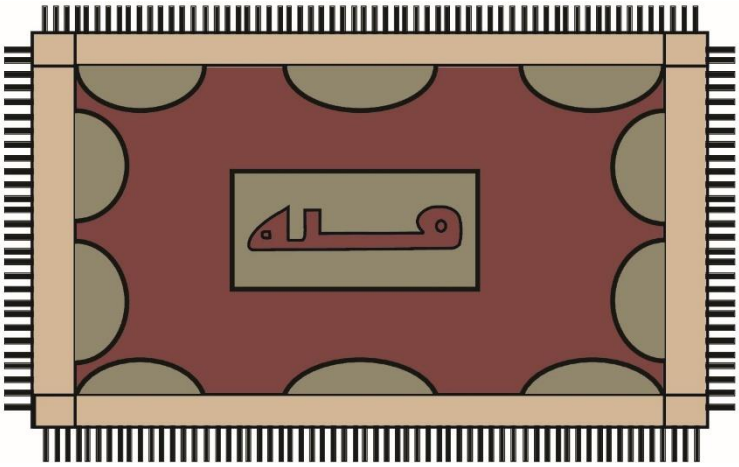
Çizim 20: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim.

Çizim 20'de, dış çerçevenin saçak görüntüsü tek tek el ile çizilerek rectangle tool ile oluşturulup birleştirilmiştir. Motifte line ve pen tool dijital çizim araçları kullanılmış, iç motifde bulunan kare çizinleri el ile çizilerek yerleştirilmiştir. Ortadaki yazı el ile yazılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

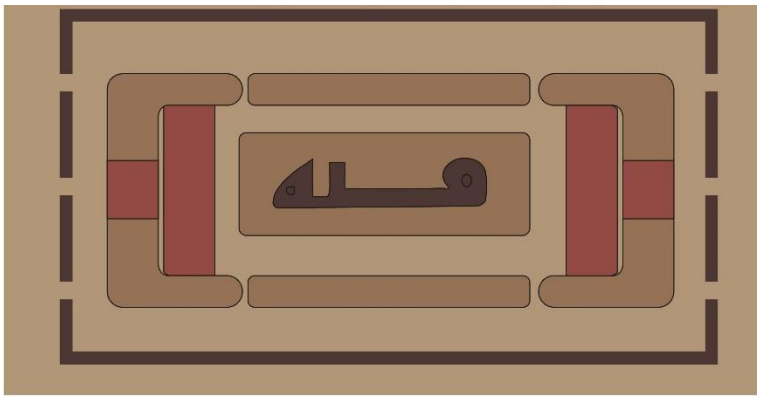
Çizim 21: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim.

Çizim 21'de motif dış çerçevesindeki saçak görüntüsü rectangle tool aracıyla oluşturulmuştur. Dış iki diktörtgen çerçeve üzerinde yer alan sarmaşık görüntüsü el ile çizilmiştir. Merkezde yer alan yazı el ile çizimi yapılarak yazılmıştır. Yazı kenarında bulunan kırmızı daire ve içinde bulunan yarım dairelerin çizimi ile durak motifinin genelinde line, pen tool ve curvature çizim araçları kullanılmıştır. Motifin deseni net olmadığı için motifdeki bozulma sarmaşık görüntüsüne benzetilerek dijital çizime aktarılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 22: 100. Ayet.Dijital Çizim.

Çizim 22'de, rectangle tool aracıyla saçak çizimi yapılmıştır. Durak motifinde bozulma olduğu için dikdörtgen içindeki yarım daireler yorumlanarak yerleştirilmiştir. Merkezdeki yazı el ile çizilerek yazılmıştır. Motifte pen tool, circle çizim araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

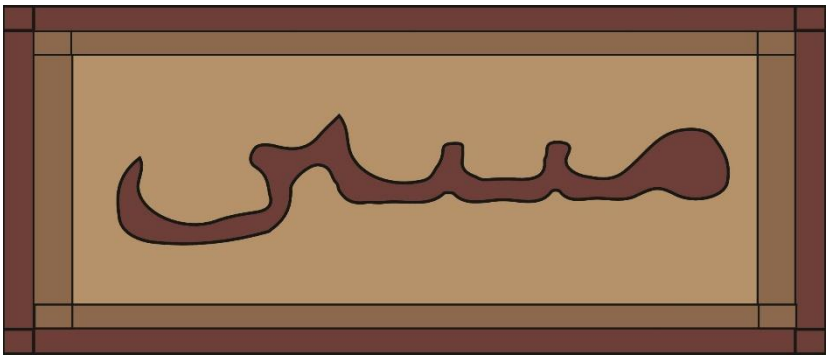
Çizim 23:100.Ayet Durağı. Dijital Çizim.

Çizim 23'te, motif çizimi rectangle tool aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Farklı olarak çerçeve seçildikten sonra kesik çerçeve yapmak için dashed line çizim aracı kullanılmıştır. Yazı elle çizilerek yazılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 24: 100. Ayet Durağı. Dijital Çizim.

Çizim 24'te, motifin genelinde simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Merkezdeki yazı el ile çizilerek yazılmıştır. Rectangle tool, pen tool ve line çizim araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 25: Hz. Osman'a İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerim,"Mieteyn" Yazılı Dikdörtgen Durak. Dijital Çizim. (Altıkulaç, 2007: 15, Levha 3).

Çizim 25'te, motifin dış dikdörtgen çerçeve çizimi rectangle tool aracıyla simetriye uygun biçimde oluşturulmuştur. Mieteyn yazısı el ile çizimi yapılarak yazılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

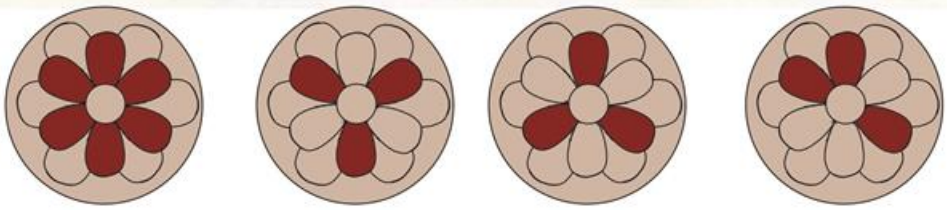
Çizim 26: Hz. Osman'a İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerim,"Mieteyn" Yazılı Dikdörtgen Durak. Dijital Çizim. (Altıkulaç, 2007: 15, Levha 3).

Çizim 26'da, motifteki iç içe dikdörtgen formu simetriye uygun olarak rectangle tool aracıyla çizilmiştir. Mieteyn yazısı el ile çizimi yapılarak yazılmıştır.Yazının alt zemindeki geometrik çizim line komutuyla çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

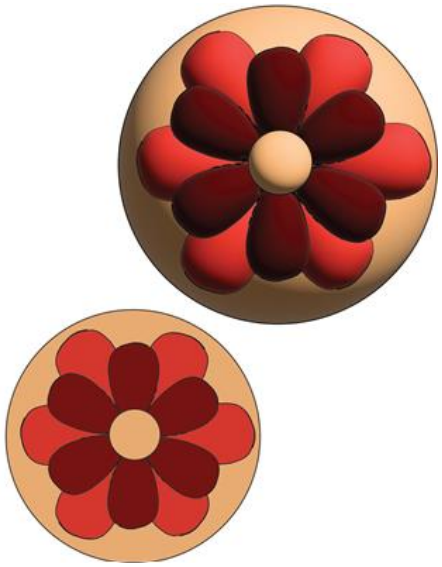
Görsel 35: Duraklar.(Altıkulaç, 2007: 14).

Görsel 35'te, Hz. Osmana izafe edilen Mushaf'ta kullanılan durak motifi, ilk pençhane örnekleri gibidir. Durak motiflerinde kırmızı renk kullanılmıştır. Çizim 27'de, motifin dijital çizimleri yapılmıştır.

Çizim 27: Dijital Çizimler. (Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Çizim 27'de, pençhane durak motifinin merkez ve dış dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Merkezde bulunan pençhane motifinin oval daireleri line ve rectangle tool araçlarıyla el çizimi olarak yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 28: Dijital Yorum Çizimi. (Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Çizim 28'de, görsel 35'teki pençhane durak motifi farklı bir formda tekrar çizimi yapılmıştır. Durak motifinin dış dairesi simetriye uygun olarak circle aracıyla çizilmiştir. Motif, farklı olarak kırmızı rengin tonlarıyla renklendirilerek yorumlanmıştır.

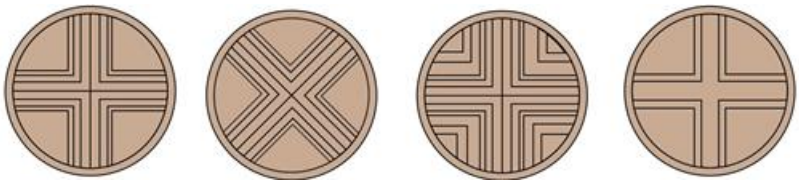
VII. VIII. yüzyıl Mushafları örnek alınarak sonraki dönemde yazılan Mushaflarda ayetlerin bitişini göstermek için bitkisel motifler, geometrik formlar renklendirilip farklı çizimleri yapılarak durak motifi olarak kullanılmıştır.

Görsel 36: Görseller.(Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Fetihlerle İslam devletinin sınırlarının genişlemesi sonucu Emevî ve Abbasî dönemini de içine alan zaman diliminde farklı kültürlerle etkileşim artmıştır. Bizans İmparatorluğu ile olan münasebetler o dönem tezyinat sanatına yansımıştır. Görsel 36'da,

Bizans sanatının etkisiyle dairesel durak motiflerine yatay ve dikey çizgi yerleştirildiği görülmektedir. Çizim 29 ve 30'da motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

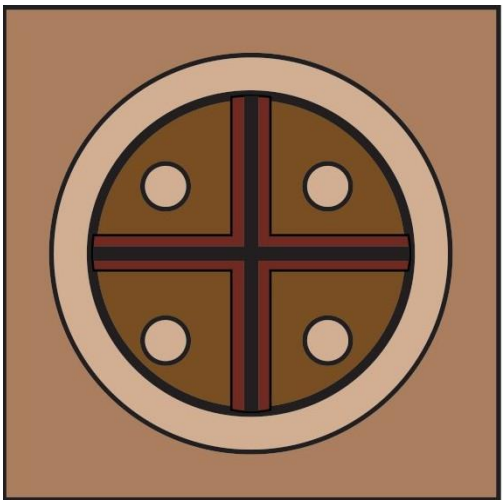
Çizim 29: Dijital Çizim. (Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Çizim 29'da, durak motifleri genel itibariyle simetriye uygun olarak circle, line ve rectangle tool araçları kullanılarak çizilmiştir. Motifler, aslına uygun renklendirilmiştir.

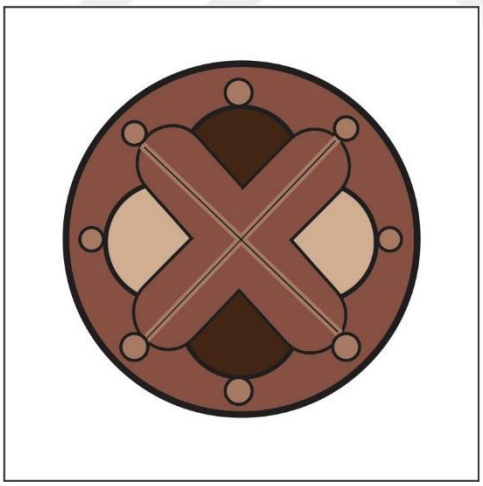
Çizim 30: Dijital Çizim. (Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Çizim 30'da, durak motifleri simetriye dikkat edilerek çizimleri yapılmıştır. Circle, line ve rectangle tool çizim araçları kullanılmıştır. 4. ve 5. durak motif çizimlerine diğerlerinden farklı olarak el ile müdahale yapılmıştır. Motifler, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 31: Dijital Yorum Çizimi. (Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Çizim 31'de çizim 30'daki ilk durak örneği alınarak tekrar çizimi yapılmıştır. Durak motifinde circle ile daireler çizilerek rectangle tool ile birleştirme yapılmış ve motif simetrik olarak çizilmeye çalışılmıştır. Daire içindeki artı işaretinde yerleştirme amaçlı oynamalar yapılmıştır. Durak motifine farklı renk seçenekleriyle renklendirme yapılarak yorumlanmıştır.

Çizim 32: Dijital Yorum Çizimi.(Altıkulaç, 2007: 14, levha 2).

Çizim 32'de, çizim 30'daki dördüncü durak motifi tekrar ele alınarak circle ve line araçlarıyla simetresine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinde farklı renkler kullanılarak yorum eklenmiştir.

Görsel 37: Bizans Etkisini Taşıyan Durak Motifi.(Karakaya, 2014: 72).

Görsel 37'de, Bizans sanatının etkisiyle oluşturulan duraklardandır. Durak motifi iç içe dairelerden oluşmaktadır. Durak motifinin merkez dairesine dikey ve yatay çizgiyle iplik çekilerek düğüm atılmış ve artı işareti yerleştirilmiştir. Düğüm çizimiyle dört parçaya bölünen iç kısımda üçgenler oluşturulmuş, karşılıklı kırmızı ve siyah renge boyanmıştır. Dış daire içine yarım daireler ve küçük üçgenler yerleştirilmiştir. Durak motifinde bozulmalar görülmektedir. Çizim 33'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

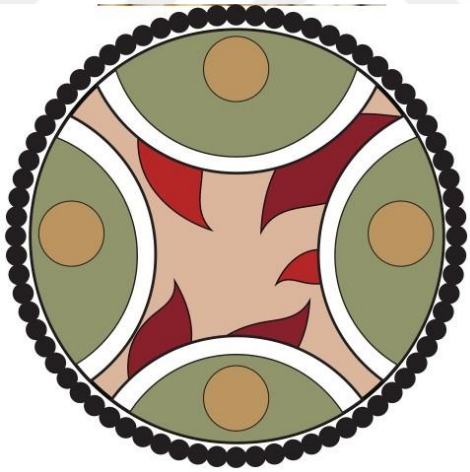
Çizim 33: Bizans Etkisini Taşıyan Durak Motifi. Dijital Çizim.

Çizim 33'te yer alan durak motifinde iç içe daireler circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. İç daireleri dörde bölecek biçimde artı işareti merkezde düğüm ile bağlanmış ve dört iç üçgen elde edilmiştir. Dış daire içine yarım daireler ve içlerine küçük üçgenler yerleştirilmiştir. Düğüm çizimi el ile çizilerek yerleştirilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

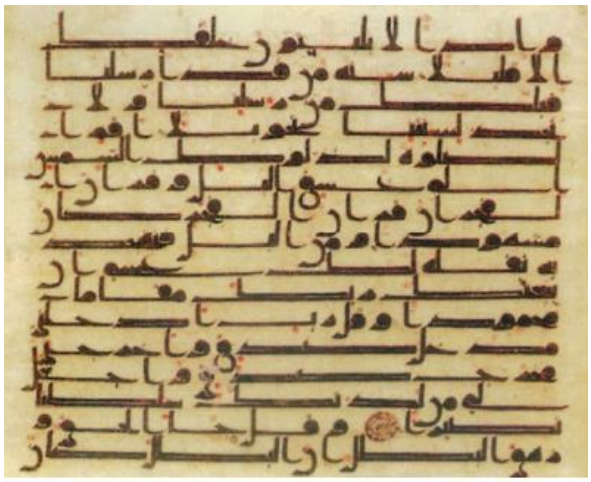
Görsel 38: Topkapı Mushafı'ndan Bir Sayafa.(Yücel, 2021: 385).

Görsel 38'de, dairesel durak zemini yeşildir ve içine yarım daireler yerleştirilerek baklava formu oluşturulmuştur. Baklama formunun içindeki kırmızı ve sarı renkteki dağılma lekelenme oluşturmuştur. Durak motifinde bozulmalar vardır. Çizim 34'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 34: Topkapı Mushaf'ı Durak Çizimi. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 34'te, durak motifindeki büyük ve küçük dairelerin hepsi simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Daire içinde yer alan yarım dairelerin çizimi el ile yapılmıştır. Motifin ortasında bulunan yerde renk dağılmaları yaprağa benzetilerek dijital yorum çizimi oluşturulmuştur. Motif çiziminde circle, line ve curvature çizim komutları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 39: Erken Dönem'e Ait VII. ve VIII. yy. Mushaf Sayfası.(Huruf Arabiyye'den s,19). (Baysal, 2010: 375).

Görsel 39'da, VII. ve VIII. yüzyıl Mushaf sayfasında bulunan durak motifinde zaman içinde bozulma olmuştur. Dairesel durak motifinin zemini sıvama altındır. Üzerine yeşil ve kırmızı mürekkeple noktalama yerleştirilmiştir.

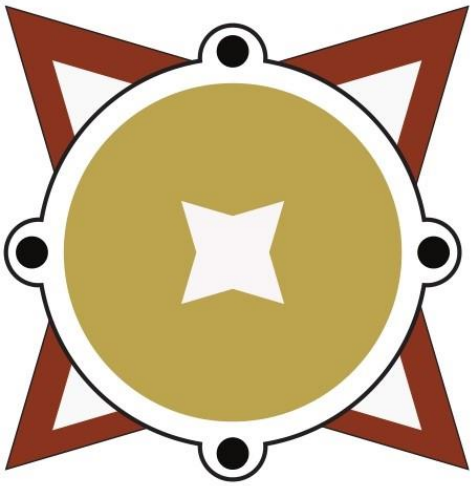
Görsel 40: Kayravan 9 Nüshası.

Görsel 41: filg. 17. fol. 78v. (Kaplan ve Akyüz, 2021: 205).

Görsel 40'ta, IRICA (2007) dergisinde yayınlanan hareke ve noktanın kullanılmadığı Kavrayan 9 nüshasında geometrik dairesel durak motifi görülmektedir. Durak motifinin etrafına dört kırmızı üçgen yerleştirilerek kare formuna dönüştürülmüştür. Durak motifinde bozulmalar vardır. Çizim 35'te, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Görsek 41'de bulunan durak örneğine benzer motif görsel 41'de, 1177 tarihli süryanice "Harklean" dörtlü incil el yazmasında filigram motifi 17. fol. 78. varakta görülmekredir (Kaplan ve Akyüz, 2021: 205). Görsel 40'ta, merkez dairenin dörtkenarına üçgenler yerleştirilirken Görsel 41'de, filigram örneğinde dairenin dörtkenarına yarım daireler yerleştirilmiş, lacivert, sarı ve siyah renkler kullanılmıştır. Dairesel motif zincir geçmeleri şeklindedir. Ortasında anahtar deliğine benzer bir çizim vardır.

Çizim 35: Kayravan 9 Nüshası Dijital Çizim.

Çizim 35'te, durak motifi dairesi simetriye dikkat edilerek circle komutuyla çizilmiştir. Shape builder komutuyla daire üzerinde oynamalar yapılmıştır. Dairenin dörtkenarına yerleştirilen üçgenlere ve merkezde bulunan dört köşeli yıldıza eğimler vermek için pen tool ve curvature araçları kullanılmıştır. Motife el ile müdaheleler yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 42: Sana Nüshası. (Altıkulaç, 2007: 13).

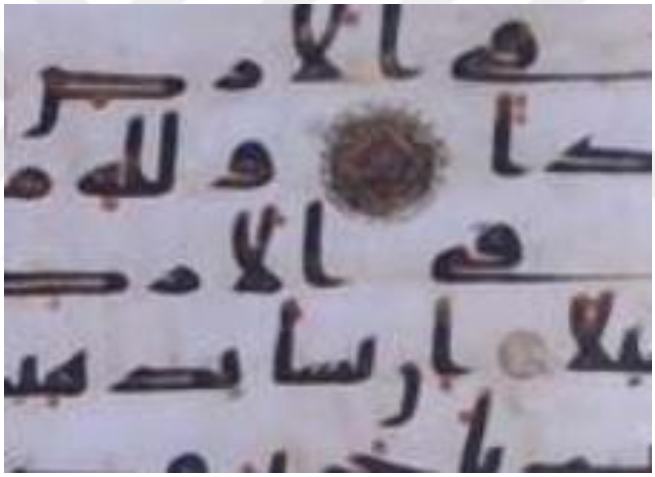
Görsel 42'de, Sana nüshasında hareke ve nokta kullanılmamıştır. Sana nüshasında yer alan dairesel durak formunun deseni net anlaşılmamaktadır. Daire içinde geçmeli çizime benzer bir görüntü olduğu tahmin edilmektedir.

Görsel 43: TİEM Mushaf'ı 429a Varağı. (Altıkulaç, 2007: 97).

Görsel 43'te, TİEM 429a varağında görülen durak işareti altın zemin üzerine dairesel formdur. Dış daire kenar tezyinatına siyah ve kırmızı noktalar yerleştirilerek pençhane motifi oluşturulmuştur. Durak ortasında bulunan motif ya da yazı net değildir. Ayrıca d durak örneğide varakta bulunmaktadır.

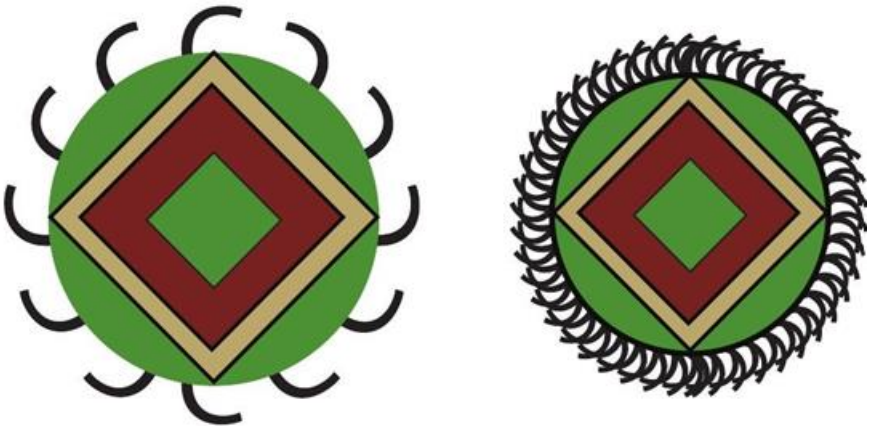
Görsel 43'ün bir benzeri d durak motifi, TİEM 611envanter numaralı Şam evrakın görülmektedir. Karakaya (2014)'ya göre "TİEM Mushaf'ı 611envanter numaralı Şam evrakı üzerinde yapılan incelemede ayet sonlarındaki durak yerini göstermek amaçlı eğimli kısa dört çizgiye yer verilmiştir. "d" harfi şeklindeki durak formu beşinci ayetin sonuna konulan tahmis işaretidir" (s. 26). Aynı evrakta altın zemin üzerinde şeşhane durak bulunmaktadır. Ayrıca her on ayetten sonra dairesel formda kırmızı noktalarla süslenmiş biraz daha büyük ta'şir işareti yer almaktadır (Okumuş, 2010: 17).

Görsel 44: Hz Osman"a İzafe Edilen Mushaf'tan Bir Sayfa. Nisa Sûresi. (Muhittin Serin den). (Hancı, 2020: 10).

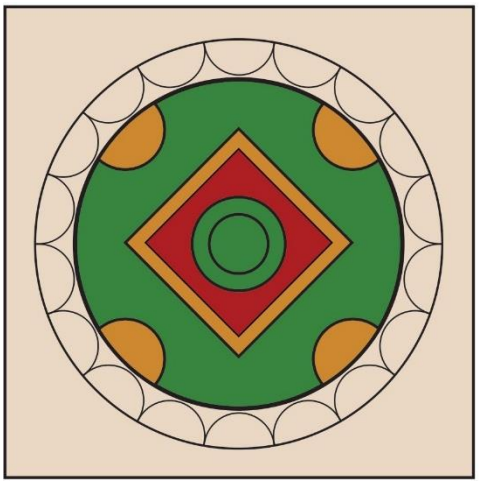
Görsel 44'te, Muhittin Serin'in kitabında yer alan ve Hz. Osman'a izâfe edilen Mushaf'ta bulunan Nisa sûresinde, iki farklı durak motifi vardır. Büyük çizilen durak motifi daire formunda olup ortasında baklava çiziminin yer aldığı görülmektedir. Baklava çiziminin orta zemini kırmızı ile boyanmış, merkezine baklava ya da daire çizimi yapılmıştır. İç daireye dört küçük turuncu nokta yerleştirilmiş ve zemin yeşil renkle boyanmıştır. Dış daire çevresine nokta ya da kısa çizgi dendan formunda yerleştirilmiştir. Ayrıca Kılınçer (2019) tezine TSMK H.S. 32' de (y. 62a) envanter numarasıyla alıp "Mushaf gülü" olarak bahsetmiştir (s. 60). İkinci durak çalışması sade dairesel formda olan zer duraktır ve içine

enine boyuna çizçiler çekildiği tahmin edilmektedir. Motif içinde silinme olmuştur. Çizim 36 ve 37'de motifin iki farklı dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 36: Hz Osman'a izafe edilen Kur'ân-ı Kerim'den Bir Sayfa, Nisa Sûres. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 36'da durak motifi iki formda çizilmiştir. Soldaki dış dairenin örümcek çizimi ile sağdaki dairenin dış saçakları pen tool aracıyla el çizimi yapılarak dijital yorum biçiminde oluşturulmuştur. Circle ve rectangle tool ile daire ve kareler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

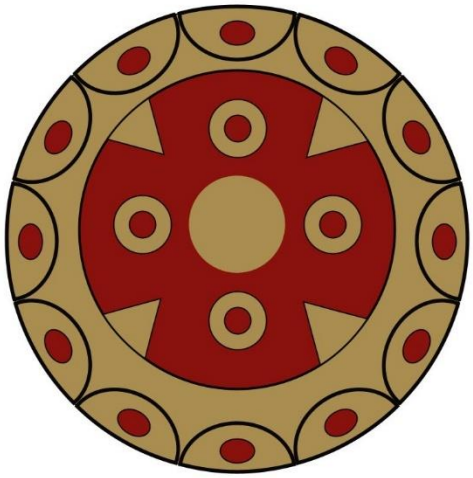
Çizim 37: TSMK H.S. 32, (y. 62a/ VII. yy), (Kılınçer, 2019: 60). Dijital Çizim Yorumu.

Çizim 37'deki durak motifi farklı bir formda yeniden rectangle tool ve circle komutlarıyla çizilmiştir. Motifte bulunan daireler, yarım daireler ve kareler simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

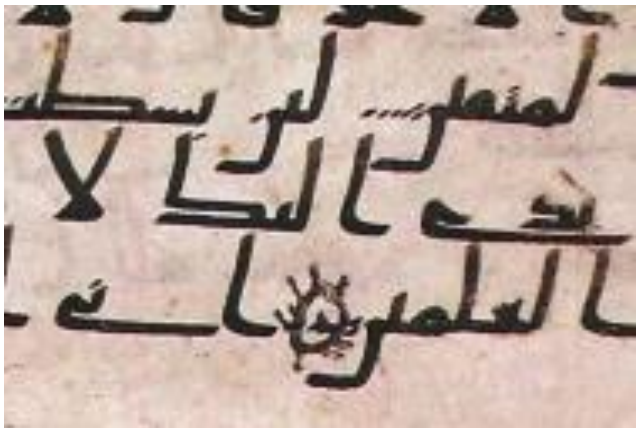
Görsel 45: Topkapı Mushaf'ının İlk Sayfalarından.(Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 45'te, Topkapı Mushaf'ının ilk sayfalarından olan varak örneğinde dönem durak motiflerinden biri görülmektedir. İç içe dairelerden oluşan durak motifinin merkezi kırmızı renk olup üzerine zer altınla beş küçük daire yerleştirilmiştir. Dış dairenin zemini altın olup üzerinde yarım ve siyah noktalar bulunmaktadır. Çizim 38'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

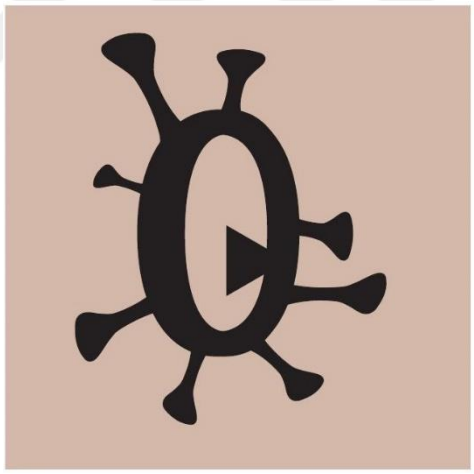
Çizim 38: Topkapı Mushaf Durak. Dijital Çizim.

Çizim 38'de, durak motifindeki daireler circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinde elips ve transform araçlarıyla birlikte üçgen çizimi için de star tool aracı kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

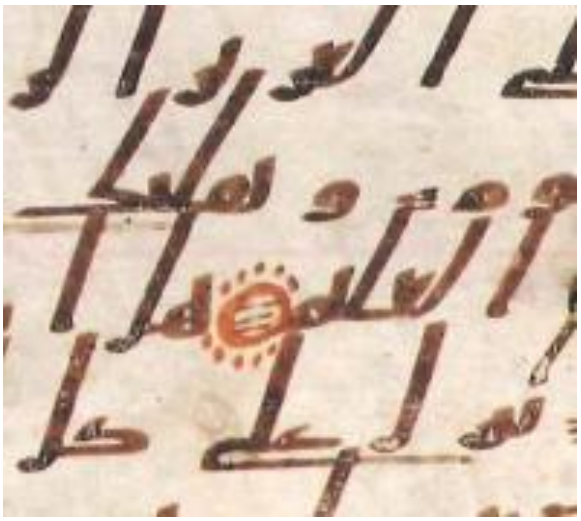
Görsel 46: Qur'an Manuscripts, London: The British Liabrary. (Baker, 2007: 19).

Görsel 46'da, Baker (2007), Londra' da yayınlanan Qur'an Manuscripts eserinde Hz. Osman'a izafe edilen Mushaflardan olan The British Liabrary varak örneği vardır. Görsel 46'da siyah mürekkeple mikrop göseline benzetilen bir durak motifi görülmektedir. Durak motifinde bozulmalar vardır. Çizim 39'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 39: Qur'an Manuscripts, London: The British Liabrary. Dijital Çizim.

Çizim 39'da, durak motifinin tamamı pen tool aracıyla çizimi yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

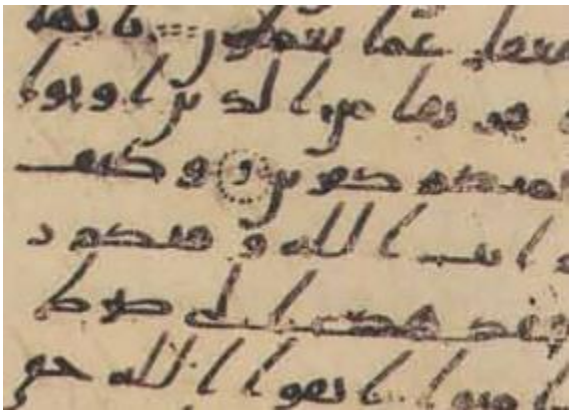
Görsel 47: Londra Mushaf'ı, (The British Library).(Altıkulaç, 2007: 101).

Görsel 47'de, Baker (2007), Londra' da yayınlanan Qur'an Manuscripts eserinde Hz. Osman'a izafe edilen Mushaflardan St. Petersburg Mushaf'ına yer vermiştir. Kedi patisine benzetilen durak motifinde turuncu renk kullanılmıştır. Dairesel durak etrafına aynı renkten noktalar yerleştirilmiştir.

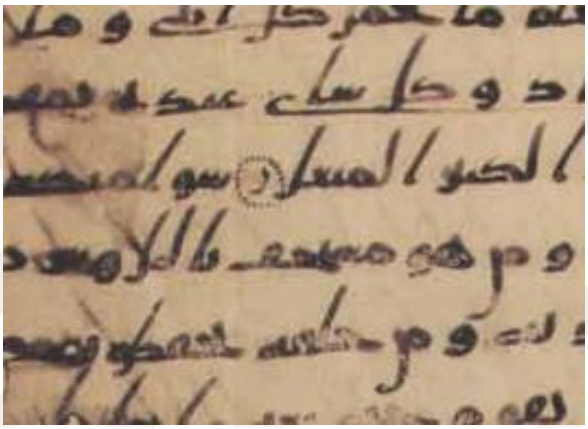

Görsel 48: St. Petersburg Mushafı. (AA, 2022).

Görsel 48'de, St. Petersburg Mushaf'ında noktalamadan oluşan durak motifi vardır.

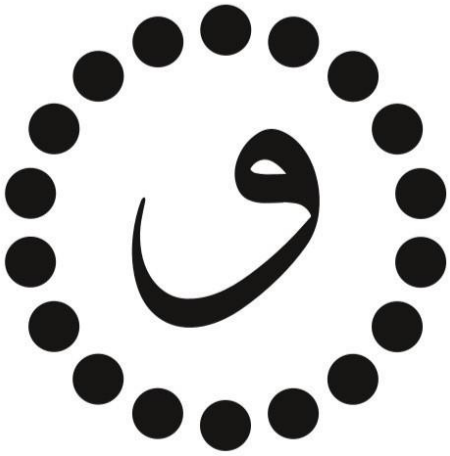

Görsel 49: Paris Mushaf'ı vr. 4b. (Altıkulaç, 2007: 102).

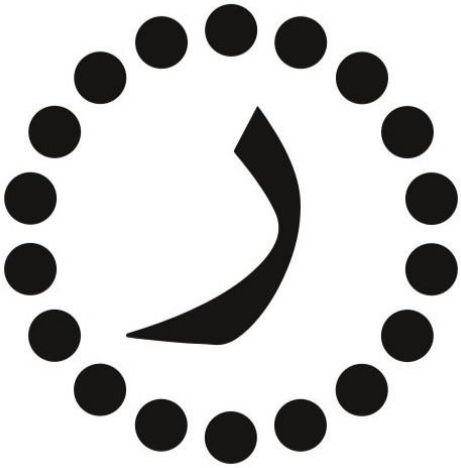

Görsel 50: Paris Mushaf'ı vr. 50a. (Altıkulaç, 2007: 103).

Görsel 49 ve 50'de yer alan Paris Mushaf'ı varak 4b ve varak 50a nüshalarında durak motifi siyah daire noktalardan oluşturularak, içine Arapça harfler yerleştirilmiştir. Çizim 40 ve 41'de her iki motifin dijital çizimleri yapımıştır.

Çizim 40: Paris Mushaf'ı vr. 4b. Dijital Çizim.

Çizim 41: Paris Mushaf'ı vr. 50a. Dijital Çizim.

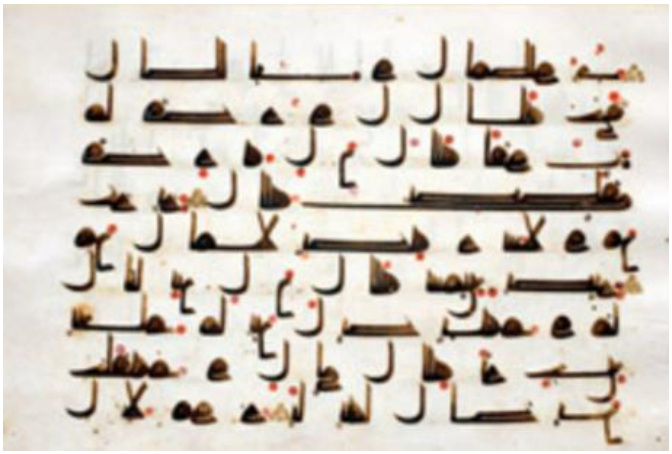
Çizim 40 ve 41'de, durak motiflerinde elips ve transform komutları kullanılmıştır. Motif içinde bulunan harfler pen tool aracıyla çizilmiştir. Durak motifi siyah beyaz olup dış çerçevede bulunan küçük daireler circle komutuyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır.

Görsel 51: TMSK 2 nr. Mushaf'tan Bir Sayfa; 3b: el-Fatiha 1/1-5. Ayetler.(Cankurt, 2022: 199).

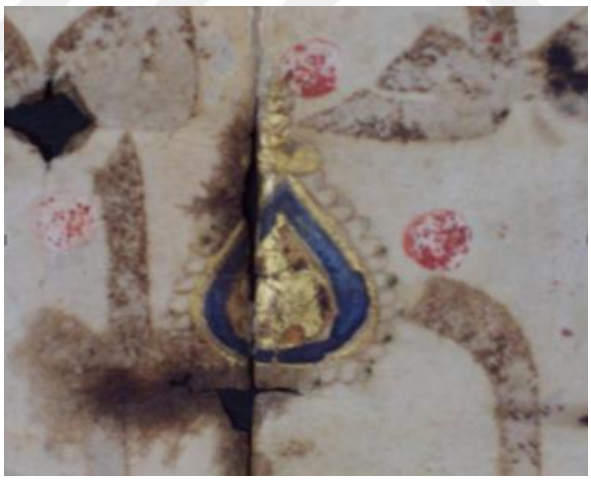
Hz. Ali'ye nispet edilen görsel 51'deki Mushaf, Topkapı Sarayı Müzesi 2 envanter numaralarıyla kayıtlı bulunmaktadır. Mushaf'ta net olmamakla birlikte ayet sonuna ve üzerine durak motifleri yerleştirilmiştir. Altın zemin üzerine dairesel pençhane durak motifleri yerleştirilmiş, motif kırmızı ve mavi noktalarla süslenmiştir. Ayrıca TMSK 29 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 4b; el-Bakara 2/1-3. ayetler arasında aynı pençhane durak motifi mevcuttur. Hz. Ali'ye izafe edilen TİEM 458 numaralı Mushaf'ta da tahmis

işareti d harfi yer almaktadır. Durak motifi etrafına is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir (Cankurt, 2022: 200).

Görsel 52: 556 Envanter Numaralı Kur'an Cüzü. (Antikalar, t.y.).

Görsel 52'de, VII. yüzyıla ait olduğu düşünülen 556 envanter numaralı Mushaf cüzünde ayet sonlarına üçgen formunda küçük zer mürekkeple altı nokta yerleştirilmiştir. Durak olarak kullanılan noktaların etrafına is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir.

Görsel 53: Türk Petrol Vakfı 0001 Envanter No. Mushaf Damla Durak VII. YY.(Karahan, 2009: 93).

Görsel 53'te, Türk Petrol Vakfı 0001 envanter numaralı Mushaf sayfasında her beş ayet sonuna yerleştirilen damla formunda hamse gülü durak bulunmaktadır. Elmas formunda çizimi yapılan durak motifinde merkezden dışa doğru altın ve mavi renk kullanılmış, altın noktalar ile dış çerçeveye yarım dairesel dendanlar eklenmiştir. Çizim 42'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 42: Türk Petrol Vakfı 0001 Envanter No. Mushaf Damla Durak VII. YY. Dijital Çizim.

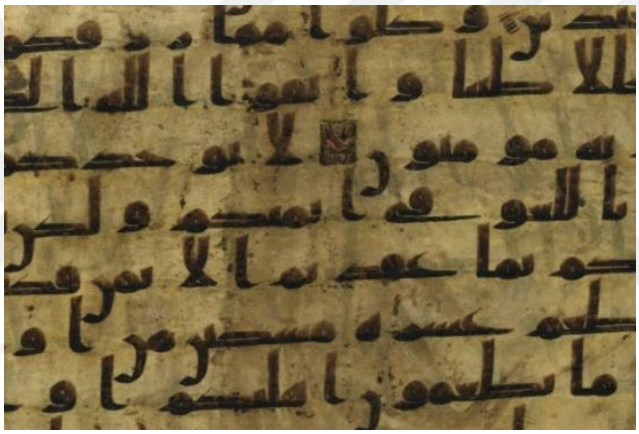
Çizim 42'de, damla durak motifinin dış çerçevesindeki dendan çiziminde elip tool aracı kullanılmıştır. Motifin üstündeki üçgen star tool aracıyla fiyonk ve kalp formu pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif görseli ortadan ikiye bölünürse dıştaki dendan dizim çizim simetrilerinin aynı olduğu görülmektedir. Motif, gradient aracı kullanılarak aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 54: Daru'l Kutub El- Misriyya. (Kolay Kuran, t.y.).

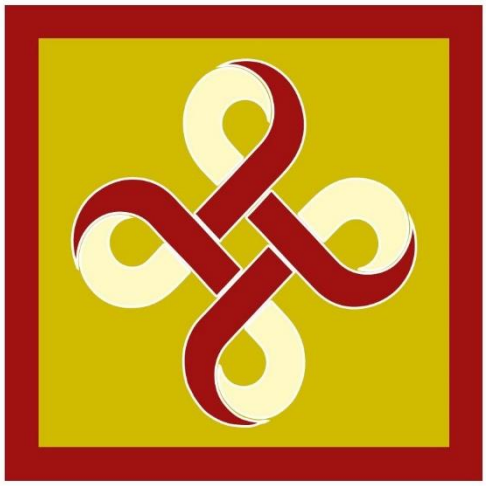

Görsel 55: Daru'l Kutub El- Misriyya. (Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 56: Daru'l Kutub El- Misriyya.(Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 54'te, Emevi dönemi VII. yüzyıla ait olan ve Mısır Milli Kütüphane'sinde Daru'l Kutub El- Misriyya (Utmân Of Kur'an) olarak kayıtlı bulunan Mushaf varak örneğindeki durak motifi dikdörtgen formundadır. Geometrik durak motifinin içi altın olup merkeze küçük kare yerleştirilmiştir. Merkezdeki karenin dört köşesine üçgenler konularak çarpı işareti formunda görüntü elde edilmiştir. Görsel 55'te, aynı durak bulunmaktadır.Motifin iç kısmındaki bozulma Mushaf okumalarında kullanılan rahleye benzer bir görüntü oluşturmuştur. Rahle görüntüsünün dört kenarına küçük daireler yerleştirilmiş gibi görünmektedir. Altın, yeşil, beyaz ve kırmızı renkler durak motifinde kullanılmıştır. Görsel 56'da aynı Mushaf'ın farklı bir varağında bulunan durak motifindeki iç bozulma devrilen bir ağaç gövdesi biçiminde algılanmıştır. Görsel 55'te bulunan durak motifinin dijital yorum çizimi, çizim 43'te yapılmıştır.

Çizim 43: Daru'l Kutub El- Misriyya Dital Yorum Çizimi.

Çizim 43'te, durak motifi iç çiziminde interwine make (iç içe geçme) aracı kullanılmıştır. Motifin dış karesi rectangle tool komutuyla simetrk biçimde uyarlanmaya çalışılmıştır. Pen tool komutuyla eksik kalan çizimler yapılarak motif tamamlanmıştır. Durak motifinde bozulmalar olduğu için çizim yorumlanarak oluşturulmuştur.

VII. ve VIII. yüzyılda hüküm süren Emevi dömemi Mushaf tezyinat özellikleri dikkat çekicidir. Kılınçer (2019); "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan Emevi Dönemi Mushaflarında Tezhip Sanatının İlk Örnekleri" araştırmasında, İslam sanatı tezyinat özelliklerine değinmektedir. Araştırmada VIII. ve IX. yüzyıl Genç Emevî ve Erken Abbasi dönemi Mushaflarının analizlerini yaparak durak motif çalışmalarına değinmiş ve Mushaflarda her beş (hamse) ve her on (aşer) ayetten sonra kullanılan durak motiflerinden bahsetmiştir. Mushaflardaki durak motiflerini Mushaf gülleri olarak tanımlamış ve Mushaf güllerinin de bir nevi durak işareti görevini üstlendiğini belirtmiştir. Ayet sonlarına durak motifleri olarak yerleştirilen Mushaf gülü desenler, Mushafları okurken ve ezberlerken durup nefes alıp tekrar okumayı kolaylaştırma amacını taşıdığı ifade edilmektedir.

Görsel 57: Genç Emevi Dönemi Sûrebaşı VIII. yy, TSMK H.S. 32. (y. 408a.VII.-VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 70).

Görsel 57'de, VIII. yüzyıl Genç Emevî dönemi eserlerinden TSMK Hırka-î Saadet, 32, (y. 408a) varağında Bizans sanatının etkisiyle dairesel form içine enine ve boyuna çizgiler çekilen küçük durak motifi yerleştirilmiştir. Biraz daha büyük olan dairesel durak motifinin ortasında kırmızı renk kullanılmışken, iç kısmında tahmini olarak yine enine ve boyuna çizgiler bulunduğu görülmektedir. Dış dairede karşılıklı yeşil ve altın rengine yer verilmiş ve iç içe dairesel durak motifi oluşturulmuştur. Durak motifinde bozulmalar görülmektedir. Çizim 44'te, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 44: Bizans Sanatı Etkisiyle Oluşturulan Dairesel Durak. Dijital Çizim.

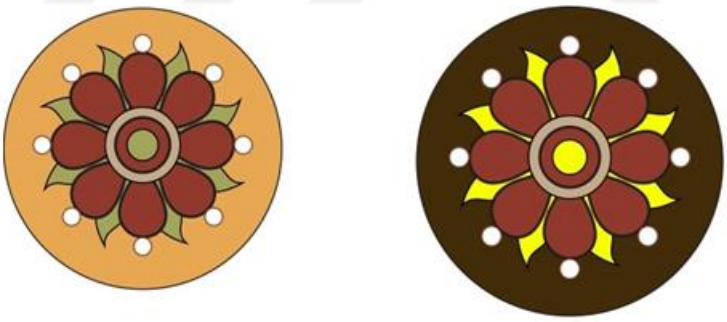
Çizim 44'te, Bizans sanatının etkisiyle oluşturulan küçük durak motifinde circle aracıyla çizilen daireler rectangle tool ile birleştirilmiş ve simetriye dikkat edilerek çizilmeye

çalışılmıştır. Daire içindeki artı işareti line aracıyla çizilerek oynamalar yapılmıştır. Farklı olarak durak motifinde kırmızı, siyah ve bej renkleri kullanılarak renk yorumları eklenmiştir.

Görsel 58: TSMK H.S. 32, (y. 4b.VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 54).

Görsel 58'de, TSMK H.S. 32 (y. 4b) varağında farklı büyüklükte pençhane durak motifi görülmektedir. Varakta sadece dairesel kırmızı noktalar yerleştirilerek pençhane motifinden büyük durak motifi de görülmektedir. Çizim 45'te iki farklı renklendirmeyle motifin dijital yorum çizimleri yapılmıştır.

Çizim 45: TSMK H.S. 32, (y. 4b). Dijital Yorum Çizimleri.

Çizim 45'te, pençhane motifinin çiçek ve yaprakları pen tool aracıyla simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif çiziminde circle, line araçları da kullanılmıştır. Çizime dijital yorum eklenerek biraz değiştirilmiş ve renklendirilmiştir.

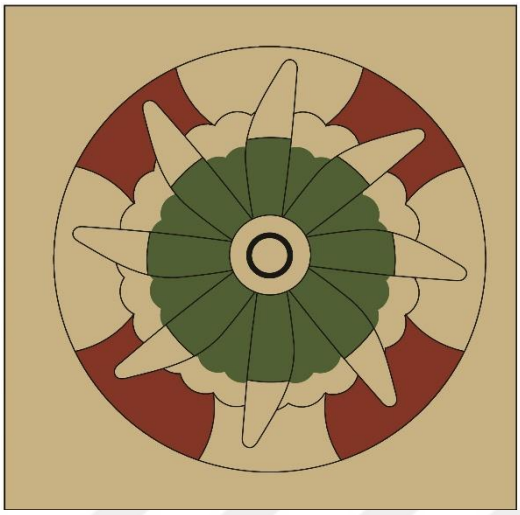
Görsel 59: TSMK H.S. 32, (y. 389a.VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 67).

Görsel 59'da, TSMK H.S. 32, (y. 398a), varağında her ayet sonuna dairesel durak motifleri yerleştirilmiştir. Küçük daire içine artı formunda enine boyuna çizgiler çizilmiştir. Altıncı ayet sonuna daha büyük iç içe iki daireden oluşan tahmis durağı yerleştirilmiştir. Orta dairede yeşil zemin üzerine sepya mürekkeple çarpı işareti motif bulunmaktadır. Kenarına altın tahrir çekilerek belirginleştirilmiştir. Motifin dış dairesinin rengi yeşildir. Onuncu ayet sonunda daha büyük dairesel ta'şir durağı bulunmaktadır. Durak içine yedi yaprak yerleştirilmiştir. Durak motifinin orta kısmı yeşildir ve motifin kenar dairelerinde kırmızı ve altın rengi kullanılmıştır. Varakta yer alan durak motiflerinin 46 ve 47'de dijital çizimleri yapılmıştır.

Çizim 46: TSMK H.S. 32, (y. 389a). Dijital Çizim.

Çizim 46’da, durak motifinde circle aracıyla tüm daireler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. İç dairedeki çarpı işaretinin çiziminde pen tool ve line araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 47: TSMK H.S. 32, (y. 389a). Dijital Çizim.

Çizim 47’de, durak motifinin dıştaki büyük dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. İç kısımdaki yapraklarla oluşturulan çarkıfelek biçimindeki motifin dijital çizimi line aracıyla yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 60: TSMK H.S. 32, (y. 151a. VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 55).

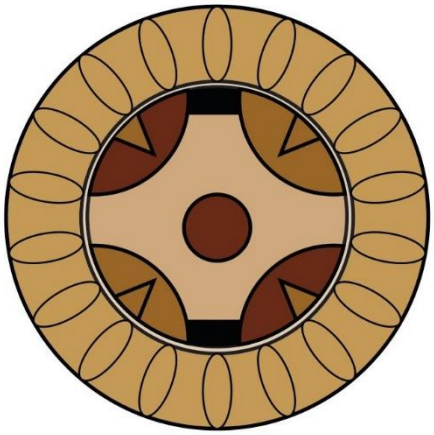
Görsel 60’ta, TSMK H.S. 32 (y. 151a) varağında diğer duraklardan farklı olarak tahmis durağının orta dairesine birbirine paralel enini ve boyuna çapraz çizgi çekilmiş; durak motifinin dış dairesinde altın ve iki farklı ton yeşil kullanılmıştır. Büyük durak motifinde

bozulmalar olmuştur. Sepya mürekkeple çizimi yapılan küçük dairesel durak motifinin dört yapraklı yoncaya benzediği görülmektedir.

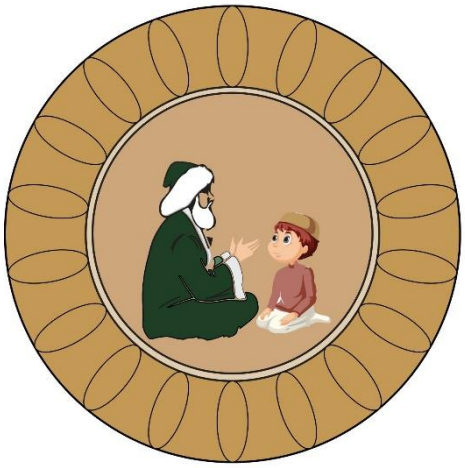
Görsel 61: TSMK H.S. 32, (y. 25b.VII. ve VIII. yy). (Kılınçer, 2019: 56).

Görsel 61'de, TSMK H.S. 32'deki (y. 25b) varakta ta'şir durak motifinin iç dairesindeki bozulmanın resimsel bir görüntü oluşturduğu fark edilmiş ve durak motif merkezi oturan bir insan ile bir çocuk siluetini andıran görüntü gibi yorumlanmıştır. Arka zemindeki bozulma gökyüzüne benzetilmiştir. Tahmini olarak iç dairede, zemin sepya mürekkeple boyanmış karşılıklı yarım daire görüntüsü vardır. Sepya renk ile tahrir çekilmiş etrafındaki daire içine elips formunda mini geometrik çizimler yerleştirilmiştir. Çizim 48'de motifin dijital çizimi yapılmıştır. Ayrıca çizim 49'da yorumlanarak farklı bir durak motifi oluşturulmuştur.

Çizim 48: TSMK H.S. 32, (y. 25b). Dijital Çizim.

Çizim 48’de, durak motifi circle ve rectangle araclarıyla daire çizimleri simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Star tool aracıyla motifinin üçgen çizimleri oluşturulmuştur. Dış daire ile iç daire içinde bulunan yere ellips çizimi yerleştirilmitir. Merkez daire içinde yer alan çizimlere el ile müdahale yapılmıştır. Motif, kahve ve bej renklerinin tomlarıyla renklendirilmiştir.

Çizim 49: TSMK H.S. 32, (y. 25b) Yorumlanmış Dijital Çizim. (Yargıcı, 2018).

Çizim 49’da, TSMK H.S. 32’deki(y. 25b) görsel motifinin içindeki bozulmadan yola çıkılarak oluşturulmuş durak motifi alternatifidir. Durak motifinin simetriye uygun dış çizimi içine Dede Korkut ve çocuk minyatürü yerleştirilerek yorumlanmıştır. Dede Korkut, IX.- XII. yüzyılları arasında yaşamış ve Oğuzların Boyat boyuna mensuptur. Sözlü Halk Edebiyatının ürünlerinden olan eserde Dede Korkut; Türklerin tarihini, erdemlerini, doğruluğunu destansı şiir şeklinde anlatan ve nasihat veren kişi figürüdür (Çakan, 2018).

Bu anlatıdan hareketle durak içindeki bozulma, dijital çizim ile öğüt veren bir ozan ve dinleyen bir çocuk olarak tasvir edilmeye çalışılmıştır. Dede Korkut minyatürü kaynaktan alınarak pen tool aracıyla çizilmiş ve renklendirme yapılmıştır. Türk edebiyatına ve kültürüne ait bir figür ilk kez bir durak motifi için kullanılmıştır.

Görsel 62: TSMK H.S. 32, (y. 41B. VII. ve VIII. yy).(Kılınçer, 2019: 58).

Görsel 62'de, TSMK H.S. 32 (y. 41b) varağındaki Mushaf gülü görevinde kullanılan durak motifi güneş formuna benzediği görülmektedir. Durak motifinin iç dairesi sade olup içi ve etrafı turuncu renkle süslenmiştir. İç daire ile dış daire arasına sepya mürekkeple üçgen form çizilmiş ve araları altın ile renklendirilmiştir. Çizim 50'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 50: TSMK H.S. 32, (y. 41b).Dijital Çizim.

Çizim 50'de, durak motifinin circle aracıyla çizilen dairelerinde simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. Motifte yer alan yarın daireler içindeki oval çizimler ve ortadaki form pen tool komutuyla müdahele yapılarak çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

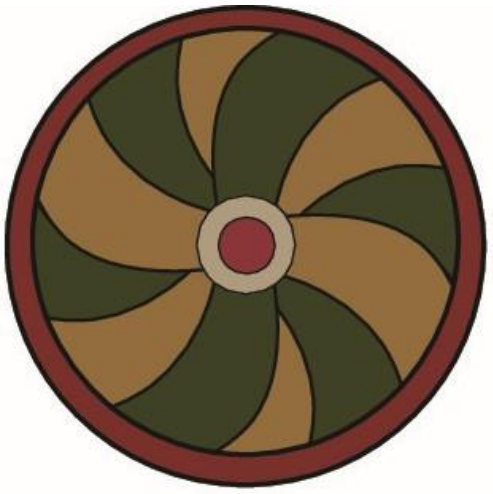
Görsel 63: TSMK H.S. 32, (y. 109a). (Kılınçer, 2019: 61).

Görsel 63'te, TSMK H.S. 32 (y. 109a) varağındaki durak motifi net değildir. İç dairedeki bozulmadan kaynaklanan resimsel görüntü sıradağ biçiminde dalgalanmaya benzetilmiştir. Durak motifinin dış dairesi zer mürekkep kullanılarak renklendirilmiştir.

Görsel 64: TSMK H.S. 32, (y. 128a). (Kılınçer, 2019: 62).

Görsel 64'te, TSMK H.S. 32 (y. 128a) varağındaki ayet sonuna yerleştrilen durak motifinin ta'şir işareti olma ihtimali yüksektir. Motifte daire içine kırmızı, beyaz, yeşil ve altın rengiyle çarkıfelek formu oluşturulmuştur. Dış dairede kırmızı renk kullanılarak bütünlük sağlanmıştır. Çizim 51'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 51: TSMK H.S. 32, (y. 128a).Dijital Çizim.

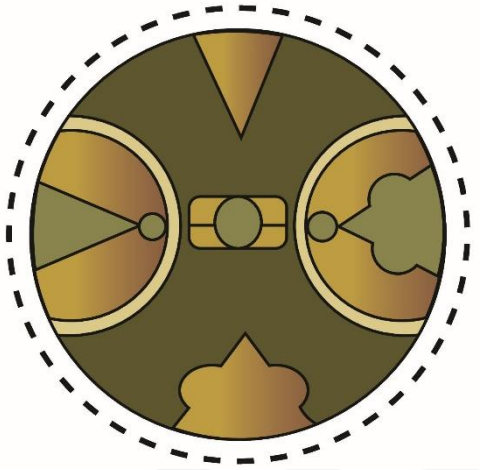
Çizim 51'de, çarkıfelek durak motifindeki daireler circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motifin iç dairesindeki çarkıfelek şekli pen tool aracıyla müdahele yapılarak oluşturulmuştur. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 65: TSMK H.S. 32, (y. 347a). (Kılınçer, 2019: 190).

Mushaf gülünün durak olarak kullanıldığı en farklı desen örneği görsel 65'te, TSMK H.S. 32, (y. 347a) varağında yer almaktadır. Durak motifi sure başına yapılan desen çalışmasın içinde yer aldığı görülmektedir ve desen üzerine getirilerek ayet sonuyla birleştirilip bütünlük sağlanmıştır. Durak motifinde dairesel yeşil zemin üzerinde bulunan ve göze benzeyen motifin iki kenarına kelebek kanadı biçiminde yarım daire yerleştirilmiştir. Karşılıklı iki üçgen çizimi de motif içinde yer almaktadır. Motif. Yeşil ve altın ile renklendirilmiş, siyah mürekkeple tahrirlenerek, etrafına aynı mürekkeple

noktalama yapılmıştır. Durak motifinde silinmeler olduğu için simetri yönünden bozulmalar görülmektedir. Çizim 52'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 52: TSMK H.S. 32, (y. 347a). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 52'de, durak motifine dijital gölgelendirmeler yapılmıştır. Motifde bozulma olduğu için daire içine iki farklı motif çizimi yerleştirilmiştir. Soldaki yarım daire içine üçgen yerleştirilirken, sağ daki yarım dairedeki bozulmanın yoğun olmasından dolayı yorum çizimi yapılmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde daire içindeki üst tarafa üçgen çizimi yapılırken alt tarafa yorum katılarak çizim oluşturulmuştur. Merkeze dikdörtgen form içine daire çizimi yapılmıştır. Daire çizimlerinde circle diğer çizimlerde pen tool, curvature ve gradient (renk geçişi) çizim araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 66: TSMK M. 3, (y. 10a). (Kılınçer, 2019: 218).

Görsel 66’ da, TSMK M. 3. (y. 10a) varağında durak olarak kullanılan Mushaf gülü durak motifi görülmektedir. Daire formundaki durak geometrik çizilmiş ve kazak örgüsünde kullanılan geçmeli düğüm motifi yerleştirilmiştir. İç dairenin zemini bordodur. Dış dairede siyah renk kullanılmış ve karşılıklı dört daire yerleştirilerek geçmeli form oluşturulmuştur.

Görsel 67: TSMK M. 3, (y. 58b). (Kılınçer, 2019: 218).

Geçmeli durak motiflerinden biride görsel 67’de, TSMK M. 3, (y. 58b) varağında yer almaktadır. Motif, kırmızı ve siyah elips çizimi formunda olup birbirinin içinden geçmektedir. Motifin dış kenarına siyah mürekkeple boşluk bırakılarak çizim yapılmış ve dört köşesine siyah üçgenler yerleştirilmiştir. Çizim 53’te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

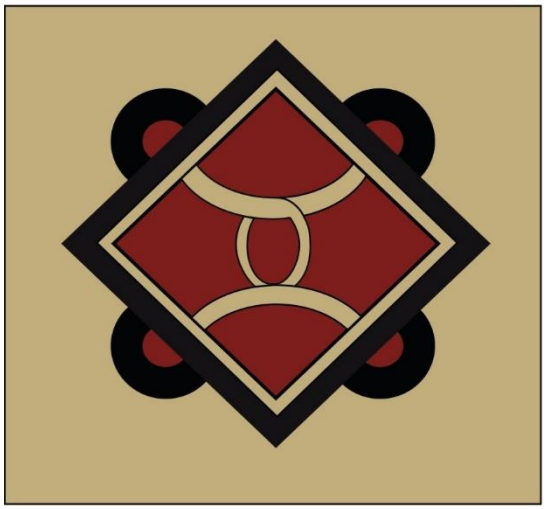
Çizim 53: TSMK M. 3, (y. 58b). Dijital Çizim.

Çizim 53’te, geçmeli durak motifinde, iç içe geçmiş daireler circle komutuyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinde dört yaprak biçiminde oluşturulan dış yarın daireler görülmektedir. Motif çizimine pen tool ile müdahale yapılmıştır. Line, rectangle tool ve ortada bulunan yere doku vermek içinde texture çizim araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

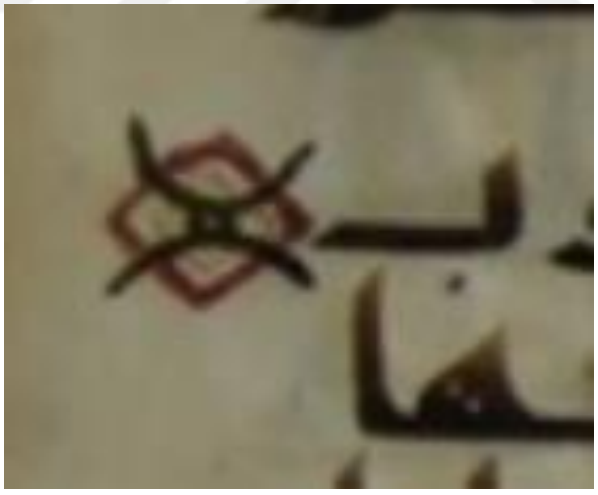
Görsel 68: Düğüm Geçmeli Baklava Formlu Durak, TSMK M. 3, (y. 23a). (Kılınçer, 2019: 218).

Görsel 68’de, TSMK M. 3, (y. 23a) varağında baklava formunda çizilen durak motifinin merkezine geçmeli düğüm çizimi yapılarak, kırmızı ve siyah renklerle renklendirilmiştir. Motifin kenarlarında siyah yarım daire yer almaktadır. Çizim 54’te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 54: Düğüm Geçmeli Baklava Formlu Durak, TSMK M. 3, (y. 23a). Dijital Çizim.

Çizim 54'te, baklava formundaki kare durak ile etrafındaki dört yarım daire rectangle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif iç kısmında bulunan küçük halka ve halka içinden geçen karşılıklı yarım dairelerin çizimi pen tool aracıyla yapılmıştır. Motifte circle, line çizim araçları kullanılmıştır. Durak motifinde shape builder çizim aracıyla ekle- çıkar yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

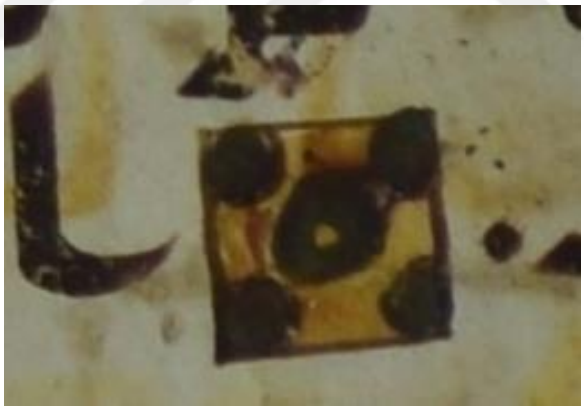
Görsel 69: TSMK M. 3, (y. 83a). (Kılınçer, 2013:86).

Görsel 69'da, TSMK M.3 (y. 83a) varağında bulunan baklava formundaki durak motifinin ortasına siyah daire yerleştirilmiştir. Bu daire merkez olarak belirlenmiş ve iki ters yay çizimi bu daireyle birleştirilmiştir. Çizim 55'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

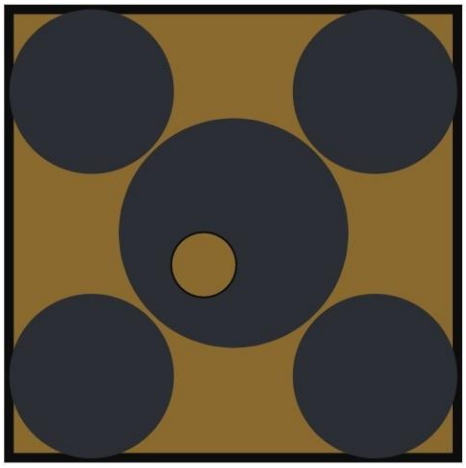
Çizim 55: TSMK M. 3, (y. 83a). Dijital Çizim.

Çizim 55'te, durak motifi rectangle tool, texture ve circle araçları kullanılarak ve simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Ters yay formundaki çizim pen tool aracıyla yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 70: TSMK Y. 754, (y. 51a). (Kılınçer, 2019: 213).

Görsel 70'de, TSMK Y. 754 (y. 51a/VIII. yy) varağında yer alan durak, kare formundadır ve altın zemin üzerine biri merkeze diğer dördü köşelere yerleştirilen siyah daireler bulunmaktadır. Çizim 56'da motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 56: TSMK Y. 754, (y. 51a). Dijital Çizim.

Çizim 56'daki kare durak motifi circle ve rectangle tool araçlarıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

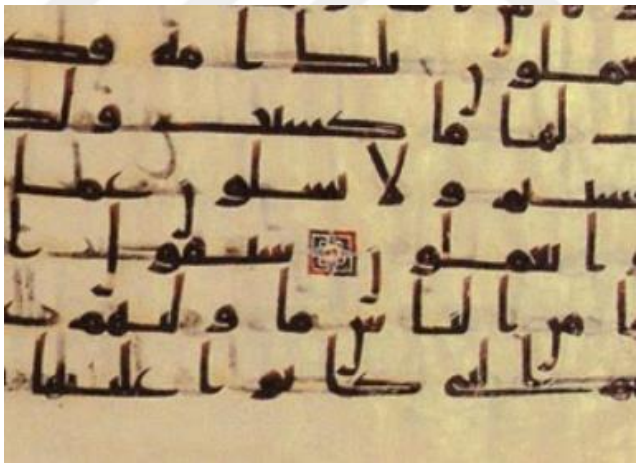
Görsel 71: TSMK A. 2, (y. 279a). (Kılınçer, 2019: 101).

Görsel 71'de, TSMK A. 2 (y. 279a/VIII. yy) vara durakğındaki durak motifinin tezyinatı dikkat çekicidir. Durak motifi iç içe iki daireden oluşmuştur. İç dairenin zemini yeşil olup üzerine zer mürekkeple hamse yazısı yazıldığı tahmin edilmektedir. Hamse yazısının üzerine zer mürekkeple anahtar biçiminde çizgi çekilmiştir. Motifin dış dairesine küçük daireler yerleştirilmiştir. Durak motifinin etrafında siyah noktalar görülmektedir. Çizim 57'de motifin dijital yorum çizimi yapılmıştır.

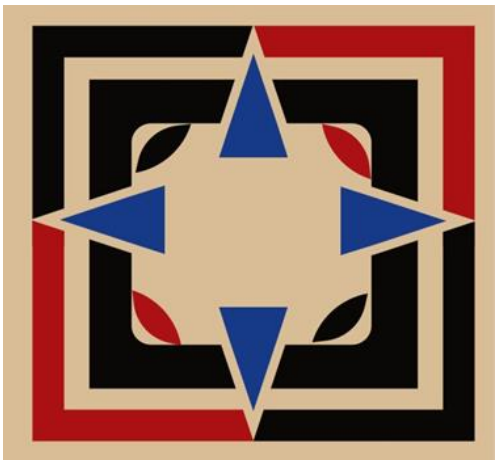
Çizim 57: TSMK A. 2, (y. 279a). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 57'de, durak motifinin tüm daireleri simetriye dikkat edilerek rectangle tool ve circle araçlarıyla çizilmiştir. Ortadaki yazı zer mürekkeple dik olarak yerleştirilen çizgiyle birleşince artı biçiminde farklı bir görüntü oluşturmuştur. Durak motif çizimine dijital yorumda katılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 72: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Koaly Kuan, t.y.).

Görsel 72'de, ilk olarak Kahire'de Al- Hüseyin Camii'nde muhafaza edilen, şimdi ise İslam El Yazması Centre For Kütüphanesi'nde bulunan ve VIII. yüzyıl Abbasi dönemi ilk Mushaf örneklerinden sayılan varak görülmektedir. Varakta bulunan durak motifine kırmızı siyah çizgilerle iki karenin merkezine dört kanatlı rüzgârgülü formunda yaprak yerleştirilmiştir. Durak motifinde kırmızı ve siyah renkler kullanılmıştır. Çizim 58'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

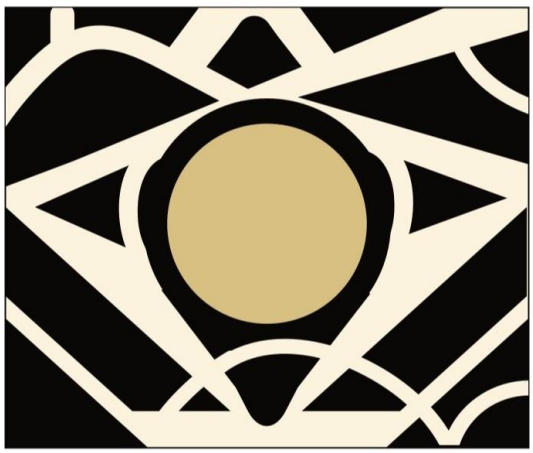
Çizim 58: Abbasi Dönemi Mushaf Durak. Dijital Çizim.

Çizim 58'de, durak motifinin dış karesi rectangle tool aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalşılmıştır. Star tool aracıyla üçgenler çizilmiş, elips tool komutuyla köşelere oval çizimler yerleştirilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

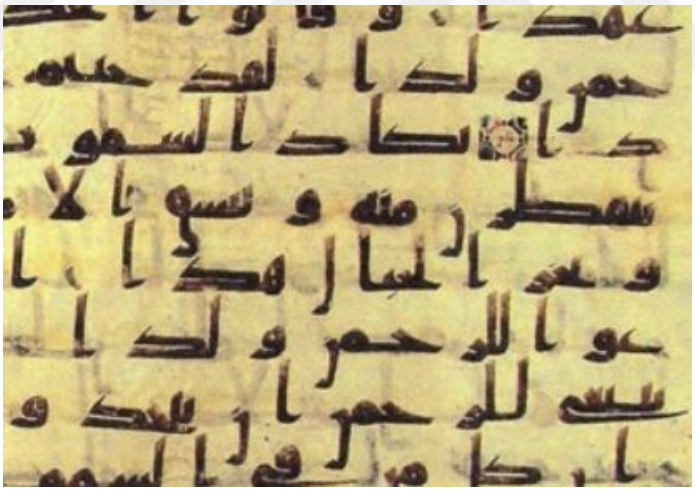
Görsel 73: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 73'te, VIII. yüzyıl Abbasi dönemine ait aynı Mushaf'ta bulunan İsra suresi varağında dikdörtgen durak motifi görülmektedir. Motife lavivert ve sepya renk ile mozaik görüntü verilmiştir. Durak merkezinde bulunan harfin etrafına sepha mürekkeple daire çizilmiştir. Duraktaki motif renkleri sure başı deseninde de kullanılmıştır. Çizim 59'da, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

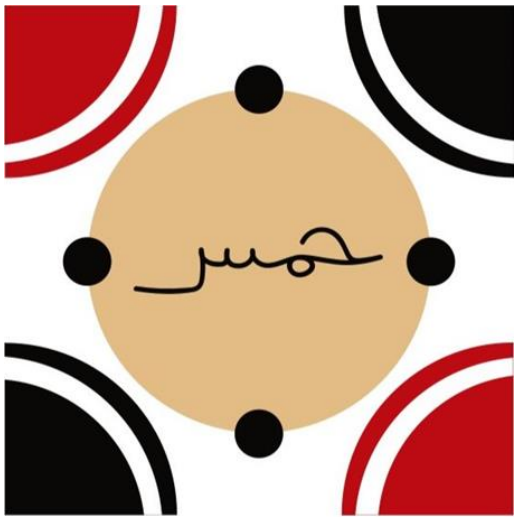
Çizim 59: Abbasi Dönemi Mushaf Durak. Dijital Çizim.

Çizim 59'da, durak motifi elips tool, star tool, rectanfle tool, shape builder araçları kullanılarak dijital çizimi yapılmıştır. Motifin dış dikdörtgen ve merkez daire çizimi yapılırken simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

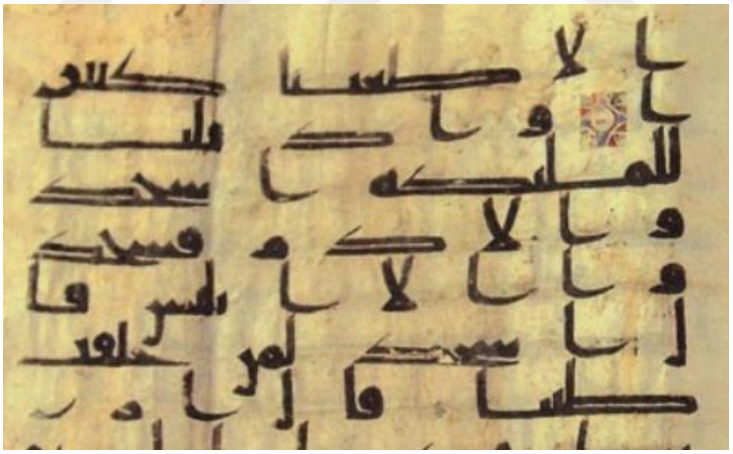
Görsel 74: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 74'te, VIII. yüzyıl Abbasi dönemine ait aynı Mushaf'ta bulunan Meryem süresi varağında görülen durak motifine kırmızı ve lacivert renk ile mozaik formu verilmiştir. Yazının olduğu durak merkezi dairesel çizilmiştir. Çizim 60'ta motifin dijital çizimi yapılmıştır.

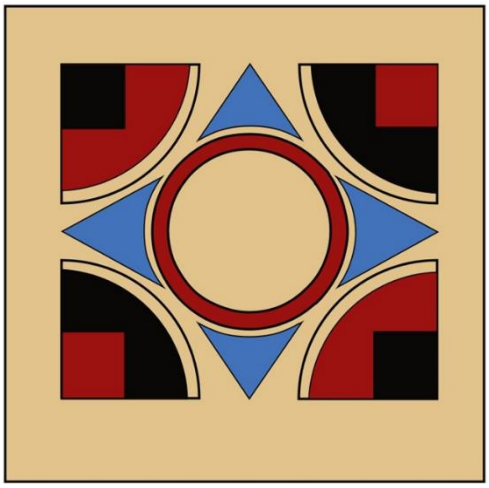
Çizim 60: Abbasi Dönemi Mushaf Durak. Dijital Çizim.

Çizim 60'ta, durak motifinde elips tool, rectanfle tool, shape builder ve transform araçları çizim aşamasında kullanılmıştır. Motifin dış kare ve merkezindeki daireler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Daire merkezindeki yazı pen tool ile yazılarak motif aslına uygun renklendirilmiştir. İç kısmındaki yazı net okunamadığı için tahmini olarak hamse yazısı eklenmiştir.

Görsel 75: VIII. yüzyıl Abbasi Dönemi Mushaf. (Kolay Kuran, t.y.).

Görsel 75'te, VIII. yüzyıl Abbasi dönemine ait aynı Mushaf'ın varak sayfasında benzer formda durak motifi görülmektedir. Lacivert ve kırmzı kullanılarak mozaik görüntüsü verilen durak motifinin merkezi baklava formunda oluşturulmuştur. Çizim 61'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 61: Abbasi Dönemi Mushaf. Dijital Çizim.

Çizim 61'de, durak motifi elips tool, star tool, rectanfle tool araçları kullanılarak çizilmiştir. Motif genel itibariyle simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 76: Freer Gallery of Art, Washington D.C. nr. 37.6. (Hancı, 2020: 15).

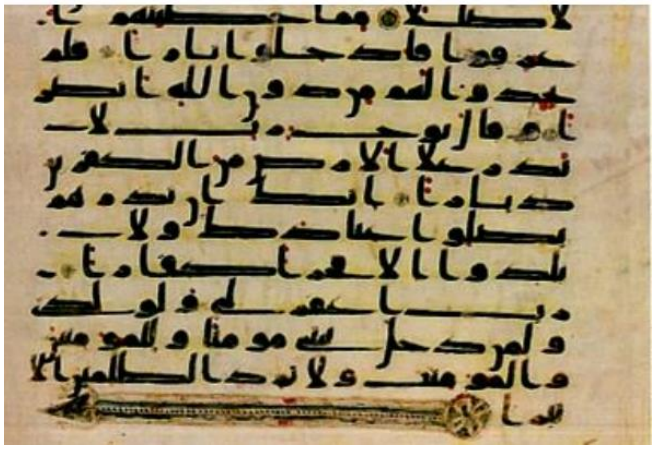
Görsel 76'da, Freer Gallery of Art, Washington D.C. nr. 37.6 bulunan Emevi dönemine ait varakta altın zemin üzerine pençhane durak motifi görülmektedir. Durak motifi etrafına is mürekkebiyle tahrir çekilerek belirgin hale getirilmiştir. Pençhane durak motif uygulamalarının farklı örnekleri bu dönemde görülmektedir. K.S. (TSMK. E.H.10), (Cam, 2005: 259) yer alan örnekler incelendiğinde büyük pençhane durak motif formları bulunmaktadır.

Tanrıver Celasin (2013), “Tezhip Sanatında Emevî Dönemi Sûrebaşı Bezemelerinin Yeri” makalesinde Emevî dönemi Mushaf tezyinatındaki sûrebaşı desenlerinin analizini yapmıştır. Mushaflarda surebaşı desenleriyle uyumlu durak çizimlerinin ayet sonlarında kullanımı dikkat çekmektedir. Surebaşı desen süslemelerine göre durak motiflerinin daha sade olduğu görülmektedir.

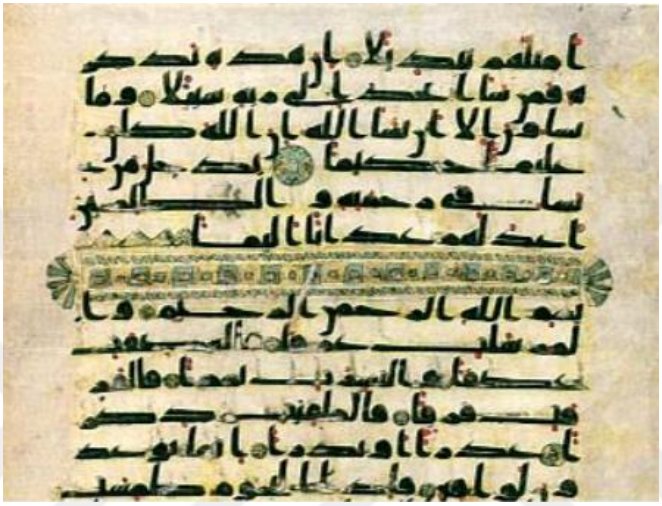
Görsel 77: Sûrebaşı Tezyînatı, Emevi Dönemi, TİEM ŞE 80, (50a), İstanbul. (Unustası, 2010: 151).

Görsel 77’de, Emevi Dönemi, TİEM ŞE 80. (50a) varakta pençhane durak formunda yerleştirilen motif net değildir. Süre başında yer alan nar ağacı tezyinatında kullanılan altın ve kırmızı renk ile motif renklendirilmiştir. TİEM ŞE 80, (48b), (Unustası, 2010: 149) varağında aynı durağın benzeri yer almaktadır.

Görsel 78: TSMK 44/32 Cin sûresi (383b) : Sûrebaşı Tezyînatı, Cin Sûresi (383b), Emevi Dönemi, TSMK. 44/32, İstanbul.(Tanrıver Celasin, 2013: 130).

Görsel 78’de, Emevî dönemi, TSMK 44/32 (383b) envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Cin sûresindeki (383b) durak motifleri net değildir. Ok biçimindeki sûrebaşı süslemesinde kullanılan durak benzeri dairesel motif başlangıç noktasına yerleştirilmiştir. Varakta üç farklı durak kullanılmıştır. İlki sade zer noktadır. İkincisi dairesel formdaki durak motifidir ve altın, siyah ve kırmızı renkle renklendirilmiştir. Üçüncü durak motifi ise merkezinde nara benzetilen görüntünün olduğu dairesel duraktır.

Görsel 79: Sûrebaşı Tezyînatı, Mürselat Sûresi (390b), Emevi Dönemi, TSMK 44/32, İstanbul. (Tanrıver Celasin, 2013: 131).

Görsel 79’da, Emevi dönemi TSMK 44/32 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mürselat sûresinde (390b), farklı büyüklükte durak motifleri görülmektedir. Durak motifleri net olmamakla birlikte Bizans etkisini çağrıştırmaktadır. Madalyon biçimindeki büyük durak motifi dairesel formdadır ve iç kısımda enine boyuna çizgilerin olma ihtimali yüksektir. Küçük durak motiflerinin de aynı formda olduğu tahmin edilmektedir. Sure başı tezyinatında kullanılan renklerle durak motifi renklendirilmiştir.

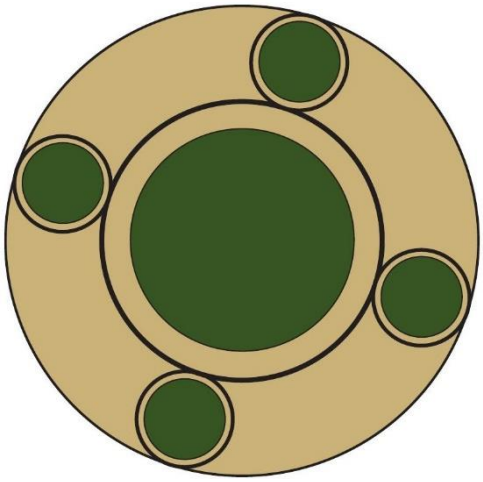
Görsel 80: Sûrebaşı Tezyînatı, Nebe Sûresi (391b), Emevi Dönemi, TSMK 44/32, İstanbul. (Tanrıver Celasin, 2013: 132).

Görsel 80'de, Emevi dönemi TSMK 44/32' de yer alan Nebe sûresi varağında (391b) dairesel durak motifleri görülmektedir. Durak motiflerinin iç kısımlarında bozulmalar olduğu için net değildir. Sure başı tezyinatının başlangıç noktasına biraz daha büyük dairesel formda durak motif yerleştirilmiştir. Altın, kırmızı ve yeşilin hâkim olduğu durak motifinin ortasına göz formuna benzeyen daire yerleştirilmiştir. Merkez daire motifinin kenarında yeşil renkli yarım daire bulunmaktadır. Emevî dönemi sure başları süslemesinde durak tarzı motif ile desen birleşimi varak tezyinatlarında kullanılmıştır.

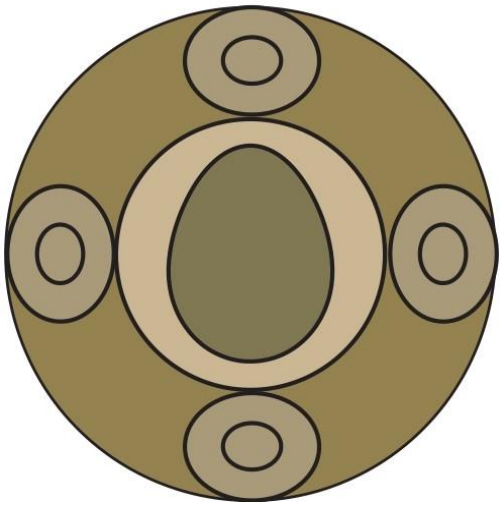
Görsel 81:Sûrebaşı Tezyînatı, Leyl Sûresi (402a), Emevi Dönemi, TSMK 44/32, İstanbul. (Tanrıver Celasin, 2013: 132).

Görsel 81’de, Emevi dönemi TSMK 44/32’de yer alan Leyl sûresinde (402a) üç farklı durak örneği bulunmaktadır. İlki iç içe iki daire çiziminden oluşan durak motifidir. Motif daire zemini altın olup üstüne karşılıklı dört küçük yeşil daire yerleştirilmiştir. İkincisi durak motifinde zer mürekkep kullanılmıştır. Karşılıklı küçük dairelerin içi boş olup dört küçük dairenin arasına yarım daire çizimleri yerleştirilmiştir. Büyük ta’şir durağının zemini altındır. Yeşil durağın aynısı TSMK H.S. 32, (y. 408a), (Kılınçer, 2019:70) varağında da görülmektedir. Dairesel durağın merkezi kırmızıdır. Etrafına ikinci bir daire çizilerek dairenin içine karşılıklı iki yeşil, iki altın rengi dikdörtgenler yerleştirilmiştir. Çizim 62 ve 63’te durak motiflerinin dijital çizimleri yapılmıştır.

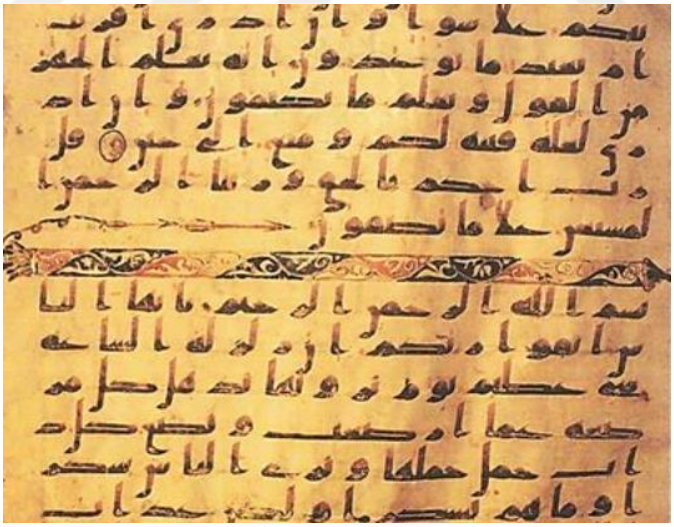
Çizim 62: Sûrebaşı Tezyînatı, Leyl Sûresi (402a), Emevî Dönemi, TSMK 44/32. İstanbul. Dijital Çizim.

Çizim 62’de, durak motifi circle aracıyla simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklerndirilmiştir.

Çizim 63: Sûrebaşı Tezyînatı, Leyl Sûresi (402a), Emevi Dönemi, TSMK 44/32.İstanbul. Dijital Çizim.

Çizim 63'te, durak motifindeki dış daire cricle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif ortasındaki yumurta formu ile diğer iç dairelerin çiziminde rectangle tool aracı kullanılarak sağdan soldan baskılama yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 82: San'a Mushafı, Hac Sûresi, (164a), Emevi Dönemi, San'a Camii Kebîrî, Yemen. (Tanrıver Celasin, 2013: 134).

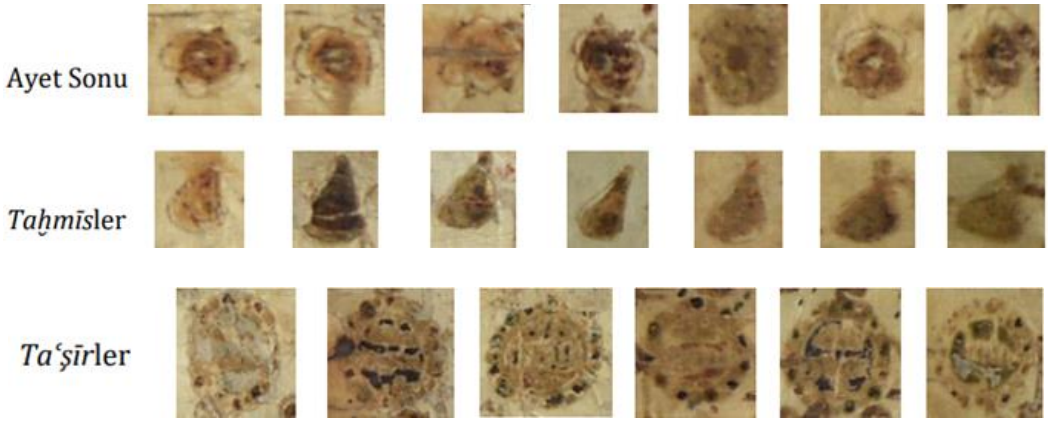
Görsel 82'de, Emevi dönemi San'a Mushaf'ında yer alan Hac Sûresinde (164a), basit helezoni durak vardır. Etrafına siyah is mürekkeple tahrir çekilmiştir.

VIII. IX. Ve X. yüzyıl içinde yer alan Abbasiler dönemi Mushaflarında Sasani sanatı anlayışının etkisi görülmektedir. Türk sanatının etkisiyle İslam sanatına katkı sağlayan Abbâsî sanatçıları tezyinat motiflerini çizerken, farklı ögeleri bir araya getirip dönemin teknik ve malzemeleriyle kendilerine has sanat üslubu oluşturmuştur (Tanrıver Celasin, 2007: 20).

Görsel 83 İstanbul Üniversitesi A4 Envanter No'lu Mushaf Ketebesi. (Hancı, 2020: 69).

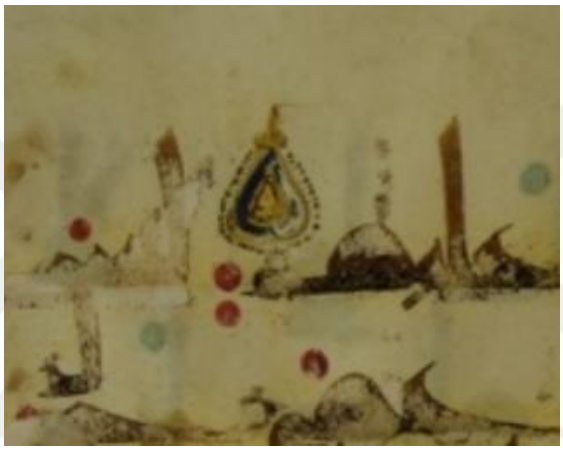
Görsel 83'te, İstanbul Üniversitesi A4 envanter numarasıyla kayıtlı olan Mushaf serlevha sayfasındaki süslemeler Abbasi dönemi tezyinat özelliklerini yansıtmaktadır. Serlevha sayfa tezyinatında yoğun altın kullanımı dikkat çekerken, Mushaf'ın ketebe sayfasında altın zemin üzerine basit helozoni durak çizimi görülmektedir.

Görsel 84: ŞE 4141 Rulo 1b/1, 7/el-Aʿrāf:180-192. © TİEM, Görseller. (Gözeler, 2022: 26,27).

Görsel 84’te, tahmini VIII. yüzyıla ait olduğu düşünülen ve Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Şam evrakı koleksiyonunda yer alan 4141 numaralı rulo kūfī yazıyla yazılmıştır. Nüshada ayet sonlarına gül motifi ve damla formunda durak motifleri yerleştirildiği görülmektedir. Tahmis işaretleri farklı olup ta’şir işaretleri de net olmamakla birlikte yaldızlı rozet formunda olduğu belirtilmektedir. Durak motiflerinde bazulma çok olduğu için yazı ya da motif net değildir.

4.1.3. IX. Yüzyıl Mushaf Durak Motifleri

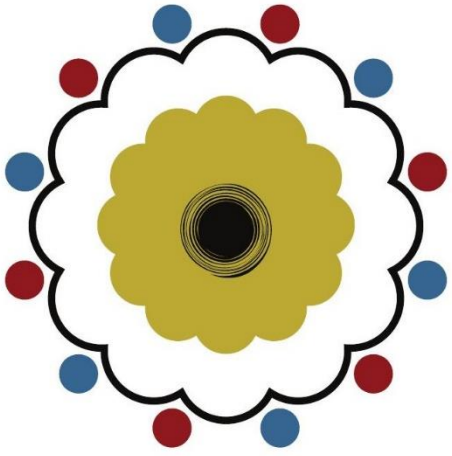
Görsel 85: TSMK E.H. 22, (y. 66a.VIII. IX. yy). (Kılınçer, 2019: 250).

Görsel 85’te, TSMK E.H. 22 (y. 66a) varağında beşinci ayetin bitimindeki yazı üzerine armudi formda durak motifi yerleştirilmiştir. Armudi motifin merkezine küçük damla çizimi yapılmış ve iç kısmında bulunan sepya zemin üzerine zer mürekkeple oluşturulan motif çam ağacını andırmaktadır. Armudi motifin etrafında lacivert mürekkeple kalp formunda çizim yapılmıştır. Lacivert kısmın dışına zer mürekkeple iplik çekilerek siyah noktalarla süslenmiştir. Armudi motifinin sap kısmı zer mürekkeple oluşturulmuştur.

Görsel 86: TSMK E.H. 2, (y. 353a. VIII. IX yy).(Kılınçer, 2019: 13).

Görsel 86'da, TSMK E.H. 2, (y. 353a) varağındaki durak motifinin orta kısmına zer mürekkep ile pençhane formuna benzer motif yerleştirilmiştir. Pençhane motifin etrafına çiçek yaprakları biçiminde çizilmiş dendenlar yerleştirilmiş, mavi ve kırmızı renkle noktalama yapılmıştır. Çizim 64'te motifinin dijital yorum çizimi yapılmıştır.

Çizim 64: TSMK E.H. 2, (y. 353a**).** Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 64'te, çiçek formuna benzeyen pençhane durak motifindeki bozulmalar dijital çizim yorumu yapılarak pen tool aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Dış daireler circle aracıyla çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 87:Dâire Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 248a.VII. IX. yy). (Kılıncer, 2019: 119).

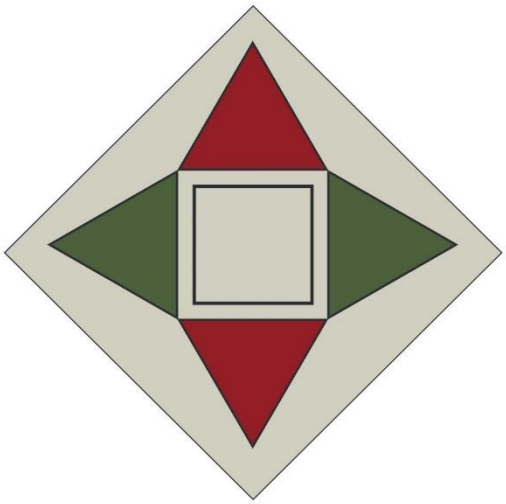
Zermürekkeple yazılan "d" tahmis durağı örnek varakda görülmektedir. "Her beş ayette bir beş rakamının ebced hesabında karşılığı" olan "he "harfine de benzemektedir (Serin, 1999:48). Hattatlar bu dönemde ceylan deri üzerine Mushaf yazdığı için yazı stilinden dolayı durak motifleri bazı varaklarda ayet üzerine yerleştirilmiştir."d" duraklarında genellikle zer mürekkep kullanılmıştır. Görsel 87'de, TSMK E. H. 4 (y. 248a) varağının ayet sonuna farklı bir "d" harfi durak motifi yerleştirilmiştir. Yeşil mürekkeple yazılan d harfinin etrafında boşluk bırakılarak (havalı tahrir) sepya mürekkeple tekrar çizilmiştir. Durak motifinin en dış çerçevesi noktalamayla oluşturulmuştur. Aynı renklerin kullanımıyla TSMK E. H. 4'te (y. 142a), (Kılınçer, 2019: 116) basit bir d durak formu benzer biçimde yerleştirilmiştir.

Görsel 88: Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4, (y. 35b.XII. IX. yy). (Kılınçer, 2019: 214).

Görsel 88’de, TSMK E.H. 4 (y.35b) varağında baklava formundaki durak motifi görülmektedir. Merkez noktasına boş kare yerleştirilmiş ve etrafına üçgen çizimler yerleştirilerek kırmızı ve yeşil renge boyanmıştır. Motifte boya dağılmaları vardır. Dış çerçevesine sepya mürekkeple boşluk bırakılarak tahrir çekilmiştir. Çizim 65’te, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Benzer baklava formlu durak TSMK E. H. 4 (y. 221b), (Kılınçer, 2019:118) varağında bulunan beşinci ayetinin sonuna da görülmektedir. Baklava formundaki tahmis durak motifi yazının istifine göre yerleştirilmiştir. Ortadaki çizimde zemin koyu renk olup üstündeki motif anlaşılmamaktadır, ama göz çizimini andırmaktadır. Dış çerçevesinde boşluk bırakılarak tahrir çekilmiş sade bir motiftir.

Çizim 65: Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4.(y. 35b).Dijital Çizim.

Çizim 65’te, durak motif çiziminde rectangle tool ve star tool çizim araçları kullanılmıştır. Durak motifindeki kare ve üçgen çizimleri simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 89: Dikdörtgen Formlu Durak, TSMK E.H. 4 (y. 52b). (Kılınçer, 2019: 214).

Görsel 89'da, TSMK E.H. 4 (y. 52b) varağında iç içe iki basit dikdörtgen çizilmiştir. Motifte ara boşluk bırakılarak yeşil ve kırmızı renklerle motif boyanmıştır. Çizim 66'da, motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 66: Dikdörtgen Formlu Durak, TSMK E.H. 4 (y. 52b).Dijital Çizim.

Çizim 66'da, durak motif çiziminde texture aracı kullanılmış ve motif simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

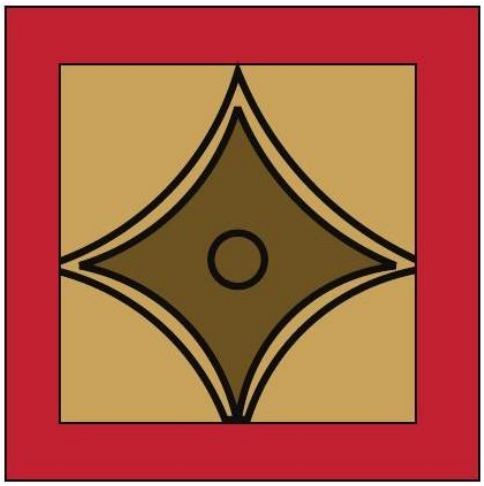
Görsel 90: Kare ve Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4, (y. 2a). (Kılınçer, 2019: 114).

Görsel 91: 1177 Tarihli Süryanice "Harklean" Dörtlü İncil El Yazması, filg. 34. fol. 159r. (Kaplan ve Akyüz, 2021: 206).

Görsel 90'da, TSMK E.H. 4'te, (y. 2a) kırmızı kare içinde baklava formlu durak motifi görülmektedir. Motifin orta noktasına küçük bir daire yerleştirilmiştir. Zaman içinde motifin renklerinde dağılma olmuştur. Çizim 67'de, motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

Görsel 90'daki durak örneğine benzer bir kullanım görsel 91'deki 1177 tarihli Süryanice yazılan "Harklean" dörtlü incil el yazmasında filigram 34. fol. 159r varağında görülmektedir. Kare form içine zencerek çizimi yapılarak ortasına baklava formu yerleştirilmiştir. Her iki görselde de aynı renklerin kullanıldığı görülmektedir.

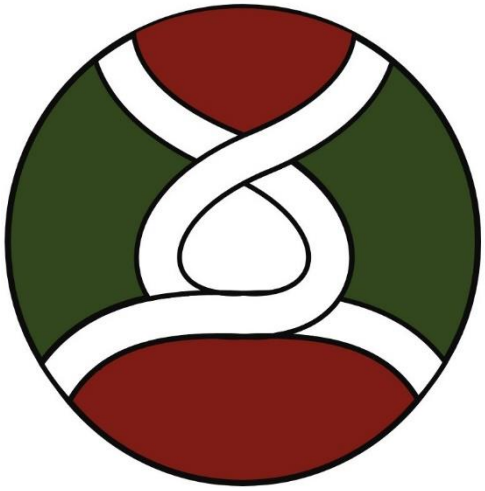
Çizim 67: Kare ve Baklava Formlu Durak, TSMK E.H. 4, (y. 2a). Dijital Çizim.

Çizim 67'de, kare durak motifinin içindeki baklava formu line aracı kullanılarak çizilmiştir. Kare çizimleri rectangle tool aracıyla yapılmıştır. Durak motifinin kare çizimlerinde simetriye dikkat edilmete çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

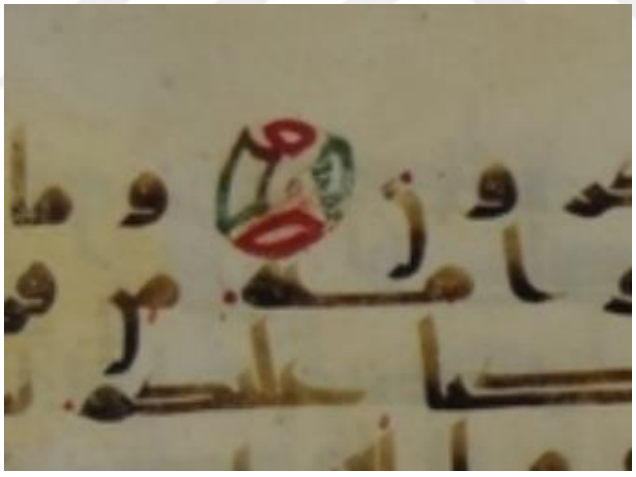
Görsel 92:TSMK E. H. 4, (y. 55a). (Kılınçer, 2019: 115).

Görsel 92'de, TSMK E. H. 4 (y. 55a) varağındaki durak motifi dairesel olup ortasına geçmeli düğüm çizimi yapılmıştır. Durak motif zemininde kırmızı ve yeşil renk kullanılmıştır. Çizim 68'de, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

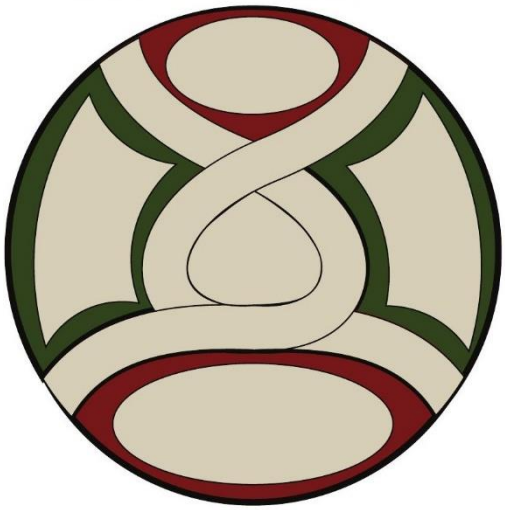
Çizim 68: TSMK E. H. 4, (y. 55a). Dijital Çizim.

Çizim 68'de, durak motifinin dış dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Çizim açısından zor motiflerden biri olması nedeniyle geçmeli örgü çizimine el ile müdahele yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 93: Dâire Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 142a).(Kılınçer, 2019: 116).

Görsel 93'te, TSMK E. H. 4 (y. 142a) varağında daireye benzer durak motifi görülmektedir. Durak motifinde havalı tahrir biçiminde kırmızı ve yeşil renkle geometrik basit bir çizim bulunmaktadır. Çizim 69'de, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

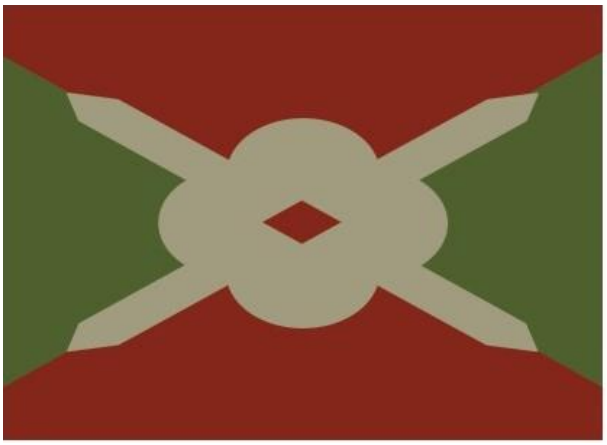
Çizim 69: TSMK E. H. 4, (y. 142a). Dijital Çizim.

Çizim 69'daki durak motifinde dış daire circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinin iç çizimine el ile müdahale yapılarak aslına benzetilmeye çalışılmış ve motif renklendirilmiştir.

Görsel 94: Dikdörtgen Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 152b).(Kılınçer, 2019: 216).

Görsel 94'te, TSMK E. H. 4 (y. 152b) varağında yer alan ve "Bucak Gülü" diye tabir edilen motif dikdörtgen formundadır. Durak motifin de kırmızı ve yeşil renk kullanılmıştır. Çizim 70'de, motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

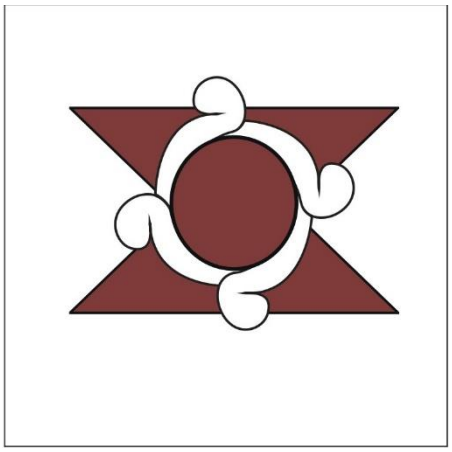
Çizim 70: Dikdörtgen Formlu Mushaf Gülü, TSMK E. H. 4, (y. 152b). Dijital Çizim.

Çizim 70'deki "Bucak Gülü" ismiyle bilinen durak motifi çiziminde rectangle aracı kullanılmıştır. Çizime el ile müdahele yapılmıştır. Çizim sırasında line, pen tool araçlarıyla birlikte yarım daireler içinde circle aracı kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklerle renklendirilmiştir.

Görsel 95: Mushaf Gülü, TSMK R. 6, (y. 22a).(Kılınçer, 2019: 217).

Görsel 95'te, TSMK R. 6 (y. 22a) nüshasının varaklarında bulunan "Hun Gülü" (Kılınçer,2019:104,217) ta'şir durak motifi olarak her on ayetten sonra yerleştirildiği görülmektedir. Durağın dış dairesinde karşılıklı geçmeli küçük daireler mevcuttur. Hun gülü durak motifi varaklarda farklı renklerle renklendirilmiştir. Motif renkleri dönemin sure başı süslemelerinde kullanılan kırmızı, sarı, yeşil ile diğer durak motifi TSMK R. 6, (y. 8a) kullanılan bordo rengidir. Çizim 71'de, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

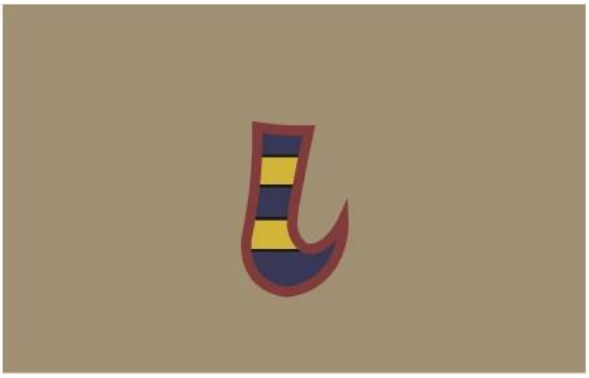
Çizim 71: Mushaf Gülü, TSMK R. 6, (y. 22a). Dijital Çizim.

Çizim 71'de, "Hun gülü" olarak adlandırılan durak motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Durak motifi aslına uygun bordo renk ile renklendirilmiştir.

Görsel 96: TSMK Y. 774, (y. 591a).(Kılınçer, 2019: 152/IX. yy).

Dönem durak formları genel olarak kare, daire, dikdörtgen, damla, baklava formunda olduğu görülmektedir. Sık kullanılmayan farklı bir çizim formuna sahip ters "Lam" durak motifi Mushaf varaklarında bulunmaktadır. Görsel 96' da, TSMK Y. 744, y. 591a varağında lam durak motifi altın, mavi ve lapis renkleri kullanılmıştır. Kenarlarına kırmızı renkle tahrir çekilmiştir. Aynı varakta bulunan onuncu ayetin sonundaki durak motifinin merkezinde altın üzerine siyah mürekkeple "Allah" yazısı yazıldığı tahmin edilmektedir. Durak motifinin daire çevresine birbirine geçmeli dört daire yerleştirilmiş ve kırmızı mürekkeple tahrir çekilmiştir. Motifde kırmızı, mavi ve altın rengi hâkimdir. Çizim 72 ve 73'te, motifilerinin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 72: TSMK Y. 774, (y. 591a). Dijital Çizim.

Çizim 72'de, lam durak motifi line aracıyla çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 73: TSMK Y. 774, (y. 591a). Dijital Çizim.

Çizim 73'te, durak motifi daireleri iç içe yerleştirilirken shape builder aracı kullanılmıştır. Motif daireleri çizilirken simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. İçindeki yazı Allah yazısına benzetilmiş ve line aracıyla el ile yazılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 97: TSMK Y. 753, (y. 185a).(Kılınçer, 2019: 186).

Görsel 97, 98 ve 99'da, TSMK Y. 753, (y. 185a, y. 202a, y. 354a/IX. yy) örnek alınan varaklarda durak motifleri kare ve dikdörtgen biçiminde yerleştirilmiştir. Durak içine zer mürekkeple kûfi yazı yazıldığı tahmin edilmektedir. Motiflere sepya mürekkeple tahrir çekilmiştir. Varaklardaki durak motiflerinde siyah, yeşil ve sepya renkler kullanılmıştır. Durak motifleri içindeki bozulma yazıların tam anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. TSMK Y. 753 (y. 185a), (y. 354a), (y. 202a) varakların içindeki bozulmalar motif gibi düşünülerek dijital çizimleri 74, 75 ve 76'da yapılmıştır.

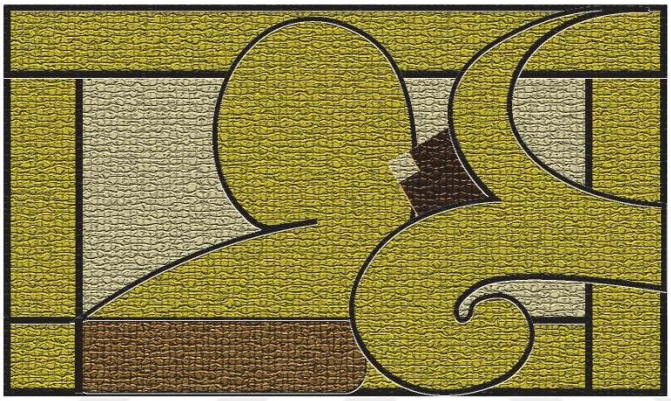

Çizim 74: TSMK Y. 753, (y. 185a). Dijital Çizim.

Çizim 74'te, dikdörtgen durak motifinin tamamı line aracıyla çizilmiştir. Durak motifinde bozulma olduğu için anlaşılmayan yerleri yorumlanarak oluşturulmuştur. Texture, pen tool, cricle ve rectangle araçları motifin çizim aşamasında kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 98: TSMK Y. 753, (y. 202a).(Kılınçer, 2019: 190).

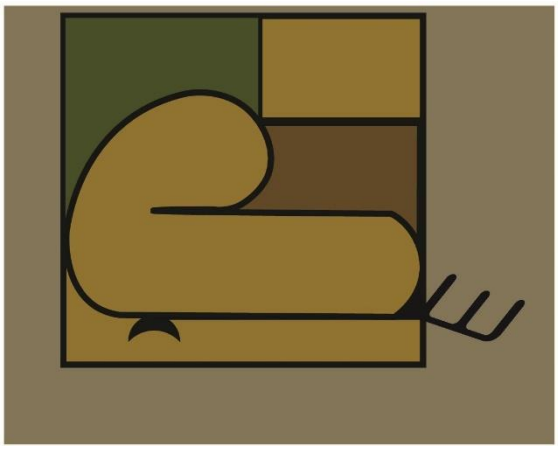

Çizim 75: TSMK Y. 753, (y. 202a).Dijital Çizim.

Çizim 75'te, durak motifinde silinmeler olduğu için yorumlanarak line aracıyla çizimi yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 99: Zermürekkepli Sayılı Durak, TSMK Y. 753, (y. 354a).(Kılınçer, 2019: 219).

Çizim 76: Zermürekkepli Sayılı Durak, TSMK Y. 753.Dijital Çizim.

Çizim 76'da, kare durak motifinin iç kısmı ile altında bulunan ve yorumlanarak eklenen ay motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Durak içinde bulunan "E" harfine benzer motif line aracıyla çizilerek oluşturulmuştur. Motifin iç sağ üst köşesindeki dikdörtgen de pen tool aracıyla çizilmştir. Motif, aslına uygıun renklendirilmiştir.

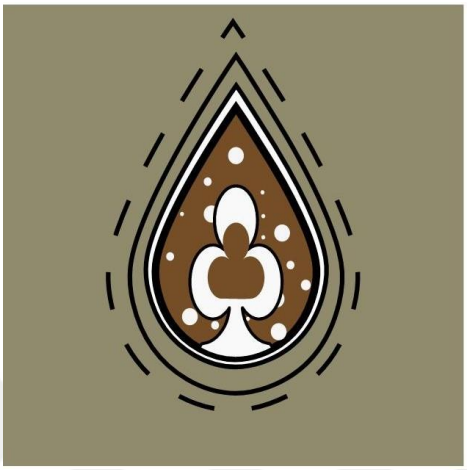
Emevî dönemine ait Mushafların sure başlarında kullanılan desenler ile ayet sonlarında kullanılan durak (Mushaf gülü) motifleri, Kıpti kumaşlardan esinlenerek tasarlandığı belirtilmektedir. Sure başı desenleri ve durak motifleri kumaşlarda kullanılan renklerle renklendirilmiştir (Kılınçer, 2019: 236).

Görsel 100: Dublin Chester Beatty Library and Oriental Art Gallery Serlevha Sayfası (IX.-X. YY).

(Brend, 1991: 81).

Görsel 100’de, Dublin Chester Beatty Library and Oriental Art Gallery’ de yer alan varakta hareke ile birlikte damla formunda çizilen durak motifi yer almaktadır. Damla motifinin ortasına kahverengi zemin üzerine beyaz boya ile oluşturulan çizim ağaça benzetilmiştir. Motifin kenarlarına siyah tahrir çekilmiştir. Çizim 77’de, durak motifinin dijital çizimi yapılmıştır. Betül Özdirek’te tezinde Mushaf’tan bahsetmiştir (Özdirek, 2017: 43).

Çizim 77: Dublin Chester Beatty Library and Oriental Art Gallery Serlevha Sayfası. Dijital Çizim.

Çizim 77’de, damla durak motifinin ortasındaki ağaç formuna benzetilen çizim ile damla formu pen tool aracıyla çizilmiştir. Dış damladaki kesik çizgilerde dashed line komutu kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 101: el-Câmî‘ü‘s-Sahîh ve Çizimi.(Ceran, 2019: 94,163).

Görsel 101'de, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 44 Dar 615 (391) demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan eser (814 M) dairesel çiçek motifi formunda tasarlanmış şemse desenidir. Desenin dört köşesine ayet sonlarında kullanılan pençhane durak motifi yerleştirilmiştir.

Cam (2005), "Kûfi Yazının IX-XIII. Yüzyıllarda Üslup ve Form Açısından Gelişimi" araştırmasında ilk yazı türü olan kûfi yazının gelişimi üzerinde durmuştur. IX. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar 110 yazma esere yer vermiştir. Araştırmada bulunan varak örneklerinde durak motifleri bulunmaktadır.

Görsel 102: K.S. (TSMK. B.3.).(Cam, 2005: 38).

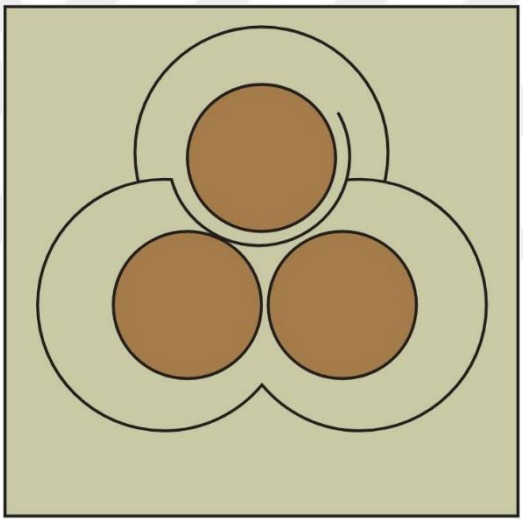

Görsel 103: K.S. (İ.Ü. NESK. A. 6803).(Cam, 2005: 169)

Görsel 102'de bulunan Kur'an sayfası, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi B.3. ile görsel 103'te yer alan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphane A. 6803 numaralı varak

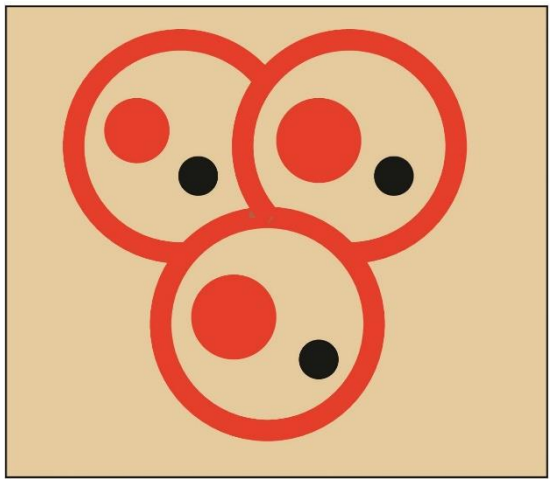
örnekleri ceylan derisine yazılmıştır. Varaklarda çintemani adı verilen nokta üçlemesine benzeyen durak motifi görülmektedir. Çintemani üç dairenin üçgen formunda yerleştirmesiyle oluşturulan motif olarak ifade edilmektedir. Çizim 78 ve 79'da, motiflerinin dijital çizimleri yapılmıştır.

Çintemani motifinin Orta Asya sanatından Anadolu tezyinat sanatına uyarlandığı bilinmektedir. Motifin ilk örneğine Mantıku't-Tayr eserinin sayfa kenarlarında rastlanmaktadır. I.Selim'in Tebriz'den getirdiği sanatçılar tarafından eserlerin tezyinatında kullanılmaya başlanmıştır. Budizm dininde ruhani liderleri temsil eden motif "Timuçin Damgası" olarak da bilinmektedir. Dokumalarda ve farklı sanat alanlarında kullanılmıştır Çintemani deseni ayrıca XVI. yüzyıl Osmanlı sanatında halı, kumaş, ahşap nesnelerin süslenmesine damga vuran bir desen olduğu ifade edilmektedir (Taşkale, 1994: 44).

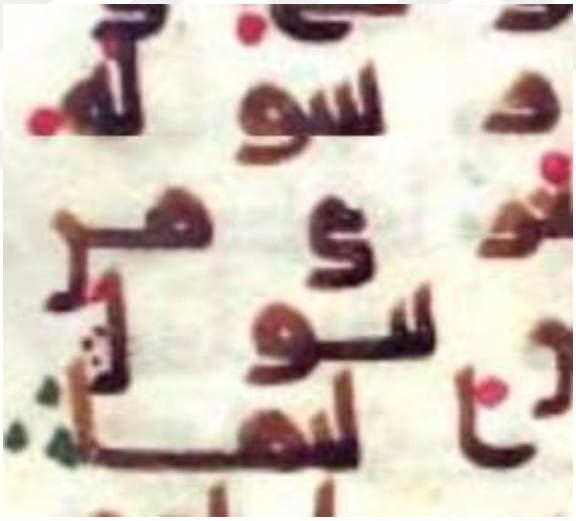
Çizim 78: K.S. (TSMK. B.3.). Dijital Çizim.

Çizim 78'de, çintemaniye benzetilen durak motifinin iç üç dairesi circle aracıyla simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinin dış dairelerine müdahaleler yapılmıştır. Motif, aslına ugun renklendirilmiştir.

Çizim 79: K.S. (İ.Ü. NESK. A. 6803.Dijital Çizim.

Çizim 79'da, durak motifinin tüm daireleri circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Line, pen tool çizim araçlarının da kullanıldığı durak motifi aslına uygun renklendirilmiştir.

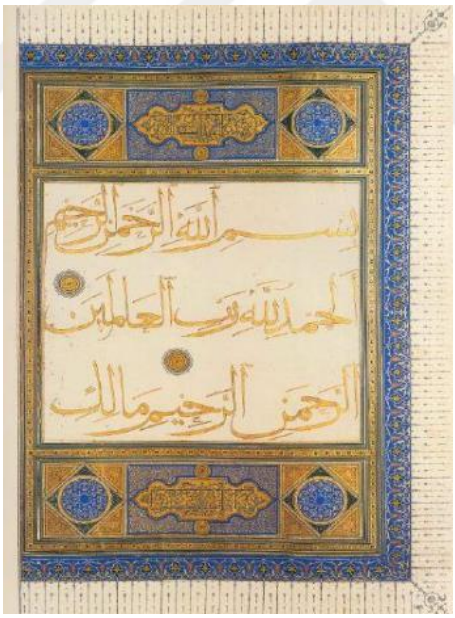
Görsel 104: K.S. (TSMK. H.S.26).(Cam, 2005: 20).

Görsel 104'te, K.S. (TSMK. H.S.26), yeşil ve kırmızı mürekkeple yerleştirilen üçgene benzer üç nokta durak kullanılmıştır.

Görsel 105: K.S. (TSMK. R.16).(Cam, 2005: 43).

Görsel 105'te, K.S. (TSMK. R.16), büyük durak motifi görülmektedir. Durak motifinin merkezinde kayık formuna benzeyen görüntünün kûfi harf olma ihtimali yüksektir. Altının yoğun kullanıldığı durak motifinin dış dairesine siyah ve kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.

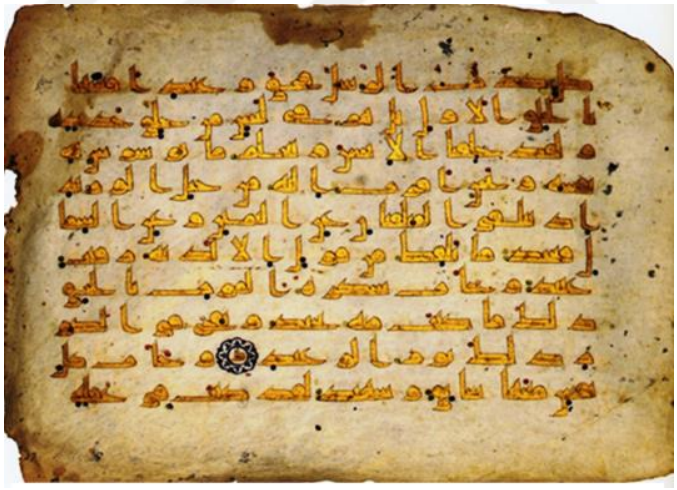
Görsel 106: IX. Yüzyıla Ait Bir Kur'an Nüshası.(Kozan, 2016: 34).

Görsel 106' da, IX. yüzyıla ait Mushaf nüshasında zer mürekkeple yazılan Reyhani hat yazısı görülmektedir. Mushaf'ta dairesel iki durak bulunmaktadır. Kenar süslemesinde kullanılan altın ve mavi renkler durak motifinin zemin renginde de kullanılmıştır. Durak motifi net olmayıp, madalyon formuna benzetilmiştir.

Görsel 107: Vellum Üzerine Altın Kûfî, (27.5 x 37 cm), 9.yy. İstanbul Nuruosmaniye Camiî Kütüphanesi. 27, ff. 99v.-100r.(Acar, 2014: 70).

Görsel 107'de, IX. yüzyıla ait olan Nuruosmaniye Camii Kütüphanesi'nde bulunan zerendud varağında yazı üzerine kare formunda durak motifi yerleştirilmiştir. Altın zemin üzerine yerleştirilen motifin içinde kufi yazının olma ihtimali vardır. Karenin dış çerçevesine lacivert ve kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 108: Vellum üzerine mürekkep ve altın. Kuzey Afrika.(Acar, 2014: 71).

Görsel 108'de, IX. veya X. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen ve Sabancı Üniversitesi, Sakıp Sabancı Müzesi'nde bulunan zerendud varakta, siyah zemin üzerine pençhane motif benzeri görülmektedir. Durak motifinin merkezinde zer mürekkep kullanılmıştır.

4.1.4. X. Yüzyıl Mushaf Durak Motifleri

Görsel 109: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V 328 Env. Nr. (Şahin, 2011: 171,173).

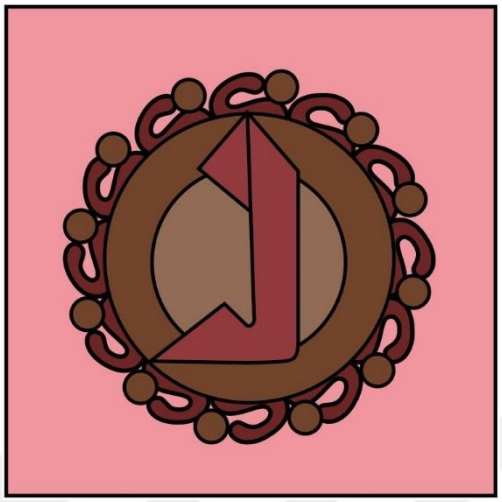
Görsel 109'da, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nin Doğu Yan Eyvan, Oda V'te bulunan, 328 envanter numaralı muhakkak hattıyla yazılan Dua'i Peygamber (975 M) isimli eserde cümle üstlerine ve sonlarına sade formlu durak motifleri yerleştirilmiştir. Bu çizimlerin sonraki yüzyıllarda kullanılan durak motiflerinin ilk örnekleri olduğu belirtilmiştir. Görsel 109'da, üç farklı durak motifi görülmektedir. Altın zemin üzerine çizimi yapılan motiflerin ilki damla formunda olup iç kısmına yapraklardan oluşan ağaç benzeri çizim yerleştirilmiştir. Dış kenar yaprak uçlarına dalgalar yerleştirilerek elmas formuna benzetildiği düşünülmektedir. İkincisi altın ve kırmızı rengin birlikte kullanıldığı armudi formdaki durak motifidir. Üst tarafına rumi tepelik çizimi yerleştirilmiştir. Üçüncüsü altın, siyah ve kırmızı rengin kullanıldığı helezoni durak motifidir.

Görsel 110: Abbasî dönemi 10. yy. (TİEM 457, Kat.16).(Karakaya, 2014: 22).

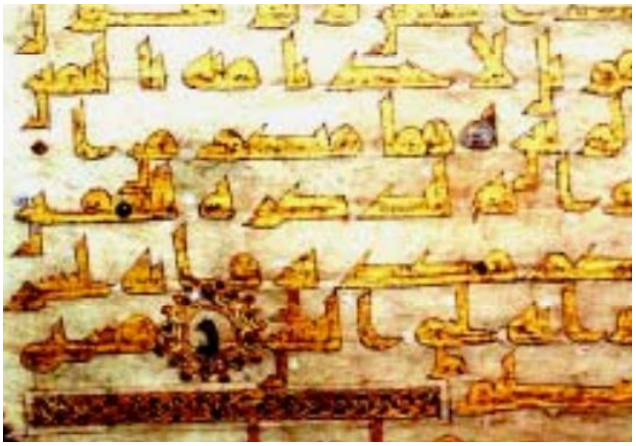
Görsel 110'da, Abbasi dönemi X. yüzyıla ait Mushaf durak motifinde iç içe iki daire mevcuttur. Merkez daire içine zer mürekkeple küfi harf olma iltimali olan yazı yazılmıştır.

Yazının kenarlarında yeşil gölgelendirme görülmektedir. Motif kenarlarına dendan çizimi yapılarak yeşil ve turuncu noktalar yerleştirilmiştir. Çizim 80'de, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 80: Abbasî dönemi X. yy. (TİEM 457, Kat.16). Dijital Çizim.

Çizim 80'de, durak motifinin daireleri circle komutuyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinin dış çerçevesine s harfine benzer çizime el ile müdahaleler yapılarak yorum eklenmiş ve motifi farklı renklerle renklendirilmiştir. Motifde dijital çizim araçlarından pen tool, curvature, ekle çıkar içinde shape builder kullanılmıştır.

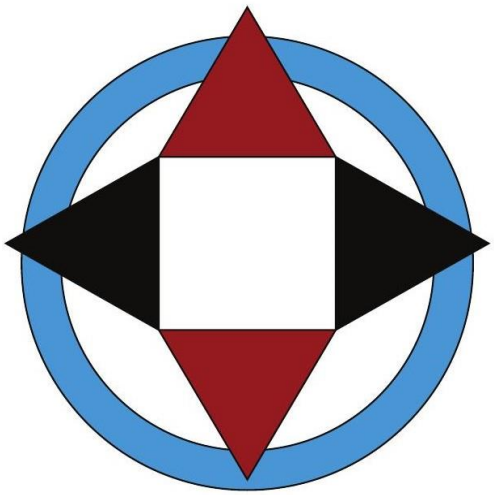
Görsel 111: (TSMK. E.H.23).(Cam, 2005: 44).

Görsel 111’de, (TSMK. E.H.23) bulunan varak örneği, hattatı tarafından zer mürekkeple yazılmıştır. Varakta iki farklı durak motifi vardır. Büyük daire formunda olan pençhane durak motifine benzetilmiştir. Durak motifinin merkezinde harf olduğu tahmin edilmektedir. Zer mürekkeple durak motifi boyanarak etrafına siyah ve kırmızı nokta yerleştirilmiştir. İkinci durak d harfi formundadır. Durak renkleri kahve ve açık mavidir.

Görsel 112: (TSMK. E.H.6).(Cam, 2005: 49).

Görsel 112’de, (TSMK. E.H.6) bulunan varakta mavi mürekkeple oval durak motifi görülmektedir. Durak motifinin içine kırmızı ve siyah mürekkeple üçgen formlar yerleştirilmiştir. Çizim 81’de, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

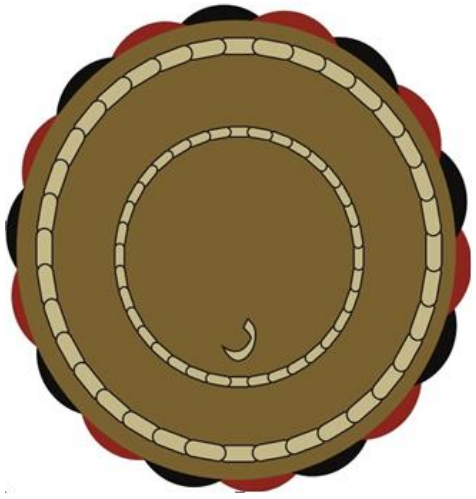
Çizim 81: (TSMK. E.H.6). Dijital Çizim.

Çizim 81'de, durak motifi tamamen simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif çiziminde circle, star tool araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

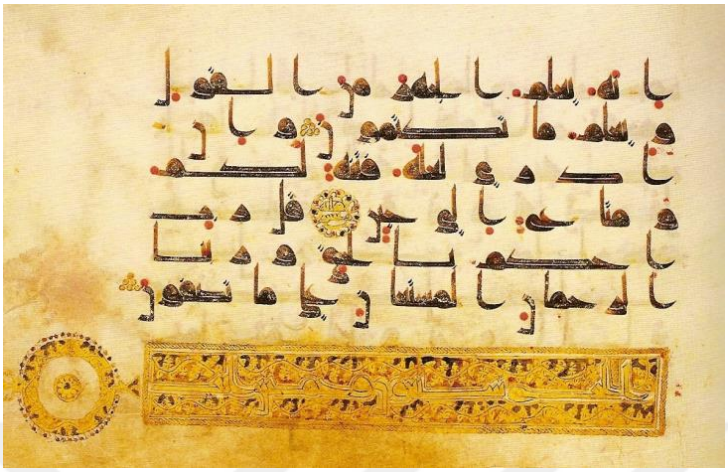
Görsel 113: Kuwait National Museum, nr. 39a.(Tanrıver Celasin, 2007: 25).

X. yüzyılın ilk başlarımda yazılan, görsel 113'te bulunan Kuwait National Museum, nr. 39 numaralı varakta, iki farklı durak motifi görülmektedir. Ayet sonuna zer mürekkeple altı nokta yerleştirilmiş ve durak üçgen formnda oluşturulmuştur. Madalyon formundaki durağın zemini kahverengidir. Durağın merkezinde yazı yer almaktadır. Durak motifinin zeminindeki silinmelerden dolayı iç desen net değildir. Motifinin dış çerçevesi zencerek benzeri geçme motif formuna benzetilmiştir. Dış kenarında kırmızı ve siyah renk kullanılmıştır. Çizim 82'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

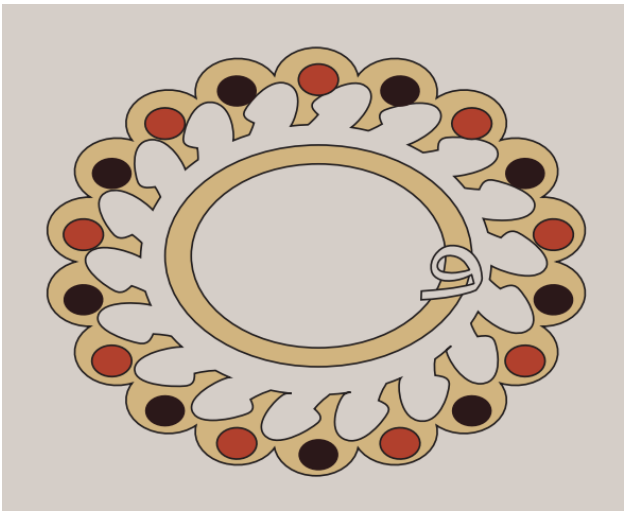
Çizim 82: Kuwait National Museum, nr. 39a. Dijital Çizim.

Çizim 82'de, durak motif çiziminde elips tool ve transform araçları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 114: TİEM, nr. 556. (Tanrıver Celasin, 2007: 24).

Görsel 114'te, TİEM, nr. 556 varağında bulunan durak motifi üçgen formunda altı dairesel noktadan oluşmaktadır. Diğei durak motifi ise daha büyüktür. Orta noktaya zer mürekkep yazı yazılmış, çiçek yaprağı formunda çizimler yapılarak iç dairelerine kırmızı ve kahverengi nokta konulmuştur. Çizim 83'te, motifin dijital çizimi yapılmıştır. Betül Özdirek kendi tezinde Mushaf'tan bahsetmiştir (Özdirek, 2017: 56).

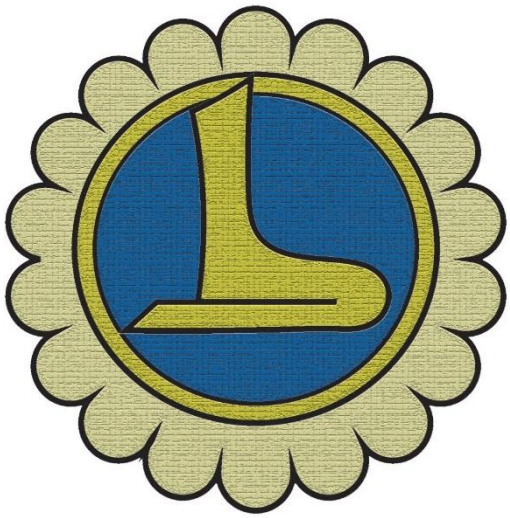
Çizim 83: TİEM, nr. 556.Dijital Çizim.

Çizim 83’te, durak motifinde elips tool, transform ve shape builder araçları kullanılarak çizimi yapılmıştır. Circle komutuyla kırmızı siyah küçük daireler çizilmiş ve motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 115: K.S. (TSMK. Y.746).(Cam, 2005: 53).

Görsel 115’te, K.S.(TSMK. Y.746) varağında iki farklı durak motifi görülmektedir. İlki dairesel formdaki duraktır. Motifin orta zemini mavidir ve üzerine kûfi “Ta(tı)”harfine benzetilen yazı yazılmıştır. Motif kenarlarına yarım küçük daireler yerleştirilmiştir. Çizim 84’te, motifin dijital çizimi yapılmıştır. İkinci durak motifi ise üçgen formu gözetilerek çitemani formuna benzeyen üç noktadır. Altın noktalar yerleştirilirken simetriye dikkat edilmediği için noktalar farklı büyüklüktedir. Durak motifine siyah is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir.

Çizim 84: K.S. (TSMK. Y.746). Dijital Çizim.

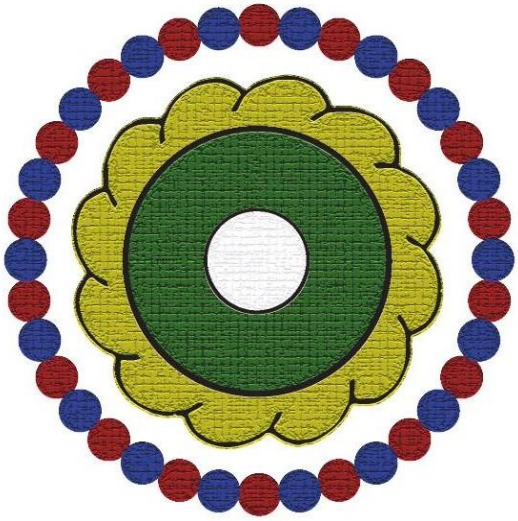
Çizim 84'te, durak motifi içinde bulunan "Tı" harfine benzetilen yazı ile dış çerçeveyi saran çiçek motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Durak motifinin daireleri simetriye dikkat edilerek circle aracıyla çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 116: K.S. (TSMK. E.H.233).(Cam, 2005: 57).

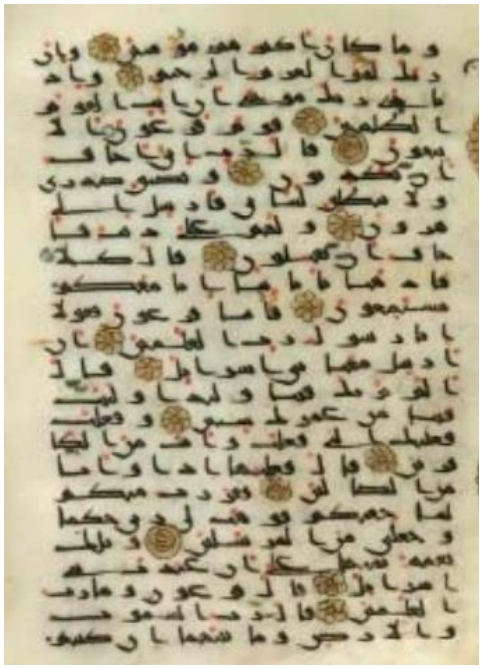
Görsel 116'da, K.S.(TSMK. E.H.233) varağıdaki durak motifi büyük olup çarkıfelek formundadır. Durak altın zemin üzerine pençhane motifidir. Durakların dış dairesine siyah, yeşil ve kırmızı noktalar yerleştirilmiştir. Çizim 85'te, motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Mushaf okumasını kolaştıran harekelerin kullanıldığı varak örneklerinden olduğu ifade edilmektedir.

Çizim 85: K.S. (TSMK. E.H.233). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 85'te, durak motifinde çiçek yaprakları pen tool aracıyla çizilmişdir. Motif daireleri circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Texture aracıyla motife doku verilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 117: K.S. (İ.ʿ. NESK. A.6626).(Cam, 2005: 58).

Görsel 117’de, (İ.‹. NESK. A.6626) varağında iki farklı durak motifi yer almaktadır. Farklı büyüklükteki durak motifleri pençhane ve dairesel formdur. Pençhane durak motifinin zemini altın sıvamadır, gonca motifine benzemektedir. Diğer dairesel durakta altın zemin üzerine zer durak olduğu görülmektedir.

Görsel 118: TYEK, Süleymaniye YEK, Ayasofya 23.(Macit, 2020: 18).

Görsel 118’de, Türkiye Yazma Eserler Kurumu (TYEK), Yazma Eserler Kütüphanesi (YEK), Ayasofya 23 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan nüshada biri pençhane diğeri madalyon formunda iki durak motifi görülmektedir. Pençhane motife benzeyen formun zemini altın sıvamadır. Dairenin iç kısmına ve dış çerçevesine kırmızı mürekkeple noktalar yerleştirilmiştir. Diğer durak motifi biraz daha büyük daire olup kenarına siyah mürekkeple dendan çizimi yapılmıştır. Madalyon formundaki durak motifinin merkezine zer mürekkeple yazı yazılmıştır. Durak iç zemini kahverengi olup yeşil renkle noktalama yapılmıştır.

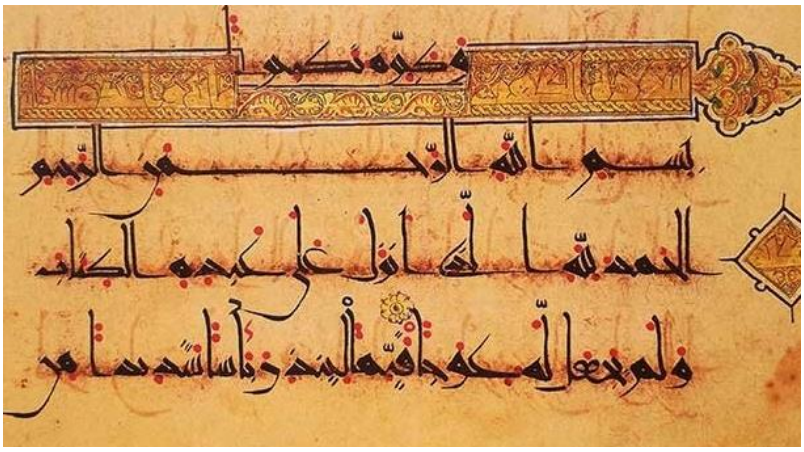
Görsel 119: TİEM, 456, 182.(Macit, 2020: 20).

Görsel 119'da, TİEM, 456, 182'de bulunan varak örneğinin parşömen yerine kâğıt kullanılan ilk nüsha olduğu ifade edilmektedir. Varakta beşinci ayetin sonuna altın zemin üzerinde çarkıfelek pençhane durak motifi yer almaktadır. Motife kırmızı mürekkeple noktalama yapılmıştır.

Görsel 120: TİEM Env. No. T. 457.(Yücel, 2021: 387).

Görsel 120'de, Abbasi dönemi Mushaflarından olan TİEM env. no.t 457 varağında bulunan ve güneş formunu andıran durak motifi görülmektedir. Durak motifinin ortası kırmızı ve altın rengidir. Kenarlarına kırmızı ve siyah mürekkeple noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 121: İran, İsfahan, H. 383 (M. 993).(Fikriyat, 2018).

Görsel 121'de, İran, İsfahan, H. 383 (M. 993) tarihinde Hattat Mehmet bin Ahmet bin Yasin el-İsfahani tarafından yazılan Mushaf nüshası 24x34,5 cm'dir. Kûfi hattın yazım formundan dolayı pençhane durak motifi ayet üzerine yerleştirilmiştir.

4.1.5. XI. Yüzyıl Durak Motifleri

XI. yüzyıl Mushaflarında yer alan yazı stilinin daha okunaklı olduğu ve hareke kullanımının sistemleştirildiği ifade edilmektedir. Mushaflarda sade durak motiflerinin yanı sıra altın ve renklerin katkısıyla canlı ve gösterişli motifler de görülmektedir. Motif çiziminde Bizans sanatının etkisinin de devam ettiği ifade edilmiştir (Tanrıver Celasin, 2007: 26).

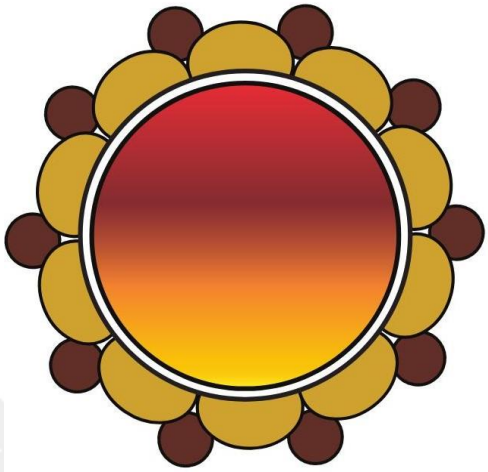
Görsel 122: Enfal 15.Ayet, Kayravân Kûfîsi.(Yılmaz, 2013a: 170).

Görsel 122'de bulunan Mushaf'ın Endülüs hattatlarından biri olan Ali b. Ahmed el-Verrâk (410/1019) tarafından hem yazılıp hemde tezyinatının yapıldığı ifade edilmektedir. Kayravân kûfîsi özelliklerini taşıyan Mushaf'ta her beş ayetin bitimine yerleştirilen durak örneği bulunmaktadır. Durak motifi zer mürekkeple baklava formunda oluşturulmuş, motife altın ve lacivert noktalar yerleştirilmiştir. Durak motifinin iç kısmında yazı olma ihtimali vardır. Mushaf'ın diğer bir ismide "Dadı Mushaf'ı"olduğu ifade edilmektedir.

Görsel 123: TİEM, nr. 431 A-B.(Tanrıver Celasin, 2007: 26).

Görsel 123'te, TİEM, nr. 431 A-B varağında yer alan durak motifinin orta daire zemini kırmızı ve sarı olup zer mürekkeple yazılmış yazının yer aldığı görülmektedir. Dairenin kenarına çiçek motifi çizilerek kahverengi mürekkeple noktalaması yapılmıştır. Yazı stilinden dolayı motif yazı üzerine yerleştirilmiştir. Durak olarak ele alınarak çizim 86'da motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 86: TİEM, nr. 431 A-B.Dijital Çizim.

Çizim 86'da, durak motifinde transform, elipstool ve gradient (renk geçişi) çizim araçları kullanılmıştır. Motif daireleri circle aracıyla simetrisine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 124: H.499 Tarihinde Abdülmelik el-İsfhani"nin Muhakkak Hatla Yazdığı İki Sayfa (Dar el-Kütüp el-Mısriye).(Emin, 2019: 18).

Görsel 124’te, H. 499 (M 1106) tarihinde Abdülmelik el-isfahanî muhakkak hat yazısı ile yazdığı Mushaf’ta iç içe dairelerden oluşan pençhane durak motifi yer almaktadır. Orta zemini altın olan durak motifinin orta dairesine çizgiler çekilerek noktalar yerleştirilmiştir. Durak motifinin dış dairesi noktalarla oluşturulmuştur. Motifinin ortasındaki çizim net değildir.

Görsel 125: İbnü‘‘l-Bevvâb‘‘ın Muhakkak ve Reyhânî ile Yazdığı Selâme b. Cendel Divanından Bir Sayfa (istanbul, TSMK Bağdat Köşkü, no. 125. vr. 2b).(Emin, 2019: 53).

Görsel 125’te, İbnü‘‘l-Bevvâb tarafından muhakkak ve reyhani hat ile yazılan Selâme b. Cendel Divanı’nın şiir sayfasında bulunan damla formundaki durak motifi görülmektedir. Damla durak motifinin merkezine altın ve sepya mürekkeple dairesel noktalar yerleştirilmiştir. Mavi mürekkeple motifin dış tarafına tahrir çekilmiştir.

Görsel 126: D. S. Rice, s. VI.(Yücel, 2021: 389).

Görsel 126'da, D. S. Rice, s. VI. yer alan varakta Bakara suresinin 10. ayetinde dairesel durak motifi görülmektedir. Dairesel durak motifinin ortasında yer alan kûfi yazı net değildir. Ayrıca diğer ayet aralarına yerleştirilen durak motifi net olmamakla birlikte damla motifine benzetilmiştir. Damla durak motifinin içi ve etrafı siyah noktalarla süslenmiştir (Yücel, 2021:388). Çizim 87 ve 88'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 87: D. S. Rice, s. VI. Dijital Çizim.

Çizim 87'de, durak motifinin harf olduğu düşünülen form pen tool aracı kullanılarak çizilmiştir. Daireler circle aracı kullanılarak simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 88: D. S. Rice, s. VI. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 88'de, damla formundaki durak motifi net olmadığı için dijital çizimle yorumlanmıştır. Motif pen tool aracıyla çizilmiş, texture aracıyla doku verilmiştir. Motife eğimleri vermek için curvature aracı kullanılmıştır. Circle ile oval daireler çizilerek iç zemine yerleştirilmiştir.

Görsel 127: K.S. (TİEM. 454).(Cam, 2005: 61).

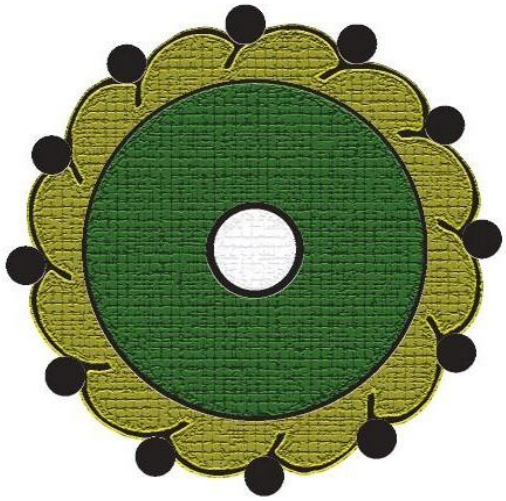
Görsel 127'de, (K.S. TİEM. 454) varağında dairesel pençhane motif durakları yer almaktadır. Durak merkezinden dış daireye çarkıfelek çizimi yapılarak motifinin dış çerçevesine kırmızı noktalar yerleştirilmiştir. 5 ve 10. ayetleri göstermek amaçlı dairesel Mushaf gülü yerleşimi bu varakta da görülmektedir. İç içe dairelerden oluşan motif merkezi

kırmızı zemin olup üzerine zer mürekkeple yazı yazılmıştır. Altın ve mavi kuzu çekilip mavi noktalar yerleştirilmiştir. Çizim 89 ve 90'da, motiflerinin dijital çizimleri yapılmıştır.

Çizim 89: K.S. (TİEM. 454). Dijital Çizim.

Çizim 89'daki durak motif çizimi cricle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif çiziminde transform ve texture araçları da kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 90: K.S. (TİEM. 454). Dijital Yorum Çizimi.

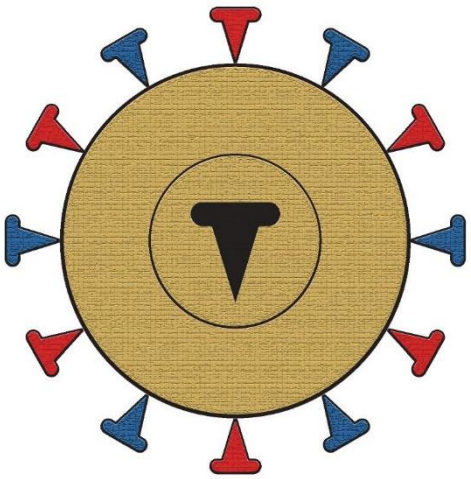
Çizim 90'da, durak motifinin daireleri cricle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Çiçek yapraklarının çizimi pen tool aracıyla yapılmıştır. Motife

Texture aracıyla doku verilmiştir. Motif, net anlaşılamadığından farklı renklerle renklendirilerek dijital olarak yorumlanmıştır.

Görsel 128: K.S. (TSMK. Y.752).(Cam, 2005: 63).

Görsel 128'de, (K.S.TSMK. Y.752) bulunan varakta durak motif zemini altındır. Ayet üzerine yerleştirilen durak pençhane motifi formuna benzetilmiştir. Motife siyah mürekkeple noktalar yerleştirilmiştir. Çizim 91'de, durak motifinin dijital çizimi yorumlanarak yapılmıştır.

Çizim 91: K.S. (TSMK. Y.752). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 91'de, durak motifi yapay zekâ ile görüntü taraması yapılarak dijital çizim yorumu eklenmiştir. Durak motifinin daireleri circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Merkezde ve dış daire çevresine yerleştirilen çivi formundaki motif pen tool aracıyla çizilmiştir. Daire iç zeminine texture ile doku verilmiştir. Motife renk eklemeleri yapılmıştır.

Görsel 129: (Sheila BLAIR, Jonathan BLOOM'dan).(Baysal, 2010: 378).

XI. yüzyıl Gazneliler dönemine ait tezyinatı yapılan Mushaf örneği görülmektedir. İslam kültürünün Hint kültürüyle harmanlandığı coğrafya Hint İslam sanatlarının gelişimine katkı sağlamıştır (Baysal, 2010: 367). Örnek Mushaf olarak yer verilen görsel 129'da, Sheila BLAİR, Jonathan BLOOM'dan alınan varak örneğinde iki farklı durak motifi

bulunmaktadır. İlki merkez dairesinde mavi kullanılan ve etrafına kırmızı mürekkeple tahrir çekilen durak motifidir. İkinci durak, altın zemin üzerine pençhane motif formudur. Kırmızı mürekkeple nokta konularak süsleme yapılmıştır. Durak motiflerinin yazı stiline göre büyük olduğu görülmektedir.

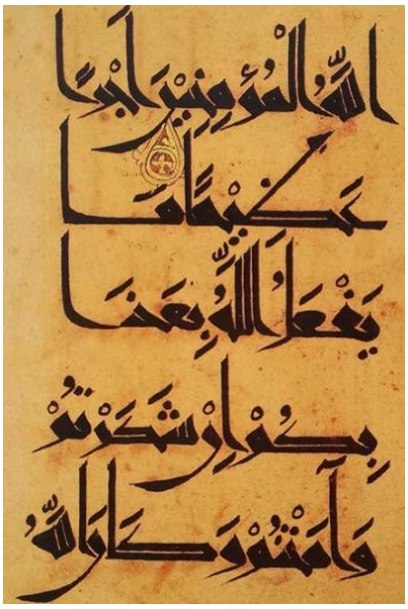
Görsel 130: İbn-i Bevvab'a Ait Mushaf Sayfası, Dublin Chester Beatty Library, nr.1431, vr.242a (Huruf Arabiyye'den S. 21).(Baysal, 2010: 376).

Görsel 130'da, İbn-i Bevvab'a ait Mushaf sayfası, Dublin Chester Beatty Library, nr.1431, vr.242a (Huruf Arabiyye'den S. 21), (1001 M) varak örneğinde üç farklı durak motifi yer almaktadır. İlki ayet sonlarında mavi mürekkeple yerleştirilen çintemani formundaki üç noktadır. İkincisi beşinci ayetten sonra yerleştirilen dairesel motifdir. Motifte iç içe iki daire görülmektedir. Üçüncüsü onuncu ayetten sonra yerleştirilen damla formundaki d durağıdır. Arapça beş anlamında "he "harfini gösterdiği ifade edilmektedir. (Baysal, 2010: 378).

Görsel 131: Mushaf Serlevha Sayfası, Mevlana Müzesi, nr, 12.(Baysal, 2010: 378).

XI. yüzyıl Büyük Selçuklu dönemi Mushaf yazımında parşömen ile birlikte kâğıt kullanımının da başladığı belirtilmektedir. Bu dönem tezhip sanatında bitkisel motifler, rumiler ve geometrik desen formlarının etkin kullanıldığı görülmektedir. Desen özellikleri incelendiğinde düğümlü geçmeler, dört ve sekiz köşeli çizimler ile altıgen formlar göze çarpmaktadır. Selçuklu tezyinat süslemesinde ana kompozisyon motiflerinin geometrik geçmeler olduğu ifade edilmektedir. Görsel 131'de, Mevlana Müzesi, nr, 12. envanterinde bulunan sülüs tarzda zer mürekkeple yazılan Mushaf (1309 M) serlevha sayfasında bulunmaktadır. Mushaf'ta bulunan ayet sonlarındaki durak motifleri pençhane formundadır. Serlevhada yer alan desen aralarına yerleştirilen durak motifleri zemin kompozisyonunun bir parçası gibi görülmektedir (Baysal, 2010: 368).

Görsel 132: Irak ve İran (musul) 11 yy, 19,2x14 cm.(Fikriyat, 2018).

Görsel 132'de, XI. yüzyıl dönemine ait olan ve Irak - İran (Musul) tezyinat özellikleri yansıtan varak 19,5x14cm'dir. Beşinci ayetten sonra damla durak motifi yerleştirilmiştir. İç bölümdeki damla durağının merkezinde artı biçiminde çizim yer almaktadır. Motifin zemin rengi açık kahverengidir. Çizim 92'de, motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

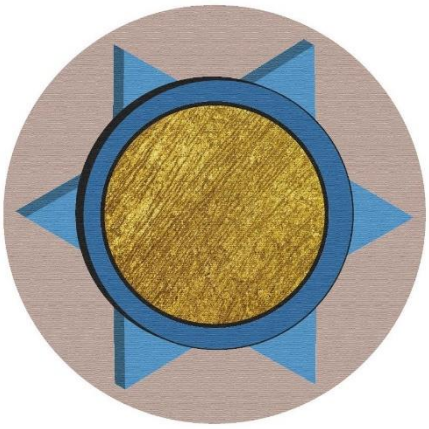
Çizim 92: Irak ve İran (Musul) 11 yy, 19,2x14 cm. Dijital Çizim.

Çizim 92'deki durak motifi tamamen pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 133: 437-439 Envanter Nolu Varak.(Antikalar, t.y.).

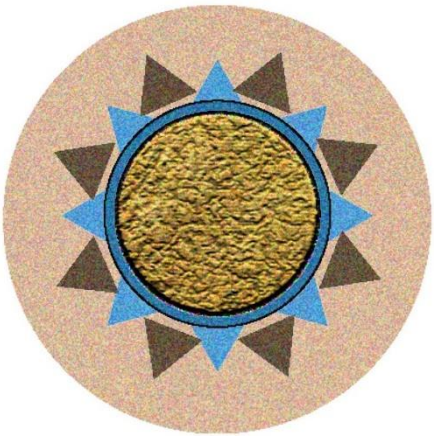
Görsel 133'te, Selçuklu dönemi eserlerinden 437-439 envanter numaralı varaklarda mavi ve altın renginin hakim olduğu durak motifleri görülmektedir. Küçük dairesel motifin iç kısmı altın, dış dairesi mavi renktir. Büyük dairesel durak motifinin iç dairesi altındır ve motifin orta daire çevresi mavidir. Mavi çerçeve etrafına üçgen formuna benzeyen çizimler yerleştirilmiştir. Durak motifinin dış dairesi sıvama altın olup kırmızı noktalarla süslenmiştir. Çizim 93, 94 ve 95'te, motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

Çizim 93: 437-439 Envanter Nolu Varak. Dijital Çizim.

Çizim 93'te durak motifinde daireler cricle aracıyla çizilmiştir. Texture ile doku verilerek transform aracıyla üçgenlere kabartma görüntüsü eklenmiştir. Genel itibariyle

durak motifi simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 94: 437-439 Envanter Nolu Varak. Dijital Çizim.

Çizim 94'te, durak motifine make clipping mask ile mozaik görüntüsü verilmiştir. Renk geçişleri gradient ile sağlanmıştır. Üçgen çizimleri star tool aracıyla çizilerek, motif merkezine texture aracıyla doku verilmiştir. Circle aracıyla daireler çizilmiştir. Motif, simertiye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır.

Çizim 95: 437-439 Envanter Nolu Varak. Dijital Çizim.

Çizim 95'te, durak motifine make clipping mask aracıyla mozaik tarzı bir görüntü verilmiştir. Motif daireleri circle aracıyla çizilmiştir. Büyük daire içindekiler şamdan ve oka benzetilerek yorumlanmış çizimler pen tool aracıyla yapılmıştır. Motif çizimi simetriye dikkat edilerek yapılmaya çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 134: TYEK, Amasya YEK, Beyazıd, 1455, 112b.(Yücel, 2021: 389).

Görsel 134' te, XI. ve XII. yüzyıl arasında yazıldığı tahmin edilen TYEK, Amasya YEK, Beyazıd, 1455, 112b. envanter numaralı varakta yer alan pençhane duraklar aynı formdadır. Motif zemini altın olup kırmızı noktalarla süslenmiştir. Varakta kırmızı ve yeşil renk ile harekeleme bulunmaktadır.

Görsel 135: Kur'an cüzü, Levha Tezhip 1091-1092 Tarihli. Müzehhibi: Hüseyin el-varrak el Gaznevi.(Böyükyılmaz, 2018: 28).

Görsel 135'te, Büyük Selçuklu dönemine ait olan ve Abdülmümin el-Hüseyin el-varrak el-Gaznevi tarafından yazılan varak örneğinde altın zemin üzerinde damla ve salyangoz formunda sade oval durak motifleri görülmektedir. Durak motifleri siyah nokta ve çizgilerle süslenmiştir.

Görsel 136: Hat Sanatı s 184 11 Asır.(Yılmaz, 2013: 136).

Endülüslü muhacirler tarafından V/XI. yüzyılda, küfü yazı Kuzey Afrika kıtasına taşınmıştır (Yılmaz, 2013: 125). Görsel 136'da bulunan varak örneğinde bu yazı kullanılmış, dairesel ve armudi durak motifi ayet sonlarına yerleştirilmiştir. Dairesel durak motifinin iç kısmındaki lacivert zemin üzerine beyaz mürekkeple yazı yazılmış ve merkez daireden dış daireye kırmızı mürekkeple uzanan sekiz çizgi çekilmiştir. Dış dairenin zemini yeşil altındır. İçinde hamse yazısı olduğu düşünülen damla durak formunda aynı renkler kullanılmıştır. Motifte rumi çizimleri bulunmaktadır.

4.1.6. XII. Yüzyıl Durak Motifleri

XII. yüzyıl Mushaflarında harekelerin kullanımı, Mushaf okumayı kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. Bu dönemde varaklarda harflerin yer aldığı durak işaretleride görülmektedir.

Görsel 137: Kuzey Afrika veya İspanya Magribî Mushafı XII. yy. – Arthur M. Sackler Gallery F.1931.9.(Güleç, 2011: 47).

Görsel 137'de, Arthur M. Sackler Gallery F.1931.9 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Kuzey Afrika veya İspanya Magribî Mushaf'ı XII. yüzyıl Mushaflarındandır. Mushaf'ta altın zemin üzerinde pençhane durak motifi bulunmaktadır.

Görsel 138: 858 Yıllık Altun Varak Kur'ân-ı Kerîm.(Kütahya, t.y.).

Görsel 138’de, Vahid Paşa Nadir Eserler Kütüphanesi’nde bulunan ve Büyük Selçuklu dönemine ait Mushaf’ın matbu basımı yapılmıştır. İçinde Farsça kelime mealinin de bulunduğu 858 yıllık altun varak Mushaf’ta (1161 M) altın zemin üzerinde helezoni durak bulunmaktadır.

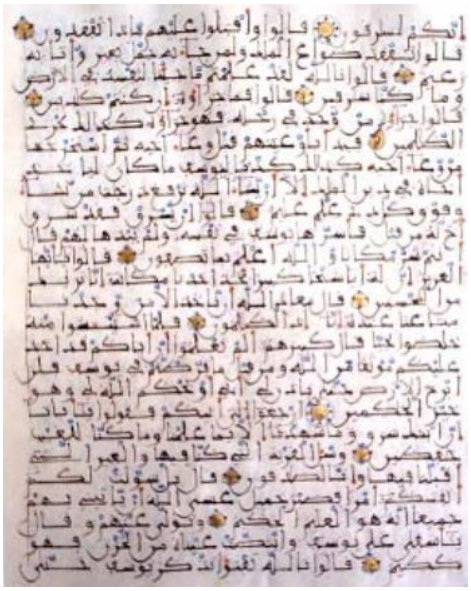
Görsel 139: (TSMK. E.H.42).(Cam, 2005: 66).

Görsel 139’da, (TSMK. E.H.42) numaralı varakta pençhane durak motifi görülmektedir. Durak motifinin zemini altındır. Pençhane motif, Mushaflarda en çok tercih edilen durak motiflerindendir. Ayrıca varak örneğinde Arapça “Tı” harfinin yer aldığı durak işaretleri de bulunmaktadır. Mushaf’ta yer alan “Tı” durak işareti vakf-ı mutlak ismiyle tanımlanır. Bu işaretin görüldüğü yerlerde cümlenin bittiği ve yeni cümlenin başladığı anlaşıldığı için durulması gereken durak işaretlerindendir (Fikriyat, 2021).

Görsel 140: K.S. (TSMK. R.14).(Cam, 2005: 70).

Görsel 140'ta, (TSMK. R.14) numaralı varak Selçuklu kûfi yazısıyla yazılmıştır. Harfler arasında ve ayet sonlarında boşluk olmadığı için durak motifi yazı simetrisine uygun büyüklükte yazı üzerine yerleştirilmiştir. Dairesel formdaki durak motiflerinin zemini altındır. Varakta yer alan üç durak motifi de sadedir ve merkez noktalarında kırmızı, altın ve mavi renk kullanılmıştır. Dış dairenin kenarlarına kırmızı mürekkeple kısa çizgiler yerleştirilmiştir.

Görsel 141: K.S. (TSMK. R.27).(Cam, 2005: 73).

Görsel 141’de, (K.S. TSMK. R.27) numaralı varağın zarif, ince bir kûfi yazı ile yazıldığı ifade edilmektedir. Ayet sonlarındaki boşluklara yerleştirilen durak motifleri damla ve dairesel formdadır. Damla durak motifi altın zemin üzerine merkezden kenara üç çizgi çekilerek siyah noktalarla süslenmiş, çevresine siyah mürekkeple tahrir çekilmiştir. Dairesel formdaki durak motifinin ortası altındır. Durak dairesinin çevresine siyah noktalar yerleştirilmiş ve siyah mürekkeple tahrir çekilmiştir.

Görsel 142: K.S. (TSMK. E.H. 219).(Cam, 2005: 74).

Görsel 142’de, TSMK. E.H. 219 varağında bulunan yazı Endülüs yazısı formatında zer mürekkeple yazılmıştır. Varak örneğinde iki farklı durak motifi görülmektedir. İlki iç içe iki daireden oluşan durak motifidir. İç dairenin zemini mavidir ve yıldız formuna benzemektedir. Mavi zemin üzerine beyaz mürekkeple yazı yazıldığı görülmektedir. Kenarlarına kırmızı mürekkeple noktalar yerleştirilmiştir. Dış dairenin zemini altındır ve durak motifinin dış çerçevesinde kırmızı noktalar bulunmaktadır. Sayfanın sonundaki nûn harfinin bitiş noktasına farklı formatta ikinci durak motifi damla formunda yerleştirilmiştir. Damla formunun alt kısmına dairesel geometrik desen çizilmiştir. Damlanın üst tarafındaki uzantı içine rumi desenini anımsatan çizim yapılmıştır ve alt zemini kırmızıdır. Damla çizimi mozaik görüntüsüne benzemektedir. Ayrıca yeni surenin başlangıcını ifade eden dairesel bir motif daha vardır. Çizim 96, 97, 98 ve 99’da durak motiflerinin dijital çizimleri yapılmıştır.

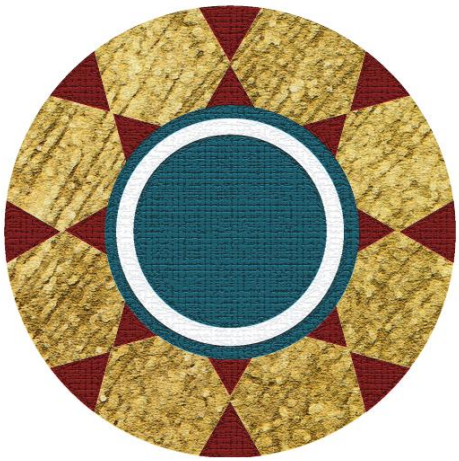

Çizim 96: K.S. (TSMK. E.H. 219). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 97: K.S. (TSMK. E.H. 219).Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 96'da, (TSMK. E.H. 219) sure başı sonunda mavi mürekkeple yazılan büyük, dairesel geometrik motif içindeki motifler yapay zekâ ile taranarak alternatif durak motifleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Çizime pen tool aracıyla müdaheler yapılmıştır. Motif çiziminde texture ve circle araçları da kullanılmıştır. Büyük motiften hareketle çizim 97'deki rumi çizimlerinden make clipping mask aracıyla yorum katılarak alternatif durak motifi oluşturulmuştur.

Çizim 98: K.S. (TSMK. E.H. 219). Dijital Çizim.

Çizim 98'deki durak motif daireleri cricle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Merkez daire içine texture aracıyla doku oluşturulmuştur. Make clipping mask ile mozaik görüntüsü verilmiş, star tool aracıyla üçgenler çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

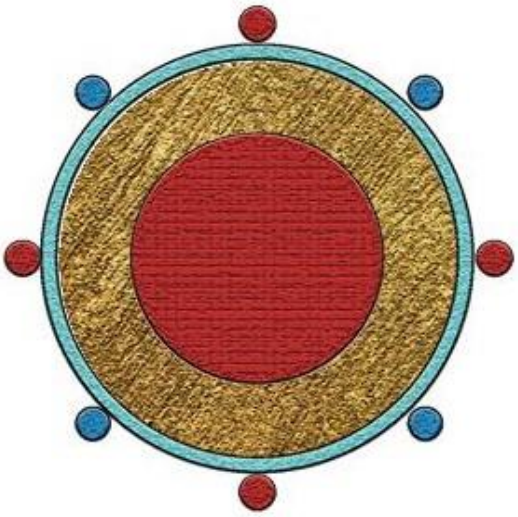
Çizim 99: K.S. (TSMK. E.H. 219). Dijital Çizim.

Çizim 99'da, ayet sonundaki durak motifi pen tool ile çizilmiştir. Daire içindeki yazının etrafına make clipping mask aracıyla mozaik görüntüsü verilmiştir. Daire üstündeki üçgen içine rumiler çizilerek texture aracıyla doku oluşturulmuş ve motife gold görüntüsü verilmiştir.

Görsel 143: K.S. (TMSK. Y.748).(Hancı, 2020: 23).

Görsel 143'te, K.S.TMSK. Y.748 envanter numaralı varakta, dönemin göze çarpan durak motifleri görülmektedir. Ayetler arasına madalyon formunda üç, toplamda beş farklı durak motifi yerleştirilmiştir. İlki dairesel zer duraktır. Helezoni formdaki durak motifinin çevresine mavi mürekkeple tahrir çekilmiştir. İkinci durak motifi iç içe madalyon formudur. Durakların merkezindeki zemin renkleri kırmızı ve mavidir. Zeminlerin üzerine zer mürekkeple yazı yazılmıştır. Durak deseninin dış daire zemini altındır, etrafına mavi mürekkeple tahrir çekilmiş ve mavi ve kırmızı noktalarla süslenmiştir. Damla formundaki üçüncü durak ise nûn harfi üzerine yerleştirilen duraktır. Damla çiziminin alt dairesi sıvama altındır ve sade formdur. Durak motifinin üst kısmında görülen üçgen formundaki motife mavi mürekkeple tahrir çekilmiş ve paralel çizgiler yerleştirilmiştir. Üçüncüsü ise son satırda damla formundaki hamse durak motifidir. Motifte aynı renkler kullanılarak tezyinat yapılmıştır. Beş ve onuncu ayetten sonra yerleştirilen aşere ve hamse duraklarının tezyinatı XIII. yüzyıl boyunca yapılmıştır. (Tanrıver Celasin, 2007: 101). Çizim 100 ve 101'de, motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır. Çizim 102'de damla motifi yorumlanarak dijital çizim olarak eklenmiştir.

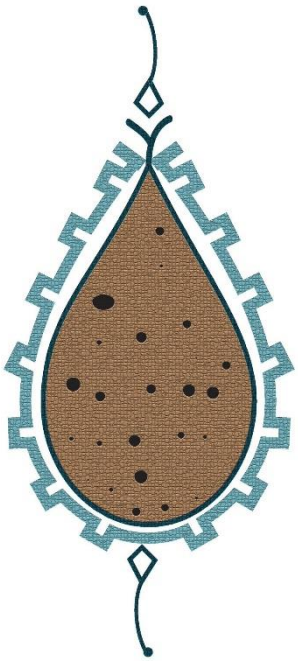
Çizim 100: K.S. (TMSK. Y.748).Dijital Çizim.

Çizim 100'de, durak motifinde make clinning mask ile yüzey dokusu oluşturulmuştur. Texture ile merkez daire içine doku yerleştirilmiştir. Circle aracıyla tüm daireler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır.

Çizim 101: K.S. (TMSK. Y.748).Dijital Yorum Çizim.

Çizim 101’de, star tool aracı kulanılarak yıldız yerleştirilmiştir. İç daire kısmı net anlşılamadığından çizim yorumlanarak eklenmiştir. Diş kısımda bulunan çizimler genişletilmiştir. Uç noktasına ters üçgen yerleştirilerek motif renklendirilmiştir. Durak motifindeki anlaşılamayan çizimler dijital yorum formunda oluşturulmuştur.

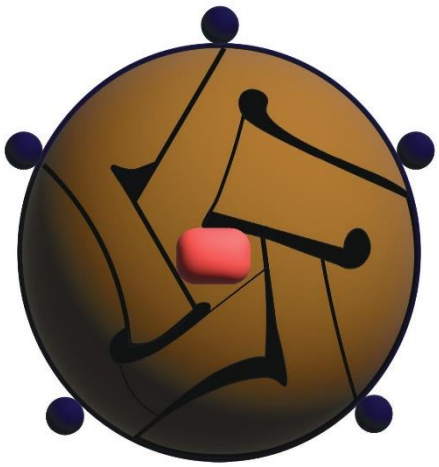
Çizim 102: K.S. (TMSK. Y.748). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 102’de, beşinci ayetin sonunda bulunan damla motifinin çizimi pen tool aracıyla yeniden yorumlanarak çizilmiştir. Damla içine doku vermek amaçlı texture aracı kullanılmıştır. Doku üzerine siyah noktalarla lekeleme yapılmıştır. Kenarındaki kale formundaki çerçeve simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır.

Görsel 144: Irak-Bağdat, Ramazan 408(Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua.(Fikriyat, 2018).

Görsel 144'te, Irak-Bağdat, Ramazan 408 (Ocak 2019) tarihli 38x28,5 cm/ mecmuanın M. 1299' dan önce yazıldığı tahmin edilmektedir. Varakta iki farklı durak motifi görülmektedir. Her ikisi de altın zemin üzerinde geçmeli geometrik çizim formundadır. Dış daire siyah mürekkeple tahrirlenmiş ve çizim aralarına siyah noktalar yerleştirilmiştir. Motifler Mushaf'ta durak olarak değil de desen olarak farklı formda kullanılmıştır. Çizim 103'te, motifinin dijital çizimleri yorumlanarak yapılmıştır.

Çizim 103: Irak-Bağdat, Ramazan 408(Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua. Dijital Çizim.

Çizim 103'te, geçmeli durak motifine yapay zekâ taraması yapılmıştır. Motif çizimine el ile müdaheleler yapılarak circle ve rectangle araçları çizim aşamasında kullanılmıştır.

Görsel 145: XI.- XII. Yüzyıl Yazma Mushaf Sayfası. (TSMK. E.H.12).(Tuna, 2015: 169).

Görsel 145'te, XI.- XII. yüzyıl arasında yazılan ve TSMK. E.H.12 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta, XI. ve XII yüzyıl tezyinat özellikleri görülmektedir. Mushaf'ta, iç içe iki daireden oluşan durak motifi bulunmaktadır. İç dairenin zemini mavi olup kûfi yazı yer almaktadır. Dış daire altın sıvamadır ve kenarlarına mavi noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 146: TİEM, nr.437,v.43.(Tanrıver Celasun, 2007: 33).

Görsel 146’da, sure başında, XII. yüzyıl Selçuklu tezyinat sanatında çok kullanılan geometrik motiflerle birlikte münhani motifi yer almaktadır. Bu motiflerin yanında rumi motifi de tezyinat çizimlerinde görülmektedir (Tanrıver Celasin, 2007: 32). TİEM, nr.437,v.43 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta, ayet sonlarına yerleştirilen iç içe dairelerden oluşan durak motifi bulunmaktadır. Durak motifinin iç dairesinde altın zemin üzerine kûfi yazı yazılmıştır. Dış dairesi mavi zemin olup mavi uzun çizgiler çekilmiş ve güneş formu oluşturulmuştur.

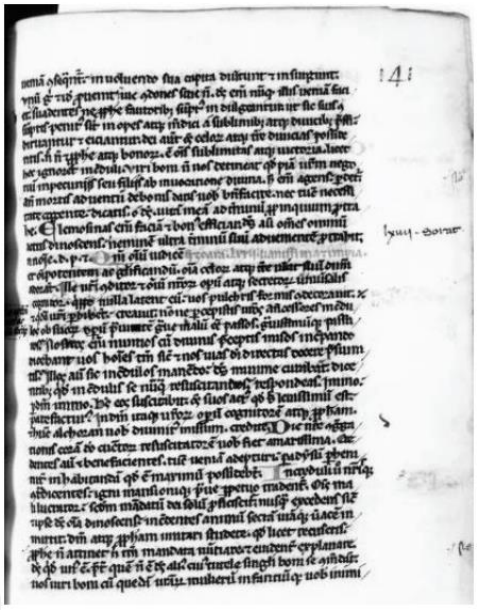
Görsel 147: ar. wikipedia. Org.أندلسيخط.(Yılmaz, 2013b: 138).

Görsel 147’de, XII. yüzyıl durak motifleri üç nar formunda armudî veya üç örgüden müteşekkil olduğu belirtilmektedir (Yımaz, 2013: 130). Mitolojide bereketin ve verimliliğin sembolü olan nar kutsal kitaplarda ismi geçen meyvelerdendir. Mushaf’ta ismi geçen altı meyveden birisi olduğu ifade edilmektedir. Rahman suresi 68. ayette “Onlarda meyve, hurma ve nar vardır. Madem böyledir, ey insanlar ve cinler! Rabbinizin hangi yüce nimetini inkâr edeceksiniz” ifadesiyle geçmektedir (Türkçe Ku'ran Mealleri, t.y.).

En’am 99. ve 101. ayetlerde nar meyvesinden bahsedilmektedir. Bu meyvenin öneminden dolayı durak tasarımlarında yerini aldığı görülmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, t.ya.).

XII. yüzyıla ait Kuzey Afrika menşeli Mushaf’ın mağrip yazı ile yazıldığı ifade edilmektedir. Mushaf’ın ayet sonlarında iki farklı durak görülmektedir. İlki görsel 147’deki durak motifinin aynısı olup altın zemin üzerinde üç dairenin yerleşiminden oluşan nar formundaki duraktır. Diğeri dairesel duraktır. Sade çizim ile oluşturulan duraklar kırmızı,

lacivert ve kahverengi renk ile renklendirilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, 2020).

Görsel 148: Latince - Kettonlu Robert Terümesi.(Yücel, 2021: 412).

Görsel 148'de, yer alan Kettonlu Robert Terümesi olarak bilinen eserin 1143'te tercümesi yapılmıştır. Eserin tercümesinin hangi Mushaf'tan yapıldığı belli değildir; ancak Endülüs Mushaflarından biri olduğu tahmin edilmektedir. Tercümede yazı sonlarına ayraç niteliğinde üç yere balık formuna benzeyen durak işareti yerleştirildiği görülmektedir.

Görsel 149: 60 Bölümlük Kur'an-ı Kerim 18. Bölümünün Parçası.(Khalilicollections, t.y.).

Görsel 149'da, 60. Bölümlük Kur'an-ı Kerim varağında dairesel pençhane durak motifi görülmektedir. Motifin zemini altındır. Dış kenarlarına ve merkeze mavi noktalar yerleştirilmiştir. Siyah mürekkeple motif kenarlarına tahrir çekilmiştir.

4.2. XIII yy. - XVI. yy. Tezhip Sanatı

Türklerin Orta Asya'dan başlayan yürüyüşü Anadolu'nun içinde bulunduğu geniş bir coğrafyaya hâkim olmasını sağlamıştır. IX. ve XI. yüzyıl zaman dilimde kurulan Büyük Selçuklu devleti döneminde mimari, ahşap, mozaik gibi farklı sanat alanlarında eserler verilmiş, Türk sanatının ve bunun yansıması olan kitap sanat tezyinatının gelişimine katkı sağladığı ifade edilmiştir. İlk beylikler döneminde sanatçılar kültür ve sanat gelişimini devam ettirmiş, üslup ve tezyinat yönünden kalıcı eserlere imza atmıştır (Mesera,1987:9). Anadolu Beylikler döneminin, tezyinat sanatının temellerinin sağlamlaştırılması ve alt yapısının oluşmasında önemli bir dönem olduğu ifade edilmiştir.

XII. yüzyıldan itibaren İslam coğrafyasında tezyinat sanatı içinde geometrik çizimler etkin kullanılmaya başlanmış ve sonraki yüzyıllarda bu kullanımın devan ettiği belirtilmiştir. XII. yüzyılda Mushaf (Kur'an-ı Kerim) yazımında ve tezyinatında teknik ve desen yönünden önemli yol kat edildiği ifade edilmektedir.

XIII. yüzyıl sanat açısından olgunluk dönemi olup, Konya şehri bu alanda merkez olmuş, tasavvuf, edebiyat, sanat eğitimi gibi alanların geliştiği şehirlerin başında geldiği belirtilmiştir. Konya'da, kitap tezyinatının yoğun yapıldığına dair gösterge vakfiye eserlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır (Karakaya,2014:32). Dönemin en güzel tezyinatlı eserlerinden birisi olan ve Muhlis. b. Abdullah tarafından tezyinatı yapılan Mevlana Celalettin Rumi'nin Mesnevi'sidir (Tanındı, 2009: 247). Mesnevi eserinin tezyinatı da dâhil olmak üzere eserlerde renklerle birlikte altın yoğun kullanılmıştır. Bu dönemde Mushaf'ın cilt haline getirildiği belirtilmektedir.

XIII. yüzyılda diğer İslam beldelerinde ayetlerin yazımında parşömen kullanımı devam ederken; Selçukluların kâğıt yapımını bilmelerinden dolayı yazı malzemesi olarak kâğıdı da kullandıkları ifade edilmektedir. Kâğıda yazılıp cilt haline getirilen Mushaflarda kullanılan yazı stilinden dolayı, ayet sonlarında boşluk olmadığından durak motifleri genel olarak ayet üzerine yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca bu yüzyılda ayet üzerine yerleştirilen zer altın durak özelliği XIV. yüzyılda devam etmiştir (Metin, 1973: 62). XIII. yüzyıldan sonra ayet üzerine yerleştirilen ve büyük olarak tasarlanan hamse ve aşere durak motiflerine Mushaf gülü tabiri kullanıldığı ifade edilmektedir (Tanrıver Celasin, 2007: 101).

XIV. yüzyıl tezyinat sanatında Selçuklu tezyinat özelliklerinin devam ettiği ifade edilmektedir. Sanatçıların kullandığı ve XIII. yüzyılda etkin olan geometrik desen özelliklerinin bu yüzyılda da eserlerin tezyinatında kullanıldığı belirtilmektedir. Anadolu beylikler dönemi sanat alanında Selçukluların devamı niteliğinde olup, altın sıvama üzerine yapılan dairesel durak motiflerinin ayet üzerine yerleştirildiği görülmektedir. Selçuklu ve Anadolu beylikler döneminin devam ettiği zaman diliminde diğer taraftan İlhanlı ve Memlük sanatçılarının tezyinat sanatına katkıları olmuştur. İlhanlı ve Memlük döneminde büyük ebatta Mushaflar yazılmış ve tezyinatı yapılmıştır (Tanındı, 2010: 97). Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleriyle birlikte gelişerek devam eden tezyinat sanatında münhani, rumi ve geometrik desen tasarımlarına ilaveten farklı bitkisel tasarımlarda eklenmiştir (Algaç, 2000: 35).

XV. yüzyılda, kitap sanatları tezyinat gelişimi devam etmiş, bu dönemde kurulan devletlerin Türkmen asıllı olması (Akkoyunlu-Karakoyunlu) tezyinat sanatında Türkmen üslubunu etkin hale belirtilmiştir. Tebriz başta olmak üzere birkaç şehir sanat merkezi haline getirilerek sanat atölyeleri ifade edilmektedir. Ayrıca XV. yüzyılın ilk döneminde tezyinatı yapılan el yazması eserlerde Timur ve Memluk sanatı etkileri görülmektedir (Tuncel, 2002: 7).

XV. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi sarayında nakkaşhaneler kurulmuş ve geleneksel sanatlarda birçok sanatçının yetiştiği ifade edilmektedir. Dönem içinde saray nakkaşhanelerinin daha da gelişmesiyle Mushaf ve yazma eserler kaleme alındığı belirtilmektedir.

XV. yüzyıl Osmanlı sultanlarından II. Murat, kitap sanatlarının gelişmesine öncülük edenlerdendir. Yine XV. yüzyılda sanatta kullanılan tezyinat özellikleri XVI. yüzyılı da içine alarak devam etmiş, dönemin tezhip sanatındaki ince ve zarif detaylar renklerle birleşerek desen özelliklerini oluşturmuştur (Alkan, 2014: 22). Osmanlı geleneğinde de yer alan nakkaşhane bu yüzyılda Fatih dönemiyle birlikte İstanbul'a taşınmış ve kitap tezyinatı alanında sanatçıların yetişmesine katkı sağlamaya devam ettiği ifade edilmiştir. Baba Nakkaş bu dönemin tezyinat hocasıdır ve onun öncülüğünde dini ve edebi eserlerin tezyinatı yapılarak rumi ve bitkisel desenlerin hâkim olduğu dikdörtgen, oval gibi farklı desen formları geliştirilirmiştir (Ersoy, 1988: 23). Klasik dönemin başladığı zaman dilimi Fatih devri olduğu ifade edilmekte ve el yazması eserlerin yoğun yazıldığı belirtilmektedir. Mushaf ve dini kitap yazımının yanı sıra bilimsel kitapların da yazılarak tezyinatlarının

yapıldığı görülmektedir. Rumî, şemse, bordür gibi desen çizimleri yoğun kullanılmış: eser tezyinatında lacivert ve altın hâkim renk olarak ön plana çıkmıştır. Eser tezyinatında diğer renklerde kullanılmıştır (Taşkale, 1994: 6). Yüzyılın ikinci yarısında kitap tezyinatında, zarifliğin ve inceliğin ön planda olduğu desenler dikkat çekicidir ve göz alıcı renk seçeneklerin kullanıldığı Fatih ekolü oluşmuştur (Tuncel, 2002: 7).

II. Beyazıt dönemi Fatih ile XVI. yüzyıl arasında geçiş dönemi kabul edilmiş, kitap tezyinatında kalıplaşmış desenlerin zarifliği ve inceliği daha da belirgin hale gelmiş, desenlerin çeşitliliği artırılarak zenginleştirilmiştir (Öztürk Üçer, 1994: 11). Bu dönem aynı zamanda klasik Osmanlı desen tezyinatının önemli bir aşaması olduğu belirtilmektedir.

XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin ihtişamlı dönemi olduğu ifade edilerek yönetimde, edebiyatta, sanatta, eğitimde ve bilimde en parlak zamanlarını yaşadığı belirtilmektedir. Dönem içinde Osmanlı-Türk tezyinat sanatı alanında üst düzey eserler meydana getirildiği görülmektedir. Dönem, Klasik sanat ekolünün hâkim olduğu dönemdir (Derman, 2002a: 294). II. Beyazıt döneminde küçük motiflerle zarifliği ve inceliği ön plana çıkartan sanatçılar tezyinat işçiliğine farklı yenilikler katarak saray nakkaşhanesinde yetişmeye devam etmişlerdir. Eser tezyinatlarında renklerle birlikte altın yoğun kullanılmıştır. Sanatçılar tarafından bu dönemde bulut motifinin desenlerde kullanımına başlanmıştır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014: 46).

Tezyinat sanatı ekolü olan "Saz yolu" üslubu stilize edilmiş, üslup çiçeklerle birleştirilerek Osmanlı sanatının ihtişamını ve zarafetini yansıtmıştır (Taşkale, 1994: 12). Şahkulu dönemin tezyinat hocasıdır ve Yavuz Sultan Selim tarafından İstanbul'a getirilerek saray nakkaşhanesinin başına geçirilmiştir. Kanuni döneminde de nakkaşçılığa devam eden ve saz yolu üslubunun uygulayıcısı olan Şahkulu tasarladığı desen motiflerinde stilize ettiği çoklu yaprak tasarımlarıyla dikkat çekmiştir (Derman, 2002a: 294). Şahkulu'nun öğrencisi olan Kara Memi "Yarı üsluplaştırılmış çiçek motiflerine" farklı ağaç ve bahçe çiçeklerini stilize edip ekleyerek tezyinat sanatına ayrıcalık katmıştır. Dönemin etkili eserlerinden biri olan Muhibbi divanı bu tarz süslemelerle zenginleştirilmiştir (Öztürk Üçer, 1994: 20).

Kanuni döneminde kitap sanatlarının muhteşem dönemini yaşadığı ifade edilmektedir. Zaman içinde gelişerek zirveyi yakalayan tezyinat sanatı, klasik dönem tezyinat özelliklerine halkarî tekniğini de ekleyerek devam ettiği belirtilmektedir. Doğadan esinlenerek oluşturulan desen kompozisyonlarında büyük çiçek ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Desen işçiliğinde yoğun altın kullanımı vardır. Zemin renginde altınla birlikte

lacivert kullanımı dikkat çekmektedir. Yeri geldiğinde farklı renklerle de desen tezyinatına katkı sağlanmıştır (Özkeçeci ve Özkeçeci, 2014: 46).

XII. yüzyıl ile XVI. yüzyıl arasında yazılan Mushaf ve yazma eserlerde mücevher, pençhane, hatayi, helezoni, zer ve kırmızı noktaların yerleştirildiği durak motiflerinin çokça kullanıldığı görülmektedir.

4.2.1. XIII. Yüzyıl Durak Motifleri

Görsel 150: K.S. (İ.Ü. NESK. A.6756).(Cam, 2005: 80,87).

Görsel 150'de, zer durak motifine is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir. Üst tarafına çizgi çekilerek ayrıntı katılmıştır. K.S. (İ.Ü. NESK. A.6756) ve K.S. (TSMK. R.33) varaklarında aynı durak formu yer almaktadır. Farklı olarak K.S. (TSMK. R.33) varağında üç farklı durak formu görülmektedir. İlki dört noktalı durak formudur. İkincisi pençhane durak motifidir. Altın zemin üzerindeki durak motifinin ortasına ve kenarına noktalama yerleştirilmiştir. Üçüncüsü "d" durağıdır.

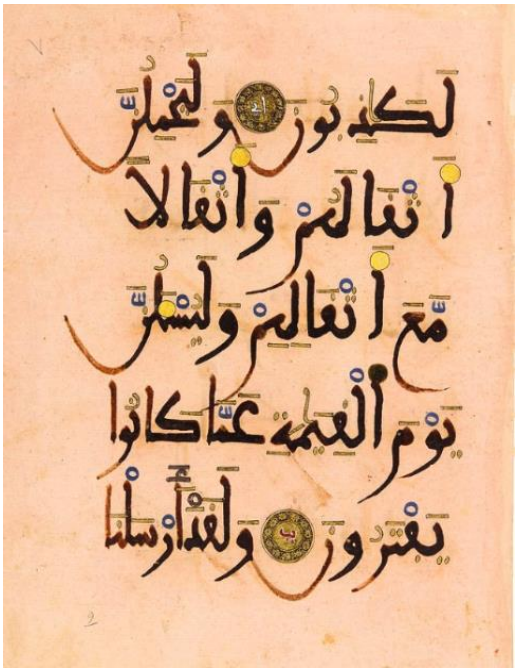
Görsel 151: Kuzey Afrika veya Endülüs'te Pembe Kâğıt Üzerine Mağrip Alfabesiyle Yazılmış Tezhipli Mushaf Yaprağı, MS XII. Yüzyılın Sonu/XIII. Yüzyılın Başı.(Sothebys, t.y.).

Görsel 151'de, XII. yüzyıl sonu XIII. yüzyıl başı olarak tarihlenen varak örneği pembe kâğıt üzerine Mağrib yazısı stilinde sepya mürekkeple yazılmıştır. Enbiya suresinin 49. ayetin başından 52. ayetin sonuna kadar yazı aralarına iki dairesel durak yerleştirilmiştir. Küçük dairesel durağın merkez dairesi altın olup kırmızı mürekkeple yazı yazılmış ve "nisf el-hizb"(bölümlere ayırma) olarak tanımlanmıştır (Diyanet İşleri Başkanlığı, t.yb.). Büyük olan dairesel durak içine sepya zemin üzerine zer mürekkeple yazı yazılmıştır. Orta dairesi sıvama altındır ve sepya mürekkeple dik çizgiler çekilerek böümlere ayrılmıştır. Dış dairesi küçük altın pençhane motiflerle süslenmiş ve sepya mürekkeple tahrir çekilmiştir. Çizim 104'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 104: Kuzey Afrika veya Endülüs'te Pembe Kâğıt Üzerine Mağrip Alfabesiyle Yazılmış Tezhipli Mushaf Yaprağı. Dairesel Büyük Durak Dijital Çizim.

Çizim 104'te, durak motifine blob brush aracıyla hamse yazısı yazılmıştır. L formundaki çizgiler line aracıyla simetriye dikkat edilerek yerleştirilmeye çalışılmıştır. Çiçeklerin sıralı dizilişinde ve daire çizimlerinin tamamında simetriye dikkat edilmiştir.

Görsel 152: Kuzey Afrika veya Endülüs'te Mağrib Alfabesiyle Yazılmış Varak.(Celestial İmages, 2019).

Görsel 152'de, XII. yüzyılın sonu XIII. yüzyılın başını içine alan zaman dilimi içinde Endülüs Mağrib alfabesiyle yazılan ve Celestial Images'e 6. 8.2019'da yüklenen varak örneğinde, dairesel iki durak motifi bulunmaktadır. Aynı durak örneğinin ilkinde altın ve sepya mürekkep kullanılmıştır. Beyaz mürekkeple yazı yazılan iç dairenin zemini altındır. Dış dairesinde kullanılan çerçeveye pençhane mini çiçekler yerleştirilmiştir. Altın ile dairesel iplik ve sepya mürekkeple tahrir geçilmiştir. İkinci durağın ortasına altın zemin üzerine kırmızı mürekkeple yazı yazılmıştır.

Görsel 153: Mağrib Yazısı, Kur'an Suresi 79:18-19.(The Schoyen Collection, t.y.).

Görsel 153'te, XIII. yüzyılın başında Mağrib alfabesinin kullanıldığı pembe kâğıdın " Valensiya'nın güneybatısındaki Jativa kasabasından geldiğine inanılıyor ve bu nedenle Arapça el-varak el-Şatibi olarak adlandırılıyor" (The Schoyen Collection, t.y.). Pembe kâğıt üzerine yazılan varak örneğinde iki farklı durak motifi görülmektedir. İlki dairesel durak olup iç dairesinde altın üzerine "uşr"(onda bir- aşar) yazısının bulunduğu ifade edilmektedir. Dış dairesine altı küçük pençhane motif yerleştirilmiştir. Motife sepya mürekkeple tahrir çekilmiştir. Arapça vakıf (vakf) kelimesi Mağrib dilinde "hubus" (beşte bir-durak) olarak adlandırıldığı için damla formunun merkez dairesindeki yazının "Hamse"olduğu tahmin

edilerek yazılmıştır. Aynı dairesel durak üzerine üçgen form çizilerek içerisine pençhane küçük çiçekler yerleştirilmiştir. Sepya mürekkeple tahrir çekilmiş, mavi mürekkeple dış süslemede dendan oluşturulmuştur (The Schoyen Collection, t.y.). Çizim 105'te, durak motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

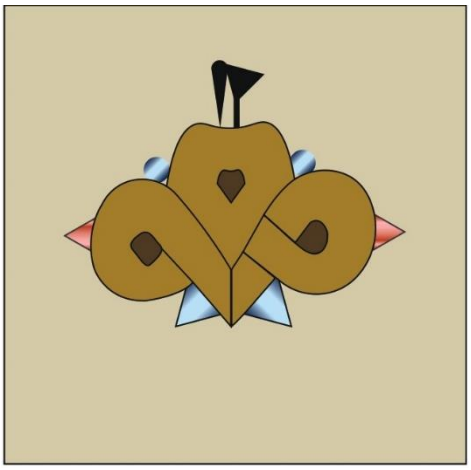
Çizim 105: Mağrib Yazısı, Mushaf Suresi 79:18-19.Dijital Çizim.

Çizim 105'te, durak motifindeki yedigen yıldız çiziminde star tool aracı kullanılmıştır. Yıldız sıralamasında simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. Daireler circle aracıyla çizilmiştir. Kale duvarı formundaki dış mavi çerçeve pen tool komutuyla çizilmiştir. Buğday başağı çizimi yorumlanarak eklenmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 154: Kufi tarzı 13. yüzyıl Kur'an-ı Kerim.(Akın ve Keş, 2017: 107).

Görsel 154'te, XIII. yüzyıl Kuzey Afrika Mağrib alfabesi kullanılarak sepya mürekkeple kûfi yazı formunda yazılan varak örneğinde, üç oval oluşturacak biçimde zencerek benzeri geometrik mücevher durak yerleştirilmiştir. Durak motifinin zemini altındır. Durak motifine mavi ve kırmızı renkle noktalar yerleştirilmiş ve sepya mürekkeple tahrir çekilmiştir. Şedde işaretinin kullanıldığı varak örneklerindendir. Bu tarz çizim üç nar veya üç örgü olarak da tanımlanmıştır (Yılmaz, 2013: 130). Çizim 106'da motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 106: Kufi tarzı XIII. Yüzyıl Kur'an-ı Kerim.

Çizim 106'da durak motifinin tamamı pen tool aracıyla çizilmiştir. Üçgen çizimlerinde star tool, daire çizimlerinde circle aracı kullanılmıştır. Durak motifi aslına uygun renklendirilmiştir.

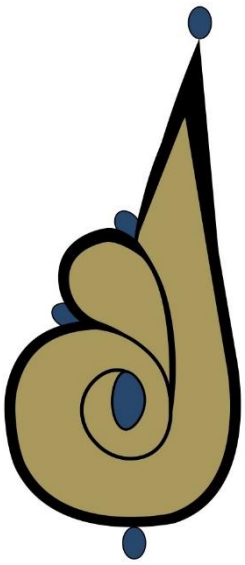
Görsel 155: İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî, a.g.e. s. 393.(Yılmaz, 2013: 139).

Görsel 155'te yer alan varak örneğinde üç farklı durak örneği vardır. Mücevher durak olarak yerleştirilen iki oval daire birbirinin içinden geçirilerek üçgen form oluşturulmuştur. Ayrıca varak sayfasında iki tane şeşhane durak ile salyangoz formunda durak motifi görülmektedir. Çizim 107 ve 108'de, motiflerinin dijital çizimleri yapılmıştır.

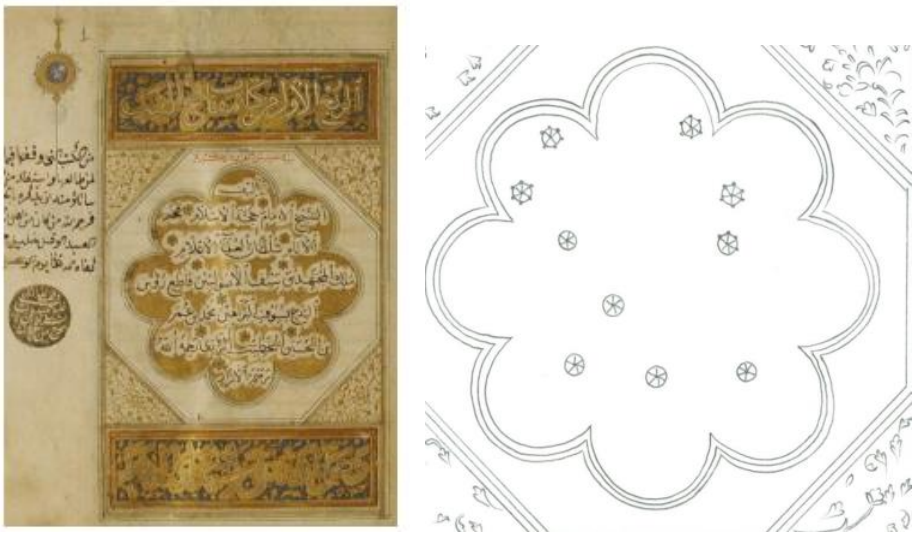
Çizim 107: İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî. Dijital Çizim.

Çizim 107’de pen tool ve curvature araçları kullanılarak line aracıyla çizilmiştir. Durak motifi siyah beyaz olarak renklendirilmiştir. Bazı Mushaf sayfalarında altın renginin de kullanıldığı görülmektedir.

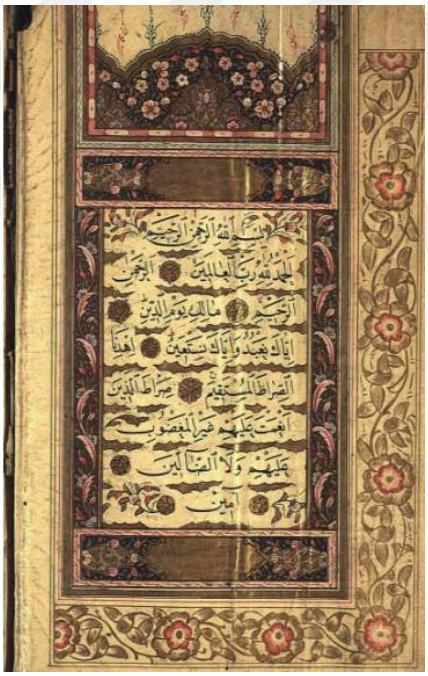
Çizim 108: İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 108’de, salyongoz formundaki durak motifinin tamamı pen tool ile çizilmiştir. Durak motifine renklendirme ile yorum eklenmiştir. Motifte bulunan küçük daireler mavi renkle renklendirilmiştir.

Görsel 156: Mefâtîhu‟l-Gayb Görseli ve Çizimi.(Ceran, 2019: 68,135).

Mushaflarla birlikte gelişen el yazması eserlerin cümle sonlarında farklı durak motifleri bulunmaktadır Bunlardan birisi olan Selçuklu dönemi eseri Mefatihu'l- Ğayb Fahreddin er-Râzî'nin tarafından yazılmıştır. Eser tefsir kitabı olarak bilinmektedir. Görsel 156'da, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 3931 (1205 M) demirbaş numarasıyla kayıtlı olan ve nesih yazıyla yazılan eserde, daire formunda şemse deseni yer almaktadır. Şemse zeminine beyne's sütur uygulaması yapılmıştır. Beyne's sütur, ayet satırlarının etrafına dendan çizimleri yapılarak kalan boşluklara sıvama altın uygulaması olarak ifade edilmektedir. Sıvama altın üzerine iğne perdahı, motif işleme, mühreleme gibi teknikler uygulanır (Ceran, 2019: 47). Eserde ayet sonlarında altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi görülmektedir. Varaktaki diğer durak motifi ise cümle sonlarında bulunan pençhane durak motifidir (Demircan Aksoy, 2010: 61).

Görsel 157: Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kur'an-ı Kerim.(Altunbaş Gümbür, 2014: 465).

Görsel 157'de, Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi, 00019 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1236 M) altın zemin üzerinde farklı pençhane ve mücevher durak motifleri bulunmaktadır. Son satırda yer alan pençhane ve mücevher durak çizimlerine saplarla goncalar yerleştirilmiş ve motifler yapraklarla süslenmiştir.

Görsel 158: El-Letaifü'l-Alaaiye Fi'l-Fedaili's-Seniye (SK Aşir Efendi 316).(Demircan Aksoy, 2010: 66).

Görsel 158'de, El-Letaifü'l-Alaaiye Fi'lFedaili's-Seniye Ahmet bin Mehdi bin Abdüsselam El-Osmanî Ez-Zencani tarafından kaleme alınmış siyasetname (1228 M) özelliği taşıyan eserdir. Nesih yazı ile kaleme alınan eserde cümle sonlarına dairesel kırmızı noktalar yerleştirilmiş ve durak formu olarak kullanılmıştır (Demircan Aksoy, 2010: 64).

Görsel 159: Kur'an-ı Kerim, Muhtelif Gül ve Sure Başı Tezhibi Örnekleri (KMM İhtisas Kütüphanesi 3407).(Demircan Aksoy, 2010: 67).

Görsel 159'da, Konya Mevlana Müzesi'nde 3407 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve Kutluğ bin Gıyaseddin tarafından, (1236 M) yazılan Mushaf'ta altın zemin üzerinde pençhane durak motifi mevcuttur. Birçok Mushaf'ta pençhane motifin durak olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır. Nesih yazıyla yazılan Mushaf'ta hareke bulunmaktadır.

Görsel 160: Gırnat Nasırıler Dönemine Ait 359-360 Env. Nr. Ceylan Derisi Üzerine Yazılan Mushaf.(Antikalar, t.y.).

Görsel 160'ta, Gırnata'da (1232) Nasiriler dönemine ait 359-360 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve sepya mürekkeple ceylan derisi üzerine mağribi hat ile yazılan Mushaf'tır. Örnek sayfada, ayet sonlarına büyük dairesel, geometrik çizimlerin olduğu mücevher durak yerleştirilmiştir. Durak zemini altın ile sıvanmış, merkezinde ve dış daire çerçevesinde turkuaz renk kullanılmıştır. Ayetlerin üzerinde bulunan harekelerde sepya mürekkep kullanılmış, mavi mürekkeple de şedde ve cezm işaretleri yerleştirilmiştir. Ayrıca sure başında zer mürekkeple yazılan yazı görülmektedir.

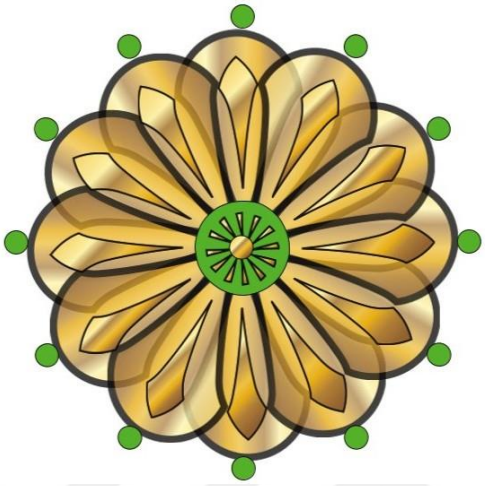
Görsel 161: İstanbul, Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi, E.H. 76, vr. 1b-2a Durak.(Tığlı, 2016: 650).

Görsel 161'de, İstanbul Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi, E.H.76, 1b-2a envanter numarasıyla kayıtlı bulunan varak Yâkût b. Abdullah tarafından yazılmıştır. Varakta altın zemin üzerinde şeşhane durak mevcuttur. The British Library Müzesinde yer alan İspanya Granada Mushaf'ı XIII. yüzyıl Mushaflarındandır ve Mushaf'ta altın zemin üzerine benzer formda şeşhane durak mevcuttur (Güleç, 2011: 47).

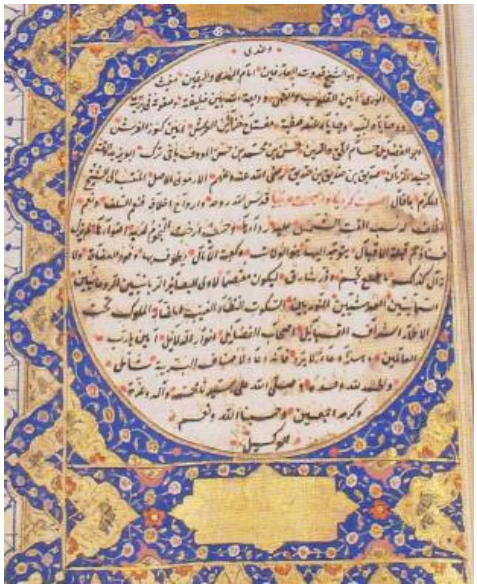
Görsel 162: Tahran, İran Bâstân Müzesi, 4277, vr. 248a 9. Bağdat.(Tığlı, 2016: 653).

Görsel 162’de, Yâkut el-Musta‘simî tarafından nesih yazı ile yazılan Mushaf, (1286 M) İran Bâstân Müzesi’nde, 4277 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Örnek alınan 248a varağında altın zemin üzerinde çarkıfelek formunda pençhane motif bulunmaktadır. Form itibariyle durak motifi dönen Mevlevilere benzetilmiştir. Çizim 109’da, motifinin dijital yorum çizimi yapılmıştır.

Çizim 109: Tahran, İran Bâstân Müzesi, 4277, vr. 248a 9. Bağdat. Dijital Yorum Çizimi.

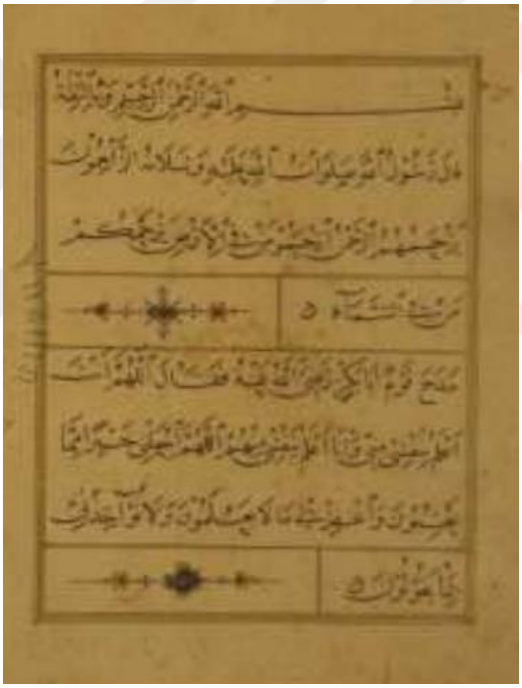
Çizim 109’da, durak motifinden hareketle tamamen dijital yorum yapılarak çizilmiştir. Motifte elips tool, transform ve shape builder çizim araçları kullanılmıştır. Opacity (saydamlık) ile parlaklığı kırmak için oynamalar yapılmıştır.

Görsel 163: 313 Envanter No’lu Mesnevi’nin 1. Cilt Serlevha Tezhibi.(Emlak, 2013: 102).

Görsel 163'te, 313 envanter numaralı Mesnevi'nin serlevha sayfası (1273 M) incelendiğinde daire içine yazılan yazıların sonuna kırmızı noktalar durak formu olarak yerleştirilmiştir. Sayfa kenar tezyinatında klasik tezhip özellikleri görülmektedir. Kenar tezyinatına göre durak motifi sadedir. Yakut Mushaf'ı arasında yer alan Mevlânâ 16 serlevha sayfasında (1291 M) dairesel zer durak formu kullanılmıştır. Durak etrafına kırmızı mürekkeple tahrir çekilmiştir (Hancı, 2020: 61). TİEM 328 Serlevha ve ketebe sayfasında (1218 M) benzer formda zer durak kullanılmıştır (Hancı, 2020: 91).

Hatice Sevde Hancı'nın "Türkiye Müzelerinde Bulunan Yâkut-ül Musta'sımî'ye Ait Mushafların Hat Sanatı Bakımından İncelenmesi" araştırmasında Mushaflardaki durak çalışmalarına yer vermiştir. Durak motiflerinin zemini altın sıvama olup pençhane, şeşhane, damla, oval, yaprak tarzı durak formları ayet sonlarında kullanılmıştır.

Görsel 164: Esrar-ul Hukemâ Süleymaniye Kütüphanesi Fazıl Ahmed 1205.(Hancı, 2020: 53).

Görsel 164'te, Yâkût El-Musta"sımî"nin Esrar-ul Hukemâ eseri Süleymaniye Kütüphanesi Fazıl Ahmed 1205 (1290 M) envanter numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır. Eser tasavvuf ve nasihat konularını içermektedir. Eserin cümle sonlarına basit oval formda altın durak yerleştirilmiştir. Aynı durak özelliği Yakut hattıyla yazılan Ahbar ve Eşar Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3765 (1264 M) el yazması eserde de mevcuttur. Oval armudi formuna benzeyen motif siyah mürekkeple oluşturulmuştur (Hancı, 2020: 54).

Görsel 165: Mevlânâ 15 Ketebe Sayfası.(Hancı, 2020: 56).

Görsel 165'te, Konya Mevlana Müzesi Mushafları arasında yer alan Mevlânâ 15 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan serlevha sayfasında iki farklı durak formu görülmektedir. Altın zemin üzerinde pençhane durak motifi ile yaprak formunda kat kat çizilen damla durak motifi bulunmaktadır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 5 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf XIII-XIV yüzyıllarda Yâkut el- Musta'sımî, Argun Kâmil, Abdullah Sarafî, Yahyâ es-Sufî tarafından yazılmıştır (Tanrıver Celasin, 2007: 263). Nesih yazı ile yazılan Mushaf'ta altın zemin üzerinde aynı formda pençhane durak motifi bulunmaktadır. Durak etrafına is mürekkebiyle tahriri çekilmiştir. Ayetlerin sonunda boşluk olmadığı için duraklar yazı üzerine yerleştirilmiştir (Tanrıver Celasin, 2007: 266).

Benzer formda TİEM 507 ve TİEM 505 Mushaflarının ketebe sayfalarında altın zemin üzerinde pençhane durak motifi ile damla formunda yaprak çizimleriyle oluşturulmuş durak motifi bulunmaktadır (Hancı, 2020: 99). Topkapı Sarayı Koğuşlar 1 envanter numaralı Mushaf'ın ketebe sayfasındaki pençhane durak motifinde lacivert renk kullanılmıştır (Hancı, 2020: 139).

Görsel 166: İstanbul Üniversitesi A6734 Envanter No"lu Mushaf Ketebesi.(Hancı, 2020: 84).

Görsel 166'da, İstanbul Üniversitesi A6734 envanter numaralı Mushaf'ın ketebe sayfasında altın zemin üzerinde helezoni durak kullanılmıştır. Durak motifinin büyüklüğüne göre dış daireye dört veya beş lacivert nokta yerleştirilmiştir.

Görsel 167: TİEM 525 Ketebe Sayfasında.(Hancı, 2020: 104).

Görsel 167'de, TİEM 525 ketebe sayfası (1294-1286 M) süre başı süslemesinde kullanılan renkler durak motifinde kullanımıştır. İç dairesi altın dış çerçevesi lacivert olan güneşe benzetilen durak motifi görülmektedir.

Görsel 168: Süleymaniye Kütüphanesi Nurosmaniye 22 Envanter No"lu Eserin Zahriye Sayfası Görseller. (Hancı, 2020: 116).

Görsel 168'de, Süleymaniye Kütüphanesi Nurosmaniye 22 envanter numaralı Mushaf'ın zahrîye sayfasında (1272 M) üç farklı durak çalışması görülmektedir. İlki altın zemin üzerinde şeşberk durak motifidir. İkincisi altın zemin üzerinde damla formundaki duraktır. Üçüncüsü ketebe sayfasının sonunda bulunan ve üçgene benzer siyah oval formu andıran durak motifidir. Durak motifinin ortasına siyah nokta yerleştirilmiştir. Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi 61 envanter numaralı Mushaf'ın ketebe sayfasında ve Süleymaniye Kütüphanesi Muğlalı Hoca Mustafa Efendi 1 envanter numaralı Mushaf'ın ketebe sayfasında altın zemin üzerinde siyah mürekkeple tahriri çekilen şeşberk durak motifi yer almaktadır (Hancı, 2020: 112,119,120).

Görsel 169: Topkapı Sarayı Revan 57 Envanter No"lu Eserin Ketebe Sayfası.(Hancı, 2020: 144).

Görsel 169'da, Topkapı Sarayı Revan 57 envanter numaralı eserin ketebe sayfasında şeşhane durak yer almaktadır. Farklı olarak bazı durakların iç kısmına küçük daire yerleştirilmiştir. Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi 80 envanter numaralı Mushaf'ın ketebe sayfasında benzer durak motifleri görülmektedir (Hancı, 2020: 128).

Görsel 170: En'am-Muhakkak ve Nesih yazılar, TSMK Y.879, 36b, 37a.(Kırkan, 2022: 117).

Görsel 170'te, ayetlerin sure başında ve sonunda bulunan koltuk deseni içinde elmas formuna benzer motifler görülmektedir. Motif surenin başı ve sonunu göstermek amaçlı kullanıldığı için bir nevi durak gibi düşünebilir. Altın zemin üzerine çizimi yapılan motif merkez noktasından dörde bölünmüştür.

Görsel 171: Soldaki sayfa Ketebe sayfası-Nesih yazı, TSMK H.373, 75b, 76a.(Kırkan, 2022: 120).

Görsel 171'de, Takvimü's-Siyaseti'l-Mülukiye ve'l-Ahlâk el- ihtiyariyye min, Kelâmı Eflatun (Melik-i Takvimi ve Eflatunun Sözlerinden Seçmeler), (Kırkan, 2022: 129) eserinin nesih yazı ile yazılan sayfalarında kullanılan damla ve pençhane durak motifleri farklı bir formda kullanılmıştır.

Görsel 172: El-Esmâü'l-Husnâ- Muhakkaku'l- hafî Yazı, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 2775, 39b, 40a. (Kırkan, 2022: 152).

Görsel 172’de, El-Esmâü'l-Husnâ eserinde dua cümleleri bulunmaktadır. Eserin ikinci sayfasında büyük, gösterişli pençhane durak motifi görülmektedir. Lacivert ve altının kullanıldığı durak motifi kaneviçe motiflerine benzetilmiştir.

Görsel 173: El-Makâmetü’d-Dürriyye, Reyhanî Yazı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2848, 105b, 106a. (Kırkan, 2022: 153).

Görsel 173’te, El-Makâmetü’d-Dürriyye eseri savaş konulu bir hikâyedir. Eserin cümle sonlarında damla formunda durak motifleri bulunmaktadır. Altın zemin üzerine damla formunda tasarlanan motifin iç kısmında münhani benzeri çizimler görülmektedir. Damla motifinin dış kenarına mavi renkle dendanlı çizimler yapılmıştır. Çizim 110’da motifin dijital yorum çizimi yapılmıştır.

Çizim 110: El-Makâmetü'd-Dürriyye Reyhanî Yazı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2848, 105b, 106a, (Kırkan, 2022: 153). Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 110'da, durak motifinde görülen bozulmalar brush definition (fırçalama) aracıyla çizilmeye çalışılarak dijital yorum yapılmış, direct selection tool aracıyla esnek geçişler yapılmıştır. Grandient ve direct selection tool araçlarıyla renk geçişleri oluşturulmuştur. Ayrıca pen tool ve line çizim araçları da kullanılmıştır.

Görsel 174: Mushaf-ı Şerif- Reyhanî Yazı, TİEM 525, 409b, 410a.(Kırkan, 2022: 164).

Görsel 174’te, bulunan Mushaf-ı Şerif te yıldız formunda durak motifleri görülmektedir. Durak motifinde kırmızı, lacivert ve altın renkleri kullanılmıştır.

Görsel 175: K.S. (TSMK. B.5).(Cam, 2005: 78).

Görsel 175’te, K.S. (TSMK. B.5) kufi yazı stilinin üstüne büyük dairesel motif yerleştirilmiştir. Dairesel durak motifinin iç tezyinatında kırmızı, mavi ve altın rengi kullanılmıştır. Motifin orta mavi dairesinde yazı vardır. Dış daire zemini altın sıvamadır. Kenarlarına kırmızı ve mavi noktalar yerleştirilerek tezyinatı yapılmıştır. Aynı durak motifi K.S. (TSMK. Y.751) ve K.S. (TSMK. E.H.12) varaklarında da mevcuttur. Her ikisinde de altın zemin üzerine dairesel büyük durak formları yerleştirilmiştir. Kenarlarında mavi noktalar bulunmaktadır. K.S. TSMK. E.H.12 eserindeki durak motifinin iç zemini kırmızı olup dış zeminde altın kullanılmıştır. Durak motifi etrafına kırmızı noktalar yerleştirilmiştir. Motifin orta kısımlarında yazı bulunmaktadır. TSMK. E.H.417’ de, altın zemin üzerinde benzer durak motifi mevcuttur (Cam, 2005: 84,85,86).

Görsel 176: 51 Nolu Mesnevî'nin 1. Cildinin 6. Sayfasındaki Önsöz Tezhibi Görseller. (Tuna, 2015: 41).

Görsel 176'da, Konya Mevlânâ Dergâhı İhtisas Kütüphanesi'nde buluna Mesnevi'nin (1278 M) önsöz sayfasında canlı renklerin kullanıldığı görülmektedir. Selçuklu tezyinat üslubu özelikleri taşıyan Mesnevi'nin önsözünde cümle sonuna zermürekkeple damla durak motifi yerleştirilmiştir.

Görsel 177: K.M.M.48 No'lu Kur'an-ı Kerim, Felak ve Nas Sureleri.(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 50,51).

Görsel 177'de, K.M.M 48 numaralı Mushafta, felak nas surelerinin bulunduğu sayfada, altın zemin üzerinde rumi formuna benzeyen durak motifi iki yaprağın sırt sırta çiziminden oluşturulmuş gibi görünmektedir. Durak motifi, çizim uçlarından birleştirilip dairesel form oluşturulmuştur.

Görsel 178: K.M.M.16 No'lu Mushaf.(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 57).

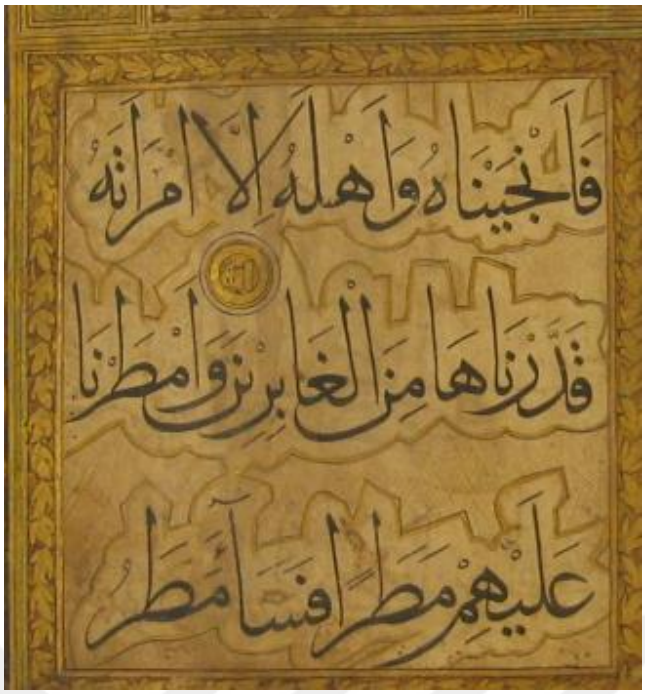
Görsel 179: Serlevha TİEM, 507, s. 3b-4a (M. Lingsden).(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 58).

Görsel 178’de, K.M.M.16 envanter numaralı Mushaf serlevha sayfası, dönemin tezyinat özellikleri taşımaktadır. Ayet sonlarında zer durak motifi görülmektedir. Zer durak kenarına kırmızı mürekkeple tahrir çekilmiştir. Benzer sayfa tezyinat özellikleri görsel 179’da, TİEM, 507 numaralı Mushaf’ta mevcuttur. Çarkıfelek formunda pençhane durak motifi bulunmaktadır.

Görsel 180: BA01943 Nolu Eserin Sûre Başı Tezhibi.(Bolat, 2019: 52).

Görsel 180’de, Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi’nde BA01943 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf, tezyinat yönünden incelendiğinde Anadolu Selçuklu dönem özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Durak motifleri altın ve mavi zemin üzerinde mücevher ve şeşberk duraklardır. Son satırdaki durak motifinin üst kısmına yerleştirilen motif damla formunu oluşturmuştur (Bolat, 2019: 66).

Görsel 181: BA1917 Nolu Eserin Sûre Başı 1 Tezhibi.(Bolat, 2019: 70).

Görsel 181'de, Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'nde BA1917 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan El- Ecza Min'el Kur'an eserinin tezyinatı incelendiğinde, Anadolu Selçuklu dönem tezyinat özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Mushaf'ta altın zemin üzerinde dairesel durak motifi bulunmaktadır. Durak merkezinde bulunan yazı ya da motif net anlaşılamamaktadır. Benzer tezyinat özellikleri Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'nde BA2004 envanter numaralı El-Ecza Mine'l-Kur'an eserinde de görülmektedir. Durak motifi altın zemin üzerinde iç içe madalyon formundaki motiftir. Ortada yer alan motif ya da yazı net anlaşılmamaktadır (Bolat, 2019: 80).

Görsel 182: Kur'an-ı Kerim, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., nr,2265.(Baysal, 2010:384).

Görsel 182'de yer alan Kur'an-ı Kerim, Konya Bölge Yazma Eserler ktp.2265 numaralı varakta dairesel motif özelliğini taşıyan durak bulunmaktadır. Dairesel durak motifinin iç zemini altın olup Selçuklu geometrik motiflerinde kullanılan geçmeli çizim yer almaktadır. Motif kenarına mavi, kırmızı ve siyah noktalar yerleştirilerek mavi mürekkeple tahrir çekilmiştir.

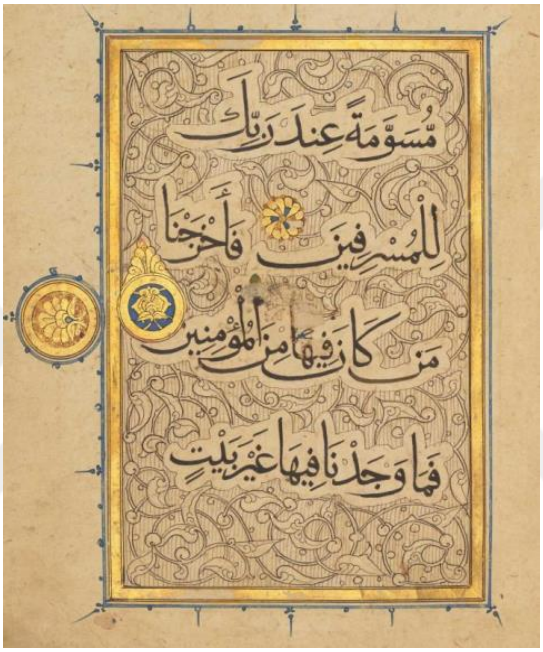

Görsel 183: Kur'an El Yazması XIII. yy Sonu VIX. yy Başı.(Discover Islamic Art, 2024).

Görsel 183'te, Chester Beatty Kütüphanesi'nde 1424 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve Mağrib yazısıyla yazılan el yazması Mushaf XIII. yüzyıl sonu VIX. yüzyıl başı

olarak tarihlenmiştir. Varak örneğinde iki farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki dairesel duraktır ve orta zemini mavidir. Üzerinde yazı bulunmaktadır. Dış dairesi altındır. Diğeri damla formundaki durak motifidir. Damla formundaki durak iç motifinde rumiler görülmektedir.

4.2.2. XIV. Yüzyıl Durak Motifleri

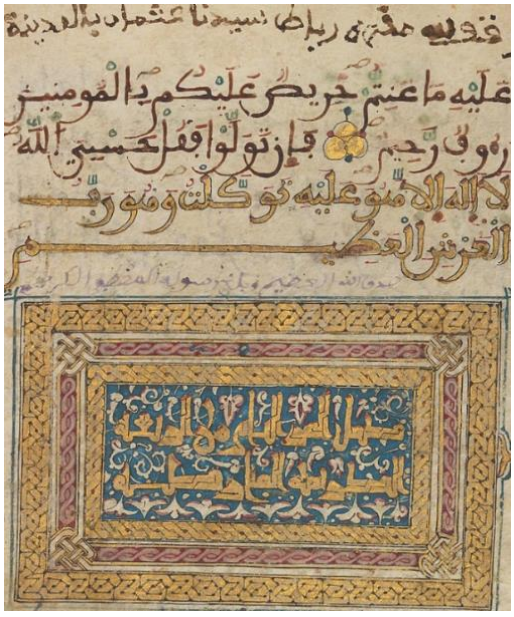
Görsel 184: 27. Cüz-i Şerif, (Hattat Ahmet al-Mutatabbib) Chester Beatty Is.1476, 009.(Kırkan, 2022: 229).

Görsel 184'te, XIV. yüzyıla ait olan 27. cüz-i şerif sayfasında iki farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki altın zemin üzerinde çarkıfelek formundaki pençhane durak motifidir. Durak merkezinde mavi renkli üç kanatlı çarkıfelek görülmektedir. Motife turuncu renkle tahrir çekilerek noktalar yerleştirilmiştir. İkinci durak motifinde bulunan dairesel madalyonun üst kısmına münhani benzeri çizimler yerleştirilerek damla formu oluşturulmuştur. Dairenin merkezi mavi zemin olup üzerine altın ile münhani çizimler eklenmiştir. Çizim 111'de motifin dijital yorum çizimi yapılmıştır.

Çizim 111: 27. Cüz-i Şerif, (Hattat Ahmet al-Mutatabbib) Chester Beatty Is.1476, 009. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 111'de, daire üzerine yerleştirilen münhani benzeri motif pen tool aracıyla çizilmiştir. Motifte blob brush, star tool, elips tool, direct selection tool araçları çizim sırasında kullanılmıştır. Motif gradient aracıyla renklendirilmiştir. Durak merkezindeki motifte bozulmalar nedeniyle yapay zekâyla taranarak dijital yorum çizimleri eklenmiştir.

Görsel 185: 1300'lü Yıllardan Kalma Fas Mushaf'ı.(The Met, 2004).

Görsel 185'te yer alan 1300'lü yıllardan kalma Fas Mushaf'ında üç nar formunda yerleştirilen durak motifi bulunmaktadır. Durak motifinin zemini altın sıvamadır ve iki kırmızı iki mavi noktayla süslenmiştir. Sayfa sonunda yer alan lacivert zemin üzerine zer mürekkeple yazılan yazı etrafına rumiler yerleştirilmiştir. Dış çerçeve tezyinatında üç farklı zencerek çizimi görülmektedir.

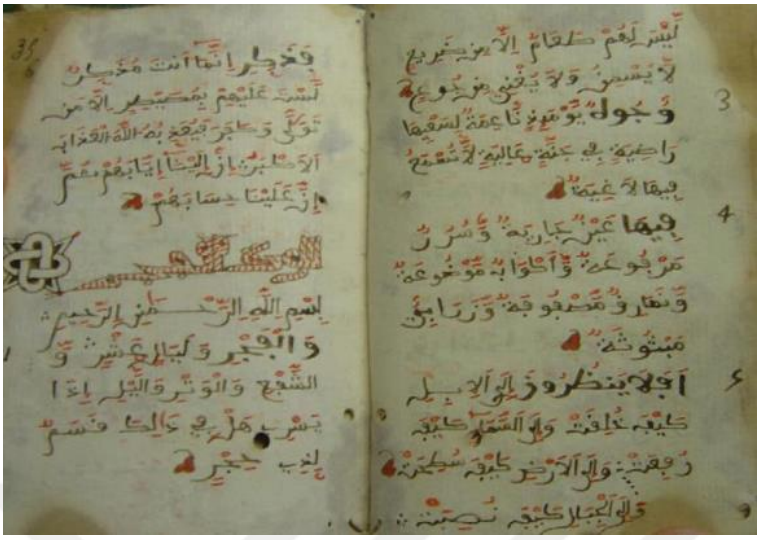

Görsel 186: 1320 tarihli Memlük Kur'an-ı Kerim'i (D. James'den).(Yıldırım ve Özdemir, 2021: 54).

Görsel 186'da, 1320 tarihli Memlüklü Mushaf'ı, dönemin tezyinat özellikleri taşımaktadır. Serlevha, zarif tezyinat özellikleriyle dikkat çekmektedir. Serlevha sayfası tezyinatında lacivert ve altın renginin hâkim olduğu görülmektedir. Varak sayfasında bulunan ayet sonlarına altın zemin üzerine pençhane durak motifi yerleştirilmiştir.

Benzer pençhane durak örneği, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde 9424 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta bulunmaktadır. Durak motifi mavi noktalarla süslenerek, siyah tahrir çekilmiştir (Demirci Aksoy, 2010: 93,98). Aynı pençhane durak motifi İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde Halet Efendi 171 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan mesnevide de bulunmaktadır. Varakta pençhane durak motifi, sayfa bölüm geçişlerinde ayraç gibi kullanılmıştır. Durak motifi son sayfada, dairesel formun dörtkenar köşesine tezyinat unsuru olarak yerleştirilmiştir. Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde 703

numaralı varak 2a’ da aynı pençhane durak motifi bulunmaktadır (Tanrıver Celasin, 2007: 138).

Görsel 187: Aix-en-Provence, Bibliothèque Méjanes, Aix 1367, ff. 34v–35r.(Yücel, 2021: 391).

Görsel 187’de, Aix-en-Provence, Bibliothèque Méjanes, Aix 1367, ff. 34v–35r. envanter numarasıyla kayıtlı bulunan İspanyol Marisko (Castilla, 2020: 35) Mushaf’ında farklı bir durak formu oluşturulmuştur. Ayetler beşerli mısra formunda yazılmış ve hareke bulunmaktadır. Ayet sonlarına kırmızı armudi biçiminde üç nokta durak formu yerleştirilmiştir. Ayrıca Emevi dönemi Mushaflarında durak olarak kullanılan “Hun Gülü” desenine benzer bir çizim varakta geçmeli motif ile birleştirilerek sayfa kenarında yer almaktadır.

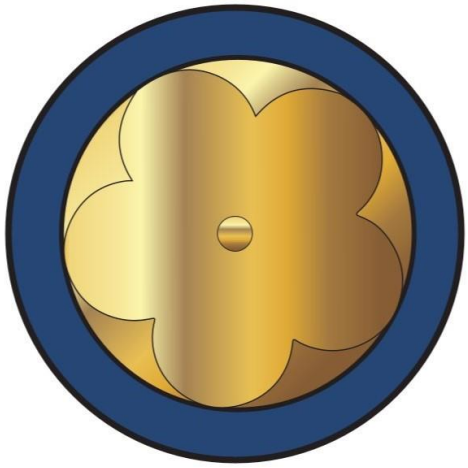
Görsel 188: TYEK, Bursa İnebey YEK, Türk ve İslam Eserleri, 206.(Yücel, 2021: 393).

Görsel 188'de, Türkiye Yazma Eserler Kütüphanesi, Bursa İnebey YEK, Türk ve İslam Eserleri bölümünde, 206. envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ı Yıldırım Beyazıt tarafından ölümünden sonra kendisi için okunması amacıyla vakfettiği belirtilmektedir (Yücel, 2021: 392).Varak sayfalarında altın ve kırmızı rengin hâkim olduğu pençhane durak formu bulunmaktadır.

Görsel 189: TSMK, EH, 151, v. 3a.(Tanrıver Celasin, 2007: 147).

Görsel 189'da yer alan TSMK, Emanet Hazinesinde, 151 envanter numaralı serlevha varağı 3a'da pençhane ve müzehhep iki durak motifi bulunmaktadır. Serlevha sayfasında iç içe dairesel formda yerleştiren müzehhep durağın ortasına altın zemin üzerinde pençhane durak motifi yerleştirilmiştir. Etrafına lacivert ve altın rengi dairesel iplik ile is mürekkebiyle tahrir geçilmiştir. Diğer sayfalarda pençhane durak motifi yer almaktadır (Tanrıver Celasin, 2007: 145). Aynı pençhane durak özelliği TİEM, 73 numaralı varak 148a (1333 M) bulunmaktadır. Altın zemin üzerinde yedi dilime bölünmüş ve is mürekkebiyle tahrirlenmiştir. Dilimler üzerine koyu pembe ile noktalar konulmuştur. Âyetler arasında boşluk yoktur. Durak motifleri ayet üzerine yerleştirilmiştir (Tanrıver Celasin, 2007: 158). Amasya Bâyezid İl Halk Kütüphanesi' de 1999 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan varak 1b' de (1374 M) aynı pençhane durak motifinin sekiz dilimlisi yer almaktadır ve kenarlarında mavi noktalar yerleştirilmiştir (Tanrıver Celasin, 2007: 165). Çizim 112'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

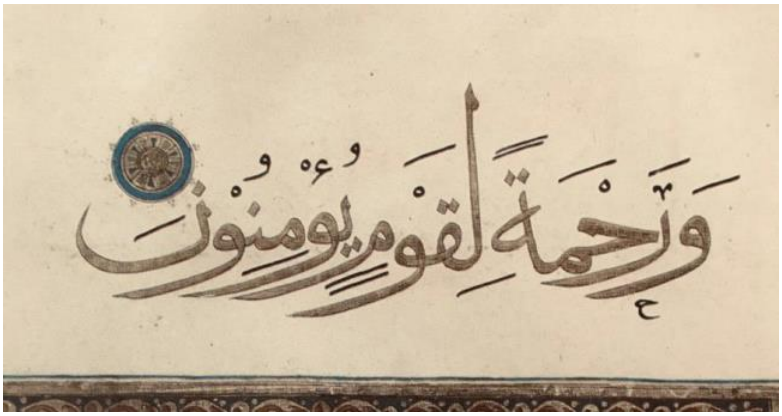
Çizim 112: TSMK, EH, 151, v. 3a.Dijital Çizim.

Çizim 112'deki motif çiziminde pen tool aracıyla pençhane çizimi yapılmıştır. Cricle ve elips tool çizim araçları ile simetriye dikkat edilerek motif çizimi yapılmaya çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 190: İlhanlı Dönemi Ahzâb Sûresi, 30. Âyet, Hattatın İmzası (ketebe) İstanbul (TİEM no. 539) 706/1306- Musul.(Emin, 2019: 21).

Görsel 190'da, Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 539 envantr numarasıyla kayıtlı bulunan ve İlhanlı dönemine ait Muhakkak hat yazısıyla yazılan Mushaf bulunmaktadır. Mushaf'ta altın, kırmızı ve mavi renklerin hâkim olduğu durak motifi dairesel formda olup güneş formuna benzetilmiştir. İç dairesinde altın zemin üzerinde çizilen dairenin kenarlarına mavi ve kırmızı kısa çizgiler çekilmiştir. Dış dairesine mavi iplik çekilerek aynı renklerde kısa çizgiler yerleştirilmiştir. İs mürekkebiyle tahrir çekilerek belirgin hale getirilmiştir.

Görsel 191: Ali b. Muhammed b. Zeyd el-Hüseynî'nin Muhakkak Yazısından Detay. (TİEM no. 539). (Emin, 2019: 49).

Görsel 191'de, XIV. yüzyıl yazı ve tezyinat özelliklerini taşıyan Mushaf (1306 M) Ali b. Muhammed b. Zeyd el-Hüseynî tarafından muhakkak hat ile yazılmıştır. Mushaf'ta kullanılan durak motifinde altın, sepya ve koyu mavi renk hâkimdir. İç dairedeki motif mozaik gibi görünmektedir ve savaş kalkanı formuna benzetilmiştir. Motifin dış dairesine üç noktatadan oluşan üçgenler yerleştirilmiştir. Çizim 113'te motifin dijital çizim yapılmıştır.

Çizim 113: Ali b. Muhammed b. Zeyd el-Hüseynî"nin Muhakkak Yazısından Detay**.** Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 113'te, durak motifinde bulunan üçgenler star tool aracıyla dijital yorum katılarak çizilmiştir. Motifte elips tool ile sıralı dönen çizimlerde transform aracı kullanılmıştır. Motifteki sıralı çizimler yapılırken simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 192: BTİEM, 206 Env. Numaraları Eserin İkinci Sayfasındaki Serlevha.(Şahin, 2011: 59,67).

Görsel 192'de, Bursa Türk-İslam Eserleri Müzesi Doğu Yan Eyvan Oda V'te, 206 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve muhakkak hattı ile yazılan Memlük Mushaf'ı görülmektedir. Mushaf'ın ikinci sayfasındaki serlevha bölümünde iç içe dairelerden oluşan madalyon formunda durak motifi görülmektedir. Dairenin merkezine zer altınla yazı yazılmış etrafına zer mürekkeple daireler çizilerek is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir. Dış lacivert daireye kısa lacivert tığ formunda çizgiler yerleştirilmiştir. Boşluk bırakılarak zer mürekkeple bir daire daha eklenmiş durak motifi tamamlanmıştır.

Görsel 193: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V 206 Env. No Mushaf. (Şahin, 2011: 65).

Görsel 193'te, XVI. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen Bursa Türk-İslam Eserleri Müzesi Doğu Yan Eyvan, Oda V' te 206 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf sayfasında, ayet sonlarına dairesel durak motifi yerleştirilmiştir. Kırmızı zemin üzerine kûfi yazının yazıldığı dairesel durak motifinin etrafına is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir. En dış daireye kuzulu lacivert daire çizilerek küçük tığlar yerleştirilmiştir (Şahin, 2011: 67).

Görsel 194: Musha / y. 244b "Enfâl Suresi" Başlık Tezhibi ve Güller, (KMM 12-1).(Demircan Aksoy, 2010: 109).

Görsel 194'te, Konya Mevlan Müzesi'nde 12-1 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın (1314 M) sayfalarında altın zemin üzerine şeşhane ve pençhane durak motifi görülmektedir. Örnek görselde yer alan durak motifi pençhane formunda tasarlanmış, motife kırmızı ve mavi renk noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 195: Mushaf y.505b Gül Örnekleri, (BTİEM 208).(Demircan Aksoy, 2010: 133).

Görsel 195'te, Mushaf'ın (1323 M) varak örneğinde yazı üzerine orta büyüklükte dairesel durak örnekleri yerleştirilmiştir. İç içe daireden oluşan durak motifinin zemini altındır. Motife is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir. Motifin dış dairesine mavi noktalar yerleştirilmiştir. Sağ tarafta bulunan hizip gülü duraklarla uyumlu formda tasarlanmıştır.

Görsel 196: Kur'an-ı Kerim / 148b-149a "Kehf Suresi" Başlık Tezhibi, (KMM 13).(Demircan Aksoy, 2010: 141).

Görsel 196'da, Konya Mevlana Müzesi'nde 13 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1326 M) altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi bulunmaktadır. Durak etrafı kırmızı ve mavi noktalarla süslenmiştir.

Görsel 197: Mushaf / y.2b-3a "Fatiha ve Bakara Sureleri" Serlevha Tezhibi. (AVGM 281).(Demircan Aksoy, 2010: 148,152).

Görsel 197'de, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde 281 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1327 M) altın zemin üzerinde dairesel durak motifi mevcuttur. Motif, iç içe dairesel çizimlerden oluşmaktadır. Motif mavi renkle süslenmiştir. Durak motifinin iç kısmında kümbet formuna benzetilen bir çizim yer almaktadır.

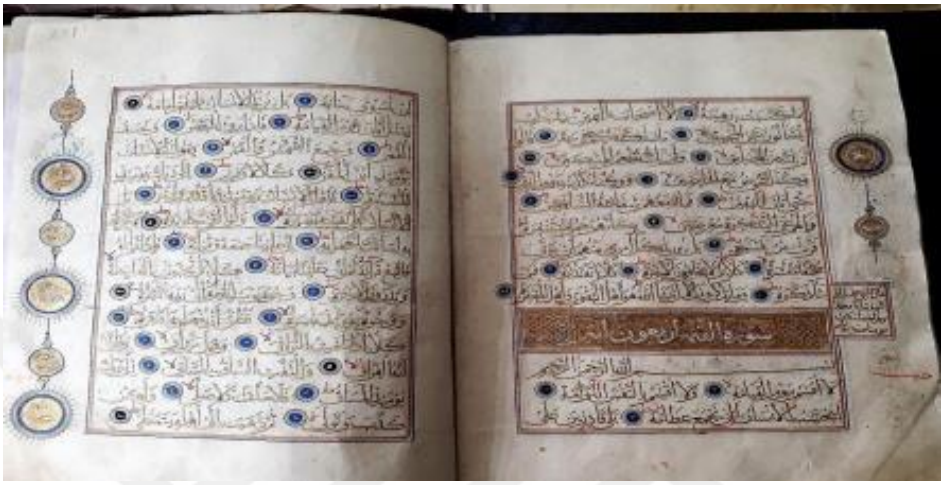
Görsel 198: Divân-ı Kebir / y.3b- 4a Çerçeve Tezhip, 1367-1368 Tarihli (KMM 68).(Demircan Aksoy, 2010: 268).

Görsel 198'de, Konya Mevlana Müzesi'nde 68 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Divân-ı Kebir eserinin serlevha bölümündeki dikdörtgen içine alınan bölümde zer durak motifi görülmektedir. Aynı eserin y.8a (KMM 68) sayfası altın ipliklerle sekize bölünerek, bölüm arası geçişlerde durak motifi ayraç gibi kullanılmıştır (Demircan Aksoy, 2010: 275).

Görsel 199: Dublin, Chester Beatty Library, 1457, vr. 2a Durak.(Tığlı, 2016: 652).

Görsel 199’da, Mushaf Muhammed b. Abdullah el-Hazrecî tarafından yazılmış ve aynı kişi tarafından tezyinatı yapılmıştır. Mushaf Dublin, Chester Beatty Library kütüphanesinde 1457 envnter numarasıyla kayıtlıdır ve 2a varağında altın zemin üzerinde sekiz dilimli pençhane durak bulunmaktadır.

Görsel 200: 700 Yıllık Tamamı Altın Yazma Mushaf.(Kütahya, t.y.).

Görsel 200’de, Vahid Paşa Nadir Eserler Kütüphanesi’nde bulunan 700 yıllık tamamı altın yazma Mushaf Kırım (1318 M), Altınordu Hakanlığı döneminde yazılmıştır. Matbu basımı yapılan Mushaf’ta dairesel durak motifi mevcuttur. İç dairenin zemini mavi olup içinde beyaz mürekkeple harfler yazılmıştır. Durağın dış dairesi altın sıvamadır.

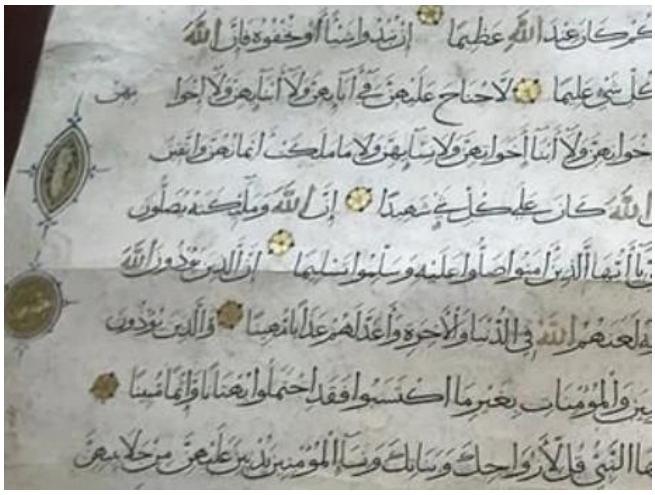
Görsel 201: Uyunû‟l-Eser fî Fünûni‟l Megâzi ve‟ş- Şemail ve‟s Siyer, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 58,123).

Görsel 201'de, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 3916 envanter numarasıyla kayıtlı olan Uyunû‟l-Eser fî Fünûni‟l Megâzi ve‟ş- Şemail ve‟s Siyer kitabı (1360 M) İslam tarihi konusunu içermektedir. Eserin zahriye sayfasında dönemin tezyinat özelliklerini içeren geometrik desen formu yer almaktadır. Yıldız ve daireden oluşan şemse formunun dört köşesine altın zemin üzerine çarkıfelek pençhane durak motifi yerleştirilmiştir. Durak motiflerine kırmızı ve lacivert mürekkeple noktalama yapılarak süslenmiştir. Aynı durak özelliği Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 07 Ak 65 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Gayetü‟l-Beyan ve Nadiretü‟z Zeman eserinde de bulunmaktadır. Nesih yazı ile yazılan eserde ayet sonlarında kullanılan durak motifi zahriye sayfasının dört köşesine yerleştirilmiştir. Altın zemin üzerine pençhane motif formundadır ve etrafı kırmızı, lacivert noktalarla süslenmiştir (Ceran, 2019: 96).

Görsel 202: TİEM 486 Ahmed Sühreverdi Hattıyla Mushaf Serlevha Sayfası.(Hancı, 2020: 50).

Görsel 202'de, TİEM 486 Ahmed Sühreverdi hattıyla yazılan Mushaf'ın VIX. yüzyılın başlarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu yüzyılın tezyinat özelliğinde bulunan süslü kenar desenlerinin zıttı olarak sade durak motifleri tercih edilmiştir. Durak motifleri yazı stilinden dolayı ayet sonunda harf üstüne yerleştirilmiştir. Aynı durak özelliği TİEM 202 Abdullah Argun"a ait Mushaf'ın serlevha sayfasında pençhane motifi olarak bulunmaktadır (Hancı, 2020: 48).

Görsel 203: Altın Kitap.(Radoykov, 2019).

Görsel 203'te yer alan XIV. yüzyıla ait el yazması "Altın Kitap" ismiyle bilinen ve Bulgaristan'ın Çıngırdere (Çepintzi) köyü cami kütüphanesinde bulunan Mushaf'ta, altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi görülmektedir.

Görsel 204: Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan "12" Envanter Numaralı Mushaf Görselleri. (Atalay Varol, 2016: 127).

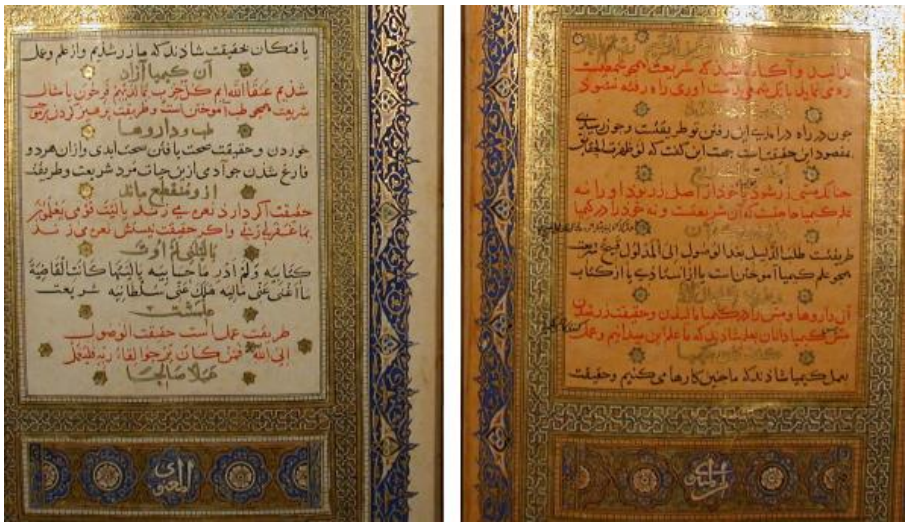
XIV. yüzyıl Anadolu Beylikler Dönemi tezyinat sanatı, Osmanlı tezyinat sanatı diye adlandırılan klasik dönemin hazırlık aşamasını oluşturduğu ifade edilmektedir. XIII. yüzyılda etkin olan Selçuklu Devleti'nden bugüne tezyinat yönünden çok sayıda değerli yazma eserin ulaştığı bilinmektedir. XIII. yüzyıl sonlarında yazma eserlere çokça tezyinat yapılmaya başlanmış ve XIV. yüzyılda yazma eser tezyinatı devam etmiştir (Atalay Varol, 2016: 116).

Görsel 204'te, Konya Mevlana Müzesi'nde 12 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1314-15 M) pençhane motif durak örnekleri yer almaktadır. Durak motifleri altın zemin üzerine çarkıfelek formunda tasarlanmış farklı yaprak sayılarına sahip dairesel motiflerdir. Durak motifleri kırmızı ve mavi noktalarla süslenmiştir. Mushaf'ın durak motifleri Anadolu Beylikler Dönemi tezyinat özelliklerini taşıdığı ifade edilmektedir.

Görsel 205: 1177 Nolu Mesnevî'nin 515. ve 516. Sayfasındaki Madalyon ve Çerçeve Tezhibi. (Tuna, 2015: 74).

Görsel 205'te, Konya Mevlânâ Dergâhı İhtisas Kütüphanesi'nde 1177 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mesnevi'nin (1323 M) genelinde durak bulunmamaktadır. 515. ve 516. dibace sayfasının son satırında cümlenin başı ve sonunda yer alan boşluklara altın zemin üzerine yedi dilimli pençhane durak motifi yerleştirilmiştir. Aynı durak motifi örnek görselde mekik şemse deseninin dörtkenarına yerleştirilerek siyah nokta ve tığlarla süslenmiştir.

Görsel 206: 1113 Nolu Mesnevî'nin 123b-124a Yaprağındaki Önsöz Tezhibi.(Tuna, 2015: 83).

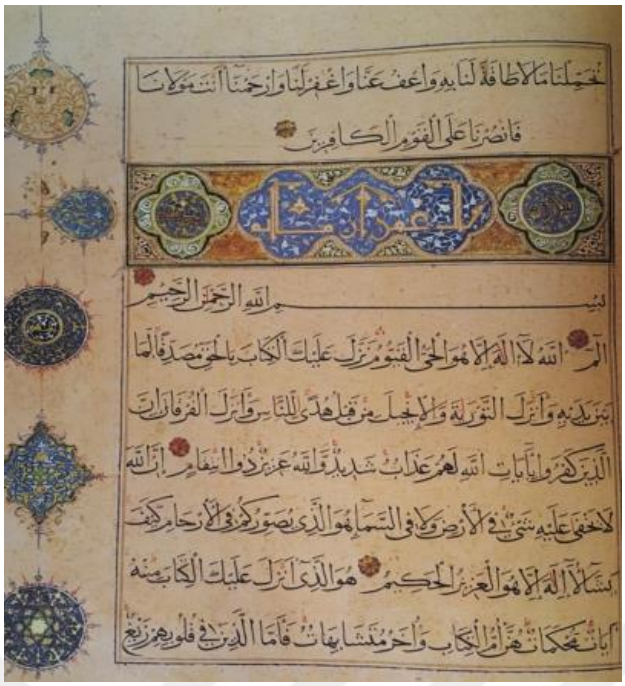
Görsel 206'da, Konya Mevlânâ Dergâhı İhtisas Kütüphanesi'nde 1113 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mesnevi'nin 123b-124a (1372 M) önsöz sayfa tezyinatı dikkat çekicidir. Görseldeki Mesnevi sayfalarında dairesel durak motifi görülmektedir. Durak

motifinin merkezine ve etrafına kırmızı ve mavi noktalar yerleştirilmiştir. Memluk, Selçuklu ve İlhanlı tezyinat özelliklerinin gösterişini yansıtan dönemin örnek eserlerdendir.

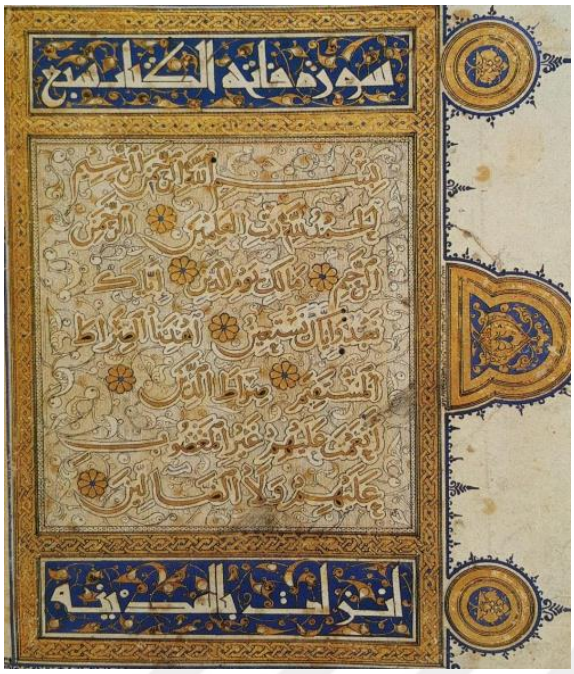
Görsel 207: 54 Nolu Mesnevî'nin 543. Sayfasındaki Ketebe Kaydı.(Tuna, 2015: 99).

Görsel 207'de, Konya Mevlânâ Dergâhı İhtisas Kütüphanesi'nde 54 envanter numaralı kayıtlı bulunan Mesnevi'nin (1388-89 M) 543. ketebe kaydı sayfa sonuna altın ile zincir gibi çizim yapılıp çarkıfelek pençhane durak motifi kolye ucu formunda yerleştirilmiştir. Motifin sağına, soluna ve karşısına aynı durak motifi eşkenar dörtgen formunda yerleştirilerek bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

Görsel 208: BL. Or. 1009. f. 26r, XIV. YY.(Temurçin, 2016: 46).

Görsel 208'de, Memluk devleti tezyinat sanatının gelişimini gösteren Mushaflardan birisi olduğu ifade edilmektedir. XIV. yüzyıl tezyinat sanatını içine alan 1304-1340 (Memlük Dönemi) yılları arasında "Sandal üslubu" (James, 1988:34) etkileri görülmektedir. Dönemin tezyinat sanatçısı ve sandal lakabıyla anılan Ebu Bekir tarafından geliştirilen sanat üslubunda çok kollu geçmeler, yıldızlar, çokgenler gibi geometrik tasarımlar görülmektedir. Geometrik desenler rumilerle süslenmiştir. British Library'de bulunan XIV. yy ait or. 1009. f. 26r envanter numaralı Mushaf diğer sayfa tezyinatlarına göre daha sadedir. Sura başı ve kenar tezyinatında mavi, kahve, yeşil ve altın kullanılmıştır. Mushaf'ta altın zemin üzerine sekiz dilimli pençhane durak motif bulunmaktadır ve motif kırmızı, mavi noktalarla süslenmiştir (Yurtseven, 2014: 13).

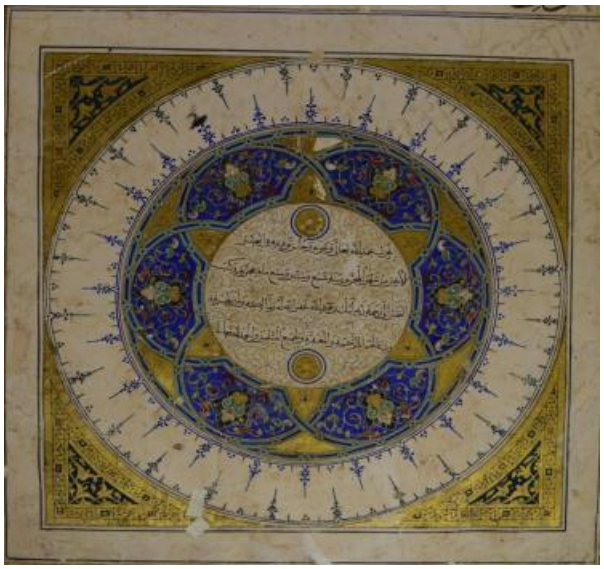

Görsel 209: TİEM. 450, 3a Serlevha Tezhibi.(Temurçin, 2016: 64).

Görsel 209'da, Memlük dönemi sandal üslubunun hâkim olduğu TİEM. 450 Mushaf 3a (1313 M) envanter numaralı serlevha, sayfa tezyinatıyla dikkat çekmektedir. Mushaf'ın kenar süslemelerinde mavi ve altının hâkim olduğu görülmektedir. Kenar tezyinatında iri rumiler ve madalyon desenleri klasik tezyinat üslubuyla çalışılmıştır. Altın zemin üzerine sekizli dilimli pençhane durak motifi yerleştirilmiş ve motife is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir.

Görsel 210: TSMK. EH. 1171, 2a.(Temurçin, 2016: 69).

Görsel 211: TSMK. EH.1171, 8b.(Temurçin, 2016: 76).

Görsel 210'da, TSMK. EH. 1171, 2a. numaralı eser (1365 M) Hz. Muhammed'in (S.A.V) soy kütüğünün anlatıldığı eserdir. Dikdörtgen form içine daire formunda tasarlanan desende mavi, yeşil, lacivert, beyaz, siyah ve altın rengi kullanılmıştır. Eserde dairesel durak motifi altın zemin üzerine çarkıfelek formunda yerleştirilen pençhane motifdir. Aynı eserin hatime sayfasında yer alan görsel 211'deki zahriye sayfası 1171 8b varağında madalyon formundaki durak motifi yazının başında ve sonunda tezyinat unsuru olarak kullanılmıştır. Eserdeki durakla aynı özellikleri taşıyan motifin merkezinde altıgen mücevher çizim bulunmaktadır.

Görsel 212: KMK. 10, Serlevha Tezhibi.(Temurçin, 2016: 105).

Görsel 212'deki KMK. 10 envanter numaralı Mushaf (1372 M), Memlük dönemi tezyinat özellikleri yönünden öne çıkmaktadır. Mushaf'ta geometri ve rumi çizimlerin hâkim olduğu ağır bir tezyinat görülmektedir. Serlevha sayfasındaki madalyonun küçük formu olan durak motifi iç içe çizilen dairelerden oluşmaktadır. Durak motifinin merkezinde yazı olup, zemini kırmızı renktir; motif yeşil ve altın rengiyle süslenmiştir. Durak motiflerinin birine rumi yapraklar, kanat gibi eklenerek kuşa benzetilmiştir. Benzer bir durak örneği de Kahire Milli Kütüphanesi'nde bulunan dönemin sultanı Şaban için kaleme alınan Mushaf'ta bulunmaktadır. Mushaf, tezyinat yönünden zengin bir tasarım örgüsüne sahiptir. Mushaf, Memlük tezyinat ekolünün gelişimine güzel örneklerdendir. KMK 9, serlevha kenar tezyinatında altın, siyah, mavi, yeşil, kırmızı ve lacivert tonlar kullanılmıştır. Mushaf'ta durak motifleri aynı olup altın zemin üzerine küçük dairesel çizimlerdir (Temurçin, 2016: 89).

Görsel 213: Levha Tezhip, TSMK. EH.249, 1b-2a.(Karadeniz, 2020: 250).

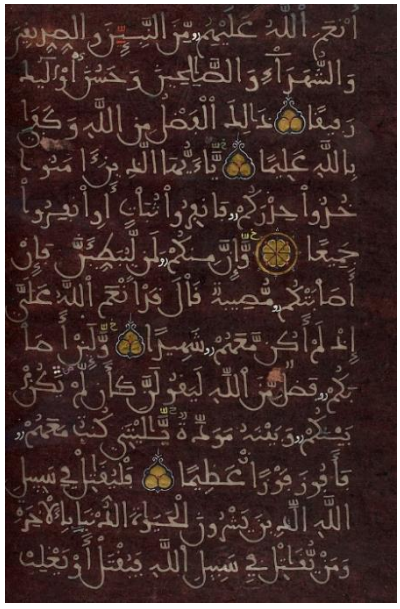
Görsel 213'te, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan TSMK. EH.249, 1b-2a envanter numarasıyla bulunan Mushaf cüzünde dairesel durak görülmektedir. Mushaf, İlhanlı dönemi tezyinat sanatının özelliklerini taşımaktadır. Müzehhip Muhammed b. Aybak tarafından Mushaf'ın tezyinatı yapılmıştır. Mushaf'ta yer alan pençhane durak motifinin zemini altındır ve motife kırmızı çizgiler yerleştirilmiştir.

4.2.3. XV. Yüzyıl Durak Motifleri

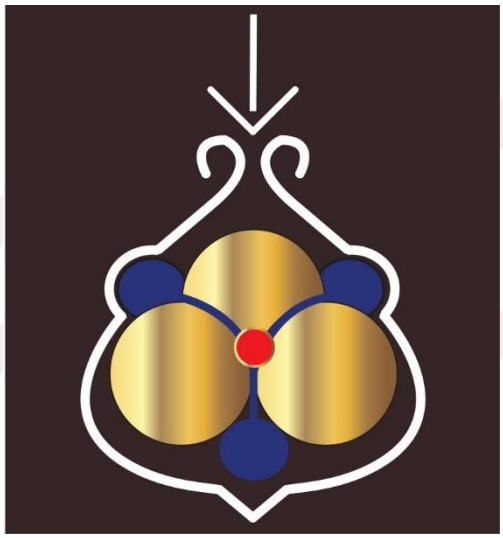
Görsel 214: Timurlu Dönemi, Semerkant (Washington, Arthur M. Sackler Gallery, LTS1995.2.16.1 and LTS1995.2.16.2) Baysungur'un Mushafından detaylar. (Emin, 2019: 72,73).

Görsel 214'te, Timur döneminde yazılan ve Baysungur Mushaf'ı olarak bilinen eser büyük boyutta yazılan Mushaflar arasında yer almaktadır. Mushaf'ta altın ve kırmızı rengin hâkim olduğu dairesel durak motifi bulunmaktadır. Durak motifinin iç dairesine geometrik çizimler yapılmış, dış çevresine mavi renkle iplik çekilmiştir. Motife mavi nokta ve üçgenler yerleştirilmiştir.

Görsel 215: Hafsid Mushaf'ı, Yılında Halife Ebu Faris Tarafından Kasbah Camii'ne Bağışlanmıştır. (Gallica, t.y.)

Görsel 215'te yer alan ve Hafsid Mushaf'ı (1405 M) olarak bilinen eserin örnek varağındaki yazının acı kahve üzerine beyaz altınla yazıldığı ifade edilmektedir. Varakta iki farklı durak motifi görülmektedir. İlki klasik üç nar formunda tasarlanan durak motifidir. Altın ile sıvanan durak motifinin merkezine kırmızı nokta yerleştirilmiş, dış çerçevesine iplik çekilerek armudi formda motif çizimi yapılmıştır. İkincisi altın zemin üzerine çizimi yapılan sekizli pençhane durak motifidir. Durağın etrafına boşluk bırakılarak zer mürekkeple daire çizilmiş ve minik üçgenler yerleştirilmiştir. Çizim 114'te motifin dijital çizim yapılmıştır.

Çizim 114: Hafsid Kur'an-ı Kerim Durak Dijital Çizim.

Çizim 114'te durak motifi pen tool kullanılarak el ile çizilmiştir. Durak motifinde bulunan daireler circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifi aslına uygun renklendirilmiştir.

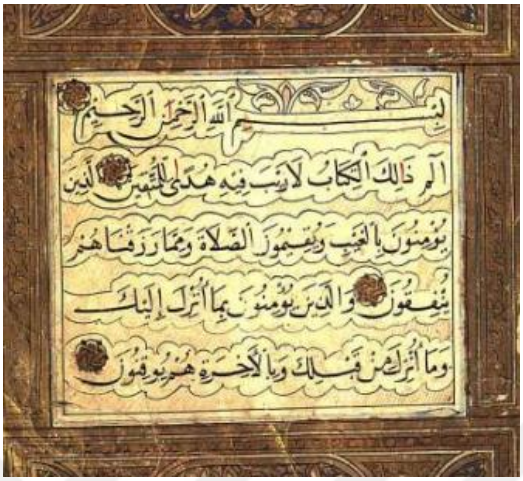
Görsel 216: Hattat Gıyaseddin Baysungur"un (ö. 837/1434) Yazılarından Bir Detay.(Emin, 2019: 32).

Görsel 216'da, Hattat Gıyaseddin Baysungur (ö. 837/1434) tarafından muhakkak hatla yazılan Mushaf görülmektedir. Mushaf'ta altın zemin üzerine iç içe dairesel durak vardır. Durak motifinin iç dairesinde geometrik mücevher çizim yer almaktadır.

Görsel 217: TİEM, 264, 390b vr.(Yücel, 2021: 394).

Görsel 217’de, Türk İslam Eserler Müzesi’nde 264 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 390b varağında altın zemin üzerinde pençhane durak motifi görülmektedir. Durak motifi siyah noktalarla süslenmiştir.

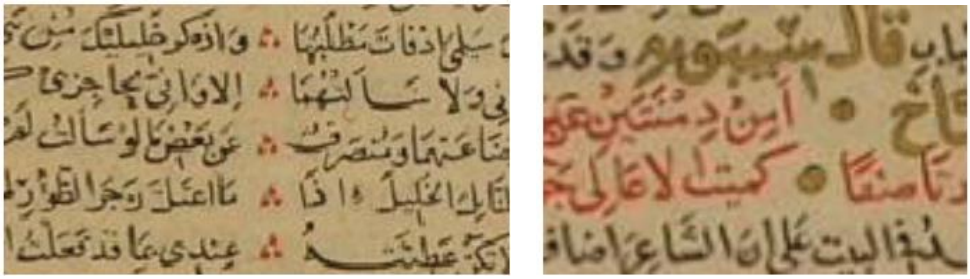
Görsel 218: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N.00011.(Altunbaş Gümbür, 2014: 449).

Görsel 218’de, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde 00011 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta altın zemin üzerine iç içe geçmeli mücevher durak motifi yer almaktadır.

Görsel 219: Hüseyin Şah'ın Yazdığı Dua Mecmuası'nın Ferağ Kaydı (Sakıp Sabancı Müzesi, 361).(Kanbaş, 2022: 44).

Görsel 219’da, Sakıp Sabancı Müzesinde 361 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve Hüseyin Şah'ın yazdığı Dua Mecmuası’nın ferağ sayfasında altın zemin üzerinde çarkıfelek pençhane durak motifi yer almaktadır. Durakların birine yaprak eklenerek desen özelliği kazandırılmıştır.

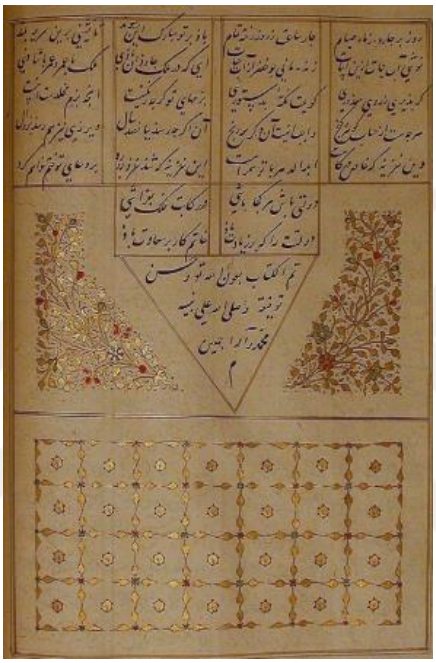
Görsel 220: Feyzullah Efendi Medresesi Fatih Millet Kütüphanesi Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh Görseller.(Yıldırım ve Öz, 2013: 68).

Görsel 220’de, Feyzullah Efendi Medresesi Fatih Millet Kütüphanesi’nde bulunan 1983 envanter numaralı Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh (1466 M) eserinde iki farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki ters virgül formunda üç kırmızı noktadır. İkincisi zer duraktır. XV. yüzyılın sonu XIV. yüzyılın başı olarak tarihlenen ve Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi’nde No-10 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ın serlevha sayfasında aynı zer durak bulunmaktadır (Ural,2020:88). Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’nde 4696 envanter numarasıyla kayıtlı olan Mushaf’ın (1496 M) serlevha sayfasında zer mürekkep ile sülüs tarzı yazılan ayetlerin sonuna zer durak yerleştirilmiştir (Ceran, 2019: 76,145).

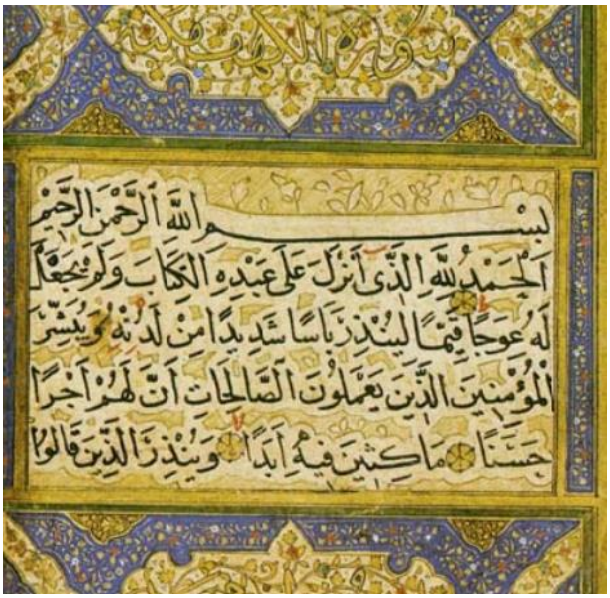
Görsel 221: Zeynü’l-Elhân fî İlmü’t-Te’lîf ve’l-Evzân.(Korkmaz, 2014: 20).

Görsel 221’de, T.Y. 4380 envanter numarasıyla kayıtlt eser Yıldız Sarayı Kütübhânesi’nde bulunmaktadır. Eserin müellifi Muhyiddin Muhammed bin Abdülhamîd el-Lâzikî’dir (Ladikli Mehmed Çelebi), (?-900/1494). Yazılış tarihi belli olmayan Zeynü’l-Elhân fî İlmü’t-Te’lîf ve’l-Evzân isimli eser, “Musikinin teorik esaslarını anlatan kitaplar nazariyat kitapları/risâleleri” (Korkmaz, 2014: 17) olarak bilinmektedir. Nesih yazı ile yazılan eserin giriş sayfasında Mushaflarda kullanılan zer durak mevcuttur.

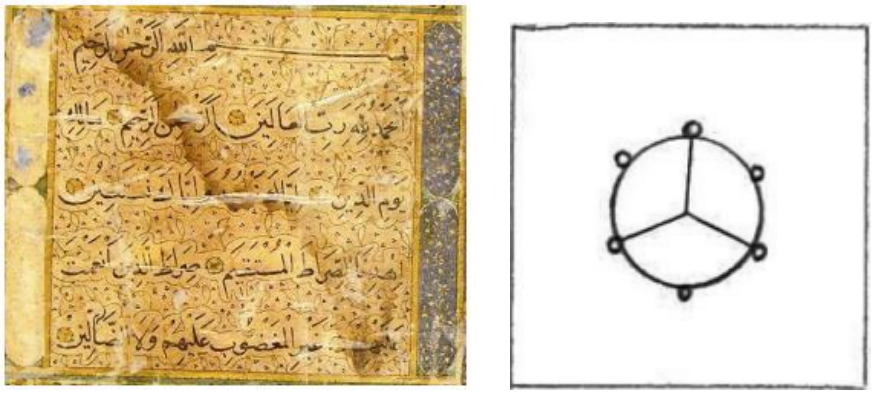
Görsel 222: SK. Fatih No: 003749, vr.249b.(Güleç, 2011: 104).

Görsel 222’de, Süleymaniye Kütüphanesi’nde yer alan Fatih No: 003749, vr.249b envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Nizamî Gencevî’ye ait Hamse-î Nizamî eserinin örnek sayfasında helezoni durak farklı bir özellikte sayfa sonuna desen olarak yerleştirilmiştir. TİEM. 509 1480 tarihli Mushaf, Akkoyunlu Türkmen Şiraz üslubu tezyinat özelliklerini taşımaktadır ve Mushaf serlevha sayfasında aynı helezoni durak bulunmaktadır (Güleç, 2011: 65) Süleymaniye Kütüphanesi Pertevniyal 19 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 328b varak (1481 M) örneğinde de aynı helezoni durak örneği vardır (Tanrıver Celasin, 2007: 194).

Görsel 223: XV. yy. Naif Adı Verilen Üslûpta Bezenmiş Bir Diğer Örnek- Chester Beatty Library. (Güleç, 2011: 54).

Görsel 223'te, Chester Beatty Library Müzesi'nde yer alan naif adı verilen üslûpla bezenmiş örnek sayfa XV. yüzyıla aittir. Sayfada altın zemin üzerime şeşhane durak mevcuttur. Naif üslup; İran sınırları içinde yer alan Fars bölgesinde yaşayan Muzafferîler'in geliştirdiği üslup olarak bilinmektedir. Bu bölgedeki sanatçıların devam ettirdiği naif üslupla birlikte Şiraz ve Celâyir üslubu Timur'un bu topraklara hâkim olması sonucu, Timur hâkimiyetinde gelişimine devam ettiği belirtilmiştir. Timur devletinden XV. yüzyılda Osmanlı topraklarına gelen tezyinat sanatçıları bu üslubu eser tezyinatına yansıtmıştır. Bursa ve Edirne nakkaşhanelerinde çalışan sanatçıların bu üslup ile eser tezyinatı yaparak, altın ve lacivertin hâkim olduğu sık fırça hareketleriyle küçük çiçek ile yapraktan oluşan bitkisel kompozisyonlar oluşturduğu ifade edilmektedir (Temiz, 2021: 16). Serbest üslup olarak da bilinen naif üslubun en güzel örneklerinden birisi Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Süleymaniye 1009 1b envanter numarasıyla kayıtlı bulunan zahriye sayfasıdır (Göksu, 2021).

Görsel 224: GHBK Demirbaş No-4510, Mushaf'ın Serlevha Sayfası Durak Görsel ve Çizimi.(Ural, 2020: 32,82).

Görsel 224'te, XV. yüzyıla ait Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 4510 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1493 M) altın zemin üzerine dairesel durak motifi bulunmaktadır. Helezoni durak içine merkezden üç çizgi çekilmiştir. Motife siyah altı nokta yerleştirilmiştir.

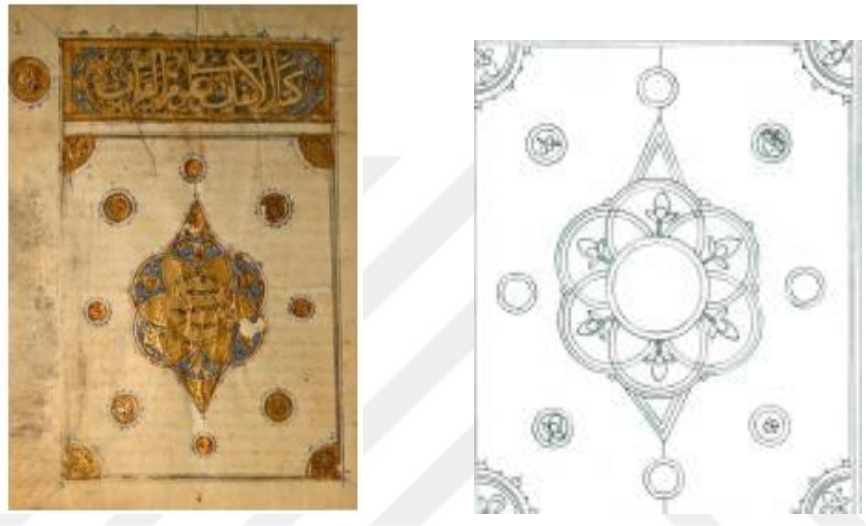

Görsel 225: Fusülu"l-İhkâm fî Usüli"l-Ahkâm, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 98,167).

Görsel 225'te, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 07 Ak 97 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Fusülu"l-İhkâm fî Usüli"l-Ahkâm (1439 M) eseri, nesih yazıyla yazılan fıkıh kitabıdır. Dendan çizimleriyle dairesel şemse formunda tasarlanan zahriye sayfasının dört köşesine ayet sonlarında kullanılan durak motifleri yerleştirilerek bağımsız

kullanılmıştır. Pençhane motifinin uçlarına kırmızı ve lacivert noktalar yerleştirilmiş ve tığ çizgileri çekilmiştir.

Murucü‟z-Zeheb ve Meâdinü‟l-Cevahir İslam (1470 M) dini öğretileri anlatan eserdir. Eserin zahriye sayfası tasarımında merkeze sekiz dilimli pençhane motif yerleştirilmiştir. Desenin dört köşesinde altın zemin üzerinde pençhane durak motifi yer almaktadır. Motif, siyah noktalarla süslenmiştir (Ceran, 2019: 54,119).

Görsel 226: el-İtkan fi Ulumi‟l-Kur‟an, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 81,151).

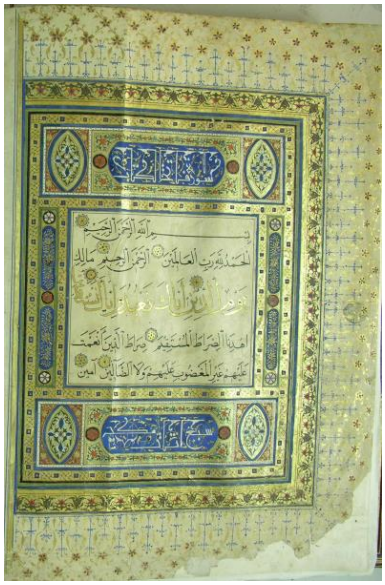
Görsel 226'da, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 5050 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan el-İtkan fi Ulumi‟l-Kur‟an (1445-1505 M) eserinde geçmeli daire desenlerinin olduğu şemse tasarımlı zahriye sayfası bulunmaktadır. Şemsenin etrafına tezyinat amaçlı madalyon durak motifi yerleştirilmiştir. Bazı madalyon durak içlerine altın zemin üzerine çiçek motifi çizilmiştir.

Aynı tarz tezyinat özelliği Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanes'inde 3920 envanter numarasıyla kayıtlı olan et-Tergîb ve "t-Terhîb (1444 M) eserinin zahriye sayfasında şemse formunda tasarım bulunmaktadır. Şemsenin dört köşesine gül motifinin içinde olduğu dairesel formda motifler yerleştirilmiştir. İç içe dairelerden oluşan motifin merkezindeki dairenin zemini lacivert, dış dairesi altın sıvamadır. Bu form erken dönem eserlerinden olan K.S. (TMSK. Y.748) durak motifine benzemektedir. Bu tarz formlar da durak motifi olarak kullanılmıştır (Ceran, 2019: 68,133).

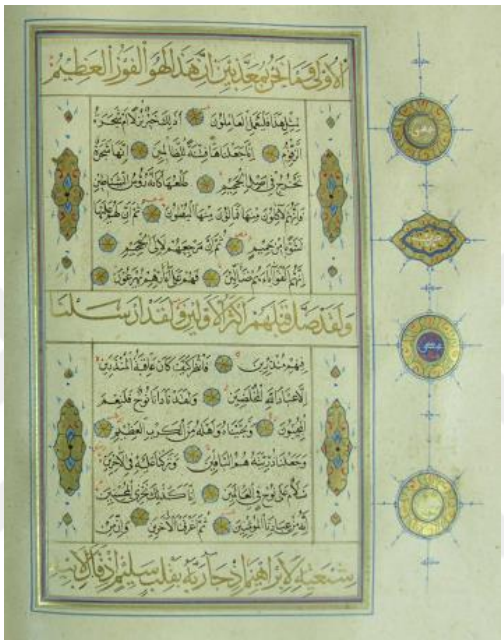
Görsel 227: SK, Ayasofya, nr. 2, v. 529.(Tanrıver Celasin, 2007: 202).

Görsel 227'de, Süleymaniye Kütüphanesi 2 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Ayasafya 529 varak (1497 M) örneğinde altın zemin üzerinde pençhane durak motifi görülmektedir. İs mürekkebiyle çizimi yapılan motifin merkezine turuncu, kenarlarına lacivert noktalar yerleştirilmiştir. Pençhane durak motifinin sekiz dilimli örneği de Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 2 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 476a varakta (1423 M) mevcuttur. İs mürekkebiyle tahrir çekilerek lacivert noktalar yerleştirilmiştir (Tanrıver Celasin, 2007: 185,201).

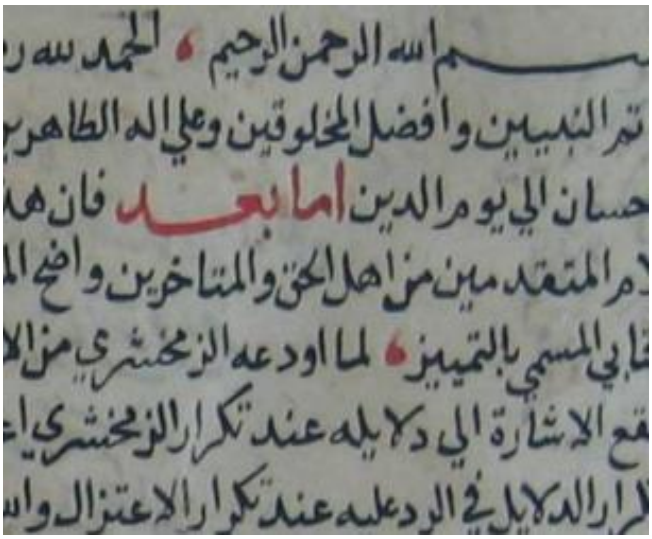
Görsel 228: SK, Sultanahmed I, nr.2 v.1b.(Tanrıver Celasin, 2007: 221).

Görsel 228'de, Süleymaniye Kütüphanesi'nde Sultanahmed I 2 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan, 1b serlevha varağında sülüs ve nesih yazı bir arada bulunmaktadır. Tezyinat özellikleri incelendiğinde XV. yüzyıla ait olduğu (1455 M) tahmin edilmektedir. Varakta ayet sonlarında altın zemin üzerine çizimi yapılmış sekiz dilimli pençhane ve mücevher durak görülmektedir. Durak motiflerine is mürekkebiyle tahrir çekilerek, kırmızı daire etrafına mavi noktalar yerleştirilmiştir (Esiner, 2003: 50).

Görsel 229: SK, Sultanahmed ı, nr. 12, v. 216b.(Tanrıver Celasin, 2007: 229).

Görsel 229'da, yer alan Süleymaniye Kütüphanesi Sultanahmed I, 12 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 216b varağı iki farklı yazı ile yazılmıştır. Tarihi net olmamakla birlikte XV. yüzyıla ait tezyinat özelliklerini taşıdığı ifade edilmektedir. Ayet sonlarında altın zemin üzerine mavi mürekkeple çizilen şeşhane durak motifi vardır (Tanrıver Celasin, 2007: 225,228). Mec'mu'at Al Nafayis Min At-Tafasi eserde de şeşhane durak motifi bulunmaktadır (Özekkaya Tuna, 2008: 108).

Görsel 230: Gemyiz.(Özekkaya Tuna, 2008: 110).

Görsel 230'da Akşehir'den Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne getirilen tezhipli yazma eserlerden biri Gemyiz yazma eseridir. Nesih yazıyla Arapça yazılmıştır. Mushaf'ın ayet sonlarına farklı bir durak çalışması olan ters virgül formu yerleştirilmiştir.

Görsel 231: 46 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 110).

Görsel 231'de, Fatih Sultan Mehmet'e ait 46 envanter numaralı (875 /1470) nesih yazıyla Osmanlıca yazılan vakfiye eserde altın zemin üzerinde zer durak vardır. Durak

motifine siyah noktalar yerleştirilmiştir. Eserdeki sure başı klasik tezhip tezyinatına göre durak motifi sadedir.

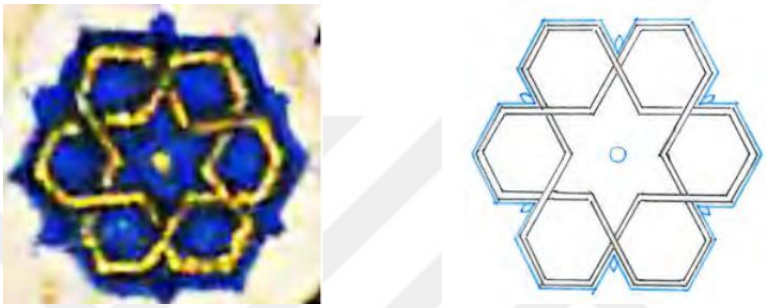
Görsel 232: SK. Laleli 1752, 2b.(Temurçin, 2016: 117).

Görsel 232'de, XV. yüzyıla ait Türk dilinin önemli eserlerinden olan Âşık Paşa'nın Garib-name (Divan) eserinden örnek sayfa görülmektedir. Eser "Naif Üslup" (Tanındı, 2009: 243) tarzında tezyinat unsurlarına sahiptir. Görselde yer alan Memlüklü dönemi eseri olan SK. Laleli 1752 Âşık Paşa Dîvânı 2b (1477-78) sayfasında altın zemin üzerinde çarkıfelek pençhane durak motifi görülmektedir. Çizgi uçlarına küçük siyah damla formunda noktalar yerleştirilmiştir

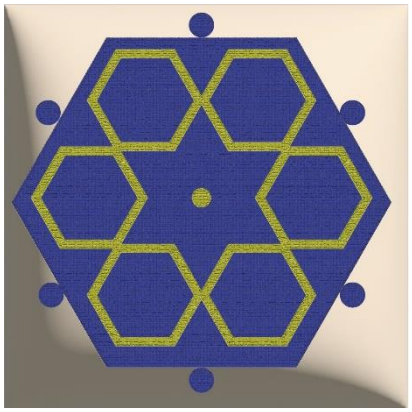
Görsel 233: 000598 Envanter No'lu Kuran-ı Kerimin Serlevha Sayfası (DİB). Fotoğraf: Gülşen Aslan.(Aslan Elkıran, 2021: 308).

Görsel 233'te, XV. yüzyıla ait (1442 M) Dib Yazma Eserler Kütüphenesi'nde bulunan 000598 envanter numaralı Mushaf serlevha sayfasında yer alan durak motifi Aslan Elkıran'a göre (2021); "kare formda yazı alanına Fatiha suresinin bir ve ikinci ayetlerinden sonra üçüncü ayetin başlangıcı yazılmış olup pençhane durak tezyinatına uygun olarak sağ yöne doğru dönen ve merkezde buluşan pençhane motifini andıran altın zemin üzerine kahverengi mürekkep ile on bir adet sade rumi ile bezenmiş olup uçlarına lacivert renk noktalar konulmuştur" (s. 308).

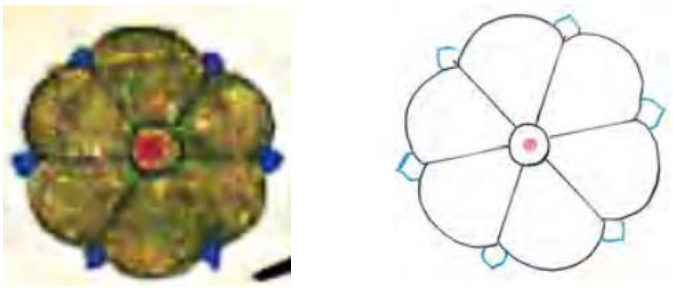
Görsel 234: Bakara ve Fatiha Suresi, Mücevher Durak Varak 3 ve 4, Görsel ve Çizimi.(Küpeli, 2007: 107).

II. Beyazıt dönemi hattatlarından Şeyh Hamdullah Efendi'nin nesih yazı ile yazdığı ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yy. 913 numaralı envanter numarasıyla kayıtlı olan Mushaf (1491 M) eksiksiz günümüze ulaşan eserlerdendir. Mushaf'ta dört farklı durak motifi yer almaktadır. Görsel 234'te, Bakara ve Fatiha süresinde mavi zemin üzerine altın ile birbirine geçmeli geometrik mücevher durak motifi vardır. Çizim 115'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 115: Bakara ve Fatiha Suresi, Mücevher Durak Varak 3 ve 4, Dijital Çizim.

Çizim 115'teki durak motifi circle ve texture araçları kullanılarak çizilmiştir. Motif, aslınsa uygun renklendirilmiştir.

Görsel 235: Beş dilimli penç v. 5a, şeşhane penç durak Motifi ve Çizimi.(Küpeli, 2007: 107).

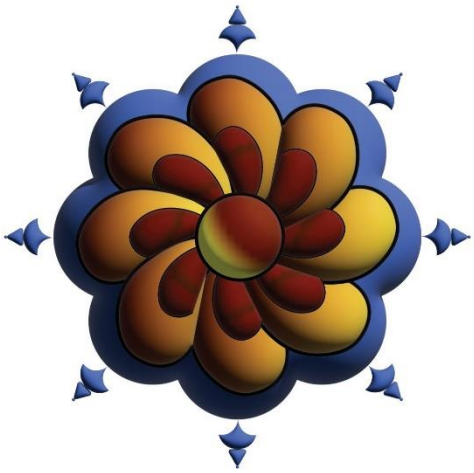
Görsel 235'te, bulunan Mushaf sayfalarında altın zemin üzerine pençhane durak motifi görülmektedir. Durak motifine siyah mürekkeple tahrir çekilmiş ve mavi üçgenler yerleştirilmiştir.

Görsel 236: Sekiz Dilimli Çarkıfelek Pençhane, v. 494 a, Durak Motifi ve Çizimi.(Küpeli, 2007: 107).

Görsel 236'da, durak motifi altın zemin üzerine çarkıfelek pençhane durak çizimidir. Durak motifinin etrafına siyah mürekkeple tahrir çekilmiş ve motifin kenarına mavi renkle dairesel iplik çizimi yapılmıştır. Durak motifinin dış çerçevesine rumi motifinde kullanılan tepelik benzeri motif yerleştirilmiştir. Çizim 116'da dijital çizimi yapımıştır.

Aynı Mushaf'ın v.564a sayfasında altın zemin üzerine tahrir çekilmiş ve mavi noktalarla süslenmiş helezoni durak bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa 1754 Haşiye alâ Şerhi Kudbiddin ale'ş-Şemsiyye (1464 M) Felsefe kitabı Fatih dönemi tezhip özelliklerini taşımaktadır. Eserde altın zemin üzerine benzer helezoni durak bulunmaktadır (Aşçı, 2007: 116,122).

Çizim 116: Sekiz Dilimli Çarkıfelek Pençhane, v. 494 a Durak Dijital Çizimi.

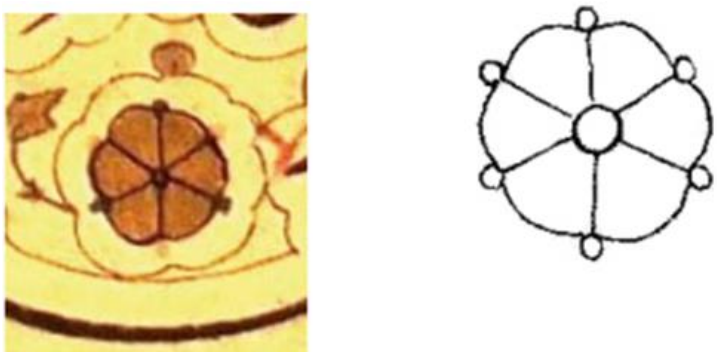
Çizim 116'daki çarkıfelek durak motifinin simetrilerine dikkat edilerek dijital çizim yapılmaya çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 237: TİEM. 402 Yer Alan Durak.(Küpeli, 2007: 154).

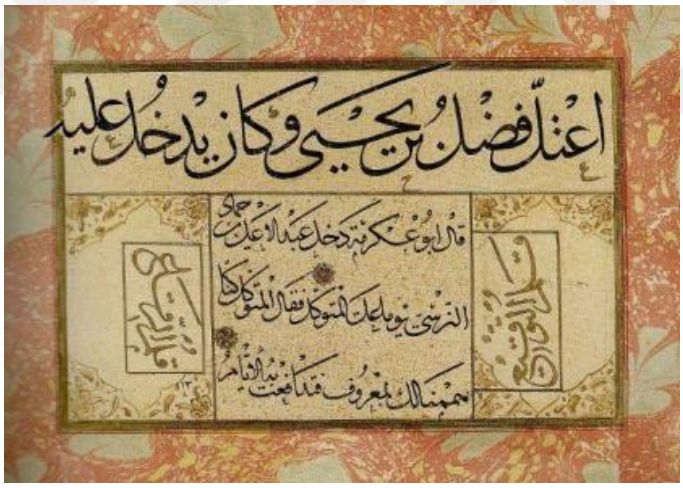
Görselde 237'de, Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 402 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf (1494 M) dönemin klasik tezyinat üslubu örneklerindendir. Eserin tezyinat işçiliği göz alıcı olmasına rağmen durak deseni tam tersi sade, çarkıfelek pençhane motifidir. Durak motifi siyah noktalarla süslenmiştir.

Isparta Halil Hamid Paşa İl Halk Kütüphanesi'nden Seçilen Tezhipli Yazma Eserler Katoloğu, BYEK 4696 / 32 HK 5784 envante numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın (1496) serlevha sayfasında, altın zemin üzerine çarkıfelek pençhane durak motifi bulunmaktadır. Diğer sayfalarında pençhane (beşli) durak görülmektedir (Falak, 2013: 51,55).

Görsel 238: TSMK. EH. 72.(Küpeli, 2007: 187).

Görsel 238'de, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde EH. 72 envanter numarasıyla kayıtlı Mushaf'ta (1495 M) dönemin klasik tezyinat üslubu görülmektedir. Mushaf'ta altın zemin üzerinde pençhane durak motifi yer almaktadır. Durak motifine siyah noktalar yerleştirilmiştir.

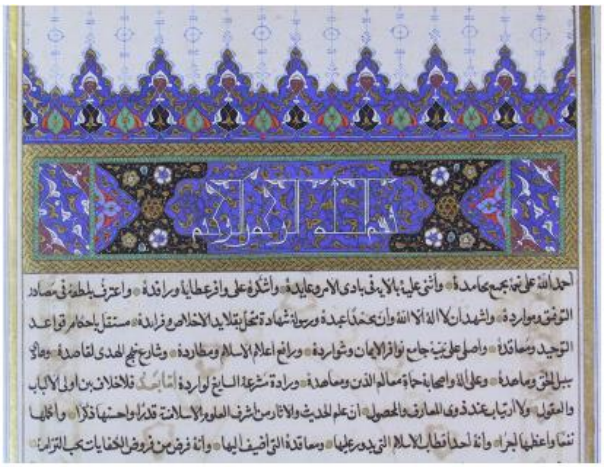
Görsel 239: Şeyh Hamdullah Tarafından Yazılmış Kıt'a.(Sakoğlu, 2018: 24).

Görsel 239'da, Şeyh Hamdullah tarafından yazılmış kıt'a tarzındaki eserde Mücevher çarkıfelek formunda iki dairesel durak yer almaktadır. Durak motiflerinde kullanılan renkler altın, kırmızı ve yeşildir. Yazıda kullanıla ebruli zemin renkleriyle uyumu yakalamak için durak motiflerinde de aynı renkler kullanılmıştır.

Görsel 240: Süleymaniye Kütüphanesi Süleymaniye 1009 El Kamusü'l-Muhit ve'l-Kabusü'l-Vasit / SK, Süleymaniye 1009, v.1b Yaparak Kompozisyon Oluşturduğu Unvân Tezhibi.(Aşçı, 2007: 64,73).

Görsel 240'ta, Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Süleymaniye 1009 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan El Kamusü'l-Muhit ve'l-Kabusü'l-Vasit (1455 M) eseri Arap dili kurallarının anlatıldığı dil bilgisi kitabıdır. Fatih dönemi tezyinat özelliklerini taşıyan eserde cümle sonlarına kırmızı ve mavi noktalar yerleştirilerek durak formu olarak kullanılmıştır.

Görsel 241: SK, Süleymaniye 1025, Üstübeç Mürekkebi ile Yazılmış ve Uçları Unvân Tezhibi. (Aşçı, 2007: 107,113).

Görsel 241’de, Süleymaniye Kütüphanesi’nde, Süleymaniye 1025 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan En- Nihaye fi Garaibi’l-Hadis kitabının tezyinat özelliklerinden Fatih dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Eserin tarihi net değildir. Eserde zer durak formu yer almaktadır.

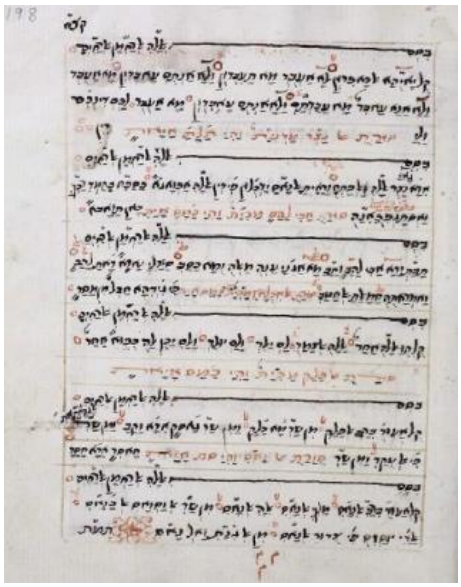
Görsel 242: SK, Fatih 2571, Unvân Tezhibi.(Aşçı, 2007: 151,157).

Görsel 242’de, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 2571 Et-tezkire bi Ahvalil- mevti ve Âhira Kelam eseri tarihi net değildir, fakat tezyinat özellikleri yönünden incelendiğinde Fatih dönemi eserleriyle benzerlik göstermektedir. Eserde cümle sonlarına altın ile ters virgül formu durak olarak yerleştirilmiştir.

Görsel 243: TSMI EH 71 Serlevha Durak.(Türkmen, 2011: 8).

Görsel 243'te, Şey Hamdullah'a ait olan ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (1499 M) EH 71 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta pençhane durak motifi görülmektedir. Aynı şekilde Rodos Hafız Ahmet Ağa Kütüphanesi 06 envanter numaralı Mushaf' ta (1455 M) altın zemin üzerine pençhane durak motifi bulunmaktadır (Detseli ve Baysal, 2019: 444).

Görsel 244: Bodleian Library MS. Huntington 529, 198r.(Yücel, 2021: 408).

Görsel 244’te, tarihi net olmamakla birlikte İbranice yazılan Mushaf’ın ilk örneklerindendir. Tarihi Yücel’e (2021) göre; “1575- 1625 yıl aralığıyla tarihlendirilen Oxford’daki Bodleian Kütüphanesi’nde (Bodleian Manuscript Hunt 529) bulunmaktadır. Bu nüsha Mushaf’ın tamamını içermektedir”(s. 407). İbranice Mushaf’ın ayet sonlarına kırmızı mürekkeple içi boş oval durak formu yerleştirilmiştir.

Görsel 245: Hours of Catherine of Cleves Adlı El Yazmasından Bir Sayfa Örneği. (Akın ve Keş, 2017: 117).

Görsel 245’te, Hours of Catherine of Cleves (Saatler Kitabı,1440 M) el yazması eser içinde duaların olduğu Hirisriyanların ibadet kitaplarındandır (Akın ve Keş, 2017: 114). El yazmasının sayfa örneğinde cümle sonlarına balık çizimine benzetilen durak motifi görülmektedir. Siyah mürekkeple çizilen durak motifi üzerinde net olmayan çizimler bulunmaktadır. Dikdörtgrn form içindeki motif tam anlaşılmamaktadır.

Balık tüm dinlerde kutsallığı olan ve olumlu anlamların yüklendiği bir figür olarak bilinmektedir. Mushaf’ta Hz.Yunus kıssasının anlatıldığı onuncu sure Yunus suresidir.‘‘Eğer Yunus, Allah’ı tesbih edenlerden olmasaydı insanların tekrar dirileceği güne kadar o balığın karnında kalabilirdi; fakat o, Senden başka ilâh yoktur, şüphesiz ben zalimlerden oldum” meali yer almaktadır (es-Sâffât 37/143-144) ayetlerinde kıssa ile ilgili anlatımlar vardır (Bayrak Kaya, 2021: 61,62). Enbiyâ 88; Kehf 63, Sâffât 142, Kalem 48, Araf 163. Ayetlerinde de balık bahsi geçmektedir (Kur’an ve Meali, t.y.). Çizim 117 ve 118’de motifin dijital yorum çizimi yapılmıştır.

Çizim 117: Hours of Catherine of Cleves Adlı El Yazmasından Bir Sayfa Örneği. Dijital Yorum Çizimi

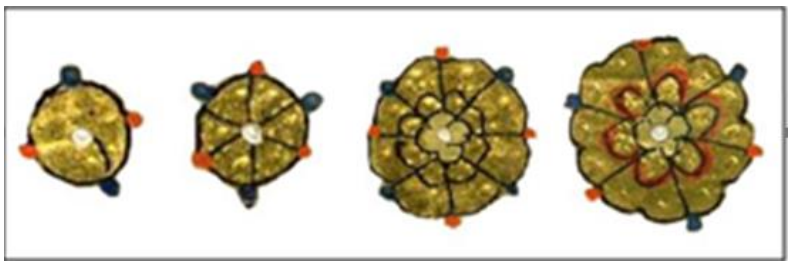
Çizim 117'de, balık motifine image trace (resim izi) yapılmıştır. Durak motifinin arka dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 118: Hours of Catherine of Cleves Adlı El Yazmasından Bir Sayfa Örneği. Dijital Yorum Çizimi

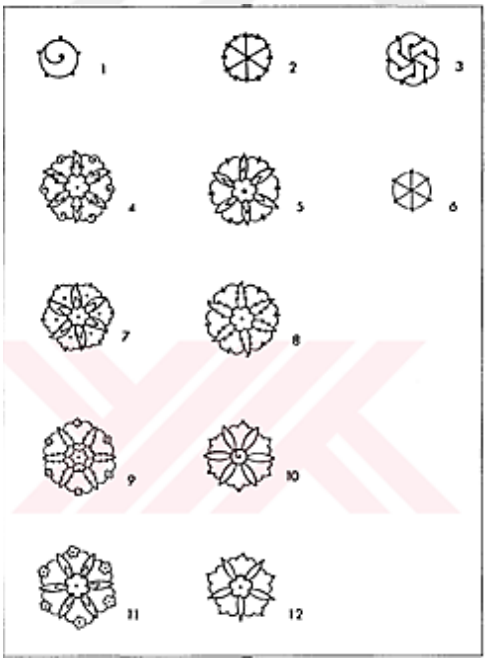
Çizim 118'de, durak motifinin dış dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Texture aracıyla zemin dokusu verilmiştir.

4.2.4. XVI. Yüzyıl Durak Motifleri

Görsel 246: 320 Envanter Numaralı Eserde Kullanılan Durak Çeşitleri Murakkaanın Cilt Kapaklarının İç Kısımlarının da, Gelgit Zeminli, Neft Yağı Görseller.(Şahin, 2011: 127,131).

Görsel 246'da, Bursa Türk İslam Sanatları Müzesi'nde Doğu Yan Eyvan, Oda V'te bulunan 320 Hadîs-Şerîfler (Murakkaa tipi) kitabı dini içerikli eserdir. Eser sülüs ve nesih yazıyla yazılmıştır. Eserde altın zemin üzerine iki pençhane motif, bir şeşhane birde helezoni durak motifi görülmektedir. Durakların dış dairelerine İs mürekkebiyle tahrir çekilerek turuncu ve mavi noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 247: Fatih Küt. Ev. No.13; Kılıç Ali Paşa Küt. Env.No.16; Antalya Tekelioğlu Küt. Env.No.1; Süleymaniye Camii Küt. Env.No.323; Süleymaniye Camii Küt. Env. No.343,320 ve 321 Çizimler.(Duran, 1990: 85).

Görsel 247'de, Fatih Kütüphanesi 13 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1) zer helezon durak motifi vardır. Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi 16 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (2) pençhane durak motifi bulunmaktadır. Antalya

Tekelioğlu Kütüphanesi'nde 1 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (3) mücevher durak görülmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi 323 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (6) köşeli çizimlerden oluşan şeşhane durak vardır. Durak motifi lapis noktalarla süslenmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi 342, 321, ve 320 envanter numaralarıyla kayıtlı bulunan Mushaflarda (4,5,7,8,9,10,11,12) altın zemin üzerine katmerli pençhane durak formları bulunmaktadır. Pençhane duraklarına lapis ve kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 248: 16.270, 16.053, 16.059, 16.056, Penç Durak Motif Çizimleri.(Yerlikaya, 2010: 96).

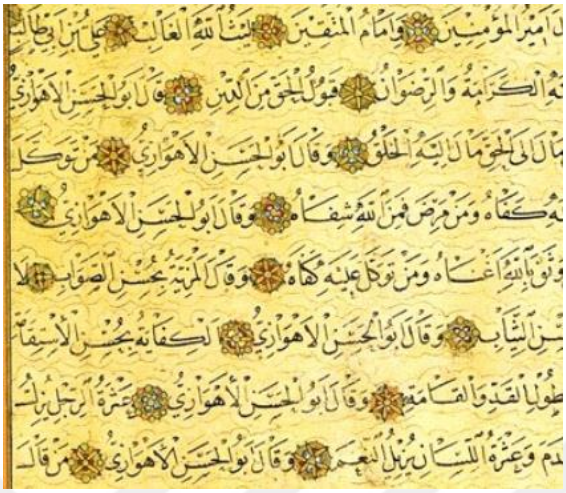
Görsel 248'de, Sabancı Müzesi'nde yer alan XVI. yüzyıla ait 16.270, 16.053, 16.059 envanter numaralı Mushaflarda altın zemin üzerine pençhane durak motif örnekleri yer almaktadır.16.056 envanter numaralı Mushaf'taki durak motifi mavi, lila ve kırmızı renk olup pençhane motifdir. Durak motiflerine is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir.

Görsel 249: Sultan II. Bayezid Tuğralı Vakfiye. Aharlı Kâğıt Üzerine Siyah Mürekkep ve Altın. 16. YY. SSM 190-0591.(Acar, 2014: 82).

Görsel 249'da, II. Beyazıd'a ait tuğralı vakfiye sayfasında cümle sonlarına zer durak yerleştirilmiştir. Aynı şekilde Süleymaniye Kütüphanesi 3 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Behram bin Abdullah'ın tarihsiz Mushaf'ın ferağ sayfasında ve Zeki Cemal Özen

koleksiyonunda yer alan Kasım bin Abdullah'ın yazdığı Mushaf'ın ferağ sayfasında zer durak mevcuttur. Durağın merkezinde kırmızı nokta bulunmaktadır (Kanbaş, 2022: 45,46).

Görsel 250: Hattat Şeyh Hamdullah (Muhittin Serin, Hattat Şeyh Hamdullah, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2007, s.146).(Acar, 2014: 78).

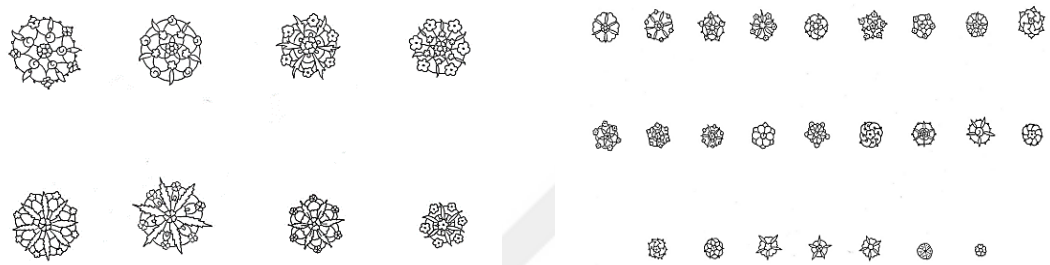
Görsel 250'de, Hattat Şeyh Hamdullah'a ait olan sayfa örneğinde altın zemin üzerine farklı yapraklı ve katmerli pençhane durak motifleri görülmektedir. Ayrıca bazı dairesel durak içlerine geometrik çizimler yapılarak mücevher durak motifi oluşturulmuştur. Durak motiflerinde lapis, açık mavi, beyaz ve lacivert renkler kullanılmıştır.

Aynı pençhane durak motif örnekleri Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür Tescil Dairesi Başkanlığı'nda 002 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta kullanılmıştır. Durak motifleri altın zemin üzerine farklı pençhane durak motifleridir. Mushaf, XVI. yüzyıl tezyinat özelliklerini taşımaktadır (Kanbaş, 2022: 45).

Görsel 251: Mushaf, XVI. yy. TSMK. EH. 67 Görseller. (Durmuş, 2019: 86).

Görsel 251'de, yer alan TMSK Emanetler Hazinesi'nde bulunan 67 envanter numaralı eser XVI. yüzyıl Mushaflarındandır. Mushaf muhakkak ve nesih yazısı ile yazılmış ve Mushaf'a açık mavi zemin üzerine pençhane ve helezoni durak formları yerleştirilmiştir. Pençhane motifin içine kırmızı renkle yaprak formunda çizim yapılmış ve dış çerçevesine lacivert kuzu çekilerek lacivert noktalar yerleştirilmiştir. Helezoni durakta ise iç içe dairesel çizim yapılmıştır.

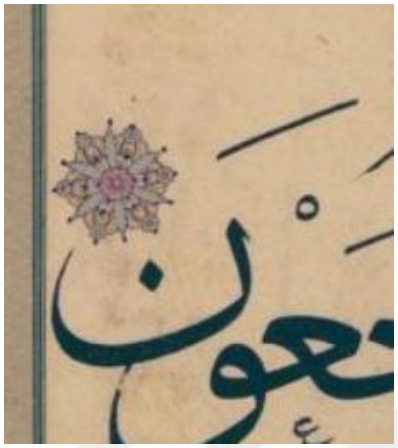
Görsel 252: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi Durak Çizimleri.(Aracı, 2014: 171).

Karahisârî Mushaf-ı Şerîfi olarak bilinen TSMK H.S. 5 envanter numaralı Mushaf'ın, Kanuni Sultan Süleyman için yazıldığı belirtilmektedir. Eserin serlevha sayfasındaki klasik tezhip üslubunun tezyinat özellikleri dikkat çekmektedir. Mushaf'ta durak motifleri, altın zemin üzerinde yaprak ve çiçek çizimleriyle oluşturulan pençhane motiflerdir. Durak motiflerinde altın ve lacivert renk kullanılmıştır (Bostancı Tuluk, 2015: 24). Serap Bostancı Tuluk Mushaf üzerinde çalışma yapmıştır.

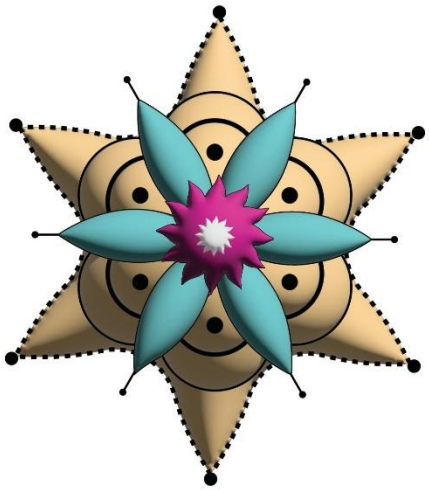
Görsel 252'de, Karahîsârî Mushaf'ının Bakara sûresinde görülen büyüklü küçüklü farklı formlarda durak motifleri bulunmaktadır. Pençhane durak motiflerinde yapraklarla katmerli form oluşturulmuştur. Mushaf'ta sade pençhane durak motifleri de bulunmaktadır. Altın, sülyen, kırmızı, lacivert, beyaz renkler durak motiflerinde kullanılmıştır. Durak motiflerine is mürekkebiyle tahrir çekilmiş ve siyah noktalar yerleştirilmiştir (Aracı, 2014: 163). Çizim 119,120,121,122,123,124,125,126,127,128,129,130 ve 131'de durak motiflerinin dijital çizimleri yapılmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Ahmet Karahisârî' ye ait kıta levhada, ayetlerin başına ve sonuna altın zemin üzerine katmerli dairesel pençhane durak motifleri yerleştirilmiştir. Durak motiflerinde turuncu renk kullanılmıştır. Benzer şekilde III. Murad

albümünde yer alan ve tezyinatı yapılan Murakka Defteri sayfasında lacivert zemin üzerine pençhane durak motifi mevcuttur (Öztürk U, 2021: 674) .

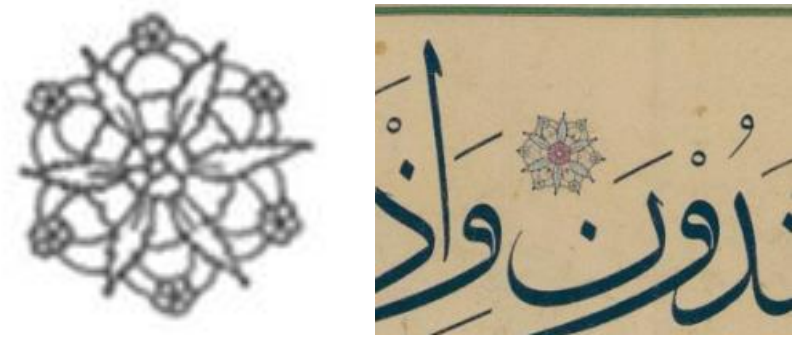

Görsel 253: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 69).

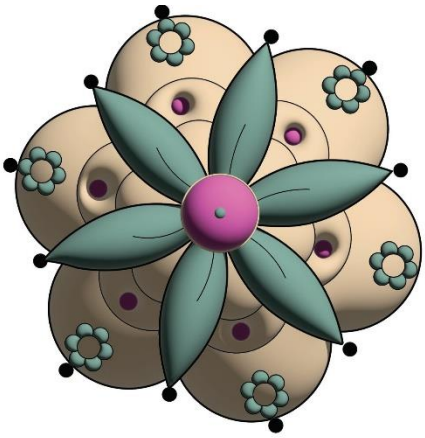

Çizim 119: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi Dijital Çizim. (Aracı, 2014: 171).

Görsel 253'te bulunan durak motifinin çizimi 119'da yıldız formuna benzetilerek pen tool aracıyla çizilmiştir. Durak motifinin dış çerçevesine dashed line yapılarak kesik çizgiler yerleştirilmiştir. Motif çiziminde simetriye dikkat edilmeye çalışılmış ve aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 254: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi Görsel ve Çizimi.(Aracı, 2014: 171).

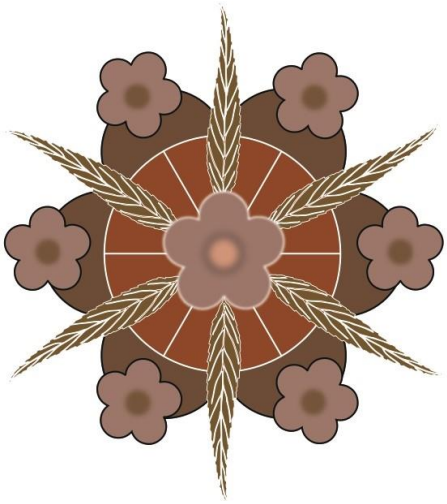

Çizim 120: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 254'teki durak motifinin çizimi 120'de pen tool aracıyla çizilerek, motife inflate (şişirme) eklenmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

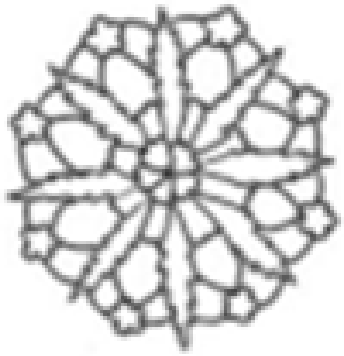

Görsel 255: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

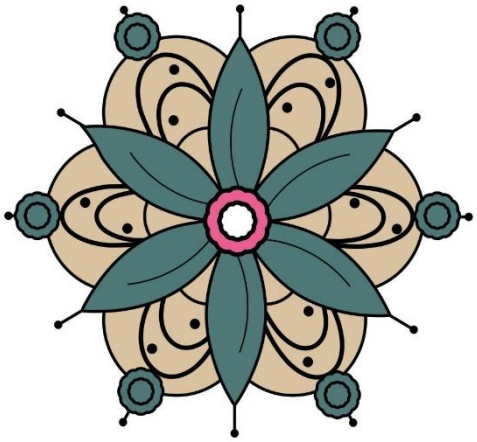

Çizim 121: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 255'teki durak motifinin çizimi 121'de pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif kahverengi ve bordo rengin tonlarıyla renklendirilmiştir.

Görsel 256: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. (Aracı, 2014: 171).

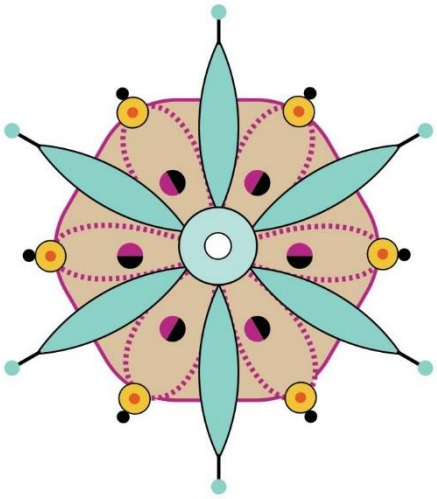

Çizim 122: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 256’daki durak motifinin çizimi 122’de pen tool aracıyla çizilerek inflate (şişirme) yapılmıştır. Motif yeşil ve bej rengiyle aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 257: Karahîsârî Mushaf’ının Bakara Sûresi. (Aracı, 2014: 91).

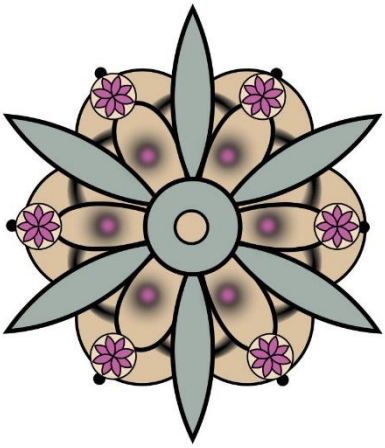

Çizim 123: Karahîsârî Mushaf’ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 257’deki durak motifinin çizimi 123’te pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 258: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 79).

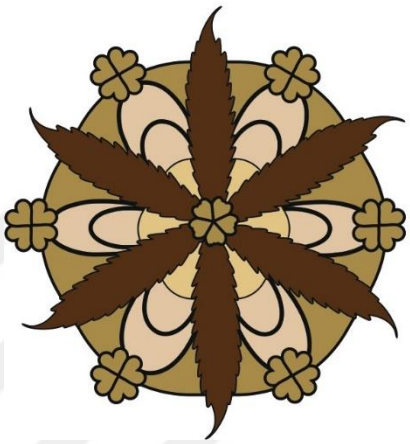

Çizim 124: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 258'deki durak motifinin çizimi 124'te pen tool aracıyla çizilmiştir. Farklı olarak motife blur (bulanıklık) uygulanmıştır. Motif aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 259: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

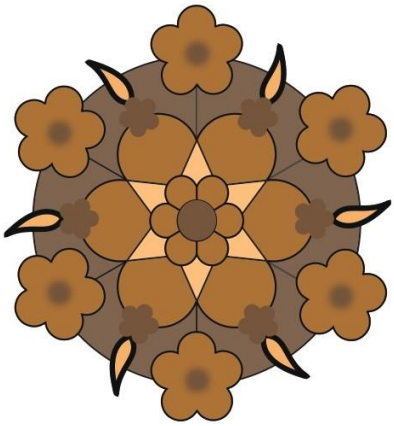

Çizim 125: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 259'daki durak motifinin çizimi 125'te pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, bej ve kahverenginin tonlarıyla renklendirilmiştir.

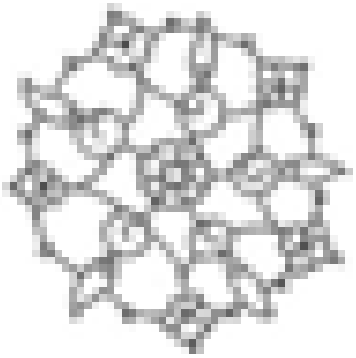

Görsel 260: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

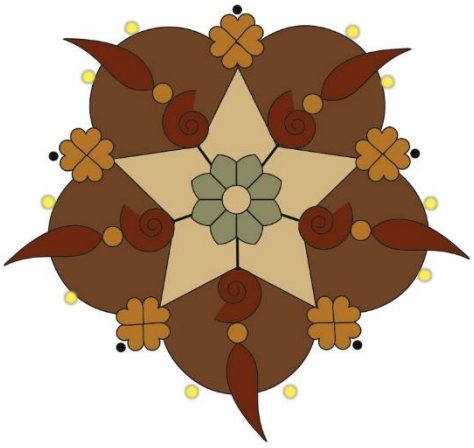

Çizim 126: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 260'daki durak motifinin çizimi 126'da pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, bej ve kahverenginin tonlarıyla renklendirilmiştir.

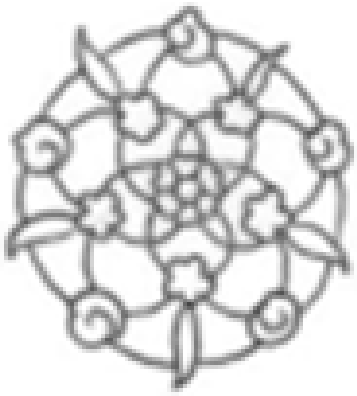

Görsel 261: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

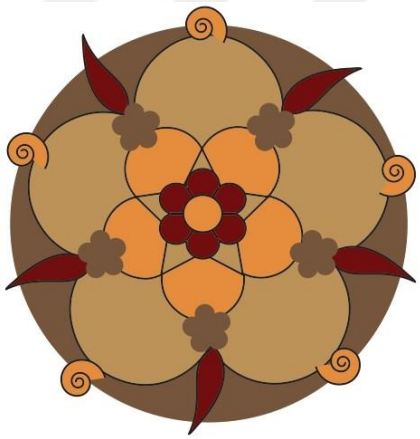

Çizim 127: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Yorum Çizimi.

Görsel 261’deki durak motifinin çizimi 127’de pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, bej, yeşil ve kahverenginin tonlarıyla renklendirilmiştir.

Görsel 262: Karahîsârî Mushaf’ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

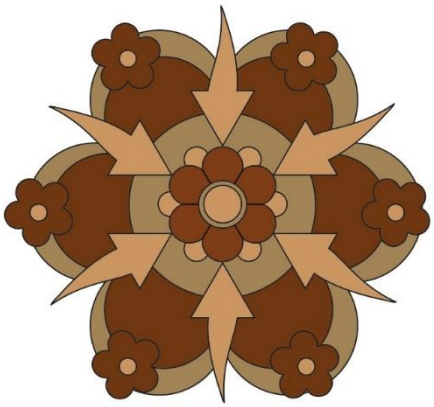

Çizim 128: Karahîsârî Mushaf’ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 262’deki durak motifinin çizim 128’de pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, bej, bordo, turuncu ve kahverenginin tonlarıyla renklendirilmiştir.

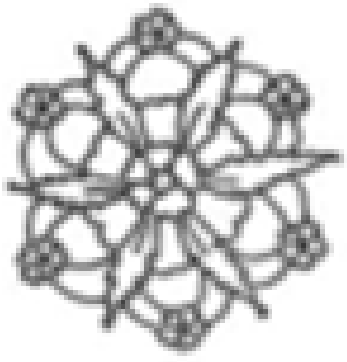

Görsel 263: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

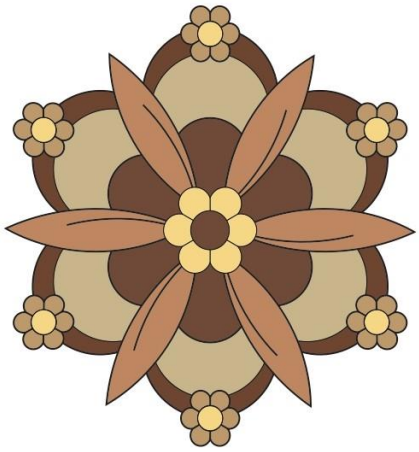

Çizim 129: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 263'teki durak motifinin çizimi 129'da, pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif canlı renklerle renklendirilerek yorum eklenmiştir.

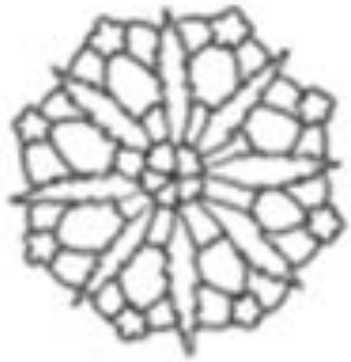

Görsel 264: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

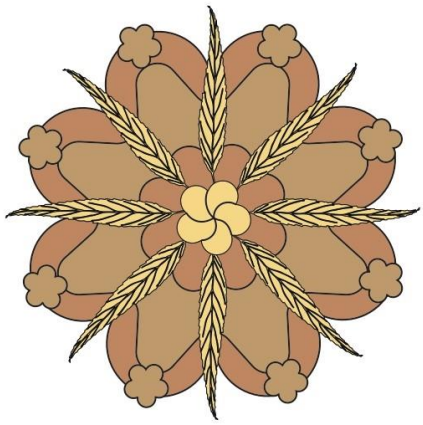

Çizim 130: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 264'teki motifin çizimi 130'da pen tool aracıyla çizilmiştir. Motifte canlı renkler kullanılarak yorum eklenmiştir.

Görsel 265: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi.(Aracı, 2014: 171).

Çizim 131: Karahîsârî Mushaf'ının Bakara Sûresi. Dijital Çizim.

Görsel 265'teki durak motifinin çizimi 131'de pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, altın ve kahverenginin tonlarıyla renklendirilmiştir.

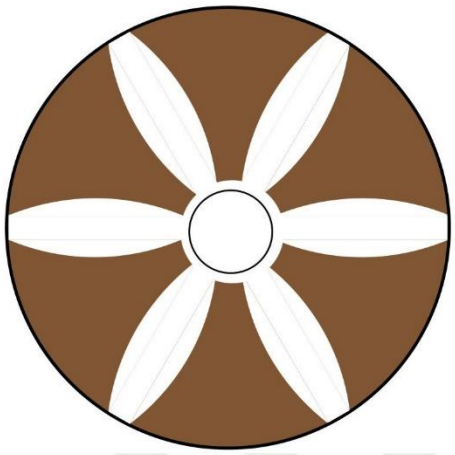
Görsel 266: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 1558.(Altunbaş Gümbür, 2014: 796).

Görsel 266'da, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 00009 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta altın zemin üzerinde bir mücevher, dört farklı pençhane durak motifi olmak üzere toplam beş motif bulunmaktadır. Mücevher durak altın zemin üzerine beyaz mürekkeple ters üçgenlerin yerleştirilmesi biçimindedir. Pençhane motiflerde de aynı renkler kullanılmıştır. Çizim 132 ve133'te dijital çizimleri yapılmıştır.

Çizim 132: Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 Dairesel Durak. Dijital Çizimi.

Çizim 132’deki mücevher durak motifinde bulunan büyük daire, yarım daireler ve üçgengenler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Ancak el ile müdahe yapılarak motifin bazı yerlerinde oynamalar yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 133: Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 Dairesel Pençhane Durak Dijital Çizim.

Çizim 133’teki durak motifi çizimi yapılırken yapay zekâdan faydalanılmıştır. Motifin dış daire çizimi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Curveture aracıyla motifte eğme bükmeler yapılmıştır. Durak yaprakları pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 267: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00016 Durak.(Altunbaş Gümbür, 2014: 816).

Görsel 267’de, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde 00016 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf XVI. yüzyıl cilt tezyinat özelliklerini taşımaktadır

(Altunbaş Gümbür, 2014: 814). Mushaf'ta altın zemin üzerine is mürekkebiyle iç içe çizilen altı köşeli mücevher durak görülmektedir.

Görsel 268: Behram bin Abdülbasîr'in 962/1555 Tarihli Mushaf'ının Ferağ Kaydı (Türk ve İslam Eserleri Müzesi-152.(Kanbaş, 2022: 45).

Görsel 268'de, Türk ve İslam Eserleri Müzesi 152 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Behram bin Abdülbasîr'in 962/1555 tarihli Mushaf'ının ferağ sayfasında pençhane durak mevcuttur.

Görsel 269: Hasan Çelebi'nin 974/1566 tarihli Duâ Mecmuası'nın Ferağ Kaydı (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, EH1077).(Kanbaş, 2022: 48).

Görsel 269’da, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, EH1077 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Hasan Çelebi ait 974/1566 tarihli Duâ Mecmuası’nın ferağ sayfasında altın zemin üzerine güneş formuna benzetilen durak motifi görülmektedir. Durak motifinin merkezine ve etrafına kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.

Görsel 270: Cevâhirü’l-Garâ’ib fî tercemeti Dürri’l-‘Acâ’ib Durak(Dini-Siyer).(Öztürk, 2021: 655).

Görsel 270’te, Cevâhirü’l-Garâ’ib fî tercemeti Dürri’l-‘Acâ’ib eseri III. Murad’ın Kütüphanesi için hazırlanmış bazı madalyonlu eserlerdendir. Madalyonun içindeki yazı, kime ithaf edildiği bilgisini içermektedir. Altın zemin üzerine beyaz mürekkeple yazılan madalyon sayfasında kırmızı nokta durak olarak kullanılmıştır.

Müntehabu Kenzü’l-Ummal fi Süneni’l-Akval Vel-Ef’al (1578 M) hadis kitabı olarak bilinen eserin unvan sayfası klasik dönem tezyinat örneklerindendir. Altın ve lacivert rengin ağırlıklı kullanıldığı eserde kiremit rengi, limonküfü gibi renkler motiflerde göze çarpmaktadır (Öztürk, 2021: 56). Nesih yazı ile yazılan eserin cümle sonlarında kırmızı nokta durak olarak kullanılmıştır.

Görsel 271: Divan-ı Muhibbi Kanuni Sultan Süleymanı, İzahu'l Islah Ünvan Tezhibi.(Öztürk, 2021: 47).

Görsel 271'de, Kanuni Sultan Süleyman'a ait Divan-ı Muhibbi (1557 M) eseri klasik dönem tezhip özelliklerini yansıtır, eserde altın ve lacivert renk yoğun kullanılmıştır. Eser tezyinatında pembe, mavi, beyaz, siyah ve turuncu renk kullanılmıştır (Öztürk, 2021: 45). Nesih hat ile yazılan divan eserinde cümle sonlarına kırmızı nokta durak olarak yerleştirilmiştir.

Görsel 272: Mefatihu'l-Gayb Unvan Sayfası.(Öztürk, 2021: 67).

Görsel 272'de, Mefatihu'l-Gayb eseri tefsir kitabıdır. Klasik dönem tezhip özelliklerine sahip olan eserde küçük motifler yer almaktadır. Eserin motif renklendirmesinde dönemin özelliklerini yansıtan altın, lacivert, lila, turuncu, beyaz, açık

pembe renkler kullanılmıştır (Öztürk, 2021: 68). Diğer yazma eserlerde cümle sonlarına kırmızı nokta konularak durak yerleri belirtilmişken, bu eserde altın zemin üzerine net olmasa da pençhane durak motifi yerleştirildiği tahmin edilmektedir.

Görsel 273: "Metâliü's Saâde" Fransa'daki Bibliothéque nationale Kütüphanesi Ek. turc 242. (Minaz, 2019: 54).

Görsel 273'te, 1598 tarihli "Metâliü's Saâde" eseri Paris Ulusal Kütüphanesi'ndeki ek. turc 242 envanter numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır. Cin ya da şeytan tasvirlerinin yer aldığı sayfada altın zemin üzerinde helezoni durak kullanılmıştır. İstanbul Üniversitesi A.6566 envanter numaralı 930/1523-24 tarihli Mushaf'ta altın zemin üzerine şeşhane ve helezoni formda iki durak görülmektedir (Türkmen, 2011: 130).

Fransız Milli Kütüphanesi'nde bulunan 482 envanter numaralı Mushaf'ta altın zemin üzerinde helezoni durak mevcuttur. Durak motifine lacivert ve turuncu altı nokta yerleştirilmiştir (Önkol Ertunç ve Beştav, 2020: 53,54).

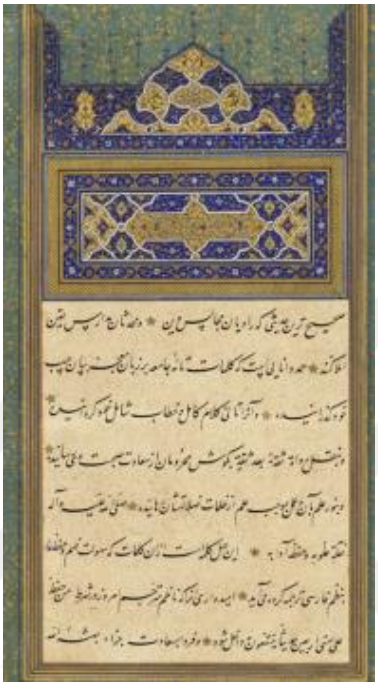
Görsel 274: 43 Envanter Numaralı Şeyh İsmail Efendi Vakfiyesi Unvan Sayfası, H.1005, M.1597, 21x 9 cm, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi.(Tekiş, Toktaş ve Emlak, 2022: 34).

Görsel 275:19 Envanter Numaralı Evkaf-ı Lütfi Paşa Vakfiyesi Unvan Sayfası, H.950, M.1544, 24.5x 9.5 cm, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi.(Tekiş, Toktaş ve Emlak, 2022: 38).

Görsel 274'te, Tapu ve Kadastro arşivinde bulunan XVI. yüzyıla ait 43 envanter numaralı vakfiye Şeyh İsmail Efendiye aittir. Görsel 275'teki 19 envanter numaralı

vakfiyede Evkaf-ı Lütfi Paşa aittir. Her iki eserde de altın zemin üzerinde helezoni durak görülmektedir. 19 envanter numaralı vakfiyede farklı olarak helezoni durak etrafı altı siyah noktayla süslenmiştir. Aynı vakfiyede 43 envanter numaralı sayfada zer durak bulunmaktadır.

Görsel 276: Safevî Devri Tebriz Hat Albümü – Şah Mahmud Nişaburî Washington Freer Gallery of Art 1937.35. (Güleç, 2011: 69).

Görsel 276'da, Washington Freer Gallery of Art 1937.35 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Safevî Devri Tebriz hat albümünde yer alan sayfanın zemini yeşildir. Sayfa klasik tezyinat üslup özelliklerini yansıtan eserde lacivert ve altın yoğun kullanılmıştır. Örnek sayfada altın zemin üzerine yıldız formuna benzeyen durak motifi yer almaktadır.

Görsel 277: TİEM. Kur'an-ı Kerîm Safevî Devri Tebriz Bezemeden Ayrıntı.(Güleç, 2011: 70).

Görselde 277'de, TİEM Mushaf'ı Safevî Devri Tebriz tezyinat özelliklerini taşımaktadır. Örnek sayfada zer durak mevcut olup lacivert renk ile iplik çekilmiştir. XVI. yüzyıl Safafi sanatında tezyinat ve minyatürün iç içe olduğu görülmektedir. Eser tezyinatlarında hatayi, bulut, rumi ve hayvan motiflerinin yoğun kullanıldığı belirtilmektedir (Sayın, 2015: 21,23,24).

Görsel 278: TİEM. Safevî Herat, Kur'an-ı Kerîm.(Güleç, 2011: 75).

Görsel 278'de, Safevî dönemi Herat tezyinat özelliklerini taşıyan eserlerden biri olan Mushaf sayfasında, altın zemin üzerine mücevher durak motifi yer almaktadır. Motife lacivert renkle tahrir çekilerek, lacivert noktalar yerleştirilmiştir. Mushaf kenar tezyinatının zarifliği dikkat çekmektedir.

Görsel 279: TİEM 506 Nolu, Envantere Kayıtlı Elyazması Eser. (Özbalak, 2019: 99).

Görsel 279'da, Safevi dönemine ait TİEM 506 envanter numarasıyla kayıtlı el yazması eserde altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi bulunmaktadır. Motif, kırmızı ve mavi renklerle süslenmiştir (Sancaktutan, 2010: 164). Aynı durak motifi Süleymaniye Kütüphanesi'nde demirbaş olarak kayıtlı bulunan Sultan Ahmed I 14 ve Fazıl Ahmed Paşa 2 Mushaflarında da görülmektedir (Özbalak, 2019: 63,99).

Görsel 280: TİEM 224 Felak Süresi Durak.(Türkmen, 2011: 26).

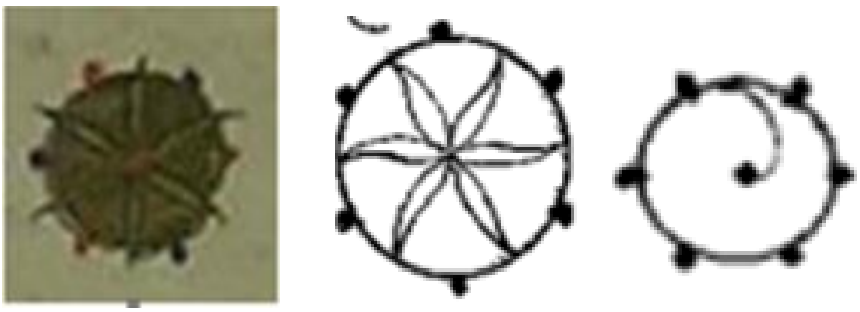
Görsel 280’de, Muhammed ibn Ali el- fakîh Behammî’nin tezyinatını yaptığı 1517 tarihli TİEM 224 envanter numaralı Mushaf’ta altın zemin üzerinde mücevher durak motifi bulunmaktadır.

Görsel 281: Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 5 Env. No. Kur’an-ı Kerim, Görsel ve Çizimi. (Tanrıver Celasin, 2013: 112).

Görsel 281’de, Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunan Hamidiye 5 envanter numaralı eserin 1289’ da Yâkut Musta’sımî, Argun Kâmil, Abdullah Sarafî, Yahyâ es-Sufî tarafından yazıldığı ifade edilmektedir. XVI. yüzyılda (1555–1565) saray nakkaşhanesinde Mushaf’ın restorasyonu yapılmıştır (Tanındı, 1986: 141). Dönemin tezyinat özelliklerinin görüldüğü Mushaf’ta altın zemin üzerinde pençhane durak motifi bulunmaktadır. Motife siyah noktalar yerleştirilmiştir.

Hasan b. Abdullah imzalı TMSK a-5 envanter numaralı Mushaf’ta lacivert ve altın zemin üzerinde pençhane durak motifi bulunmaktadır. XVI. yüzyıl müzehhiplerinden olan ve Hasan b. Abdullah geleneğini devam ettiren Bayranm b. Derviş’in tezyinatını yaptığı TİEM 395 ve 397 envanter numaralı Mushaf’ta ve Mehmet b. İlyas tarafından 1548 yılında tezyinatı yapılan Mushaf’ta altın zemin üzerinde pençhane durak motifi mevcuttur (Türkmen, 2011: 16,18,20,32).

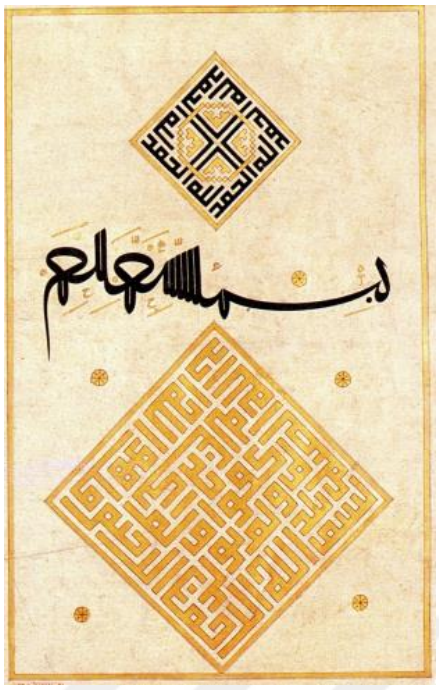
Görsel 282: Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 16 ve Nuriosmaniye 17 Env. No. Kur’an-ı Kerim Durak, Görsel ve Çizimleri.(Tanrıver Celasin, 2013: 104,112).

Görsel 282'de, Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 16 ve Nuriosmaniye 17 envanter numaralı Mushaf'ta altın zemin üzerinde helezoni ve şeşhane durak motifi mevcuttur. Şeşhane durak çarkıfelek biçiminde altı yaprak çiziminden oluşturulmuştur. Her iki durak motifine siyah noktalarla yerleştirilmiştir. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 4375 ve 9 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta altın sıvama helezoni durak motifi bulunmaktadır (Ural, 2020: 94,106).

Fransız Milli Kütüphanesi'nde bulunan 482 envanter numaralı Mushaf'ta altın zemin üzerinde bulunan salyangoz formundaki helezoni durak motifine turuncu ve mavi noktalarla yerleştirilmiştir (Ertunç ve Beştav, 2020: 54). Benzer formda helezoni durak örneği XVI. yüzyıla ait Manisa Halk Kütüphanesi'nde 9420 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan serlevha sayfasında görülmektedir (Pekpelvan, 2013: 367). V.G.M. arşivinde 53 envavter numaralı (1556 M) vâkıf eseri Kanuni Sultan Süleyman ait olup Osmanlıca rika yazısıyla yazılmıştır. Eserde altın zemin üzerinde helezoni durak motifi görülmektedir (Elitok, 2014: 119).

Görsel 283: Ahmed Karahisârî En'am'ı (TİEM. Env. No. 1443).(Bostancı Tuluk, 2015: 22).

Görsel 284: Ahmed Karahisârî En'am'ı (TİEM. Env. No. 1443).(Bostancı Tuluk, 2015: 23).

XVI. yüzyılın önemli hattatlarından olan Ahmet Karahisârî'nin eserlerindeki tezyinat özellikleri dikkat çekicidir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde sanatında zirveyi gördüğü belirtilmektedir. Görsel 283 ve 284'te, Ahmed Karahisârî En'am'ı olarak bilinen TİEM. 1443 envanter numaralı varakta küfi yazı etrafına altın zemin üzerine pençhane durak motifi yerleştirilmiştir.

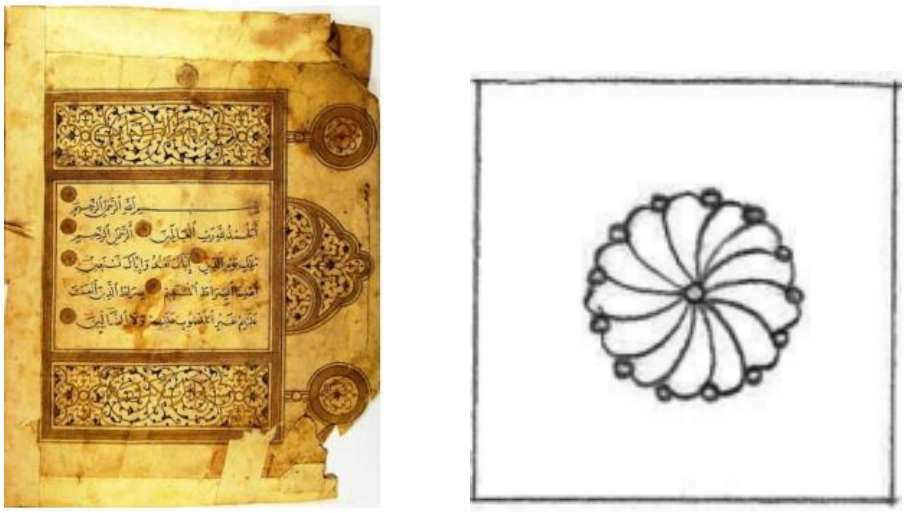
Görsel 285: Mushaf (SSM. No. 56) Serlevha Durak.(Bostancı Tuluk, 2015: 49).

Görsel 285'te, Sakıp Sabancı Müzesi'nde 56 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın tezyinat özellikleri incelendiğinde Karamemi üslup özelliklerini taşıdığı belirtilmiştir. Mushaf'ta kenar tığ motif örneğinden hareket edilerek durak motifi oluşturulmuştur. Durak motifi yıldız formunda olup kırmızı ve mavi mürekkeple çizgi çekilmiştir. Mavi ve kırmızı renk çizgilerle pençhane durak motiflerine saplar yerleştirilmiştir.

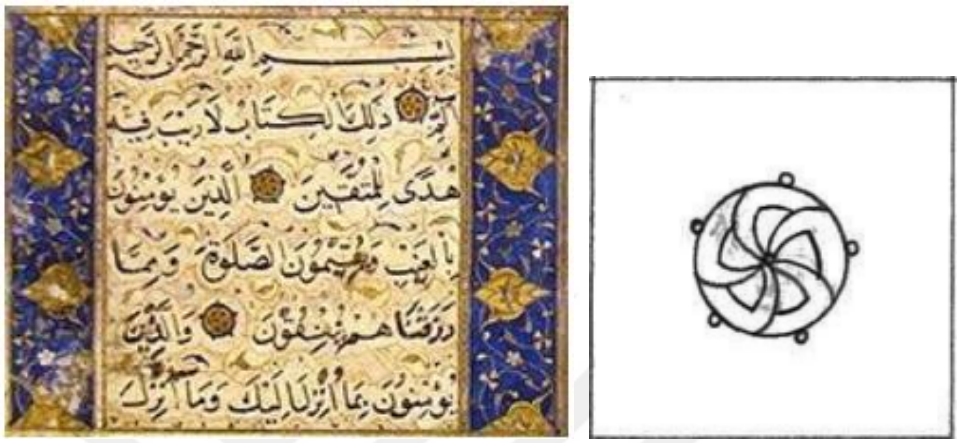
Görsel 286: TSMK. YY. 999 No'lu Mushaf'ta Şeşhane ve Helezonî Durak Görselleri.(Bostancı Tuluk, 2015: 130).

Görsel 286'da, TSMK. Y.Y. 999 envanter numaralı Mushaf'ta (1546 M) altın zemin üzerinde pençhane, helezoni ve ters virgül durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerine sülyen ve mercan rengi noktalar yerleştirilmiştir (Bostancı Tuluk, 2015: 131) .

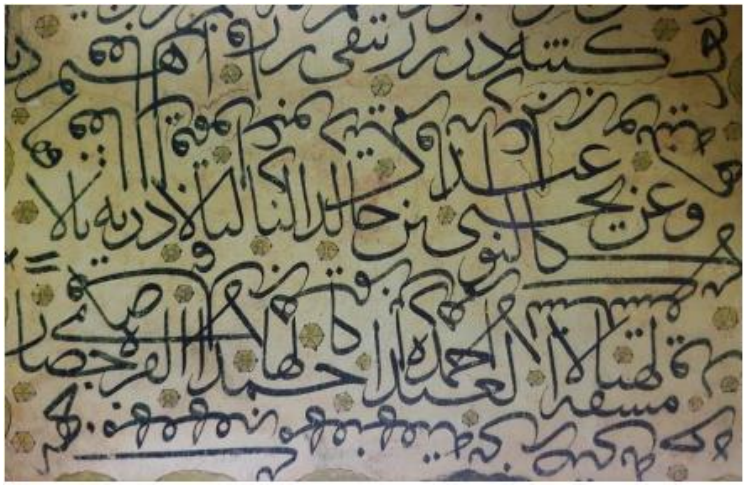
Görsel 287: GHBK Demirbaş No:7053, Kur'an-ı Kerim'in Çift Tam Sayfa Serlevha Durak, Görsel ve Çizimi. (Ural, 2020: 33,113).

Görsel 287’de, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 7053 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf’ta (1509 M), altın zemin üzerinde çarkıfelek pençhane durak motifi görülmektedir. Motif etrafına is mürekkebiyle tahrir çekilerek, siyah noktalarla yerleştirilmiştir.

Görsel 288: GHBK Demir Baş No-6713, Mushaf’ın Serlevha Sayfası Durak, Görsel ve Çizimi.(Ural, 2020: 34,129).

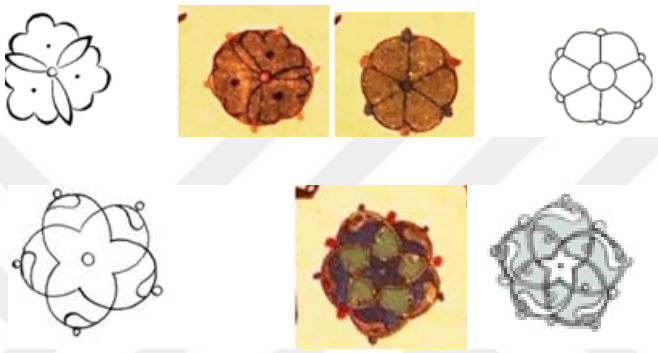
Görsel 288’de, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 7053 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf’ta (XVI yy) altın zemin üzerinde çarkıfelek durak motifi görülmektedir. Durak motifinin geometrik çizgilerinde ve noktalarında is mürekkebi kullanılmıştır.

Görsel 289: Ahmed Karahisarî’ye Ait Bir Karalama.(Gündüz, 2012: 84).

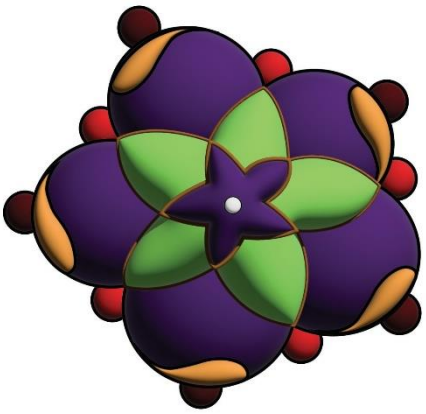
Görsel 289'da, Ahmed Karahisarî'ye ait karalama levhada (1556 M) şeşhane durak motifi yazı aralarına yerleştirilerek tezyinat unsuru olarak kullanılmıştır.

Aynı durak motifi Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 63 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf'ta da bulunmaktadır. Şeşhane durak motifine siyah noktalar yerleştirilmiştir. Benzer formda şeşhane durak örneği XVI. yüzyıla ait Manisa Halk Kütüphanes'inde 931 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan serlevha sayfasında görülmektedir (Pekpelvan, 2013: 364).

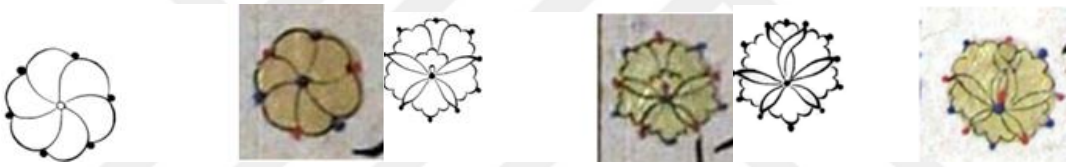
Görsel 290: TSMK. A.5, Görseller ve Çizimler. (Küpeli, 2007: 303,436).

Görsel 290'da, Topkapı sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan A.5 envanter numaralı Mushaf'ta (1503 M) klasik tezyinat üslubu görülmektedir. Mushaf'ta ayet sonlarına üç farklı durak motifi yerleştirilmiştir. İlki pençhane durak motifidir. Altın zemin üzerine üçgen formunda yerleştirilen yaprak kenarlarına üç çiçek çizimi yapılmıştır. İkincisi, altın zemin üzerine çizimi yapılan pençhane durak motifidir. Durak kenarlarına kırmızı ve yeşil noktalar yerleştirilmiştir. Üçüncüsü birbirinin içinden geçen rumili dairesel durak motifidir. Durak motifinde altın, lacivert ve yeşil zemin rengi olarak kullanılmış, motifin daire etrafına kırmızı noktalar yerleştirilmiştir. TSMK. A.5, vr. 2b, serlevha tezyinat özellikleri üzerine Ayşegül Türkmen'de araştırma yaparak bilgiler vermiştir (Türkmen, 2011: 13). Çizim 134'te durak motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

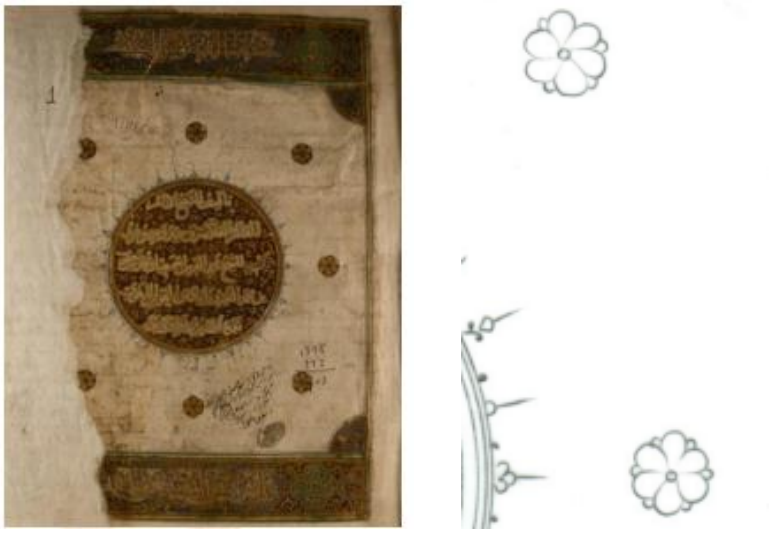
Çizim 134: TSMK. A.5. Dijital Çizim.

Çizim 134'te rumili durak motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Motifte circle ve curvature çizim komutları da kullanılmıştır. Motif aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 291: İÜK. A.6662, Görseller ve Çizimler.(Küpeli, 2007: 346).

Görselde 291'de, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde A.6662 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1508 M) altın zemin üzerine çizimi yapılan üç farklı durak motifi yer almaktadır. Mushaf'ta çarkıfelek formunda tasarlanan pençhane durak motifiyle birlikte, yapraklarla tasarlanan iki farklı hatayi durak motifi görülmekyedir. Durak motiflerine kırmızı ve lacivert noktalar yerleştirilmiştir. Aynı durak motifleri Süleymaniye Kütüphanesi'nde Ayasofya 898 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta da görülmektedir. Ayrıca Mushaf'ta helezoni durak motifi de bulunmaktadır ve mavi noktalar yerleştirilmiştir (Küpeli, 2007: 354).

Görsel 292: el-Kâmûsü‟l Muhît Ve‟l-Kabusû‟l, Görsel ve Çizimi.(Ceran, 2019: 52,117).

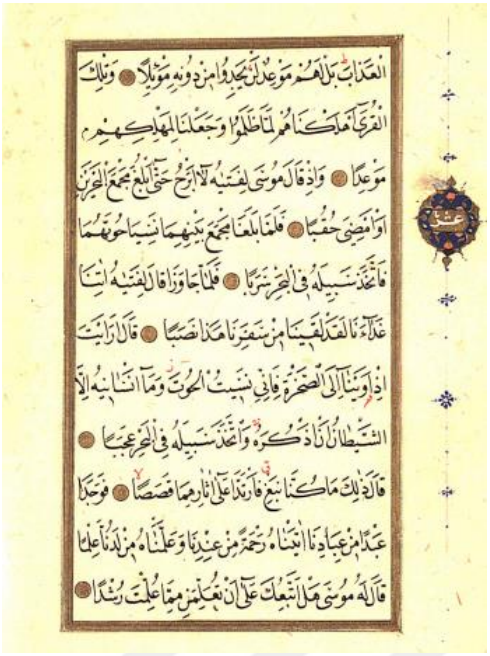
Görsel 292’de, el-Kâmûsü‟l Muhît Ve‟l-Kabusû‟l (1529 M) ismiyle bilinen eserde İslamla ilgili konuların anlatıldığı ifade edilmiştir. Eserin zahriye sayfası tezyinatında pençhane durak motifi, tezyinatı tamamlayıcı unsur olarak kullanılmıştır.

Görsel 293: Serlevha Sayfası Durak Tasarımı, Görsel ve Çizimi.(Detseli ve Baysal, 2019: 48).

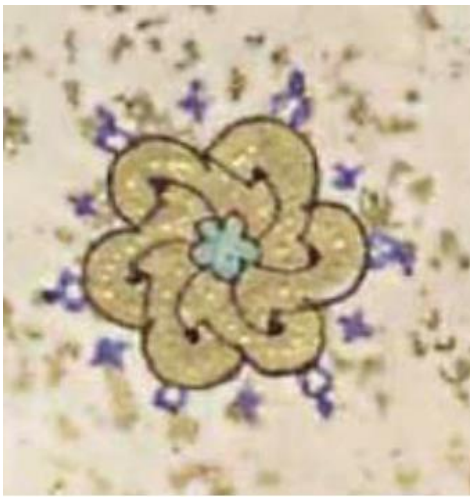
Görsel 293’te, Rodos Ahmet Ağa Kütüphanesi’nde bulunan 01 envanter numaralı Mushaf’ta (1555 M) üç farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki serlevha sayfasında bulunan altın zemin üzerine müvevher formunda çizilen dairesel durak motifidir. Diğeri şeşhane durak motifidir. Durak motiflerine is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir. Üçüncüsü zer durak motifidir. Mushaf’ın serlevha ve zahriye sayfasındaki tezyinat detaylarına göre durak motiflerinin sade olduğu görülmektedir.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi’nde bulunan Kamus al-muhit val-kübüs al-vasit - 243 envanter numaralı eser XVI. yüzyıl klasik tezyinat özelliklerini taşımaktadır. Eser nesih yazı ile yazılan dil kitabı olarak bilinmektedir. Eserde helezoni ve zer durak olmak üzere 69 adet durak bulunmaktadır. Helezoni durak motiflerin çevresine iki kırmızı ve iki mavi nokta yerleştirilmiştir (Çelik Coşkun ve Şanses Doğru, 2018: 291).

Görsel 294: SK, Hamidiye, nr. 7 v. 205 b, Durak Görsel ve Çizimleri.(Tanrıver Celasin, 2007: 252).

Görsel 294'te, Şeyh Hamdullah Efendi'nin yaşlılık döneminde yazdığı (1436–37, ö.1520) Mushaf olarak belinmektedir. Tarihi net olmamakla birlikte, tezyinat özellikleri yönünden XVI. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir (Tanrıver Celasin, 2007: 250). Mushaf'ta pençhane ve zer durak olmak üzere iki farklı durak bulunmaktadır. Pençhane durak katmerli biçimde yaprak ve çiçek çiziminden oluşturulmuştur. Dairesel zer durak etrafına is mürekkebiyle tahrir çekilerek belirginleştirilmiştir (Tanrıver Celasin, 2007: 251). Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa 1envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 436a Mushaf (1542 M) varağında altın zemin üzerine pençhane ve helezoni durak bulunmaktadır. Aynı durak özellikleri Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 13 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan 237b (1556 M) varağında da görülmektedir (Tanrıver Celasin, 2007: 259,277).

Görsel 295: TSMK H. S. 25 Envanterli Mushaf-ı Şerîf. (Aracı, 2021: 17).

Şah Mahmûd Nîşâbûrî Mushaf'ında yer alan ve geçmeli çizgilerle tasarlanan mücevher durak motifinin zemini altın sıvamadır (Özkafa, 2022: 48,57). Görsel 295'te, aynı eser üzerinde Nihal Aracı'da araştırma yapıp Mushaf'ın tezhip özelliklerini incelemiş ve ayet sonlarında bulunan mücevher durak özelliğinden bahsetmiştir. Durak motifine iğne perdahı yapılmıştır. Çizim 135'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

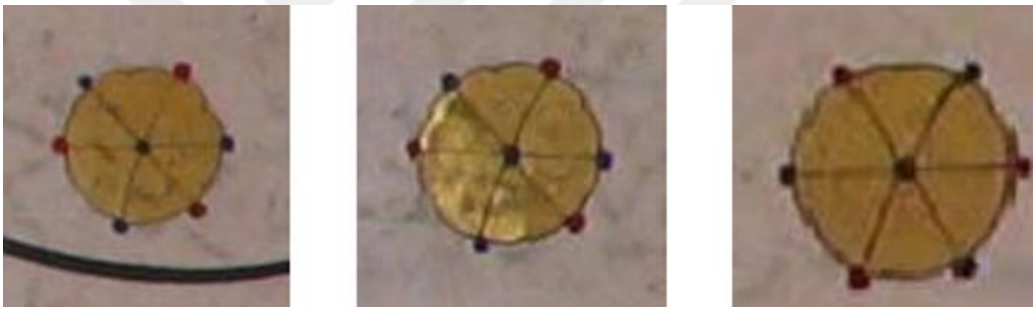
Çizim 135: TSMK H. S. 25 Envanterli Mushaf-ı Şerîf. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 135'te geçmeli durak motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Çizime dijital yorum eklenerek siyah renkle dalgalanma oluşturulmuştur. Motifin dış dairesi circle aracıyla çizilirken simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 296: TSMK H. S. 25 Envanterli Mushaf-ı Şerîf, Ferağ Kaydı Tezhibi.(Aracı, 2021: 29).

Görsel 296'da, TSMK H. S. 25 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın ferağ kaydında pençhane durak motifi görülmektedir. Altın zemin üzerinde sekiz dilimli pençhane motifte kırmızı velacivert renkler kullanılmıştır.

Görsel 297: Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, Mushaf, 1589: Mushaf'ın Durakları. (Önkol Ertunç, 2022: 194).

Görsel 297'de, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275, envanter numarasıyla kayıtlı olan Mushaf'ta (1589 M) yer alan durak motifleri, altın zemin üzerinde şeşhane durak motifidir. Motiflere kırmızı ve mavi noktalar yerleştirilmiştir. Ahmed Karahisari hattıyla yazılan müselsel besmele ve satrançlı kûfi levhada hat yazısının estetiğini tamamlamak amaçlı altın zemin üzerine sekiz ve altı dilimli şeşhane durak motifleri bulunmaktadır (Elitok, 2014: 50). Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 504 numaralı Mushaf'ın varak 333-334 sayfasında şeşhane durak yer almaktadır (Duran, 2018: 196).

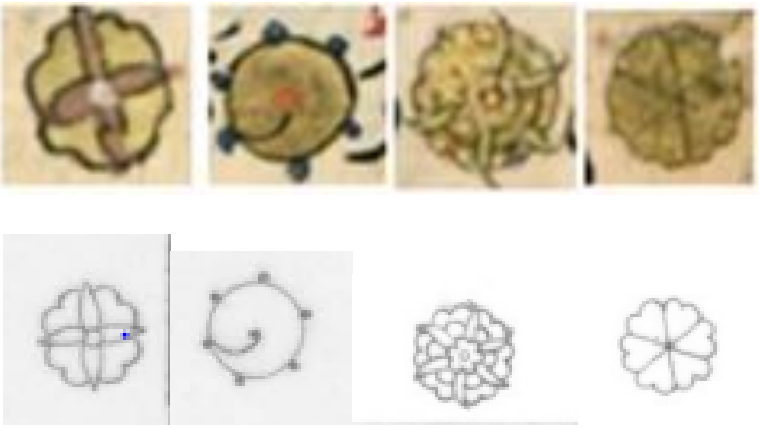
Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesi, Yazma Eserler bölümünde 000059 envanter numarasıyla kayıtlı olan Mushaf'ın tezyinatı incelendiğinde, XVI. yüzyıl Safevî dönemi tezyinat özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Mushaf'ta şeşhane ve helezoni olmak

üzere iki farklı durak motifi yer almaktadır. Altın zemin üzerine çizimi yapılan durak motiflerinin etrafına lacivert ve siyah altı nokta yerleştirilmiştir (Kaçar, 2021: 14,195).

Görsel 298: Şeyh Hamdullah'ın Aklâm-ı Sitte Yazılarından Sülüs- Nesih Kıt'ası. Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 49).

Görsel 298'de, Şeyh Hamdullah'ın sülüs- nesih kıt'a formunda yazdığı aklâm-ı sitte yazılarındandır. Levhada görülen durak motifleri altın zemin üzerine altı yapraklı çarkıfelek pençhane durak motifleridir. Zemin kâğıdıyla uyumlu olması açısından zemin ebru renkleriyle durak motifleri renklendirilmiştir.

Görsel 299: 101-0358 Envanter No'lu En'am-ı Şerif ve Varak 2a,101-0283 Envanter No'lu En'am-ı Şerif101-0296 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, Görseller ve Çizimler.(Ocakdan, 2019: 40,45,58,65,220).

Görsel 299'da, Sakıp Sabancı Müzesi'nde bulunan ve XVI. yüzyıla ait 101-0358 envanter numaralı En'am-ı Şerif ve varak 2a ile 101-0283-101-0296 envanter numaralı En'am-ı Şerifler'in unvan sayfalarında altın zemin üzerine üç farklı pençhane ve helezoni durak motifleri bulunmaktadır. Eserdeki pençhane durak motifi, çiçek yapraklarının üst üste çizilmesiyle katmerli çizilerek altılı yaprak ile birleştirilmiştir.

Görsel 300: TİEM, 224 Env. No'lu Kur'an-ı Kerim, Görseller ve Çizimler.(Ünal, 2018: 156,157).

Görsel 300'de, Yavuz Sultan Selim dönemine ait olan Mushaf (1517 M) Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 224 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Mushaf'ta altın zemin üzerinde altılı ve sekizli pençhane ve helezoni durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerine siyah ve mavi noktalar yerleştirilmiştir.

4.3. XVII. yy-XX. yy Tezhip Sanatı

XVII. yüzyıl Osmanlı devletinin hem duraklama hem de batılılaşma dönemi olarak ifade edilmektedir. Duraklama döneminin etkileri siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve sanatsal alanda kendini hissettirmiştir. Tezhip sanatının da gelişmelerden etkilenerek duraklama dönemini yaşadığı belirtilmektedir. Bu dönemde Mushaf tezyinatlarının yanında dua, hamse ve mesnevi gibi farklı kitap tezyinatlarının yapılmasına devam edilmiştir. Tezyinatı yapılan eserlerde altının yanında borda, lacivert ve soluk renklerin kullanıldığı görülmektedir (Duran, 2018: 333). Tezyinat özellikleri olarak hatayi, rumi, bulut gibi motifler kullanılmış, motiflerde zerafetten ziyade kaba kullanımlar görülmektedir (Taşkale, 1994: 17). Dönem sanatçıları eserlerdeki tezyinat özelliklerine yenilik ekliyemedikleri için bir önceki döneme göre zayıf kalmıştır (Çiftçi, 2019: 41).

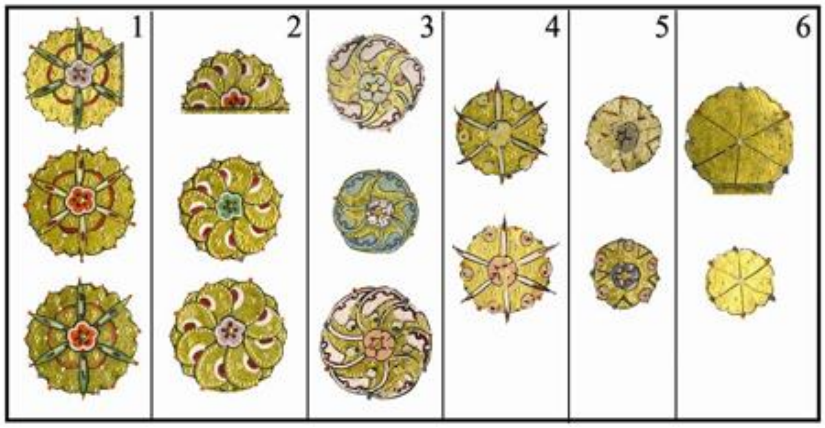
XVIII. yüzyıl Osmanlı devletinin her alanda batılılaşma temellerinin atıldığı dönem olarak ifade edilmektedir. Tezyini sanat alanında çeşitli kesimlerden eleştiri olsa da batı etkisinin kendini hissettirdiği belirtilmiştir. Dönemin sanatçıları batı sanat özelliklerini

kendi üsluplarıyla birleştirerek, Türk kültürüyle uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Sanatçılar eser tezyinatında çeşitli gölge oyunlarıyla zıtlık oluşturmuş ve renklerde koyudan açığa tonlamalar yapmıştır. İki farklı tezyinat üslubunun bu dönemde devam ettiği ifade edilmektedir. İlkinde klasik formda tasarlanan desenler büyük olup natüralist çiçekler ve bu çiçeklerden oluşturulan tığlarla süslenmiştir. Eserlerde her türlü rengin kullanıldığı renk cümbüşünün olduğu görülmektedir. Diğeri ise Barok etkisiyle batı üslubunun yansıtıldığı desen tasarımlarına eklenen yeni motiflerdir. Bu motifler akant yaprakları, vazo gibi nesneler içine süslenerek yerleştirilmiş stilize çiçekler, buketler ve çiçek tasarımlarına eklenen kurdele çizimleridir. Dönemin önemli sanatçıları Ali Üsküdarî ve Abdullah Buharî'dir (Ersoy, 1988: 70). Dönemin belirgin tezyinat özelliği ise natüralist çiçeklerin ön plana çıkmasıdır.

Türk tezyinat sanatında Rokoko etkisi XVIII. yüzyılın sonunda eser tezyinatlarına etki etmiş ve XIX. yüzyıl eserlerinde ağır basan Türk tezyinat ekolü olduğu ifade edilmektedir. Mushaf, Hilye-İ Şerif ve diğer eserlerin süslenmesinde Rokoko üslubu kullanılmıştır. Eser tezyinatlarında yoğun altın kullanımı görülmektedir. Altın üzerine iğne perdahı yapılarak parlaklık kazandırılmıştır. Eser tezyinatlarında çiçek buketleri, gül motifleri kullanılmıştır. Tüm renklerle çiçek taramalarına tonlama verilmiştir. Dönemin önemli tezyinat sanatçıları Hezargradlızâde Ahmed Ataullah ile onun yetiştirdiği öğrencisi Hüseyin Hüsnü Efendi'dir. Eserlerde müzehhip imzasına rastlanmaz; fakat Osman Yümni Efendi tezyin ettiği eserlere imza atmıştır (Taşkale, 2009: 66).

Tezhip sanatının XX. yüzyılda gerilemeye devam ettiği belirtilmektedir. Dönemin sanatçıları tarafından Mushaf, kıta, Hilye-İ Şerif vb. eser süslemelerine devam edilmiştir. Gelecek nesillere tezyinat sanatının aktarılması için Necmeddin Okyay, A.Süheyl Ünver, Muhsin Demironat ve Rikkat Kunt gibi sanatçılar özverili çalışmalar yaparak öğrenci yetiştirmiştir. Bu öğrencilerden Tahsin Aykutalp ve Çiçek Derman günümüz tezhip sanatçılarındandır. 1914'te İstanbul'da açılan Medreset'ül Hatatin'de tezyinat sanatı öğretilmeye başlanmıştır. Zaman içinde eğitime Güzel Sanatlar Fakülteleri'nde açılan Geleneksel Türk El Sanatları bölümlerinde devam edilmiş; ancak 1958'te tezyinat atölyeleri kapatılmıştır. Bu durum 1980'li yıllarda, Mimar Sinan ve Marmara Üniversiteleri'nin Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Geleneksel Türk El Sanatları Bölümleri açılarak düzeltilmiştir (Yılmaz, 2016).

4.3.1. XVII. Yüzyıl Durak Motifleri

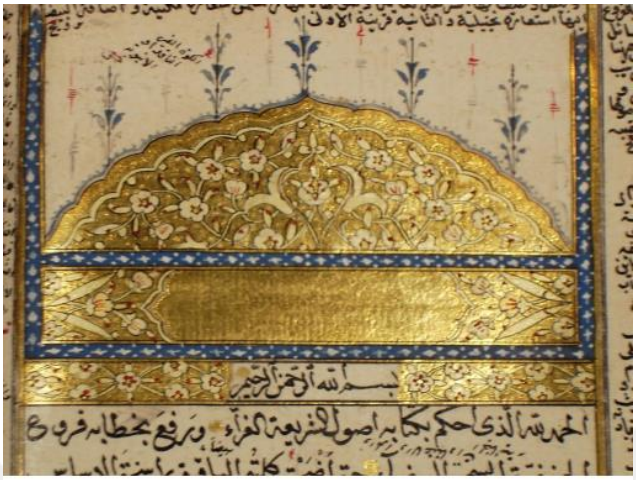
Görsel 301: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V,318,Meşk Murakkaa Görseller.(Şahin, 2011: 207,210).

Görsel 301'de, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nde 318 envanter numarasıyla Doğu Yan Eyvan Oda V'te kayıtlı bulunan, meşk murakkaa (1696 M) eserinde pençhane, helezoni ve müzehhep durak motifleri bulunmaktadır. Altın zemin üzerinde oluşturulan dairesel durak motifleri rumi, üçgen, yaprak ve çarkıfelek formunda tasarlanmış ve motiflerde canlı renkler kullanılmıştır. Eserde sade pençhane durak motifleri de görülmektedir.

Görsel 302: Türk Petrol Vakfı 0024 Env. No Mushaf XVII. YY. (Karahan, 2009: 179).

Görsel 302’de, Türk Petrol Vakfı Koleksiyonu’nda bulunan 0024 envanter numaralı Mushaf sayfasında altın zeminli nar formundaki durak motifi ile iç içe dairesel durak motifi yer almaktadır.

Görsel 303: 188 Envanter Numaralı Yazma.(Emlak, 2013: 83).

Görsel 304: İsmihan Sultan’a Verilen Berat. SSM 160-0024.(Acar, 2014: 84).

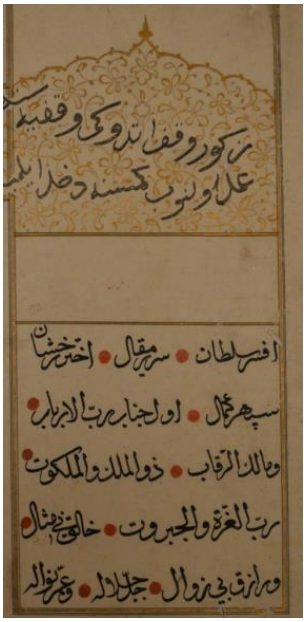
Görsel 304’te, Necip Paşa Kütüphanesi’nde 188 envanter numaralı kayıtlı bulunan et-Telvih fi Keşfi Hakaiki’t- Tenkih fi’l-Usul eserindeki (1684 M.) durak motifi, süre başı tezyinat süslemesine göre sade zer duraktır. Görsel 304’te, Sultan İbrahim tuğralı (1644 M) olan ve İsmihan Sultan’a verilen berat metnindeki cümle sonlarına zer durak yerleştirilmiştir. Efendi sergi salonundaki vakfiyeler içinde yer alan Vezir-i Azam Ahmet Paşa (1637 M) ve

29. Mevlana Vakfı Mehmet Efendi vakfiye (1671 M) eserlerinde de zer durak mevcuttur (Akbaş, 2017: 45,55).

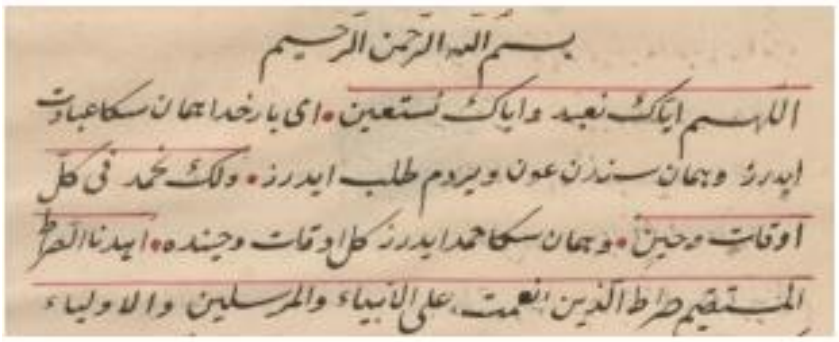
Görsel 305: Müzekki'n Nüfus Ünvan Tezhibi.(Öztürk, 2021: 89,91).

Görsel 305'te, Müzekki'n Nüfus eseri, tasavvuf konularını anlatan eserlerdendir. Eserin unvan sayfasında klasik üslup tarzı küçük motifler kullanılmıştır. Eserdeki durak motifi zer ve pençhane olup, renklendirmesinde altın, lacivert, pembe, kırmızı, mavi ve beyaz kullanılmıştır. Eserin yazım tarihi bilinmediğinden tezyinat özelliklerinden yola çıkılarak XVII. yüzyıl sonu XVIII. yüzyılın başı olduğu tahmin edilmektedir.

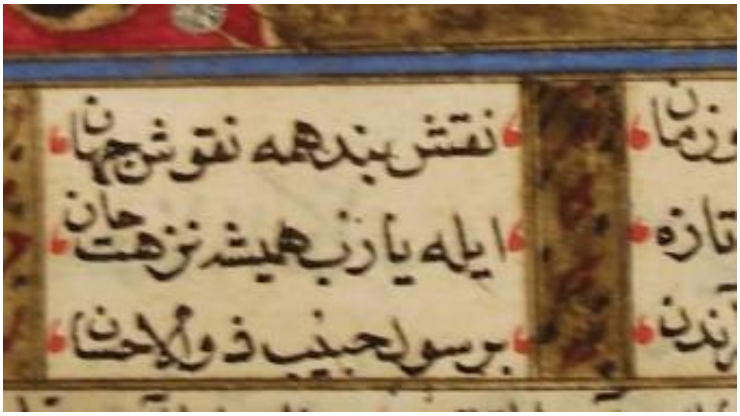
Görsel 306: Hırami Ahmed Paşa Vakfiyesi.(Akbaş,2017:49).

Görsel 306’da, Efendi sergi salonundaki vakfiyeler içinde yer alan Hırami Ahmed Paşa Vakfiyesi’nde (1601 M) kırmızı nokta durak bulunmaktadır.

بسم الله الرحمن الرحيم
اللهم ایاک نعبد وایاک نستعین • ای بار خدایا همان سکا عبادت
ایدرز وهمان سندن عون ویردم طلب ایدرز • ولک نحمد فی کل
اوقات وحین • وهمان سکا حمد ایدرز کل اوقات وحینده • ایدنا الصراط
المستقیم صراط الذین انعمت علی الانبیاء والمرسلین والاولیاء

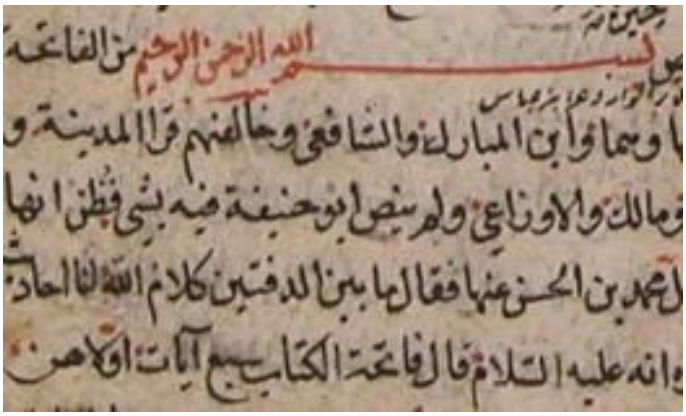
Görsel 307: Hüccetü’s-Semâʿ fî Hall-i İstimâʿi’l-Gınâʿ.(Korkmaz, 2014:13).

Görsel 307’de, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde yer alan İsmâil Rusûheddîn El-Ankaravî (?-1041/1631) ait olan ve tarihi belirtilmeyen T.Y. 6410 envanter numaralı, Hüccetü’s-Semâʿ fî Hall-i İstimâʿi’l-Gınâʿ eser, ta’lik yazı ile yazılan güfte mecmuasıdır. Eserde cümle sonlarına kırmızı nokta durak olarak yerleştirilmiştir.

نقش بندهمه نقوش جهان
ایله یارب همیشه نزهت جان
برسول حبیب ذوالاحسان

Görsel 308: 651 Envanter No’lu Eserin Başlık Tezhibi.(Emlak,2013:164).

Görsel 308’de, 651 envanter numaralı Nüzhet-i Cihan ve Nadire-i Zaman –Tercüme-i Nigaristan (1624 M) yazma eseri, Farsça İslam tarihi tercümesidir. Eserde kırmızı renkle beyit başında ve sonunda ters virgül işareti görülmektedir. Mushaf ve yazma eserlerde ters virgül çoğunlukla durak motifi olarak kullanılmıştır (Emlak,2013:165).

Görsel 309: Envar el-tenzil ve esrar el-tevil.(Özekkaya, 2008:92).

Görsel 309'da, Akşehir'den Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne getirilen ve tezhipli yazma eserlerden biri olan, Envar el-tenzil ve esrar el-tevil kitabı nesih yazıyla Arapça yazılmıştır. Sayfada kırmızı nokta ve ters virgül formu durak motifi olarak kullanılmıştır.

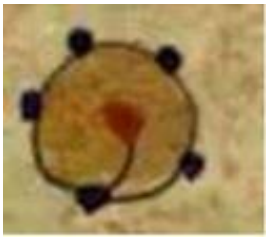

Görsel 310: A. Evkaf-ı Cerrah Mehmet Paşa.(Akbaş, 2017:42).

Görsel 310'da, Server Efendi sergi salonundaki vakfiyeler içinde yer alan Evkaf-ı Cerrah Mehmet Paşa (1618 M) eserinde zer durak mevcuttur. XVII. yüzyılın önemli eserlerinden olan minyatürlü yazma Vekay-i 'Ali Paşa eserinin cümle sonlarına zer, pençhane ve helezoni durak yerleştirilmiştir (Seçkin, 2007: 111).

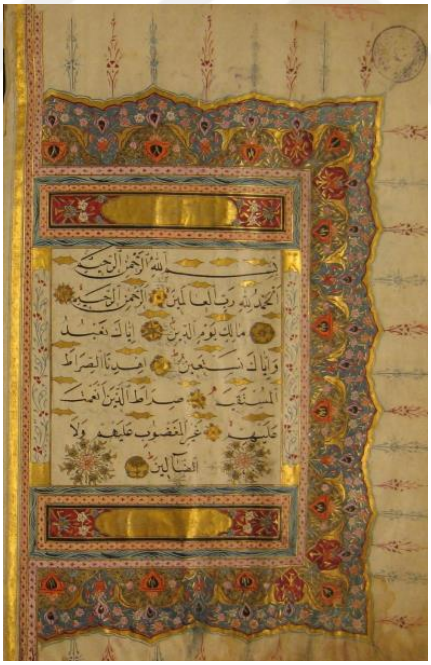
Varak 3b

566b-IIb

Görsel 311: Ankara Milli Kütüphanesi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Koleksiyonunda Bulunan 50-Damad-7 Envanrer nNumaralı, Varak 3b, 566b-IIb Görseller.(Sezer ve Toprak, 2020: 73).

Görsel 311'de, Ankara Milli Kütüphanesi'nde Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Koleksiyon'unda bulunan, 50-Damad-7 envanter numaralı Mushaf'ın tezyinat özellikleri incelendiği zaman, XVII. yüzyılın ilk dönemlerini yansıttığı görülmektedir. Mushaf'ta mücevher ve helezoni durak bulunmaktadır. 1625 tarihli Fakih'i Salih Afifüddin Abdu'l Baki el-Edni'nin Mushaf'ında helezoni durak görülmektedir (Mursyid, 2017: 16).

Görsel 312: BA1228 Nolu Eserin Serlevha Sayfası.(Bolat, 2019:231).

Görsel 312'de, Amasya Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan, BA1228 envanter numaralı Mushaf incelendiğinde XVII. yüzyıl tezyinat özellikleri görülmektedir. Mushaf'ta altın zemin üzerine farklı pençhane motif durakları bulunmaktadır. En sonda yer alan dairesel durak motifinin içindeki çizim ağaç formunu andırmaktadır.

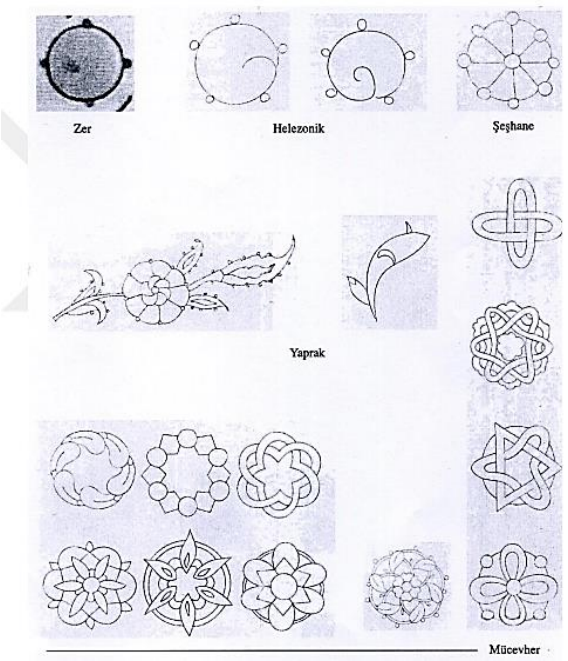
Görsel 313: 1.1.92 Env. No. Kur'an-ı Kerim Serlevha Sayfası, Görseller.(Alav, 2011: 121,125).

Görsel 313'te, Antalya Müzesi'nde bulunan, 1.1.92 envanter numaralı Mushaf'ın serleha sayfasında (1676 M) altın zemin üzerinde mücevher, se penç, hatayi (gonca), şeşhane ve helezoni durak motifleri görülmektedir. Durak motiflerinde yeşil, kırmızı ve lacivert renk kullanılmıştır.

Görsel 314: Sabancı Müzesi17.177, 17.175, 17.054, 17.277, 17.173 Env. No. Eserlerdeki Durak Çizimleri. (Yerlikaya, 2010:139).

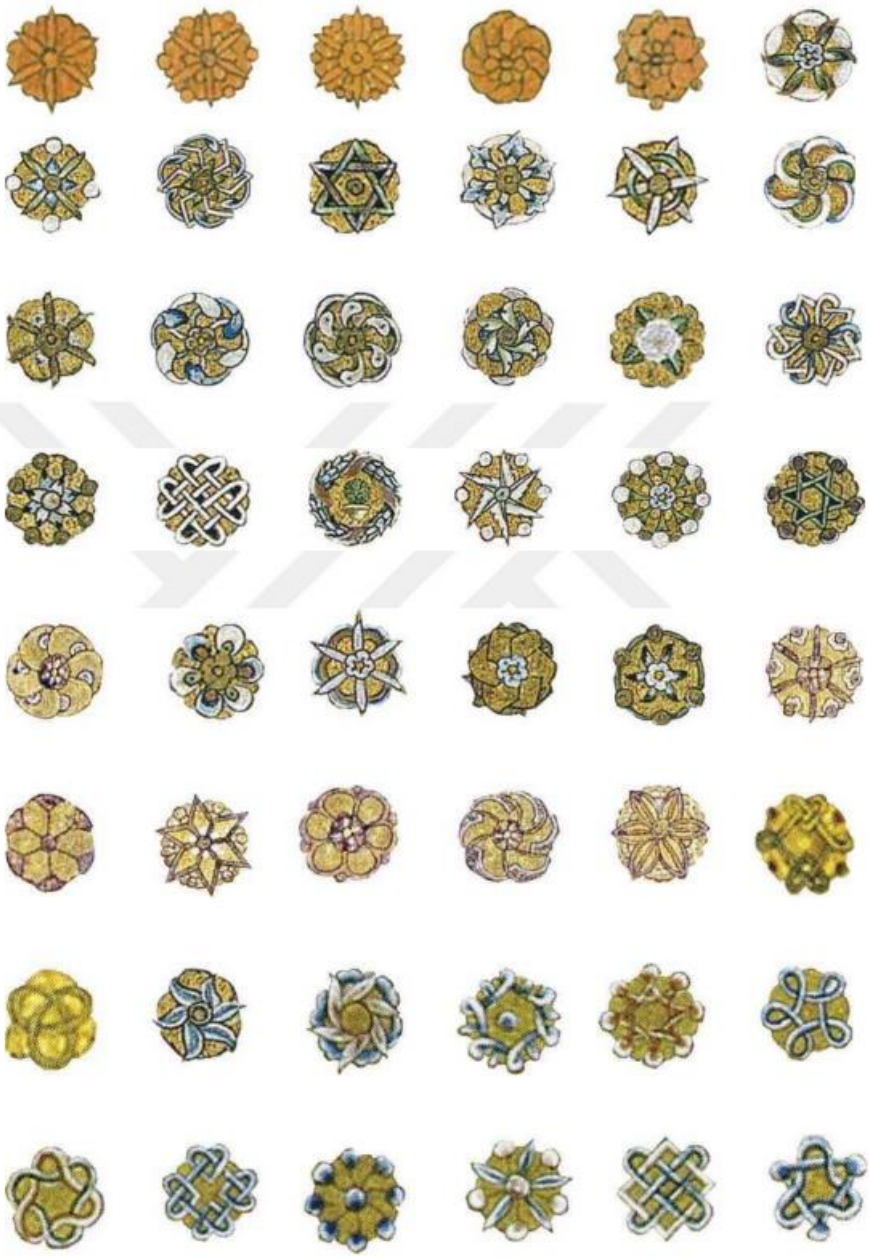
Görsel 314'te, Sabancı Müzesi'nde 17.177, 17.175, 17.054, 17.277 ve 17.173 envanter numaralarıyla kayıtlı bulunan eserlerde bulunan durak motifleri, altın zemin üzerinde pençhane durak motifleridir.

Görsel 315: XVII. yüzyıldan Günümüze Hilye Tezhiplerinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019:41).

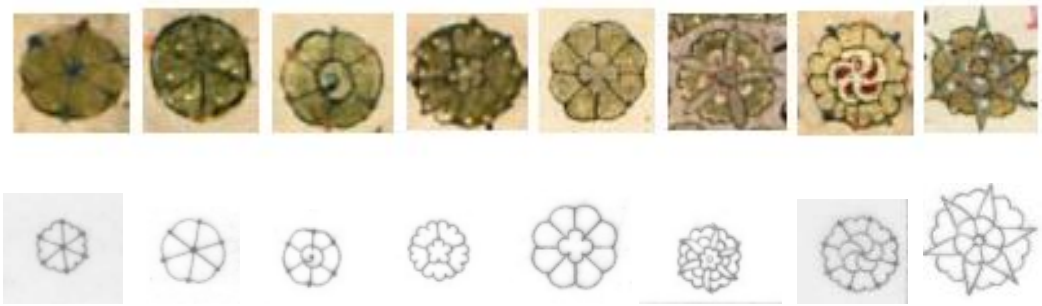
Hilye-i Şerif Hz. Muhammed'in (S.A.V) vefatının ardından yaradılış ve ahlaki güzellik özelliklerinin anlatıldığı eserlerdir. Hz. Muhammed'in tasvir özelliklerinin yazıldığı Şemal ismide verilen bu eserlerin tezyinat desenleriyle süslendiği görülmektedir (Pala, 1991: 1).

XVII. yüzyılda Hilye-i Şerif tezyinatı yapılmaya başlanmıştır. Görsel 315'te görüldüğü gibi Hilye-i Şeriflerde pençhane, şeşhane, yaprak, mücevher helezoni, zer-ender-zer gibi durak formları kullanılmıştır. Eserlerde sade durak motifleriyle birlikte göz alıcı pençhane ve mücevher duraklar da görülmektedir (Nalbantoğlu,2019:40).

Görsel 316: XVII. Yüzyıl Hilye Tezhiplerinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019:55).

Görsel 316'da, XVII. yüzyıl Hilye-i Şeriflerde kullanılan durak motif örnekleri bulunmaktadır. Durak motiflerinde altın zemin üzerinde sade ve katmerli pençhane, çarkıfelek, rumili ve mücevher motiflerin farklı versiyonları görülmektedir. Yüzyılın durak örneklerinde gül motifileride yerinin almaya başlamıştır. Barok etkisinin görüldüğü durak motiflerine ışıltı katmak için iğne perdehı yapılmıştır. Durak motiflerinde renk cümbüşü vardır (Nalbantoğlu,2019:42).

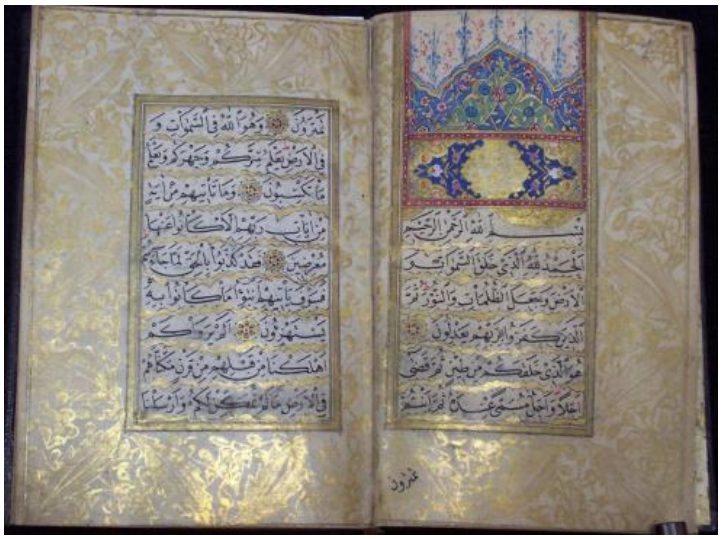
Görsel 317: 101-0298 ve Varak 83b, 101-0310, 101-0052, 101-0292, 101-0308, 101-0285, 101-0303, 101-0002 varak 53b Eserlerinin Unvan Sayfaları Durak Motifleri ve Çizimleri.(Ocaktan, 2019:72,94,101,115,122,131,137,221).

Görsel 317'de, Sakıp Sabancı Müzesi'nde, XVII. yüzyıla ait 101-0298, varak 83b, 101-0310, 101-0052, 101-0292, 101-0308, 101-0285, 101-0303, 101-0002 ve varak 53b envanter numarasıyla kayıtlı bulunan, En'am-ı Şeriflerin unvan sayfalarındaki durak motifleri altın zemin üzerine farklı pençhane, şeşhane ve helezoni durak motifleridir. Bazı durak motiflerinin merkezinde çarkıfelek çizimleri bulunmaktadır.

Görsel 318: Kur'ân-ı Kerim'in Sûre Başı (399b Sayfası).(Külekçi, 2018: 106).

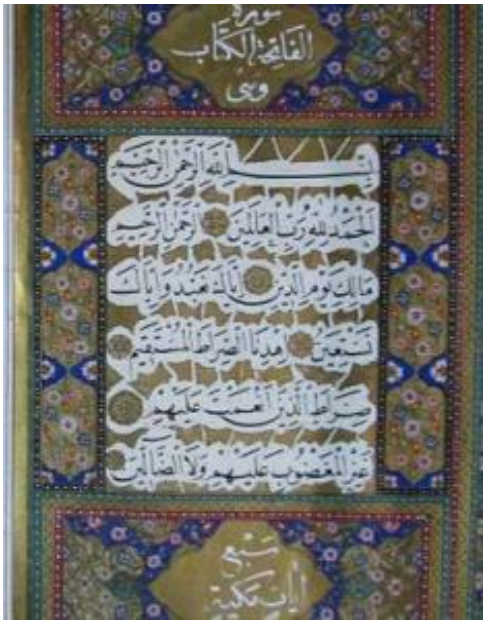
Görsel 318'de, Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Sultan I. Ahmed koleksiyonunda bulunan, 00022 envanter numaralı Mushaf (399b)sayfasına altı yapraklı yıldız formunda pençhane durak motifi yerleştirilmiştir. Altın zeminli durak motifine kırmızı ve turkuaz noktalar yerleştirilerek, is mürekkebiyle tahrir çekilmiştir (Külekçi, 2018: 849).

Görsel 319: Türk Petrol Vakfı 0019 Env. No. En'âm-ı Şerîf Durak.(Karahan, 2009:161).

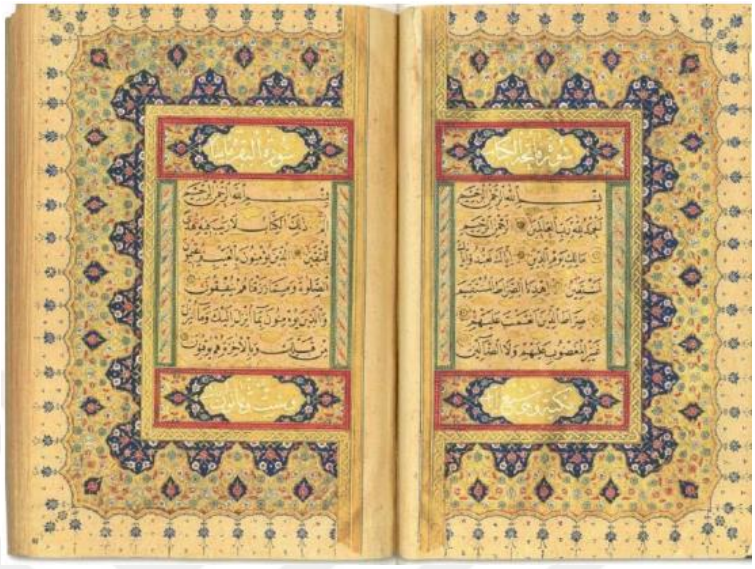
Görsel 319'da, Türk Petrol Vakfı Koleksiyon'unda bulunan 0019 envanter numaralı En'am-ı Şerîf sayfasında, altın zemin üzerinde altı yapraklı pençhane durak motifi bulunmaktadır. Sure başı tezyinatında kullanılan renklerle renklendirilen pençhane durak motifleri ayet sonlarına büyüklü küçüklü yerleştirilmiştir.

Hatice Turhan Valide Sultan vakıf defterinde (1642-98 M) zer, pençhane, şeşhane formunda farklı durak motifleri görülmektedir (Karahan,2009:51,52).

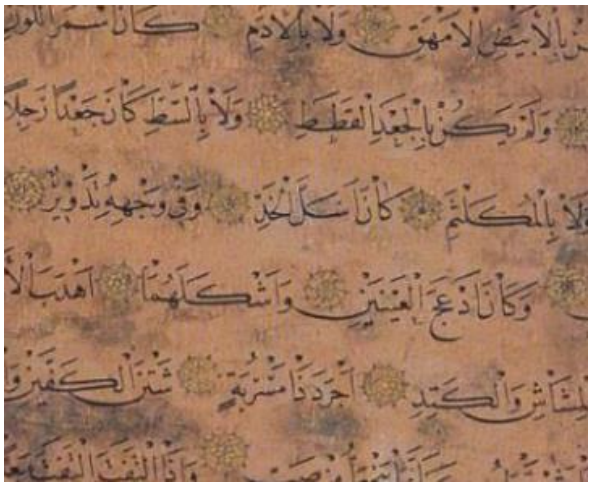
Görsel 320: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00003 Durak.(Gümbür, 2014:49).

Görsel 320’de, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde 00003 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta, altın zemin üzerinde farklı pençhane durak motifleri yer almaktadır.

Görsel 321: XVII. Yüzyılda Yazılıp Tezhiplenmiş El Yazması Mushaf, Taşkale Koleksiyonu.(Turgut, 2018: 87).

Görsel 321’de serlevha sayfasında altın zemin üzerine iç içe iki daire çizimi yapılmış durak motifleri yer almaktadır. İç durak pençhane motif formundadır. Durak motiflerine altınla birlikte serlevha süslemesinde kullanılan lacivert ve kırmızı renkle noktalama yapılmıştır. XVI. yüzyıl tezyinat sanatı özelliklerinin devam ettiği XVII. yüzyıl Mushaflarındandır. Mushaf’ta zer-ende-zer tekniği de görülmektedir (Öztürk,2021:17).

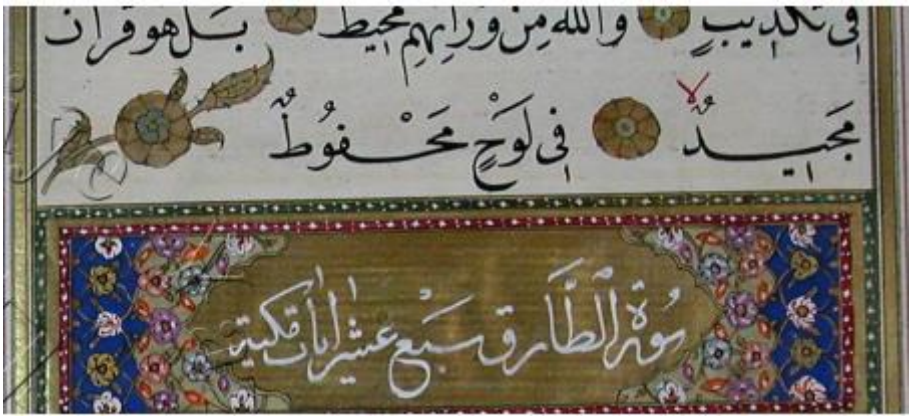
Görsel 322: Hâfız Osman’ın Süslüs-Nesih Hilye-i Şerîfe Levhası. Muhittin Serin, “Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar”.(Elitok, 2014: 52).

Görsel 322'de, Hâfız Osman'ın sülüs-nesih Hilye-i Şerîf levhasında, altın zemin üzerinde birbirinden farklı pençhane durak motifleri yer almaktadır. Durak motiflerinin iç kısmında yıldız, beş yapraklı çiçek, çarkıfelek gibi çizimler yer almaktadır.

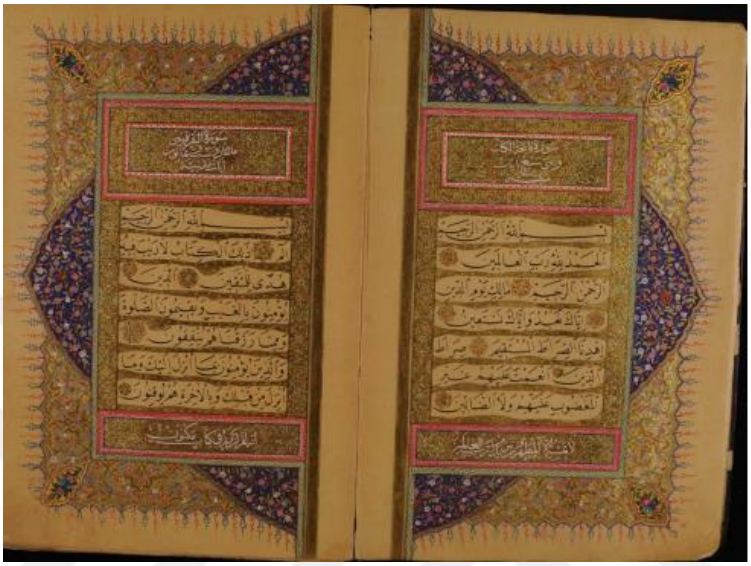
Görsel 323: 143 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 127).

Görsel 323'te, Tire Necip Paşa Kütüphanesi'nde, V.G.M. arşivinde 143 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan, 1679 tarihli Haseki Gülnûş Valide Sultan vakfiye eserinde altın zemin üzerinde altı dilimli şeşhane durak motifi bulunmaktadır.

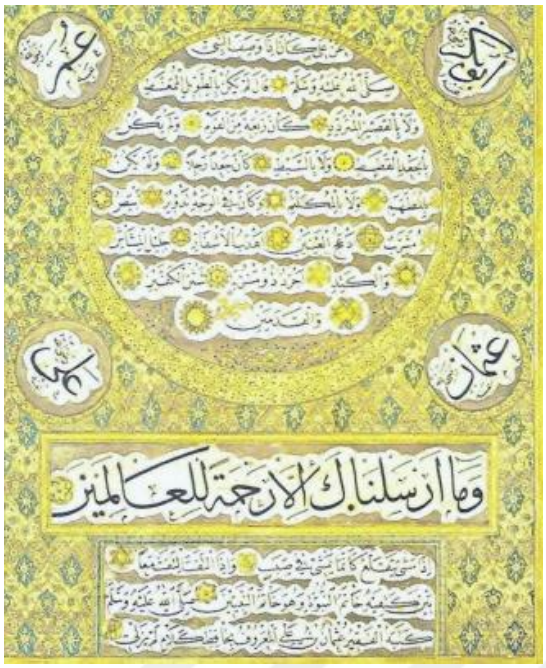
Görsel 324: SYEK, Amcazade Hüseyin, Envanter No: 00003, Buruc Sûresi 22. Ayet Sonu Durak Süslemesi.(Taş, 2022: 34).

Görsel 324’te, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’nde, Amcazade Hüseyin, 00003 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan, Nuh sûresi 28. ayet ile Buruc sûresi 22. ayet sonlarında durak motifleri bulunmaktadır. Durak motifleri altın zemin üzerinde şeşhane ve pençhane formundadır. Sondaki büyük durak motifine yapraklar yerleştirilmiştir.

Görsel 325: B8068 Envanter Numaralı Kur’ân-ı Kerîm’in Serlevha Tezhibi.(Aksu, 2012: 92).

Görsel 325’te, Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde, B8068 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ın tezyinat özellikleri incelendiğinde XVII. yüzyıl sonu XVIII. yüzyılın başı olma ihtimali vardır. Mushaf’taki durak motifleri altın ve renklerin harmanlandığı farklı mücevher ve pençhane durak örnekleridir. Yıldız formundaki pençhane duraklar kırmızı, yeşil ve pembe renklerle renklendirilmiştir. Mücevher duraklarda üçgen ve dairesel renkli iplik geçmeleri bulunmaktadır. Durak motiflerine iğne perdahı yapılmıştır.

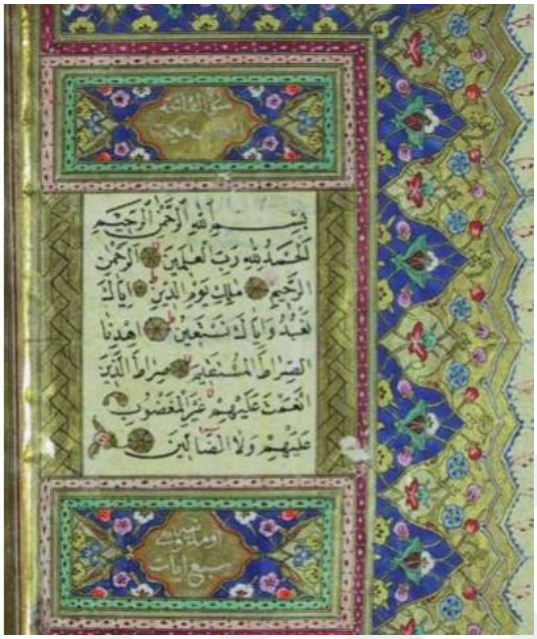
Görsel 326: Hâfız Osman'ın (1052/1642- 1110/1698) Muhakkak, Sülüs ve Nesih Hatlarıyla Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert,2012:37).

Görsel 326'da, Hâfız Osman'ın (1052/1642- 1110/1698) muhakkak, sülüs- nesih hatlarıyla yazdığı Hilye-i Şerîf'te altın zemin üzerinde birbirinden farklı mücevher durak motifleri yer almaktadır.

Görsel 327: Hilye-i Şerîfe, Hat: Hâfız Osman, 1103/1691 tarihli, Chester Beatty Library/Dublin, 559- 4, Faruk Taşkale Arşivi. (Turgut, 2018:16).

Görsel 327’de, Hâfız Osman tarafından yazılan (1691 M) Hilye-i Şerîf’te altın zemin üzerinde mücevher durak motifleri yer almaktadır.

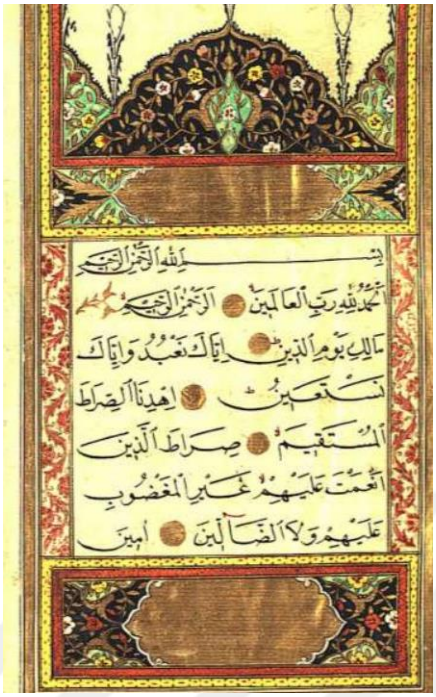
Görsel 328: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Mushaf.(Gümbür,2014:346).

Görsel 328’de, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’nde 00003 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta (1704 M) altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi bulunmaktadır. Son satırda yer alan durak çizimine sap çıkması eklenerek gonca motifi yerleştirilmiş ve motif yapraklarla birleştirilmiştir. Tezyinat açısından değerlendirildiğinde klasik tezhip özelliklerini taşıdığı görülmektedir.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde, 00001 ve 00800 envanter numaralarıyla kayıtlı bulunan Mushaflarda (1751 M) altın zemin üzerinde farklı pençhane durak motifleri bulunmaktadır (Gümbür, 2014:94,936).

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde 00002-001envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta rokoko üslubu tezyinat özellikleri yer almaktadır. Altın zemin üzerinde farklı boyutlarda dört durak motifi bulunmaktadır. İlk durak motifi iç içe geçmiş iki üçgenden oluşan mücevher duraktır. Diğerleri helezoni ve pençhane durak motifleridir (Gümbür, 2014:130).

4.3.2. XVIII. Yüzyıl Durak Motifleri

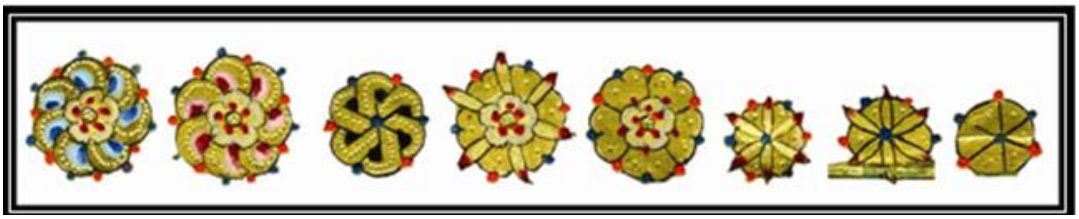
Görsel 329: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kur'an-ı Kerim Kur'an-ı Kerim.(Gümbür,2014:925,927).

Görsel 329'da, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 00797 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1856 M) ayet sonlarına yerleştirilen dairesel durak geometrik çizimlerden oluşmaktadır.

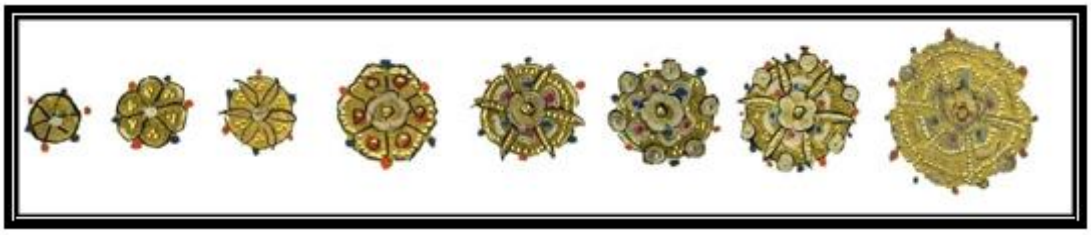
Görsel 330: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Kur'an-ı Kerim.(Gümbür,2014:1026).

Görsel 330'da, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 06496 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1879 M) zer ve helezoni durak görülmektedir. Büyük zer durak üzerine üç kırmızı daire çark formunda yerleştirilmiştir. Bu iki durak dışında farklı iki durak motifi daha vardır. Biri dairesel diğeri baklava formunda olan, mavi, kırmızı ve altın renginin hâkim olduğu durak motifleridir.

Görsel 331: 327 Env. Nolu Eserde Kullanılan Durak Çeşitleri.(Şahin, 2011: 176,178).

Görsel 331'de, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi Doğu Yan Eyvan Oda V'te 327 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan, Ediyet-el Me"sûre (1754-55 M) eserinde müzehhep durak örnekleri görülmektedir. Durak motifleri altın zemin üzerine çarkıfelek, pençhane, mücevver ve şeşhane formundadır. Durak motifleri siyah, sarı, lacivert, mavi, kırmızı ve pembe rengin tonlarıyla renklendirilmiştir. Motiflere iğne perdahı yapılmıştır (Şahin, 2011:203,206).

Görsel 332: Eserde Hadîs Sonlarında Yer Alan Durak Çeşitleri. (Şahin, 2011:137,141).

Görsel 332'de, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Doğu Yan Eyvan, Oda V'te, 340 envanter numarasıyla kayıtlı Murakkaa (Hadîs-i şerifler/1771 M) eserinde, altın ve farklı renklerin kullanıldığı pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerine iğne perdahı yapılmıştır.

Görsel 333: BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V, Delâ'ilü'l-hayrat ve Şevâriku'l-envâr fî zikri'ş-şalât cale'n-nebiyyi'l- muhtâr Görseller.(Şahin,2011:109,118).

Görsel 333'te, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Doğu Yan Eyvan Oda V'te, 344 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Delâ'ilü'l-hayrat ve Şevâriku'l-envâr fî zikri'ş-şalât cale'n-nebiyyi"l- muhtâr (1753 M) eserinde, altın zemin üzerinde müzehhep durak formları görülmektedir. Durak motiflerinde turuncu, lacivert ve yeşil renkler kullanılmıştır.

Görsel 334: 17. veya 18. Yüzyıl Fas Kuranı.(Christies, t.y.).

Görsek 334'te, XVII ya da XVIII. yüzyıla ait olduğu düşünülen Fas Mushaf'ında, yeni surenin başlangıç yerini göstermek amaçlı başında ve sonunda spıral formda motif görülmektedir. Motife is mürekkebiyle tahrir çekilerek, noktalar yerleştirilmiştir. Mushaf'ta spiral motif helezoni durak formunun farklı bir kullanımıdır. Ayrıca ayet sonlarında zer durak bulunmaktadır.

Görsel 335: 18. Yüzyıl Fas Kuranı.(Metmuseum, t.y.).

Görsel 335'te, XVIII. yüzyıla ait Fas Mushaf'ında altın zemin üzerinde üç nar ve salyangoz formunda durak motifleri görülmektedir. Durak motiflerine kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.

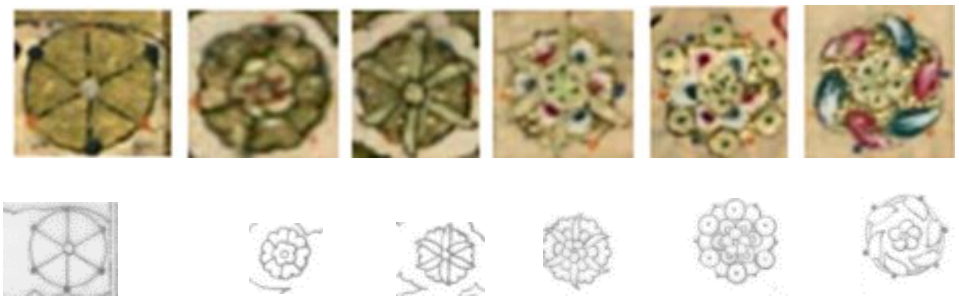
Görsel 336: Envarter Numaralı Delailü'l Hayrât'ın Durak Görselleri.(Gürler, 2020:81).

Görsel 336'da, XVII. yüzyıla ait Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan ve Pertevnihal Sultan Koleksiyonu 33 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Delâilü'l Hayrât eseridir. Eserde altın zemin üzerine pençhane ve mücevher durak motif formları görülmektedir. Durak motifleri lacivert, turuncu ve kırmızı renklerle renklendirilerek, iğne perdahı yapılmıştır.

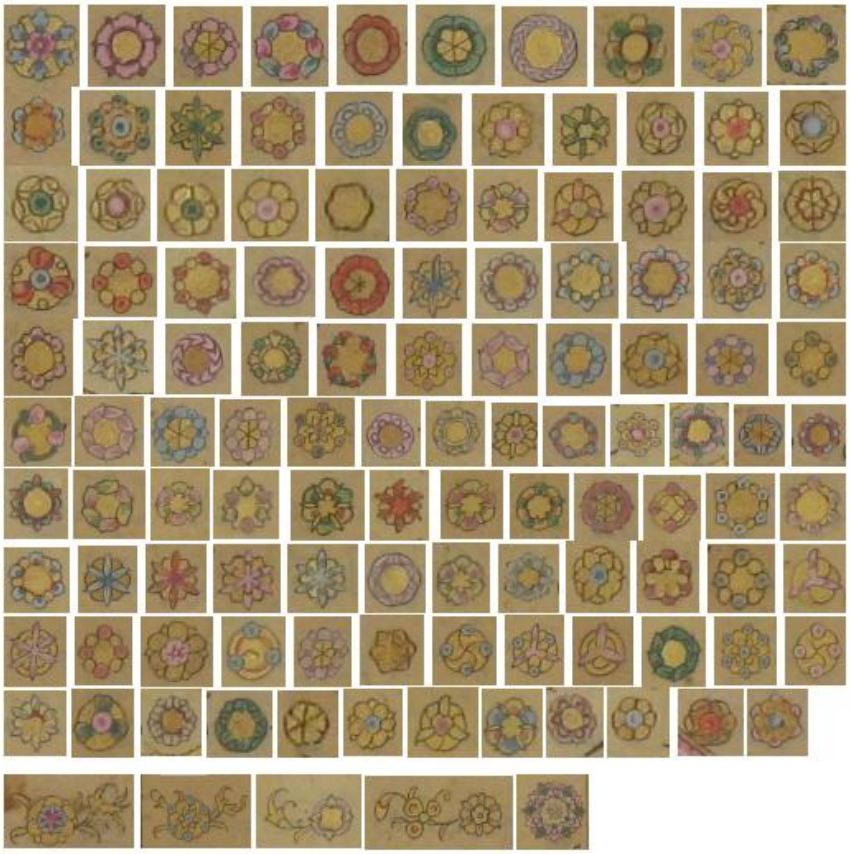
Görsel 337: XVIII. yüzyıl Hilye Tezhiplerinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019:72).

Görsel 337'de, XVIII. yüzyıl Hilye-i Şerif tezhiplerinde kullanılan durak motifleri görülmektedir. Eserde zer-ender-zer denilen altın üzerine altın işlenen pençhane duraklar yoğun kullanılmıştır. Bu dönemde Barok etkisiyle yıldız ve pusulaya benzeyen duraklar dikkat çekicidir. Klasik durak örnekleriyle birlikte mücevher, şeşhane durak örnekleri de Hilye-i Şerif tezyinatında bulunmaktadır. Durak motiflerine iğne perdağı yapılmaya devam etmiş ve motiflerde soft renklerin yanında canlı renklerde kullanılmıştır (Nalbantoğlu, 2019:42).

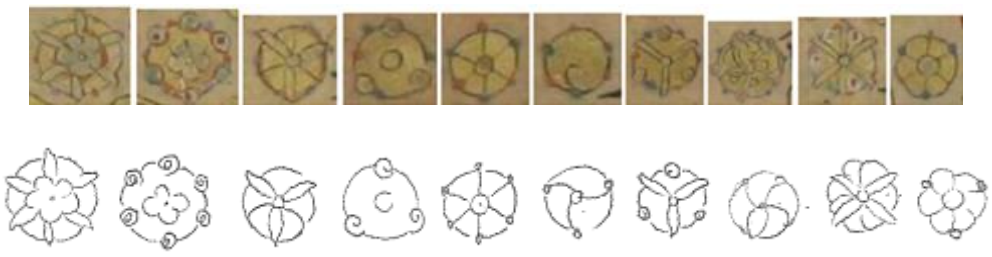
Görsel 338: 18.yy'a Ait SSM'den 101-0407 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, 101-0189 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, 101-0289 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, Görseller ve Çizimler.(Ocaktan, 2019:145,146,159,170,224).

Görsel 338'de, Sakıp Sabancı Müzesi'nde bulunan ve XVIII. yüzyıla ait 101-0407, 101-0189, 101-0289 envanter numaralı En'am-ı Şeriflerde, altın zemin üzerinde pençhane, şeşhane ve çarkıfelek durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerinde canlı renkler kullanılmıştır.

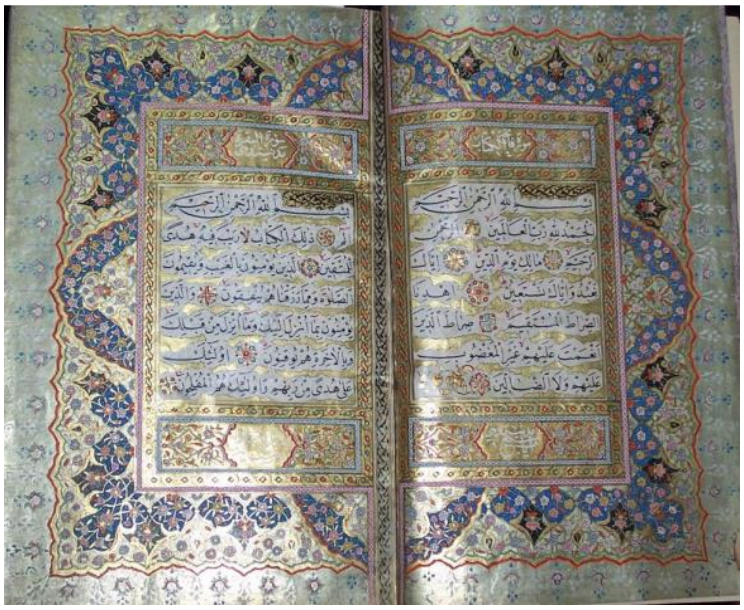
Görsel 339: 2819 Envanter Numaralı Delâilü"l Hayrât"ın Durak Görselleri. (Urvasızoğlu, 2017:9 3).

Görsel 339’da, Manisa Yazma Eserler Kütühanesi’nde bulunan ve XVIII. yüzyıla ait olan 2819 envanter numaralı Delâilü‟l Hayrât dua kitabında pençhane durak motiflerinin farklı örnekleri görülmektedir. Metin sonlarında pençhane motife çeşitli dal ve goncalar eklenerek desen formunda duraklar oluşturulmuştur. Durak motiflerinde altının yanısıra farklı renkler kullanılmıştır (Urvasızoğlu, 2017: 94).

Görsel 340: 2820 Envanter Numaralı Delâilü‟l Hayrât‟ın Durak Motifleri, Görseller ve Çizimler.(Urvasızoğlu, 2017: 95,121).

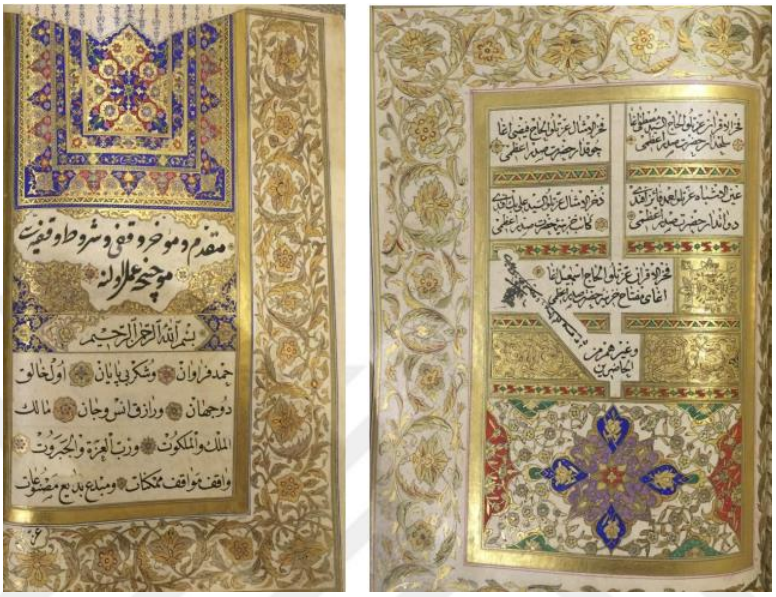
Görsel 340’ta, Manisa Yazma Eserler Kütühanesi’nde bulunan ve XVIII. yüzyıla ait olan 2820 envanter numarasıyla kayıtlı Delâilü‟l Hayrât (1789 M) dua kitabında altın zemin üzerinde pençhane ve helezoni durak motifleri görülmektedir (Urvasızoğlu,2017:212).

Görsel 341: TPV/ Y.K. 0040 Mushaf.(Karahan,2009:237).

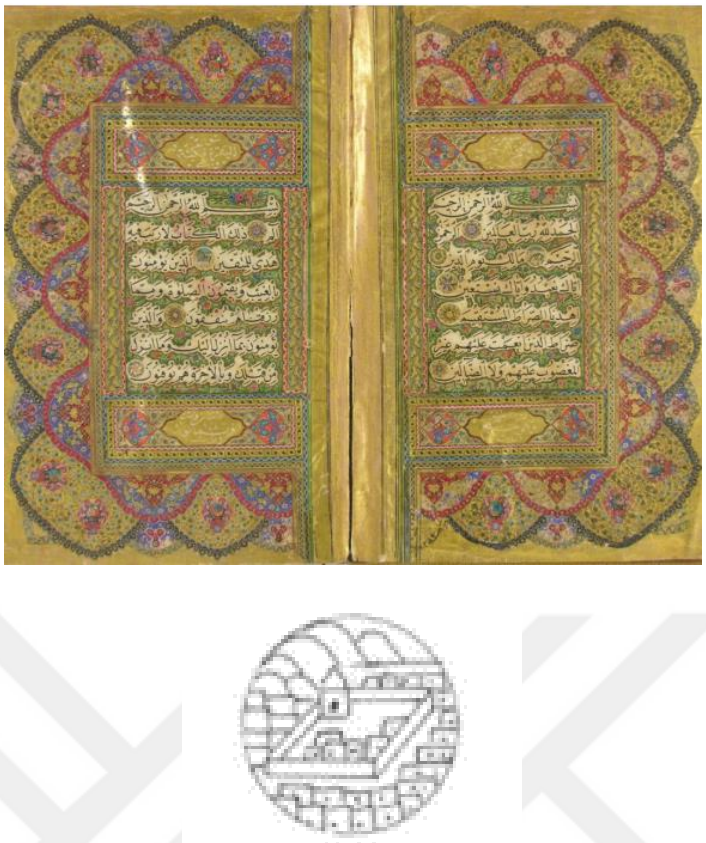
Görsel 341’de, Türkpetrol Vakfı Koleksiyonu’nda bulunan 0040 envanter numaralı Mushaf serlevha sayfasında (1791 M) altın, mavi ve kırmızı rengin hakim olduğu farklı

pençhane durak motifleri yer almaktadır. Benzer durak motifleri Türk Petrol Vakfı Koleksiyonu'nda 0025 envanter numaralı Mushaf (1700 M) sayfasında da görülmektedir ve dairesel katmerli pençhane durak motifleri formundadır. Durak motiflerine mavi ve kırmızı noktalar yerleştirilmiştir (Karahan, 2002:180).

Görsel 342: İzzet Mehmed Paşa Vakfiyesi, 1210/1796, v. 1b, v. 32a. Unvan ve Hâtime Sayfası. (Dalbaş, 2017:39).

Görsel 342'de, Zeki Özen Koleksiyonu'nda bulunan ve İzzet Mehmed Paşa Vakfiyesi'nde yer alan eserde durak motifleri dairesel motif olup altın zemin üzerinde pençhane ve şeşhane duraklardır. Durak motifleri kırmızı ve lacivert renklerle renklendirilmiştir.

Görsel 343: TSMK, YY. 1122, v.1b-2a ve Görsel ve Çizimi.(Dalbaş,2017:160).

Mekke ve Medine minyatürlerinin, Hilye-i Şerif eserlerinin farklı tezyinat alanlarında, motif olarak ilk kullanımı XVIII. yüzyılda görülmektedir (Nalbantoğlu,2019:61).

Görsel 343'te, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi'nde bulunan katolog 9 YY. 1122 envanter numaralı varak 1b' de Medine minyatürü ile varak 2a' da Mekke minyatürün yer aldığı farklı durak motifleri mevcuttur (Dalbaş, 2017:161). Motifler net algılanamdığı için minyatür çizimlerinden yararlanılarak çizim 136 ve 137'de durak motiflerinin dijital yorum çizimleri yapılmıştır.

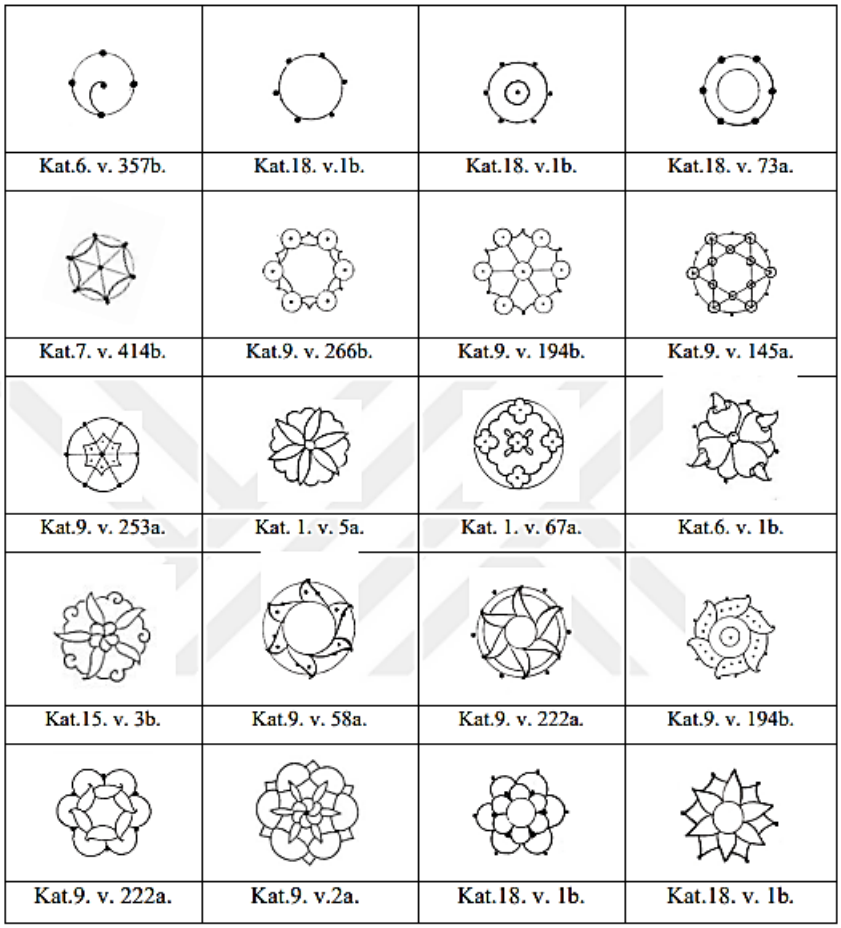
Çizim 136: TSMK, YY. 1122, v.1b-2a.(Mekke Tasviri),Dijital Yorum Çizimi. (tr.pinterest. t. y.).

Çizim 136'da, Mekke durak minyatüründe dış daire circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Mekke tasvirine imace trace (görüntü izi) yapılmıştır. Tüm çizime pen tool aracıyla müdahale edilerek eklemeler yapılmıştır. Durak motifi net olmadığı için miyatürden yorumlanarak, yapay zekâ algılamasıyla oluşturulmuştur.

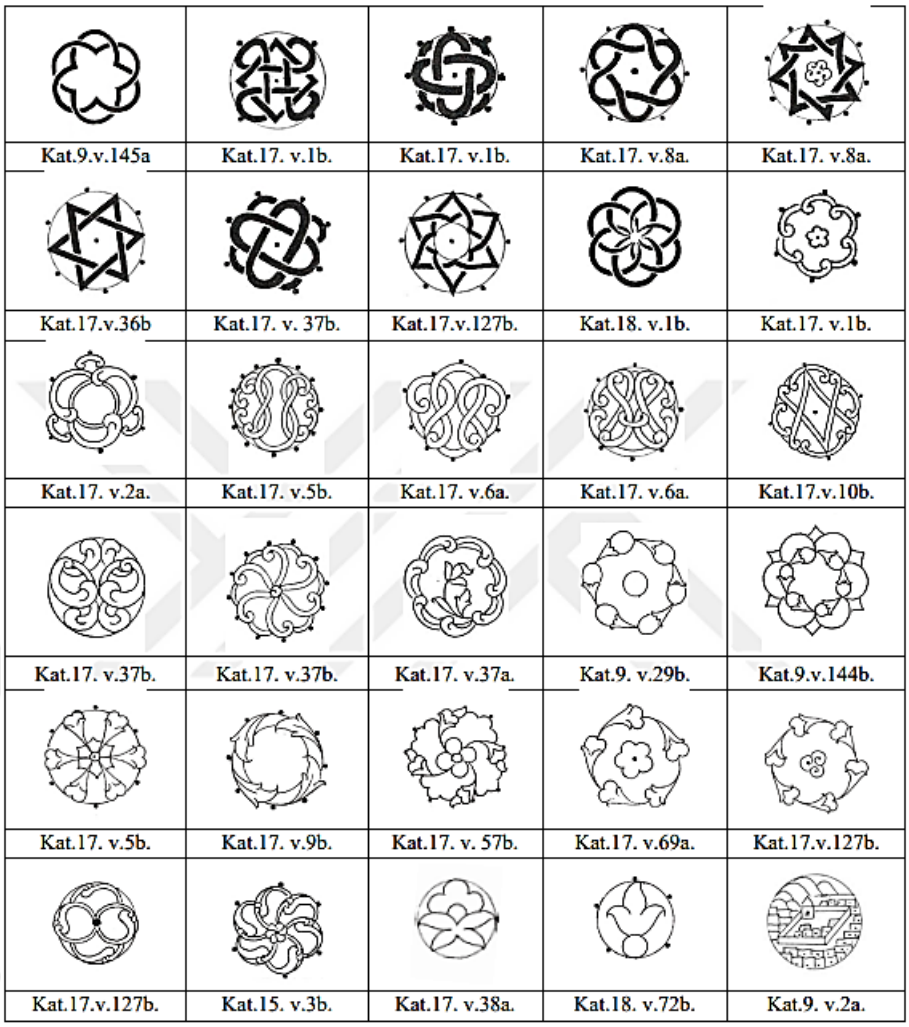
Çizim 137: TSMK, YY. 1122, v.1b-2a (medine Tasviri),Dijital Yorum Çizimi.(Aydın, 2023).

Çizim 137'de, Medine minyatürünün içinde yer aldığı durak motifi dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinin çizimine imace trace uygulanmıştır. Arka plandaki gökyüzüne gölgelendirme şeklinde renk geçişleri verilmiştir. Durak motifi net olmadığı için minyatürden hareket edilerek dijital çizim yorumu oluşturulmuştur.Görsel 345'te yorumlanarak çizilen motifin aslı yer almaktadır.

Görsel 344: Helezonî, Şeşhâne ve Pençhâne Duraklar.(Dalbaş, 2017:368).

Görsel 344'te, katalog 1'de bulunan İÜ. NEK T. 5526 ve Dîvân-ı İlhâmî 5a ve 67a varağında pençhane durak motifi,katalog 6'da bulunan SK Pertevniyal Sultan 8 numaralı Mushaf'ın 1b 357b varağında pençhane ve helezoni durak motifi, katalog 7 TSMK H. 87 Mushaf'ın 414b varağında bulunan dairesel örümcek ağı formuna benzetilen durak motifi, katalog 9'da TSMK YY. 1122 Mushaf'ın 2a,58a,145a, 194b,222a, 266b, 253a varaklarında mücevher ve çarkıfelek pençhane durak motifleri, Katalog 15' te bulunan İÜ. NEK A. 6909, Delâilü'l- Hayrât 3b varağında müzehhep ve pençhane durak motifleri, katalog 18'de bulunan TSMK Y1191, Delâilü'l-Hayrât1b varağında pençhane ve dairesel zer durak motifleri görülmektedir.

Görsel 345: Mücevher (Geçmeli) ve Müzehhep Duraklar.(Dalbaş,2017:399).

Görsel 345'te, katalog 9'da bulunan TSMK, YY. 1122, Mushaf'ın 2a, 29b, 144b, 145a varaklarında pençhane, mücevver ve Medine tasviri durak motifleri, Katalog 15'te bulunan İÜ. NEK, A. 6909, Delâilü'l- Hayrât 3b varağında hatai ve rumili durak motifleri görülmektedir. Katalog 17 bulunan SK, Nûri Arlasez 317, Delâilü'l-Hayrât 1b, 2a, 5b, 6a, 9b, 10b, 37b, 37a, 38a, 8a, 36b, 37b,57b,69a,127b varaklarında mücevher ve akantus yaprağına benzer geçmeli durak motifleri,dairesel pençhane motifin küçük goncalarla birleşerek oluşturduğu durak motifleri, yaprakların kullanıldığı dairesel durak motifi ile rumili ve hatai durak motifleri bulunmaktadır. Katalog 18 bulunan TSMK, Y1191, Delâilü'l-Hayrât 1b, 72b varaklarında mücevher ve hatai durak motifleri görülmektedir. Durak motiflerine farklı çizim özellikleri uygulanarak zenginleştirilmiştir (Dalbaş, 2017:375).

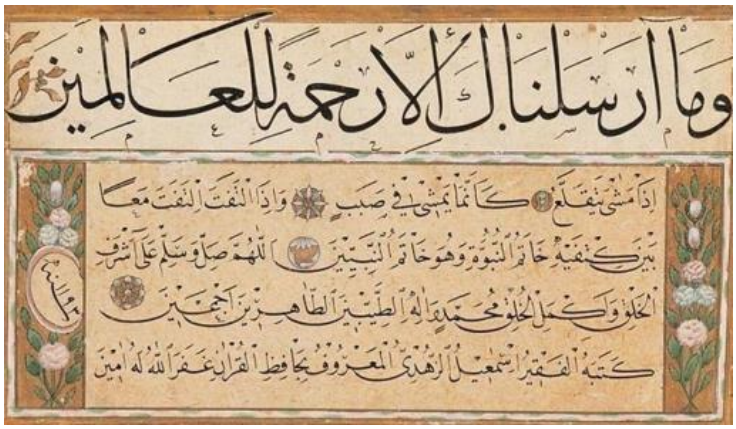
Görsel 346: İÜ. NEK, T. 5526, v. 5a. Ve v. 67a Fasılbaşı, Görselleri ve Çizimleri.(Dalbaş,2017:79,85).

Görsel 346'da, İstanbul Üniversitesi Nâdir Eserler Kütüphanesi'nde T 5526 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Dîvân-ı İlhâmî (1785 M) eserinde durak motifleri, fasılbaşı tezyinatında farklı bir formda kullanılan altın zeminli pençhane durak motifleridir.

Görsel 347: Sülüs - Nesih Hat Levha, (Çalap, 2015).(Çalap, 2018:121).

Görsel 347'de, Etnografya Bölümünde 23.21.72 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan sülüs - nesih icâzetnâme kıt'a'sında (1798 M) farklı dairesel pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Motifler, altın ve mavi renklerle süslenmiştir.

Görsel 348: Sülüs-Nesih Kıt'a.(Karataş, 2018:63).

Görsel 348'de, sülüs-nesih kıt'a'da (1779 M) altın zemin üzerinde dairesel pençhane motifler durak olarak kullanılmıştır. Pençhane motif duraklarının yanında rumilerle süslenmiş iki durak da bulunmaktadır.

İsmail ez-Zühdî Efendi'nin sülüs-nesih icâzetnâmesinde (1766 M) altın zemin üzerinde pençhane ve yaprak çizimi durak motifi görülmektedir. Pençhane durak motiflerinde katmerli çiçek çizimileri yaprak çizimiyle tamamlanmıştır. Son satırın bitimine yaprak çiziminin yer aldığı durak motifi bulunmaktadır (Karataş, 2018:53).

Görsel 349: Sülüs-Nesih Kıt'a.(Karataş, 2018:68).

Görsel 349'da, sülüs-nesih kıt'a' da (1784 M) altın ve renklerin kullanıldığı baklava ve pençhane durak motifleri görülmektedir. İsmail ez-Zühdî'nin yazdığı Delâilü'l-Hayrât (1788 M) eserinde altın ve renklerin harmanlandığı pençhane durak motifleri bulunmaktadır

(Karataş, 2018:77). Sülüs-nesih kıt'a' da (1792 M) dairesel altın zemin üzerinde iki üçgenin iç içe geçmesiyle oluşan durak motifi vardır (Karataş, 2018:95).

Görsel 350: İsmail Zühdî Efendiye Ait Bir Kıt'a.(ö. 1731) Nurullah Özdem Fotoğraf Arşivi. (Acar, 2014:86).

Görsel 350'de, İsmail Zühdî Efendiye ait kıt'a levhada, altın zemin üzerine pençhane durak motifi yerleştirilmiştir.

Görsel 351: Sultan III. Mustafa, Tuğralı Ferman. Kâğıt Üzerine Siyah Mürekkep, Renkli Boya ve Altın. SSM 150-0009.(Acar,2014:83).

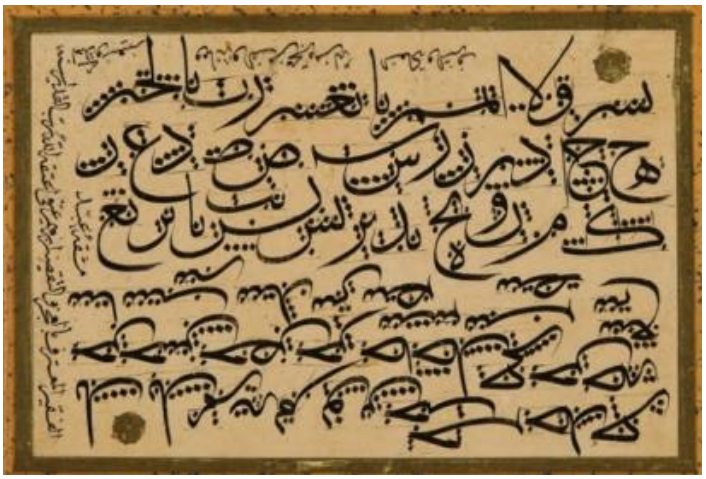
Görsel 351’de, Sultan III. Mustafa’ ya ait tuğralı ferman sayfasında cümle sonlarına zer durak yerleştirilmiştir. Tapu kadostro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi sergi salonunda sergilenen XVIII. yüzyıl vakfiye eserlerinde zer durak örneklerinin kullanıldığı görülmektedir. Örnek eserlerden olan Sadr-ı Sabık ‘Atıfetlü El-Hacc Mehmed İzzet Paşa Hazretlerinin Evkafında, Defter-i Evkaf-ı Merhume Valide Sultan Tırnovi ve Gayrihi (1709 M) eserinde yine zer durak mevcuttur (Akbaş,2017:62,69).

Usulü'l Hikem fi Nizâmü'l Ümem (M.1732) kitabını, İbrahim Müteferrika kendisi yazmış ve kitabı matbaasında basmıştır. 7 envanter numarasıyla kayıtlı olan eser, 290 yıllık nadir matbu eser olarak bilinmektedir. Eserin cümle sonlarında zer durak kullanılmıştır ((Kütahya, t.y.).

Görsel 352: Evkaf-ı Vezir-i A’zam Hasan Paşa.(Akbaş, 2017:81).

Görsel 352’de, Evkaf-ı Vezir-i A’zam Hasan Paşa (1794 M) eserinde altın zemin üzerinde, merkezinde çarkıfelek bulunan mücevher durak ile şeşhane durak motifi bulunmaktadır.

Görsel 353: İbrahim Unfî İmzalı 1171/1757 Tarihli Karalama. (Özel Koleksiyon).(Kanbaş, 2022:51).

Görsel 353'te, özel kolleksiyonda bulunan İbrahim Unfî imzalı (1757 M) karalama sayfasında durak formu olarak kullanılan zer dairesel motif yazının başında ve sonunda bulunmaktadır.

Görsel 354: Hattı Seyyid Muhammed Nuri'ye, bezemesi "Hezargradî'zâde Es-Seyyid Ahmed Atâullah Sermücellidân-ı Hassa" İmzasıyla Ahmed Atâullah Efendi'ye Ait, Ketebe Sayfası, İÜK, No. A-6558-155a,155b. (Durmuş, 2022:87).

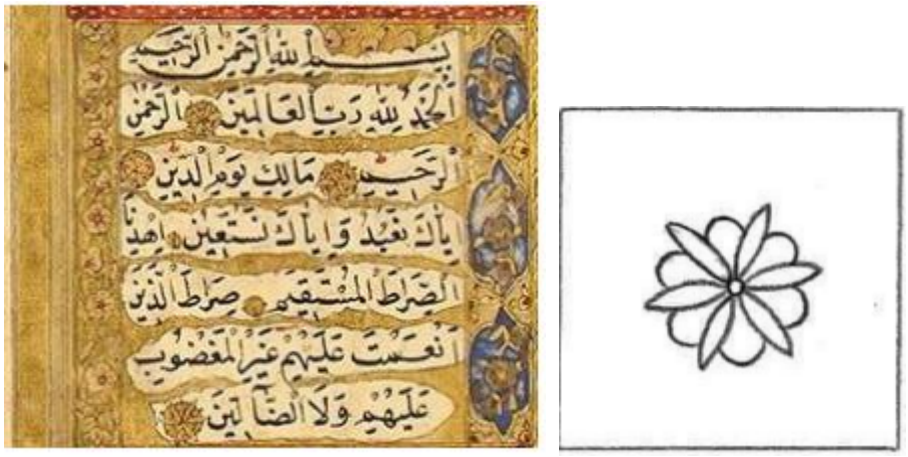
Görsel 354'te, Ahmed Atâullah Efendi'ye ait ketebe sayfasının (1836 M) tezyinatında barok etkisi görülmektedir. Sayfada yaprak ve yıldız formunda çizimlerden oluşan farklı dairesel pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Altın zemin üzerine çizilen durak motifleri yeşil, kırmızı gibi canlı renklerle renklendirilmiştir

Görsel 355: Aşere-i Mübeşşere ve Çift Uçlu Kılıç (zülfikar) Tasviri, Bayerische Staatsbibliothek München, Cod. turc. 553, No. 411-402.(Durmuş, 2022:96).

XVIII. yüzyılda Mushaf ve Hilye-i Şerif süslemelerinde kullanılan tezyinat unsurlarına dini yönleri olan yeni, farklı çizim özellikleri de eklendiği görülmektedir. Bu dönemde Mushaf sayfalarına ve Hilyelere vazo içinde gül buketleri ya da serbest formda "gül-i Muhammedî" denilen Hilye formu eklenmiştir. Dini kitaplarda kutsal kabul edilen zülfikar (çift uçlu kılıç), sancak, asa gibi nesneler ile Mekke –Medine tasvirleri doğadaki bitkilerin asıllarına uygun biçimde sitilize edilen motiflerle birleştirilerek kullanıldığı görülmektedir. İslamiyete uygun her türlü görsel eserlerde tezyinat unsuru olarak kullanılmıştır (Durmuş,2022:95).

Görsel 355'te, Aşere-i Mübeşşere ve çift uçlu kılıç (zülfikar) tasvirinin bulunduğu sayfada dikey olarak yazılan yazı sonlarına pençhane, çarkıfelek ve geometrik durak motifleri yerleştirilmiştir. Durak motiflerinde gösterişin öne çıktığı rokoko sanatının etkisi görülmektedir. Altın ve canlı renklerin kullanıldığı durak motiflerinin tezyinatında yaprak, çiçek ve geometrik formlar kullanılmıştır (Okumuş, 2016: 115,116).

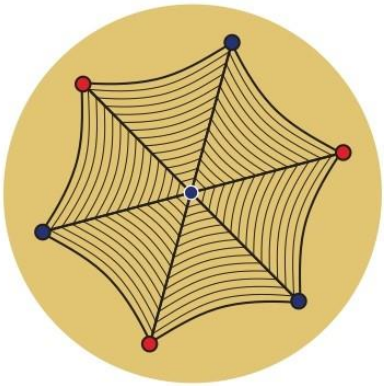
Görsel 356: GHBK Demirbaş No-6306, Kuran-ı Kerim Serlevha, Görsel ve Çizim.(Ural,2020:33,140).

Görsel 356'da, XVIII. yüzyıl ait Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 6306 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf'ta, altın zemin üzerinde helezoni ve peçhane durak motifi yer almaktadır. Altı yapraklı çizilen pençhane durak motifine siyah tahrir çekilmiştir. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 6310 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf'ta, altın zemin üzerine farklı pençhane motifleri ile helezoni durak motifleri mevcuttur (Ural, 2020:32,148,154,161).

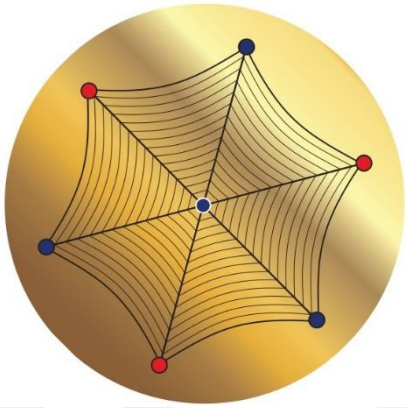

Görsel 357: Şeyh Hamdullah'tan Naklen Yazılmış Hadis-i Şerîf, Sülüs-Nesih Kıt'a.(Çetintaş,2020:56).

Görsel 357'de, İsmail Zühdü Efendi tarafından sülüs-nesih kıt'a (1731 M), Amasyalı Şeyh Hamdullah'tan aktarılarak kaleme alınmıştır. Levhada altın zemin üzerine çizimi yapılan beş tane durak motifi yer almaktadır. Üç durak şeşhane durak motifidir. Levhada yer alan iki durak diğerlerine göre farklıdır. İlki altın zemin üzerine siyah mürekkeple örümcek ağı formuna benzetilen durak motifidir. İkincisi dairesel form içine dikey ve yatay çizgiler çekilerek üçgenler yerleştirilen durak motifidir. Çizim 138 ve 139'da motifin dijital çizimleri yapılmıştır.

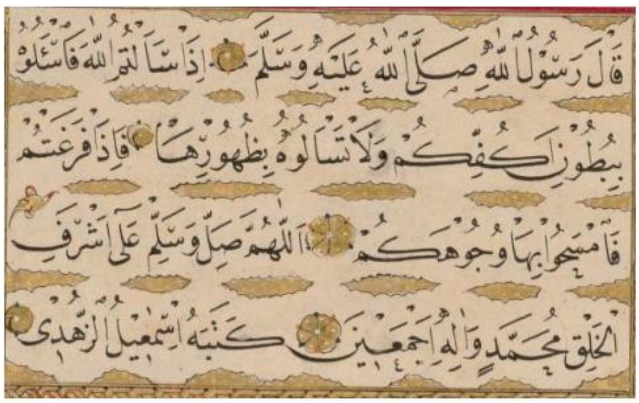

Çizim 138: Şeyh Hamdullah'tan Naklen Yazılmış Hadis-i Şerîf, Sülüs-Nesih Kıt'a. Dijital Çizim.

Çizim 139: Şeyh Hamdullah'tan Naklen Yazılmış Hadis-i Şerîf, Sülüs-Nesih Kıt'a. Dijital Çizim.

Çizim 138'deki durak motifi line aracıyla çizilmiştir. Örümcek ağı görüntüsü direct selection tool aracıyla verilerek simetriye dikkat edilerek çizzilmeye çalışılmıştır. Dış daire circle aracıyla çizilmiştir. Çizim 139'daki motife parlaklık verilmiştir.

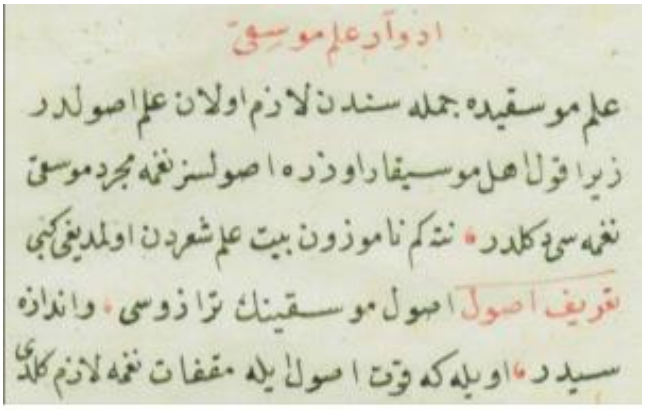
Görsel 358: Sülüs-Nesih Hatla Yazılmış Hadis-i Şerîf.(Çetintaş,2020:58).

Görsel 358’de, İsmail Zühdü Efendi tarafından sülüs-nesih hat ile yazılmış hadis-i şerîf levhada, altın zemin üzerinde üç helezoni, iki pençhane ile yaprak formunda çizimi yapılan durak motifleri bulunmaktadır.

Görsel 359: Hadis-i Şerîf, Sülüs ve Nesih Hatlarıyla Hadis-i Şerîf Görseller.(Çetintaş, 2020:62).

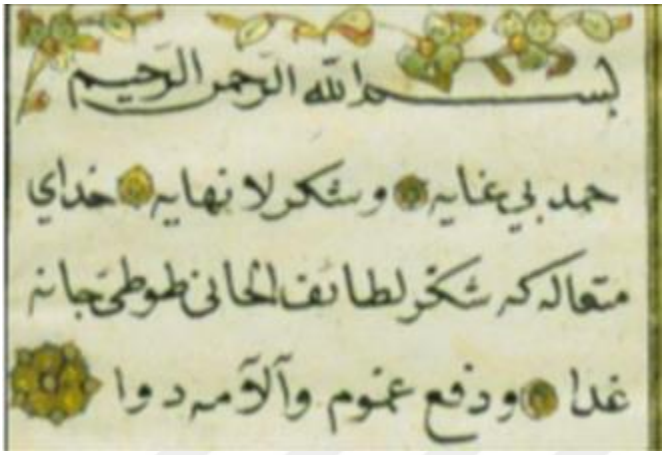
Görsel 359’da, İsmail Zühdü Efendi tarafından Sülüs ve nesih hatlarıyla kaleme alınan hadis-i şerîf yazılı levhada altın zemin üzerinde üç farklı durak morifi bulunmaktadır. Hattatın diğer levha süslemelerinde kullanılan duraklara göre biraz daha farklı motiflerdir. İlki sekiz kollu yıldız motifi formundadır. İkincisi orta zemini boş olan dairesel durağın kenarlarına rumi ya da yaprağa benzer çizimler yerleştirilmiştir. Üçüncü ise dairesel durak çizimi içine üçgen yerleştirilmiş ve yaprağa benzer bir çizimle süslenmiştir.

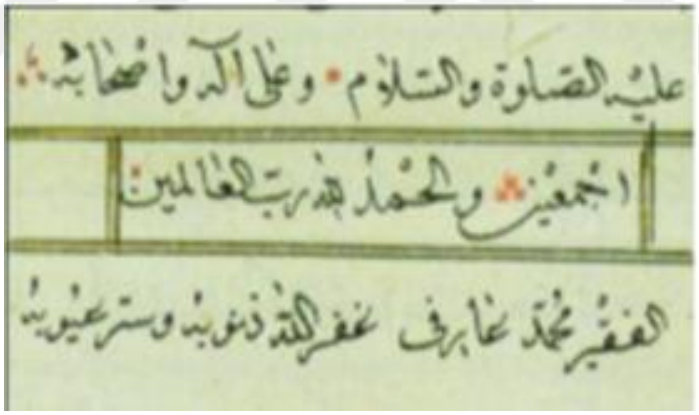
Görsel 360: Edvâr-ı İlm-i Mûsikî (1856/1), Edvâr-ı Kantemiroğlu (1856/2).(Korkmaz,2014:28).

Görsel 360’ta, T.Y. 1856 envanter numarasıyla Rıza Paşa Koleksiyonu’nda bulunan eserin müellifi Dimitrius Cantemir (1673-1727)’dir. Edvâr-ı İlm-i Mûsikî (1856 M), Edvâr-

ı Kantemiroğlu ismiyle bilinen müzik kitabının cümle sonlarına kırmızı mürekkeple yerleştirilen ters virgül durak formu görülmektedir.

Görsel 361: T.Y. 5572 Envanter Numaralı Eser, Tedkîk ü Tahkîk ve Zeyl-i Tedkîk ü Tahkîk Giriş Bölümü.(Korkmaz,2014:34).

Görsel 362: Tedkîk ü Tahkîk ve Zeyl-i Tedkîk ü Tahkîk Son Bölüm. (Korkmaz,2014:35).

Görsel 361'de, T.Y. 5572 envanter numaralı müzik kitabını Şeyh Nâsır Abdülbâkî Dede (1765-1821), 1794-95 yıllarında yazmıştır. Nesih yazı ile kaleme alınan eser, Tedkîk ü Tahkîk ve Zeyl-i Tedkîk ü Tahkîk ismiyle bilinmektedir. Diğer müzik kitaplarından farkı durak motifleridir. Eserin giriş bölümünde iki farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki altın zemin üzerine iç içe iki küçük daireden oluşan duraktır. İç dairenin merkezi yeşil renktir. İkincisi büyük dairesel pençhane motifdir. Altın zemin üzerine beş yapraklı çiçek motifi formunda çizilmiş olan durak motifinin kenarlarına yeşil renkli küçük daireler

yerleştirilmiştir. Görsel 362'de, eserin son bölümüne kırmızı mürekkeple üç tane ters virgül durak bulunmaktadır.

Görsel 363: Necahu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari Ünvan Sayfası Genel Görünüm. (Öztürk,2021:107).

Görsel 363'te, Necahu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari bir hadis kitabıdır. Tezyinat özellikleri incelendiğinde XVIII. yüzyıla ait olduğu belirtilmiştir. Eserde zer durak görülmektedir. Zemin altın ve lacivert renktir. Durak motiflerinde mavi, beyaz, pembe, turuncu renkler kullanılmıştır (Öztürk,2021:109).

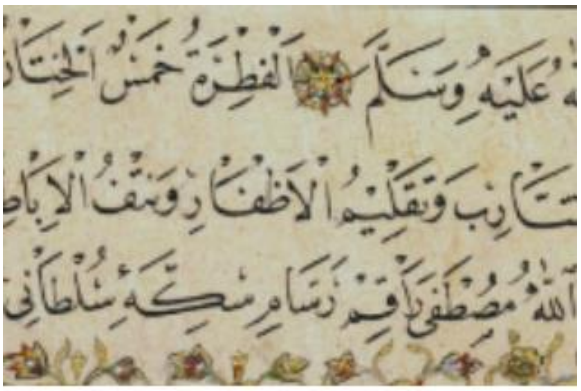

Görsel 364: Lehcet el-Lûgat Ünvan Sayfası. (Öztürk, 2021:104).

Görsel 364'te, Lehcet el-Lûgat sözlük kitabıdır. Yazım tarihi belli olmadığı için tezyinat özellikleri incelendiğinde XVIII. yüzyıla ait olduğu belirtilmektedir. Eserde kullanılan motifler biraz daha büyük çizilmiş ve farklı renklerle bayanmıştır. Sure başı zeminine altın ve lacivert renk hâkimdir. Bu iki hâkim rengin yanında bordo pembe, mavi, turuncu renklerin kullanıldığı görülmektedir. Eser sayfalarında zer durak bulunmaktadır (Öztürk, 2021: 106).

Görsel 365: Sülüs-Nesih Kıt'a.(Çetintaş, 2020: 60).

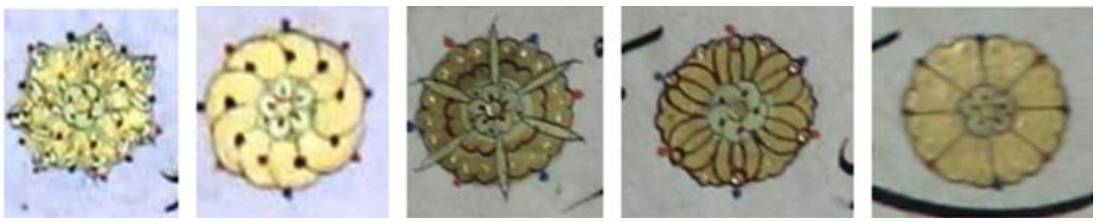
Görsel 366: Sülüs-Nesih Kıt'a. b.(Çetintaş, 2021: 63).

Görsel 365 ve 366'da, Mahmud Celaleddin Efendi'nin Mc Gill University Library'de (1780) bulunan ve sülüs-nesih kıt'a (1870 M) formunda yazdığı levhada, iki farklı durak motifi yer almaktadır. İlki altın zemin üzerine şeşhane durak motifidir, motif kırmızı ve lacivert renklerle renklendirilmiştir. Diğeri altın zemin üzerine altı yaprak yerleştirilen pençhane durak motifidir. Aynı eserin farklı bir sayfasında altın zemin üzerine biraz daha süslü durak motifi çalışılmıştır. Dairesel durağın merkezindeki motif kenarlarına kırmızı yapraklar yerleştirilmiştir. Mahmud Celâleddîn Efendi'ye ait nesih yazıyla yazılan farklı bir eserde altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi bulunmaktadır (Çetintaş, 2021: 68).

Görsel 367: Palembang'da Bulunan Osmanlı Mushafı.(Musryid, 2020:76).

Görsel 367'de, XVIII. yüzyıla ait olduğu düşünülen ve Palembang'da bulunan Osmanlı Mushaf'ı, Endonezya Mushafları arasında yer almaktadır. Eserde altın zemin üzerinde helezoni durak motifi bulunmaktadır.

Görsel 368: 54 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası I.Mahmud Vakfiye Durak Görselleri.(Elitok, 2014: 225).

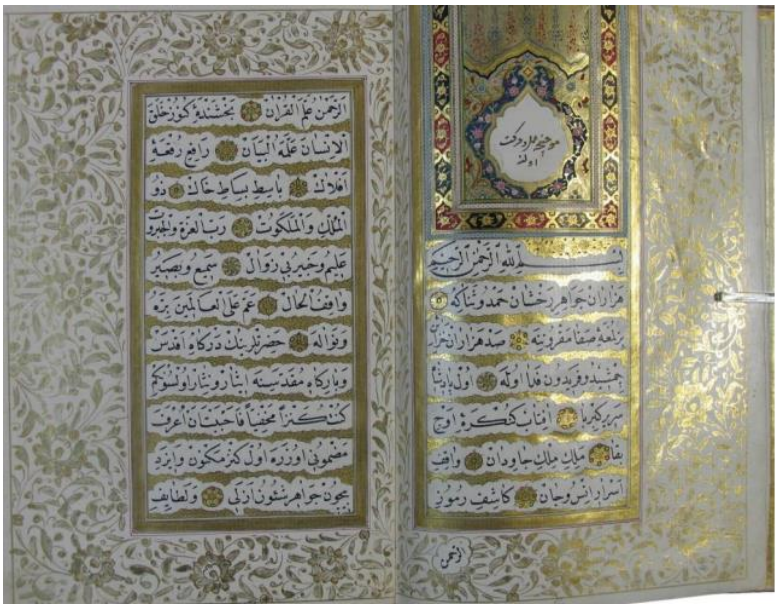
Görsel 369: Şuhûdü'l-hal (Şahitler) Sayfası.(Elitok, 2014: 153).

Görsel 368 ve 369'da, 54 envanter numaralı vakfiyenin unvan sayfası ile I. Mahmud vakfiye (1739-1743 M) eserinin tüm sayfalarında, birbirinden farklı pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Altın zemin üzerine çizimi yapılan durak motiflerinin zarifliği, tezyinat işçiliği ve motif renkleriyle dikkat çekicidir. Motiflere iğne perdağı yapılmıştır (Elitok, 2014: 131). Sultan I. Mahmud'un K.54 envanter numaralı vakfiyesinin diğer varaklarında, altın zemin üzerinde birbirinden farklı büyük pençhane durak motifleri yer almaktadır. Durak motifleri kırmızı, mavi renklerle süslenmiştir. Vakfiyenin şahitler sayfasında yapraklarla birleştirilmiş, altı yapraklı, büyük çarkıfelek pençhane motif görülmektedir (Elitok, 2014: 140,141).

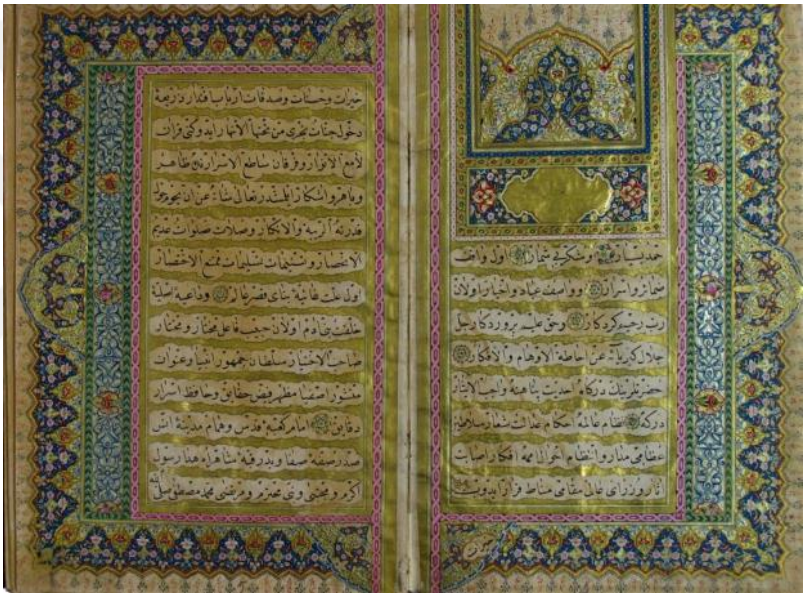
Görsel 370: 148 Envanter Numaralı Vakfiyenin Serlevhası.(Elitok, 2014: 158).

Görsel 370' te, V. G. M. Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı'nda K. 148 numarayla bulunan Safiyye Sultan vakfiye eseri Sultan I. Mahmud (1730-54) döneminde (15 Ekim 1741) yazılmıştır (Elitok, 2014: 155). Nesih hat yazısı ile Osmanlıca yazılan eserde altın zemin üzerinde büyük şeşhane durak motifleri görülmektedir.

Görsel 371: 171 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 165).

Görsel 371’de, V.G.M. arşivi K. 171 envanter numaralı defter biçiminde oluşturulan eser (14 Mayıs 1795) bir vakfiyedir. Altın zemin üzerinde beş farklı durak çizimi görülmektedir. İlki dairesel çizim içine pençhane duraktır ve ortadan kenarlara çizgi çekilerek uçlarına küçük daireler yerleştirilmiştir. İkincisi dairenin ortasına pençhaneformda çizilen motif altı yaprakla birleştirilmiştir. İki yaprak arasına küçük daireler yerleştirilmiştir. Üçüncüsü üçgen yaprak çizimi yapılarak aralarına küçük daire yerleştirilmiştir. Dördüncüsü merkez küçük daireden altı yaprak çizilerek pençhane motif oluşturulmuştur. Beşinci motifte ise orta pençhane durak çiziminden saplar çıkarılarak çarkıfelek yaprak formuyla birleştirilmiştir. Motiflere kırmızı ve beyaz noktalar yerleştirilmiştir.

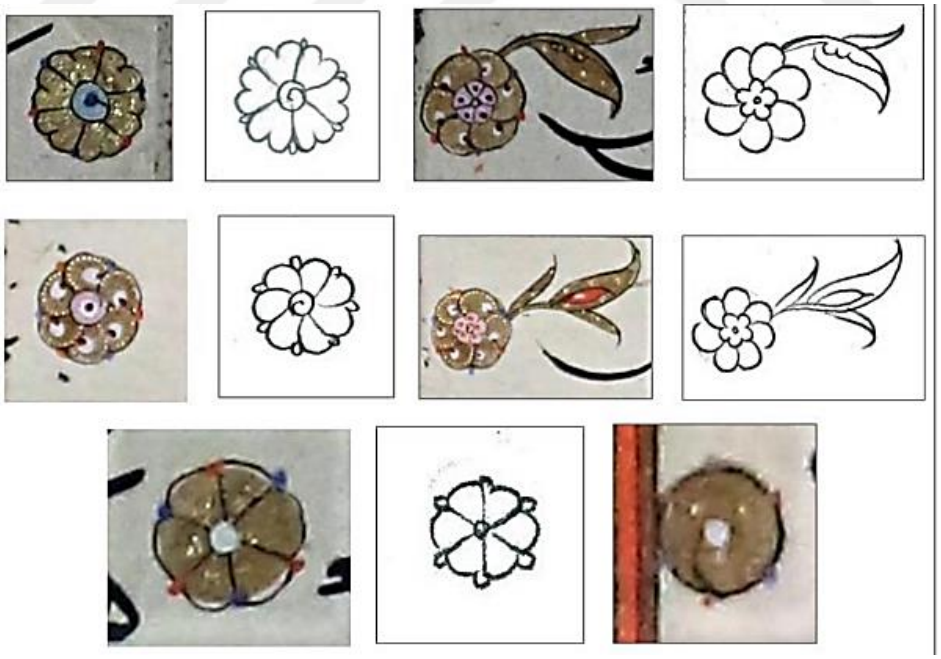
Görsel 372: 176 Envanter Numaralı Vakfiyenin Şuhûdu’l-hal ve Son Sayfası.(Elitok, 2014: 179).

Görsel 372’de, 1797 tarihli vakfiye V.G.M. arşivinde K. 176 numaralı defterdir. Eserde pençhane durak çiziminin farklı uygulamaları yer almaktadır. Durak motifleri altın turuncu ve kırmızı renklerle süslenmiştir. Şuhudu’l -hal sayfasının sonunda altın hataî tarzı üç yapraklı durak mevcuttur ve cümle sonlarına altı farklı pençhane durak motifi yerleştirilmiştir.

Görsel 373: Manisa Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan 2818 Envanter Numaralı En'am-ı Şerif, Görseller ve Çizimleri. (Elitok, 2022a: 302).

Görsel 373'te, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan 2818 envanter numaralı En'am-ı Şerif eserinde (En'am surasi ile diğer Kur'an surelerinin bir kısmını içeren kitaba verilen isim, küçük kitap), (Sanatın Yolculuğu, 2019) dört farklı pençhane durak motifi görülmektedir. Katmerli ve ve çarkıfelek formunda tasarlanan durak motiflerinde zer-ender-zer tekniği kullanılarak renklendirme yapılmıştır.

Görsel 374: Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan 2815 Envanter Numaralı Murakka, Görseller ve Çizimler. (Elitok, 2022: 315).

Hat yazılı ilk tezyinatlı murakka nüshalarına XV. yüzyılın sonlarında rastlandığı belirtilmektedir. XVI. yüzyılda murakka tezyinatı hızlı gelişerek, XVIII. yüzyılda başarılı

eserlerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu tarz eserlerin tezyinatına daha sonraki dönemlerde devam edilmiştir (Elitok, 2022b: 306). Görsel 374'te, Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan 2815 envanter numaralı murakka eser tahmini olarak XVIII. ve XIX. yüzyıl tezyinat özelliklerini göstermektedir (Elitok, 2022b: 305). Üç varakta bulunan durak motifleri farklı boyutlarda olup altın zemin üzerinde çarkıfelek ve kalp formundaki yapraklı pençhane motiflerdir. Motiflerde mavi, lacivert, beyaz, pembe, bordo turuncu renkler kullanılmıştır. Duraklara iğne perdahı yapılarak parlaklık kazandırılmıştır (Elitok, 2022b: 310). Eserde birde altın zeminli helezoni durak yer almaktadır. Tüm duraklara siyah tahrir çekilerek netleştirilmiştir.

Görsel 375: Nesih Kıt'a.(Sakoğlu, 2018:105).

Görsel 375'te, Keçiören Estergon Kültür Merkezi Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan ve nesih yazıyla yazılan kıta levhada dört dairesel durak motifi yer almaktadır. Büyük durak yazı başında yer alan sülüs yazının sonuna yerleştirilmiştir. Duraklar, altın zemin üzerinde iç içe çiçek çizimlerinden oluşan pençhane motiflerdir. Levhada şeşhane durak örnekleride görülmektedir.

Görsel 376: Kudüs'te "Âyet Berkenar" Olarak Basılmış Mushaf. (Mursyid, 2020: 76).

Görsel 376'da, Mushaf, Hattat Mustafa Nazif Efendi (ö-1755 M) tarafından yazılmıştır. 1951 yılında Kudüs'te "Âyet Berkenar" matbusu olarak tekrar basımı yapılmıştır. Mushaf da altın zemin üzerinde helezoni durak motifi yer almaktadır. Motif kırmızı noktalarla süslenmiştir.

Görsel 377: Hazergrâdi-zâde Ahmed Ataullah efendiye ait 1797 tarihli En'am-ı Şerif.(Mesara, 1988: 5).

Görsel 377'de, Hazergrâdi-zâde Ahmed Ataullah efendiye ait 1797 tarihli En'am-ı Şerif 'te (1797 M) 1635 durak motifi olduğu ifade edilmektedir. Örnek görselde altın zemin üzerine çizimi yapılan çarkıfelek ve yapraklı pençhane motifler bulunmaktadır (Tanrıver,2007:105).

Görsel 378: Murakka'ın I. Kıt'ası (Süleymaniye Kütüphanesi).(Aksoy Şaştım ve Sezer, 2022: 1177).

Görsel 378'de, İbrâhim Bîzebân'a ait sekiz murakka eser S29 envanter numarasıyla kayıtlı olarak Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nin Hamidiye bölümünde bulunmaktadır. Murakka'nın I. kıt'asında farklı pençhane durak motifler kullanılmıştır. Durak motiflerine pembe mavi gibi renk tonlarıyla canlılık kazandırılmıştır.

Görsel 379: Murakka'ın II. Kıt'ası (Süleymaniye Kütüphanesi).(Aksoy Şaştım ve Sezer, 2022: 1178).

Görsel 379'da, İbrâhim Bîzebân' a ait Murakka'ın II. kıt'asında altın zemin üzerine üç farlı pençhane durak ile sap çıkmalarıyla oluşturulan gonca yapraklı durak motifi bulunmaktadır. Pençhane durak motiflerinin ikisi rumilerle tasarlanmıştır. Farklı renkler kullanılarak durak motiflerine canlılık kazandırılmış ve motiflere iğne perdahı yapılmıştır.

Görsel 380: Murakka'ın III. Kıt'ası (Süleymaniye Kütüphanesi). (Aksoy Şaştım ve Sezer, 2022: 1179).

Görsel 380'de, İbrâhim Bîzebân' a ait Murakka'ın III. kıt'asında çarkıfelek formunda üç pençhane durak motifi ile yapraklardan oluşan gonca durak motifleri bulunmaktadır. Altın zemin üzerine tasarlanan durak motifleri renklerle süslenmiştir.

Görsel 381: Celi Sülüs- Nesih Hilye (Çalap, 2015).(Çalap, 2018: 71,72).

Görsel 381'de,Topkapı Sarayı Müzesi'nde 65.22.72 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Hilye-i Şerif'te (1791 M) altın ve beyaz zemin üzerine farklı boyutta pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Pençhane durak motiflerinin yanında küçük yaprak çizimleriyle oluşturulan duraklarda görülmektedir.

Görsel 382: 65a: B65 1b- 2a Sayfaları.(Kök Karakaya, 2011: 309).

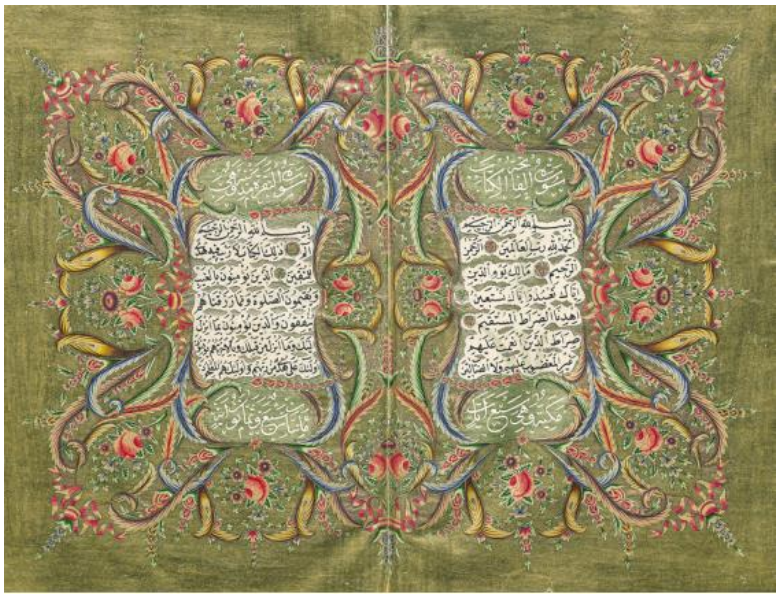
Görsel 382’de, tezyinat özellikleri yönünden XVIII. ve XIX. yüzyıl özelliklerini taşıyan ve Üniversite B Kütüphanes’inde 65 numarasıyla kayıtlı olan el-Kur'ânu'l-Kerîm bulunmaktadır. Mushaf’ın serlevha sayfalarında yeşil dairesel durak motifi görülmektedir. Durak etrafına kırmızı noktalar yerleştirilmiştir.

4.3.3. XIX. Yüzyıl Durak Motifleri

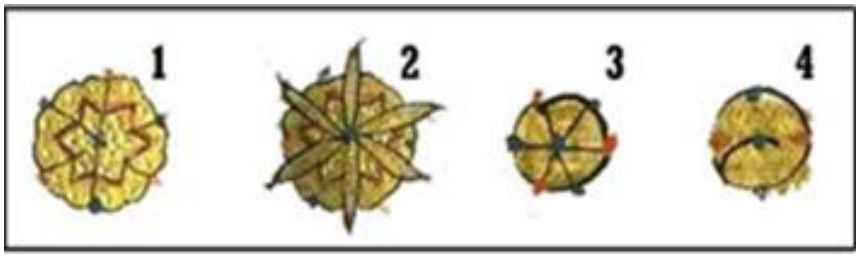
Görsel 383: Azizleri Anma Günü (İlahi Kitabı), BMCM-00020.(Coşkun Çelik, 2019: 155).

Görsel 383’te, XIX. yüzyıl BMCM-00020 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Süryanca Liturjik el yazması olan Azizleri Anma Günü (İlahi Kitabı), (1825 M) eserinde cümlelerin sonuna karşılıklı kırmızı ve siyah noktalar yerleştirilerek baklava formunda durak oluşturulmuştur.

Görsel 384: TSMK, No. E.H.105, y.2b-3a, Kur'ân-ı Kerîm Serlevhası.(Durmuş, 2022: 90).

Görsel 384'te, TSMK, E.H.105, y.2b-3a envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve Atâullah Efendi'nin öğrencisi Hüseyin Hüsnü Efendi tarafından tezhiplenmiş Mushaf'ın (1862-1863 M) serlevha sayfasında görülmektedir. Yeşil sayfalarda altın zemin üzerinde üç farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki yeşil ve kırmızı rengin kullanılmasıyla oluşturulmuş baklava formundaki durak motifidir. İkincisi yeşil dairesel form üzerine yerleştirilen mavi yapraklı durak motifidir. Üçüncüsü geometrik çizim ile birleştirilen yaprak durak motifidir. Rokoko üslubunda sıkça kullanılan akantus yaprağı ile buket tezyinatında kullanılan kurdeleler bu eserde de kullanılmıştır.

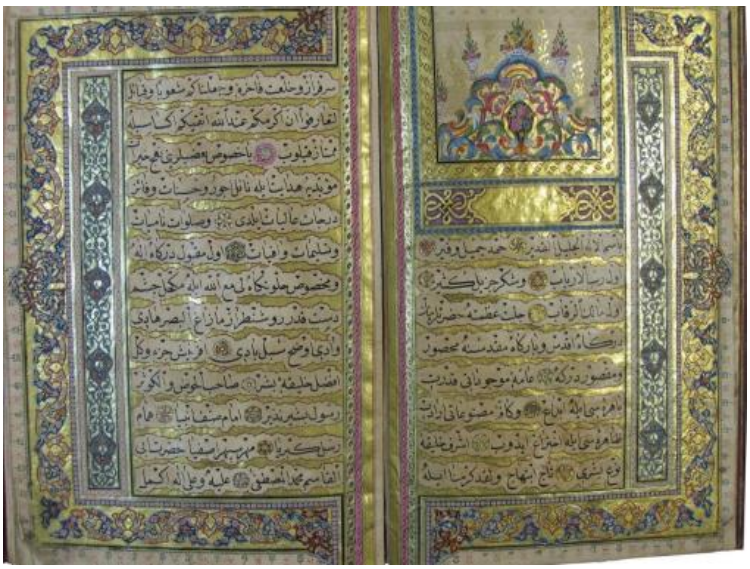
Görsel 385: Eserde Kullanılan Durak Çeşitleri.(Şahin, 2011: 119,126).

Görsel 385'te, Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'nde Doğu Yan Eyvan, Oda V'te 107 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Delâ'ilü'l-Hayrat ed-Devrul-A‟lâ (1802 M) eserinde altın zemin üzerinde pençhane, şeşhane ve helezoni durak örnekleri görülmektedir.

Görsel 386: Sudan Alfabesiyle Fatiha, Kuzeybatı Afrika, XIX. Yüzyıl.(Google Arts & Culture, t.y.).

Görsel 386'da, XIX. yüzyıl Sudan alfabesiyle yazılan Fatiha süreside, ayet sonlarına zer mürekkeple nar formunda durak motifi yerleştirilmiştir. Durak çizimleri büyüklü küçüklüdür. Ayrıca sağ tarafa yerleştirilen dairesel çizimler ilk dönem durak çizimlerine benzemektedir.

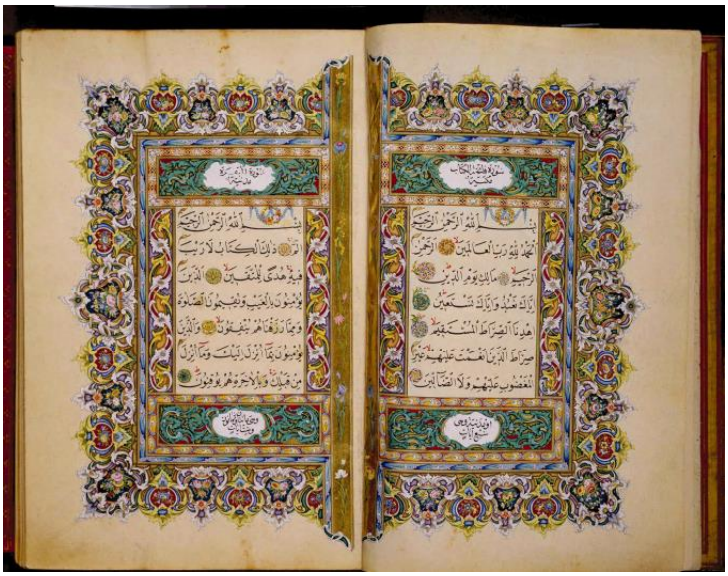
Görsel 387: V.G.M. Arşivi Mihrişah Valide Sultan 175 Numaralı Vakfiyenin ikinci Unvan Sayfası. (Yazıcı, 2015: 74,81).

Görsel 387’de, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde 175 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mihrişah Valide Sultan’a ait vakfiye (1000 M) eserinde, altın zemin üzerinde renklerle geometrik motiflerin harmanlandığı pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Eserdeki bazı durak motiflerinin ortasına geometrik ve pençhane motif yerleştirilerek gül motifi formu verilmiştir. Gül formundaki duraklarda kırmızı, mavi ve turuncu renkler kullanılmıştır.

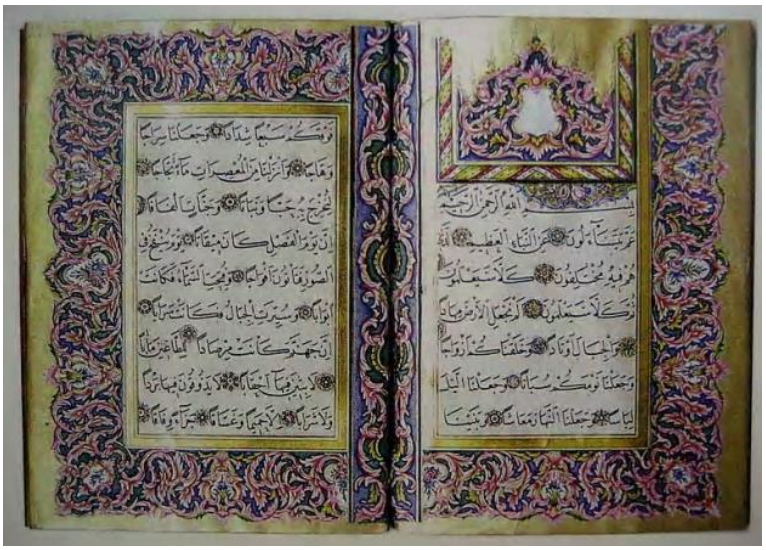
Görsel 388: V.G.M. Arşivi Mihrişah Valide Sultan 48 Envanter Numaralı Vakfiyenin Üçüncü Unvan Sayfası.(Yazıcı, 2015: 88).

Görsel 388’de, Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde 48 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mihrişah Valide Sultan’ a ait vakfiye (1801 M) eserinde, altın zemin üzerinde pençhane ve mücevher durak motifleri bulunmaktadır. Motifler iğne perdahıyla süslenmiştir.

Görsel 389: Chester IS.1581 Kur'an-ı Kerim.(Tekin, 2008: 92,93).

Görsel 389'da, Dublin Chester Beatty Library'de bulunan Muhammed Emin İzzetî ait hat yazılı Mushaf'ın (1806 M) serlevha tezyinatında kullanılan renklerle tasarlanan dairesel pençhane ve mücevher durak motifleri bulunmaktadır. Pençhane durakların bazıları çarkıfelek formundadır. Motiflerde altın, yeşil, kırmızı zemin rengi olarak kullanılmıştır. Pençhane motiflere sap çıkmaları eklenmiştir. Ayrıca basit yaprak çizimi biçiminde duraklarda görülmektedir. 1221/1806 tarihli "Müzehhib Atâ" imzâlı Muhammed Emin İzzetî hatlı Mushaf'a, Dalbaş'ta araştırmasında yer vermiştir (Karahan Dalbaş, 2017: 33).

Görsel 390: TSK E.H. 271 Amme Cüzü.(Tekin, 2008: 109,110).

Görsel 390’da, Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde E.H. 271 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Amme cüzünde, mücevher durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerinde pembe, yeşil ve mavi geçme iplikler kullanılmıştır.

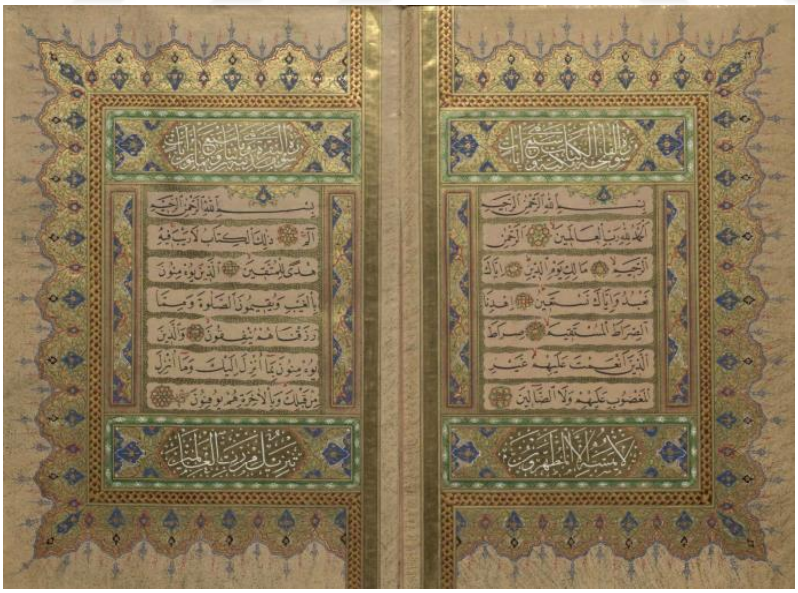
Görsel 391: TSK H.93 Pertevniyal Sultan İçin İstinsah Edilmiş Dala’il Hayrat.(Tekin, 2008: 201).

Görsel 391’de, Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde bulunan ve H.93 envanter numaralı Pertevniyal Sultan için istinsah edilmiş Dala’il Hayrat (1868 M) eserinde, altın zemin üzerine yeşil ve kırmızı ipliklerle oluşturulan mücevher durak ile aynı renklerin kullanıldığı pençhane durak motifi bulunmaktadır.

Görsel 392: TSK M.65 Mushaf.(Tekin, 2008: 247).

Görsel 392'de, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde M.65 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta altın zemin üzerinde mavi, kırmızı ve beyaz renklerin kullanıldığı pençhane durak motifi yer almaktadır. Pençhane durak motifleri üzerine beyaz küçük goncalar yerleştirilmiştir.

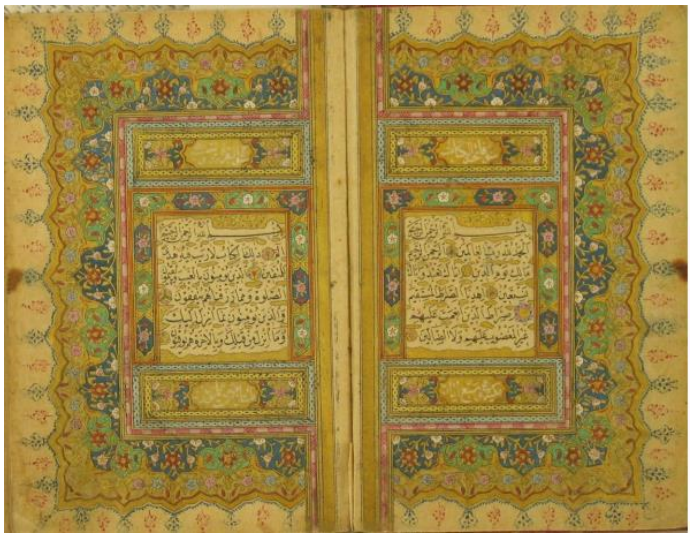
Görsel 393: İÜK A. 6656 Mushaf.(Tekin, 2008: 254).

Görsel 393’te, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde A. 6656 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta, altın zemin üzerinde kırmızı, yeşil ipliklerle oluşturulan mücevher durak motifleri görülmektedir.

Görsel 394: TSK M.R. 5 Mushaf. (Tekin, 2008: 260).

Görsel 394’te, Topkapı Sarayı Kütüphanesi’nde M.R. 5 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf’ta, mücevher ve pençhane durak motifleri görülmektedir.

Görsel 395: ZK4 Nolu Kur'an-ı Kerim'in Serlevha Tezhibi. (Has, 2012: 104).

Görsel 395'te, Tavşanlı Zeytinoğlu Kütüphanesi'de 43 ZK 4 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın (1804 M) serlevha sayfasında, altın zemin üzerinde farklı pençhane durak motifleri yer almaktadır.

Görsel 396: 1486 Envanter No"lu Eserin Hatim Duasının Sonu, 306b Varağı.(Kantar, 2017: 167,174).

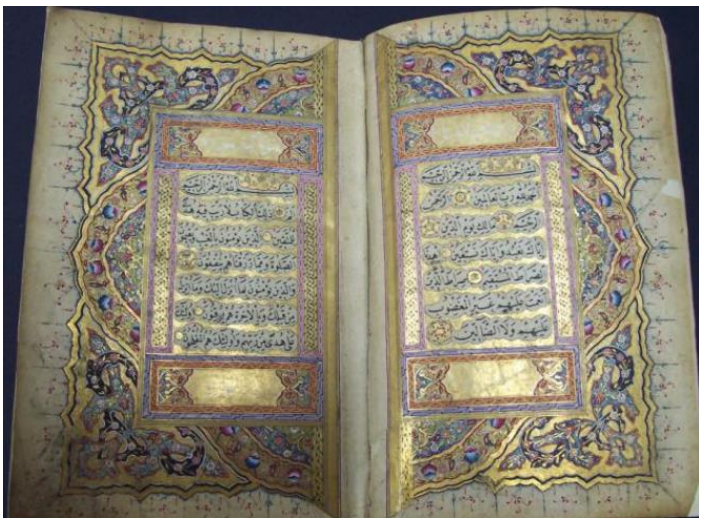
Görsel 396'da, Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonu 06 Mil. Yz. A. 1486 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan eserin genelinde şeşhane, helezoni, müzehhep ve

pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Hatim duasının bulunduğu 306b varağında altın zemin üzerinde farklı pençhane durak motifleri görülmektedir.

Görsel 397: 4793 Envanter No"lu Eserin s. 0006, Serlevha Bezemesi.(Kantar, 2017: 204,213).

Görsel 397'de, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi'de 06 Hk 4793 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın genelinde altın zemin üzerinde şeşhane ve pençhane durak motifleri görülmektedir.

Görsel 398: TPV/Y.K. 0046 Mushaf.(Karahan, 2009: 258).

Görsel 398'de, Türkpetrol Vakfı Koleksiyonu'nda, 0046 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın (1813 M) serlevha sayfasında, helezoni, pençhane, mücevher ve

şeşhane durak motifleri bulunmaktadır. Altın ve kırmızı rengin hâkim olduğu pençane ve mücevher duraklar motifleri dikkat çekmektedir.

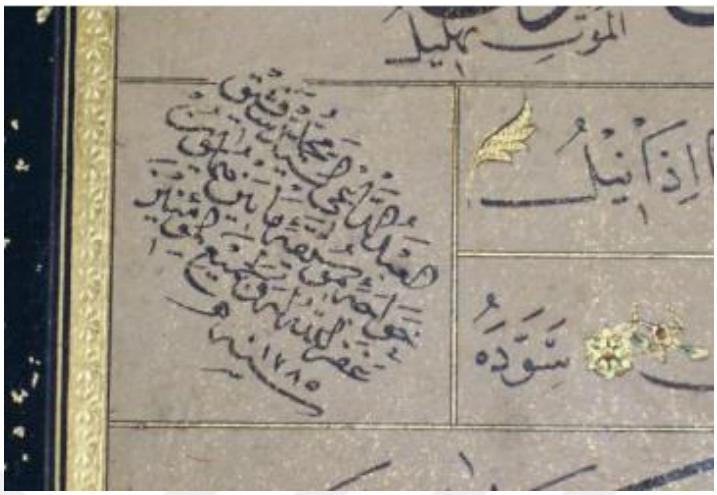
Görsel 399: TPV/Y.K. 0056 Mushaf Durak. (Karahan, 2009: 293).

Görsel 399'da, Türkpetrol vakfı Koleksiyonu'nda bulunan 0056 envanter numaralı Mushaf 'ın (1844 M) serlevha sayfasında şeşhane, pençhane ve müzehhep durak örnekleri bulunmaktadır. Altın, mavi ve kırmızı renklerin kullanıldığı dairesel duraklarda motif çeşitliliği vardır.

Görsel 400: TPV/Y.K. 0061 Mushaf.(Karahan, 2009: 308).

Görsel 400’de, Tüekpetrol Vakfı Koleksiyonu’nda yer alan 0061 envanter numaralı Mushaf’ın (1890 M) serlevha sayfasında pençhane, mücevher ve müzehhep durak motifleri bulunmaktadır.

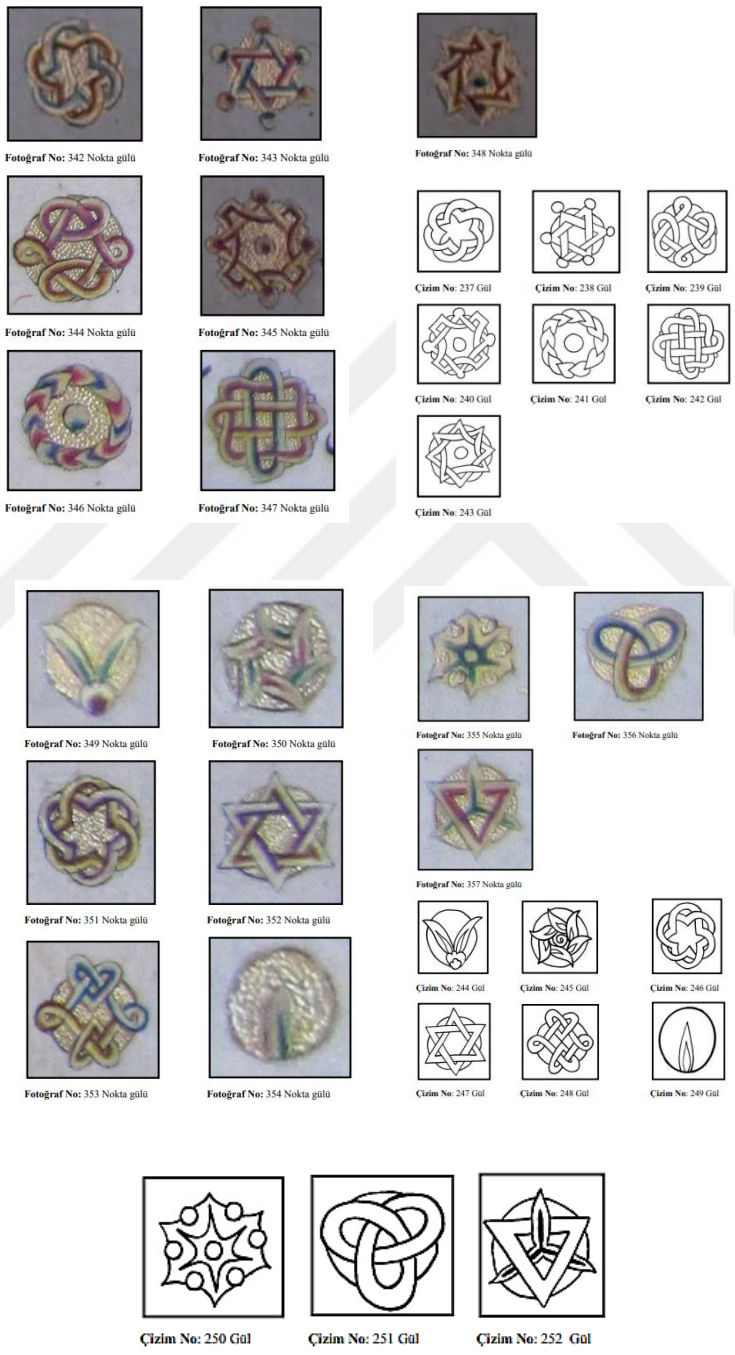
Görsel 401: TPV/Y.M. 0004 Körüklü, Meşk Murakkaası.(Karahan, 2009: 330).

Görsel 401’de, Türkpetrol Vakfı Koleksiyonu’nda bulunan Körüklü Meşk murakkaa örneğinde altın zemin üzerinde yaprak ve pençhane durak motifi bulunmaktadır. Motiflere iğne perdahı yapılmıştır.

Görsel 402: Delâil’ül Hayrât, DEMSA Koleksiyonu, Envanter No:4088, Faruk Taşkale Arşivi.(Turgut, 2018: 101).

Görsel 402'de, Türk rokoko süsleme özelliklerini taşıyan DEMSA koleksiyonunda 4088 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Delâil'ül Hayrât eseri Osman Efendi tarafından yazılmıştır. Eserde Türk rokokosunun etkisiyle yeşil ve sarı altının kullanıldığı büyük pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Motiflerde renklerde kullanılmıştır.

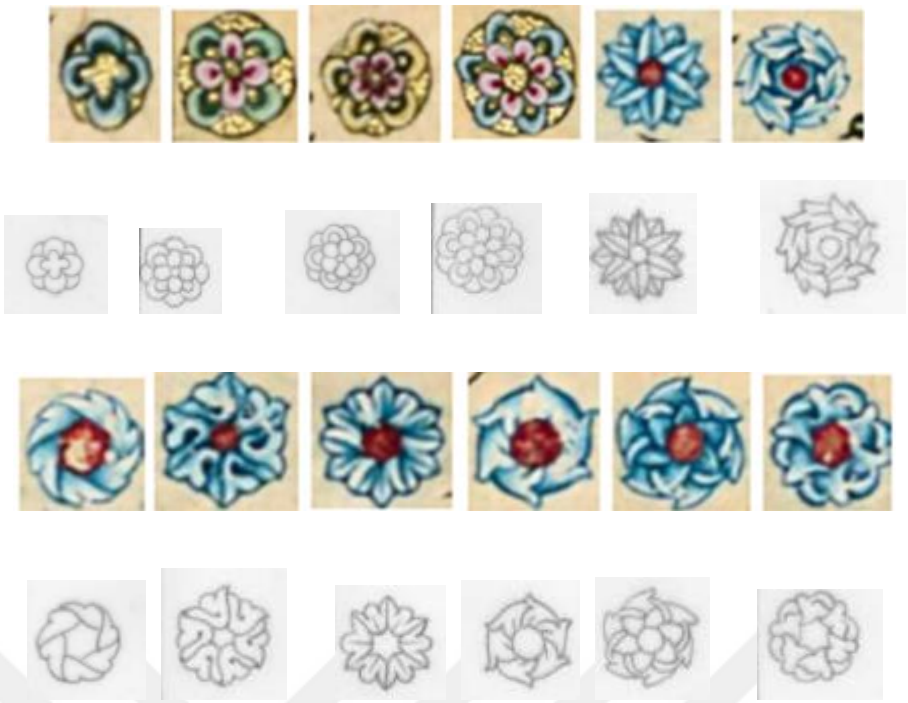
Görsel 403: Ankara Vakıf Eserleri Müzesi 181 II. Abdülhamit'in Vakfiyesi, Görseller ve Çizimler.(Aslan Elkıran, 2012: 459.467,468,469,470,471).

Görsel 403’te, Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’nde 181 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan II. Abdülhamit Vakfiyesi’nin (1888 M) durak motifleri dikkat çekicidir. Durak motifleri altın zemin üzerinde farklı geometrik formların yer aldığı mücevher çizimlerdir.

Görsel 404: Fatiha ve En’âm Sureleri, Durak Görselleri, (Digital SSM).(Karaca, 2022: 83).

Görsel 404’te, Hattat Mehmet Şakir’e ait En’am-ı Şerif eserinin tezyinatı Müzehhib Ataullah Efendi tarafından yapılmıştır. Eserde XIX. yüzyıl rokoko motif özelliklerinin hâkim olduğu görülmektedir. Eserin unvan sayfasında pençhane durak motif formları yer almaktadır. Gül motifine benzeyen pençhane duraklara iç içe yaprak çizimi yapılmıştır. Durak motifleri ünvan başı tezyinatında kullanılan pembe, mavi, kırmızı, beyaz ve altın ile renklendirilmiştir. Aynı eserin Fatiha ve En’âm Surelerinin (Digital SSM) bulunduğu sayfalarda da durak motifleri yer almaktadır. Dairesel iki çarkıfelek yaprak çizimi formunda olan pençhane durak motifinde mavi ve beyaz renk kullanılmıştır. Motif merkezine kırmızı, beyaz renkle tonlama yapılmıştır. Dairesel diğer üç durakta pençhane motifi olup kat kat beş yapraklı çiçek çizimi formundadır. Ortadaki beşli durak motifinde yeşil, beyaz, kırmızı ve lila tonları hâkimdir. Motiflerde koyu renkten açık renge geçiş tonlamaları yapılmıştır. Motifin dış çiçek çiziminde altın, beyaz, yeşil, mavi, kırmızı tonlama geçişleri vardır. Yedi dilimli olan pençhane motifine farklı olarak altın saplarla çıkma yapılarak uçlarına yaprak ve üçlü (se) çiçek yerleştirilmiştir. Duraklara siyah mürekkeple tahrir çekilmiştir

Görsel 405: XIX. yy'a Ait SSM 101-0183 Envanter No'lu En'am-ı Şerif, Varak 2b, Varak 3a, Görseller ve Çizimler.(Ocakdan, 2019: 181,187,191,225).

Görsel 405'te, Ocakdan (2019) Sakıp Sabancı Müzesi'nde bulunan XIX. yüzyıla ait olan, 101-0183 envanter numaralı En'am-ı Şerif varak 2b, varak 3a sayfalarını inceleyerek aynı eserden araştırmasında bahsetmiştir. Yapraklarla oluşturulan pençhane durak motifleridir.

Görsel 406: 04820 Envanter no'lu Eserin Durak Görselleri, (Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi). (Aksoy Şaştım, 2023: 56).

Görsel 406'da, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Yazma Bağışlar koleksiyonunda bulunan 04820 envanter numaralı Mushaf'ta (1827 M) altın zemin üzerine

yerleştirilen farklı pençhane, rumili ve helezoni durak motifleri görülmektedir. Yapraklarla katmerli ve çarkıfelek formunda tasarlanan pençhane durak motiflerine iğne perdahı yapılmıştır. Durak motiflerine renk ile gögelendirme verilerek, motiflerde canlı renkler kullanılmıştır. Bazı pençhane duraklarına çıkma yaprak detayı eklenmiştir. Rumili durak motifinde yaprak detayı görülmektedir (Aksoy Şaştım, 2023: 55).

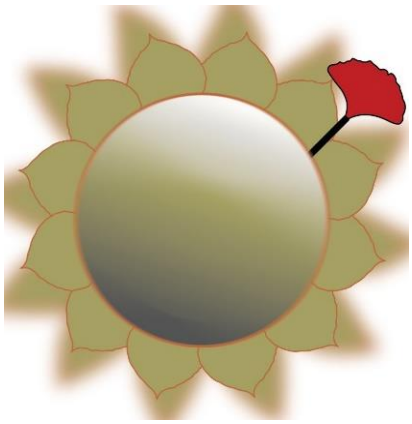
Görsel 407: KBYEK Delâilü'l-Hayrât ve Şevârikû'l- Envâr. (Solak, 2008: 128,168).

Görsel 407'de, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Delâilü'l-Hayrât ve Şevârikû'l- Envâr (1805 M) eserinde altın zemin üzerinde pençhane, şeşhane ve yaprak tarzında üç farklı durak motifi yer almaktadır.

Görsel 408: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00003 Mushaf. (Altunbaş Gümbür, 2014: 119).

Görsel 408'de, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 00003 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta yedi farklı durak motifi bulunmaktadır. Durak motifleri altın zemin üzerinde pençhane çizimleridir. Motiflerin farklı renklerle süslemeleri yapılmıştır. Çizim 140'ta dördüncü büyük motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 140: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00003. Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 140'ta durak motifinin çizimi pen tool aracıyla yapılmıştır. Ortadaki daire circle aracıyla çizilmiştir. Motife farklı renklerle gölgelendirme verilmiştir.

Görsel 409: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Env. N. 00019. (Altunbaş Gümbür, 2014: 465).

Görsel 409'da, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'de 00019 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1821 M) altın zemin üzerinde farklı pençhane motiflerle birlikte mücevher durak motifi yer almaktadır.

Görsel 410: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00811.(Altunbaş Gümbür, 2014: 882).

Görsel 410'da, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 00811 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1858 M) altının renklerle harmanlandığı mücevher, pençhane ve yaprak motiflerinden oluşan durak motifleri bulunmaktadır. Aynı formda Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 00003 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta, altın zemin üzerine farklı büyüklükte pençhane durak motifleri mevcuttur (Altunbaş Gümbür, 2014: 509). Çizim 141'de farklı olan üçüncü sıradaki motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 141: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00811.Dijital Çizim.

Çizim 141'deki sayfadaki farklı olan üçüncü durak motifi seçilerek vektörel çizilmiştir. Motif çiziminde texture ve cricle komutları kullanılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 411: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00799.(Altunbaş Gümbür, 2014: 933).

Görsel 411'de, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 00799 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1835 M) yoğun altın ve renk kullanımının olduğu farklı dairesel pençhane durak motifleri yer almaktadır.

Görsel 412: Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi.(Karataş, 2018: 49).

Görsel 412'de, Mîr Mustafa Kânî Efendi'nin sülüs-nesih icâzetnâmesinde altın ve beyaz rengin hâkim olduğu iki farklı durak motifi bulunmaktadır. İlki üç yapraklı pençhane motifdir. İkincisi iç içe geçmiş dairelerden oluşan durak motifidir.

Görsel 413: Abdülfettah Efendi'nin 1248/1833 Tarihli Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi, (Z. Cemal Özen Koleksiyonu). (Kanbaş, 2022: 52).

Görsel 413'te, Z. Cemal Özen koleksiyonunda bulunan Abdülfettah Efendi'nin 1248/1833 tarihli sülüs-nesih icâzetnâmesinde altın zemin üzerinde pençhane durak motifi bulunmaktadır. Motif renklerle süslenmiştir.

Görsel 414: Yahyâ Hilmî Efendi'nin Halil Zühdî Efendi'den Aldığı İcâzetnâme. (Adsan ve Bilgen, 2021: 99).

Görsel 415: Yahyâ Hilmî Efendi'nin Hüseyin Lütfî Efendi'den Aldığı İcâzetnâme.(Adsan ve Bilgen, 2021: 100).

Görsel 414'te, Yahyâ Hilmî Efendi'nin Halil Zühdî Efendi'den aldığı icâzetnâmede (1847 M) altın zemin üzerinde üç farklı durak motifi bulunmaktadır. İlk ikisi net olmamakla birlikte yapraklarla çizimi yapılan pençhane durak motifine benzemektedir. Üçüncüsü sekiz yapraktan oluşan sade durak motif çizimidir. Görsel 415'te, Yahyâ Hilmî Efendi'nin Hüseyin Lütfî Efendi'den aldığı diğer icâzetnâmede (1847 M)görülmektedir. Eserde altın zemin üzerinde üç farklı durak motifi bulunmaktadır. Baş kısmındaki sülüs yazı sonunda yer alan durak motifi tezyinat unsuru olarak kullanılmıştır. Motif, dairesel altın form içine çizilerek kırmızı ve mavi noktalarla süslenmiştir. Motife kısa çizgiler eklenerek yaprak dalları ve mini çiçeklerle ayrıntı verilmiştir.

Görsel 416: Mehmed Şefîk Seyfi Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıt'a.(Adsan ve Bilgen, 2021: 104).

Görsel 416'da, Mehmed Şefîk Seyfi Efendi'nin sülüs-nesih kıt'a levhasının tarihi belli değildir. Hattatın doğum ve ölüm tarihi dikkate alındığında (1872- 1902) XIX. yüzyıla

ait olduğu düşünülen levhada, altın zemin üzerinde üç pençhane motif durak görülmektedir. Çarkıfelek formunda oluşturulan durak motifleri kırmızı ve mavi renklerle süslenmiştir.

Görsel 417: Yahyâ Hilmî Efendi'ye Ait Nesih Levha.(Adsan ve Bilgen, 2021: 109).

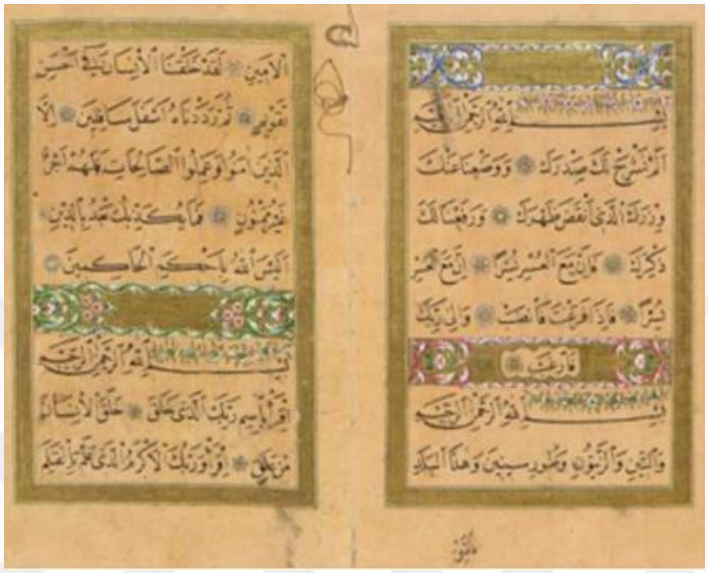
Görsel 417'de, Yahyâ Hilmî Efendi'ye ait nesih levhada (1865 M) altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi bulumnmaktadır.

Görsel 418: Sağ tarafta Şeyh Hamdullah'ın, sol tarafta Yahyâ Hilmî Efendi'nin Hattı ile Maide Suresi 97-109. Ayetler Olan Sayfalar.(Adsan ve Bilgen, 2021: 112).

Görsel 418'de, Şeyh Hamdullah tarafından yazılan Mushaf'ta (1872 M) farklı olarak Maide suresinin 97-109. ayetlerin yer aldığı sayfaların sağındakini Şeyh Hamdullah,

solundakini ise Yahyâ Hilmî Efendi'nin yazdığı ifade edilmektedir. Mushaf'ta altın zemin üzerinde seberk, pençhane, şeşhâne, mücevher (geçme) ve helezoni durak motifleri bulunmaktadır. Durak motifleri yeşil, turuncu ve mavinin tonları kullanılarak renklendirilmiştir.

Görsel 419: Yahyâ Hilmî Efendi'ye Ait Amme Cüzü'nden Karşılıklı İki Sayfa.(Adsan ve Bilgen, 2021: 114).

Görsel 419'da, Yahyâ Hilmî Efendi'ye ait Amme Cüzü'nde renk ve altının yoğun kullanıldığı durak motifleri mevcuttur. Amme cüzü'nde seberk, pençhane, şeşhâne, mücevher ve helezoni durak motifleri görülmektedir.

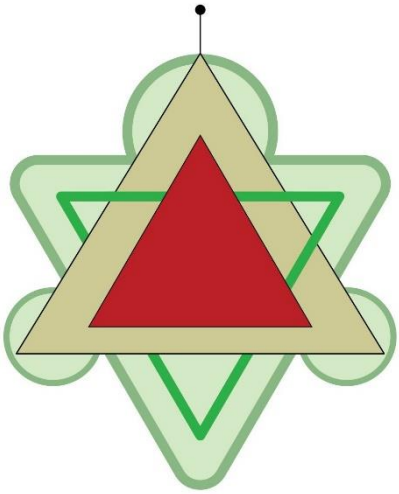
Görsel 420: Yahyâ Hilmî Efendi'ye Ait Sülüs-Nesih Kıt'a.(Adsan ve Bilgen, 2021: 115).

Görsel 420’ de, Yahyâ Hilmî Efendi’ye ait sülüs-nesih kıt‘a levhada (1887 M) altın zemin üzerinDe pençhane ve mücevher durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerinde farklı renk tonları kullanılmıştır.

Görsel 421: Delâilü’l-Hayrât’tan Karşılıklı İki Sayfa.(Adsan ve Bilgen, 2021: 118).

Görsel 421’de, Yahyâ Hilmî Efendi’ye ait Delâilü’l-Hayrât (1889 M) eserinin karşılıklı iki sayfasında, altın ve renklerin kullanıldığı birbirinden farklı seberk, pençhane, şeşhâne, mücevher ve helezoni durak motifleri bulunmaktadır. Çizim 142’de üçgenlerden oluşan durak motifinin dijital çizimi yapılmıştır.

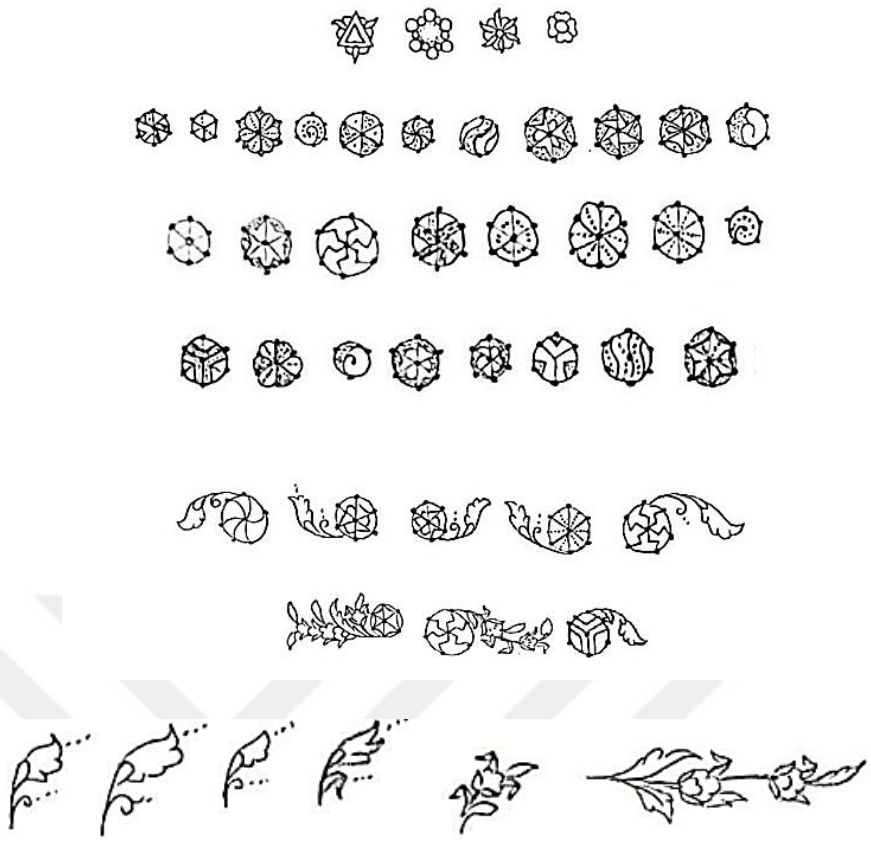
Çizim 142: Delâilü’l-Hayrât’tan Karşılıklı İki Sayfa Dijital Çizim.

Çizim 142’de, iç içe geçmiş büyük durak motifindeki üçgenler star tool çizim aracıyla simetriye dikkat edilerek çizlmeye çalışılmıştır. Daire yerleşimleri yapılırken curvature aracı kullanılmıştır.

Görsel 422: GHBK Demirbaş No:4, Kur’an-ı Kerim’in Serlevha. (Ural, 2020: 163).

Görsel 422’de, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi’nde, 4 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf’ta, altın zemin üzerinde helezoni durak bulunmaktadır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi 12 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan Mushaf’ta, altın zemin üzerinde helezoni ve pençhane durak bulunmaktadır (Ural, 2020: 168,174)

Görsel 423: Sabancı Müzesi'nde Bulunan 103- 0297 Envanter Numaralı Eserde Üç Adet Unvan Sayfası, Çizimler.(Meletli, 2019: 108).

Görsel 423'te, Sakıp Sabancı Müzesi'nde bulunan ve XIX. yüzyıla ait olan 103-0297 envanter numaralı Delailü'l-Hayrat (1852 M) eseri (5b ve 20b) salavat kitapları olarak bilinmektedir (Meletli, 2019:99). Eserin genelinde dairesel pençhane, helezoni, mücevher ve şeşhane durak motifleri görülmektedir. Bazı durak motiflerine yaprak çıkmaları yerleştirilmiştir. Durak motiflerinde altın, yeşil, kırmızı renkler kullanılmış ve motiflere iğne perdağı yapılmıştır. Eserde yaprak ve küçük gonca durakları da bulunmaktadır (Meletli, 2019: 109,129).

Görsel 424: Ünvan Sayfası.(Meletli, 2019: 47).

Görsel 424'te, Sakıp Sabancı Müzesi'nde bulunan ve XIX. yüzyıla ait olan 103-0297 envanter numaralı Delailü'l-Hayrat eserinin örnek unvan sayfasında, gonca pençhane ve yaprak detayıyla birleştirilmiş mücevher durak motifleri görülmektedir. Durak motifleri altın, yeşil ve kırmızı renklerle süslenmiştir. Dairesel form içine yaprak ve üçgen ile birleştirilmiş durak motifi dikkat çekicidir. Çizim 143'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

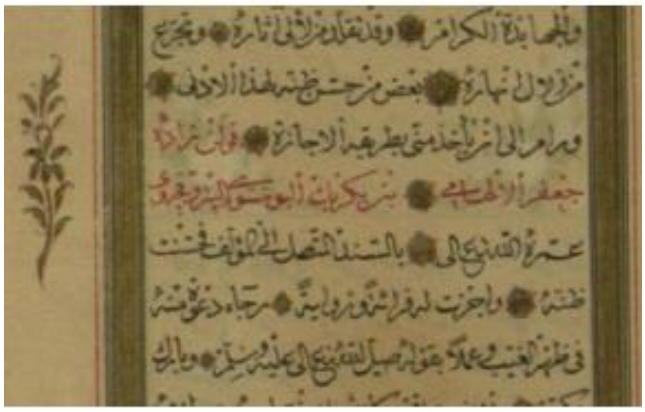
Çizim 143: Ünvan Sayfası Durak Desenleri Dijital Çizim.

Çizim 143'te sayfadaki birinci durak motifinde yer alan üçgenlerin çiziminde star tool aracı kullanılmıştır. Motifin dış dairesi cricle aracıyla simetriye uygun olarak çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 425: 457 Envanter Numaralı Sülüs Levha.(Toğrul, 2017: 91).

Görsel 425'te, XIX. yüzyıl hattatlarından olan Mehmed Şefik Efendi'ye ait 457 envanter numaralı sülüs levhada (1876 M) altın zemin üzerine çizimi yapılan geometrik, yıldız ve baklava formunda durak motifleri görülmektedir.

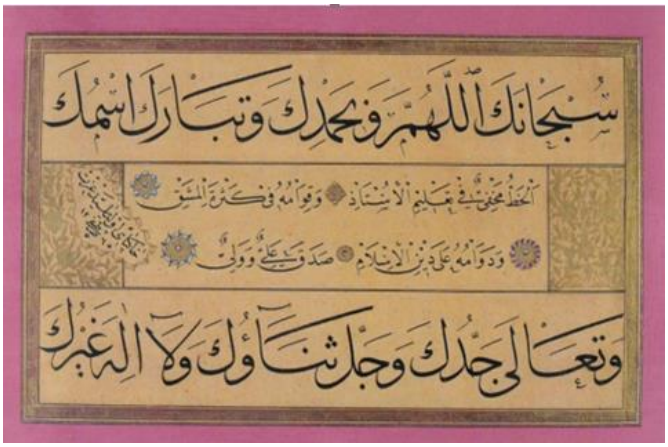
Görsel 426: ''06 Hk 1778/2'' Arşiv Numarası İle Kayıtlı Bulunan İcazetname (h.1306/m 1888). (Çetintaş ve Coşkun Çelik, 2019: 25).

Görsel 426'da, 06 Hk 1778/2 arşiv numarası ile kayıtlı bulunan icazetname eserinde altın zemin üzerinde yaprak çizimleriyle süslenmiş pençhane durak motifleri bulunmaktadır. 14 Hk 208 arşiv numarası ile kayıtlı bulunan icazetname (1892 M) eserinde zer durak motifi yer almaktadır. XIX. yüzyıl icazetmame süslemelerinde barok üslubu kullanılmıştır (Çetintaş ve Coşkun Çelik, 2019: 26).

Görsel 427: Mustafa Rakım Efendinin Celî Sülüs Levhası, Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 53).

Görsel 427'de, Mustafa Rakım Efendi'nin yazdığı celî sülüs levhada (1820 M) altın zemin üzerinde iri çarkıfelek durak motifleri görülmektedir. Motifler, mor kırmızı, beyaz ve siyah renklerle renklendirilmiştir. Motifler eserde tezyinat unsuru olarak kullanılmıştır.

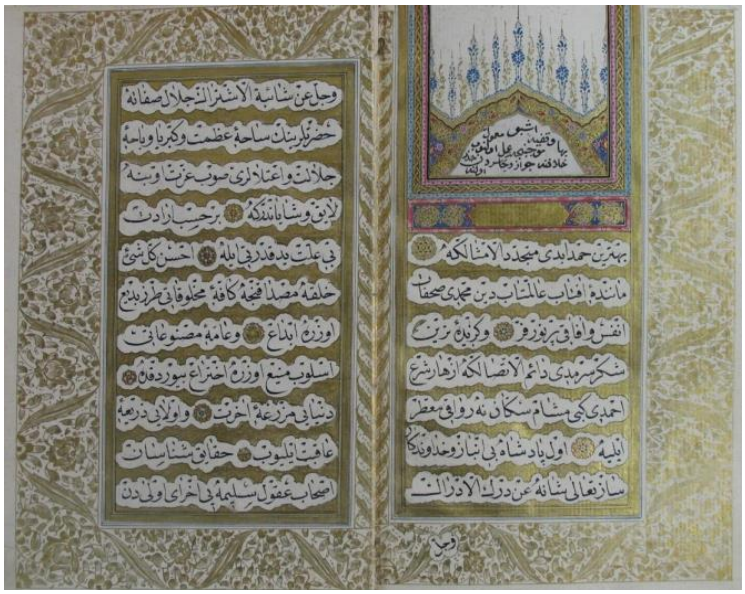
Görsel 428: Kadıasker Mustafa İzzet Efendi'nin Sülüs-Nesih Kıtası. Muhittin Serin, "Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar".(Elitok, 2014: 55).

Görsel 428’de, Kadıasker Mustafa izzet Efendi’nin sülüs-nesih kıt’a levhasında, (1826 M) altın zemin üzerinde dairesel beş farklı durak motifi yer almaktadır. İlkinin boyutu küçük olup, durak motifinin merkezi ile dört tarafına küçük daireler yerleştirilmiştir. İkinci durak motifi biraz daha büyüktür ve merkeziyle kenarlarına toplam dokuz küçük daire eklenmiştir. Üçüncü durak motifinin etrafına ve ortasına toplamda on altı daire yerleştirilmiş ve küçük daire içlerine lila renk geçişleri yapılmıştır. Dördüncü durak küçük olup pençhane motifdir. Beşinci durak motifi büyük olup dairenin kenarına yapraklar ile çarkıfelek formu oluşturulmuştur. Motifin yaprak içi beyaz olup, kenarlarına siyah tahrir çekilmiştir.

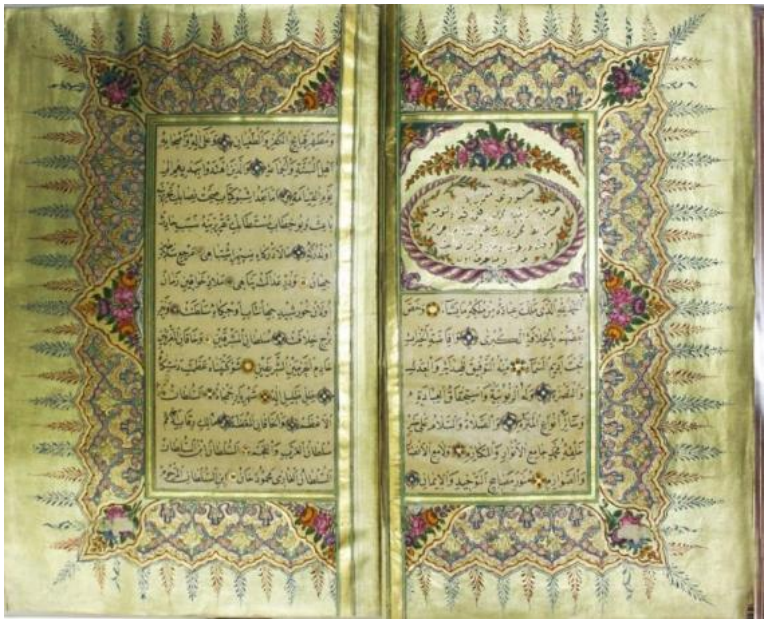
Görsel 429: 132 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası ve Sayfa Kenarı Tezhibi.(Elitok, 2014: 188).

Görsel 429’da, V.G.M. arşivinde yer alan 132 envanter numaralı vakfiye (1801 M) nesih yazı ile Osmanlıca yazılmıştır. Eserde dönem özelliklerinin etkisiyle büyük hatai çiçeklerin gösterişli kullanımı dikkat çekmektedir. Durak motifleri gösterişli ve farklı büyüklüktedir. Altın zemin üzerine çizilen farklı katmerli pençhane durak motifleri ayet sonlarına yerleştirilmiştir. Durak motiflerinde renk çeşitliliği olup, pembe, mavi, lila, turuncu ve siyah kullanılmıştır. Eserin serlevhasında gösterişli durak motifleri kullanılırken iç sayfalarda sade, basit helezoni ve şeşhane durak motifi kullanımı görülmektedir (Elitok, 2014: 191).

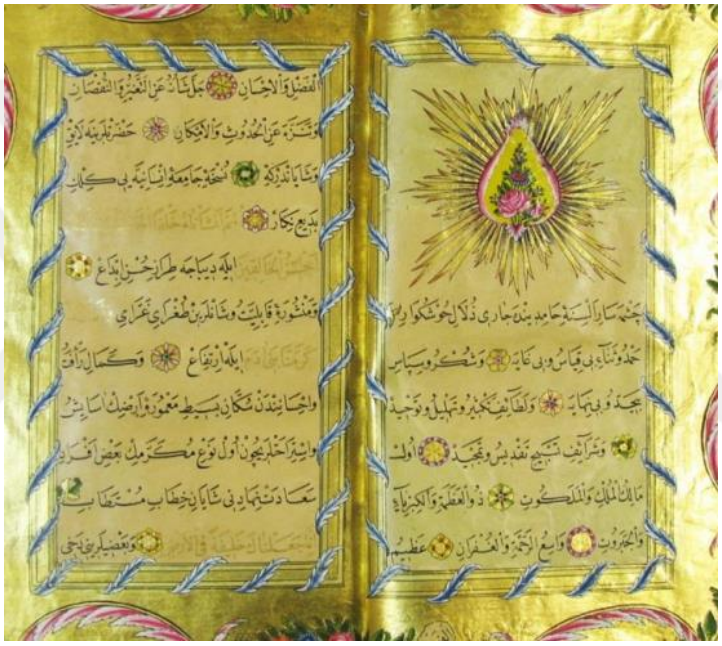
Görsel 430: 184 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası ve Sayfa Kenarı Tezhibi. (Elitok, 2014: 197).

Görsel 430'da, V.G.M. arşivinde yer alan 184 envanter numaralı vakfiyenin (1810) serlevha sayfasında gösterişli bir tezyinatı bulunmaktadır. Farklı büyüklükteki durak motif çizimlerinde altın zemin üzerine yaprak çiziminin yer aldığı pençhane formu yer almaktadır. Bunun yanında daire formu içine geometrik, çarkıfelek, yıldız gibi çizimler yerleştirilerek durak motif çeşitliliği artırılmıştır. Durak motiflerinde altının yanı sıra pembe, sarı, mavi ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Görsel 431: 30 Envanter Numaralı Vakfiyenin Unvan Sayfası.(Elitok, 2014: 208).

Görsel 431’de, V.G.M. arşivinde 30 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan II. Mahmud’ a ait vakfiye eseri (1832 M) barok üslubunu yansıtmaktadır. Farklı büyüklükteki pençhane durak motifleri eser sayfalarında görülmektedir. Duraklar dairesel formda olup altın zemin üzerine sarı, koyu gri, lacivert ve kırmızı renklerle süslenerek göz alıcı hale getirilmiştir. Dairesel form içine altın üzerine baklava formunda motif çizilerek gri renk ile boyanmış ve ortasına beyaz nokta yerleştirilerek ışık yansıması sağlanmıştır. Farklı durak motifi ikinci sayfada bulunan ve 10. satıra denk gelen ayet sonundaki sap ve yapraklardan oluşan duraktır.

Görsel 432: 11 Envanter Numaralı Vakfiyenin Sayfa Kenar Tezhibi.(Elitok, 2014: 216).

Görsel 432’de, V.G.M. arşivinde 11 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan ve II. Mahmud’un eşlerinden Bezm-i Âlem Valide Sultan ait vakfiye defteridir (1840 M).Nesih yazıyla Osmanlıca yazılan eserin kenar sayfa tezyinatında barok döneminin gösterişli süslemelerinden biri yer almaktadır. Altın zemin üzerinde yaprak, gül ve çiçek motiflerinin olduğu kenar deseni bulunmaktadır. Eserde pençhane motifin farklı formları kullanılarak durak çeşitliliği oluşturulmuştur. Duraklar dairesel formda olup iç kısımda genellikle yaprak çizimi motif yer almaktadır. Kenar süslemesinde kullanılan yeşil altın, pembe ve mavi renk durak motiflerinde de kullanılmıştır.

Görsel 433: MHK 3158 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerîf'in Serlevhası (1b-2a), (45 Hk 3158_0002).(Pekpelvan, 2013: 370).

Görsel 433'te, MHK 3158 envanter numaralı Mushaf-ı Şerîf'in serlevhası (1b-2a), (45 Hk 3158_0002) nüshasında birbirinden farklı büyüklü küçüklü durak motifleri yer almaktadır. Mushaf'ta pençhane, helezoni, yaprak ve müzehhep durak motifleri görülmektedir (Pekpelvan, 2013: 368).

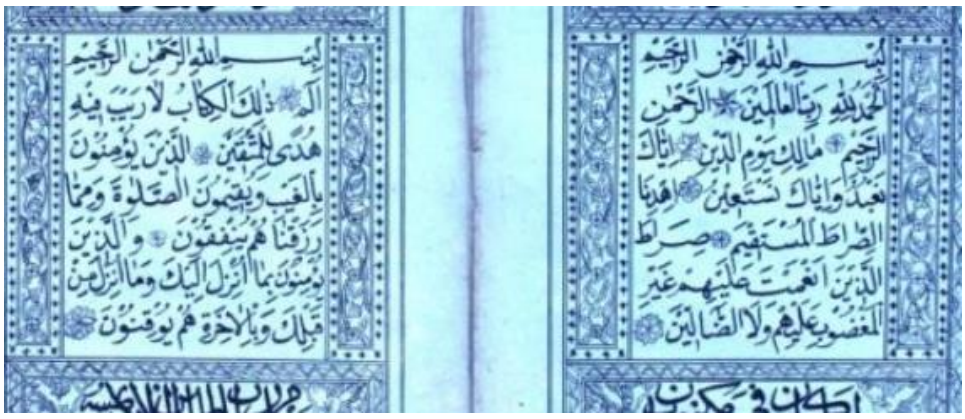
Görsel 434: MHK 574 Envanter Numaralı Mushaf-ı Şerîf'in Serlevhası (45 Hk_0002). (Pekpelvan, 2013: 372).

Görsel 434'te, MHK 574 envanter numaralı Mushaf-ı Şerif'in serlevha (45 Hk_0002) nüshasında durak motifleri farklı boyutlarda olup zemini altındır. Mushaf'ta, şeşhane durak motifi yer almaktadır (Pekpelvan, 2013: 371).

Görsel 435: Amasya Bayezıt İl Halk Kütüphanesi'ndeki Mecmû'a-i Ed'iye Ve Tasvirleri/ Serlevha Sayfası.(Turan ve Er, 2020: 175).

Görsel 435'te, Amasya Bayezıt İl Halk Kütüphanesi'nin Yazma Eser bölümünde 05 GÜ 166/3 envanter numarasıyla kayıtlı olan Mecmû'a-i Ed'iye (1854 M) eseri dua kitabıdır. Sure başında yer alan tezyinatına göre durak motifleri sadedir. Durak motifleri altın zemin üzerinde helezoni, şeşhane ve zer duraklardır. Motiflere kırmızı ve mavi noktalar yerleştirilmiştir (Turan ve Er, 2020: 176).

Görsel 436: Muhammad Ezhari bin Kemas Abdullah'ın Mushafı.(Mursyid, 2020: 84).

Görsel 436'da, Endenozya'nın en eski Mushaflarından biri kabul edilen Muhammad Ezhari bin Kemas Abdullah'ın Mushaf'ı taş kalıplarla basılmıştır. Mushaf'ta farklı

büyüklükte pençhane durak motifleri görülmektedir. XIX. yüzyıl Endonezya Mushaf matbu basımında Singapur ve Bombay matbaalarının etkin olduğu belirtilmektedir.

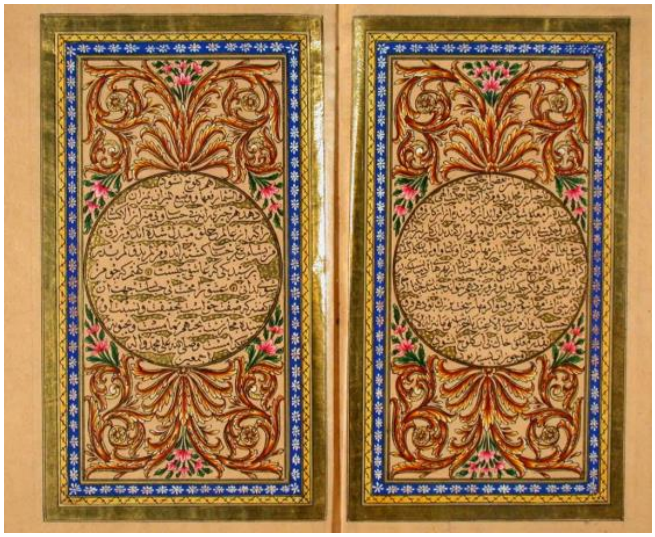
Görsel 437: Katolog 13.(Güzel ve Doğan, 2021: 147).

Arapgir Kavasbaşı Gedelec Camiide el yazması on beş Mushaf bulunmaktadır. Görsel 437'de, XIX. yüzyıla ait Mushaf incelendiğinde dönemin özellikleri olan büyük yaprak ve çiçekler tezyinatta kullanılmıştır. Mushaf'ta sade durak motifleri görülmektedir. Camiide yer alan Mushaflarda benzer durak motifleri yer almaktadır. Katalog 13'te, barak dönemi tezyinat unsurlarının hâkim olduğu görülmektedir. Yazma eserin serlevha sayfasında bulunan durak motifleri altın zemin üzerinde beş yapraklı pençhane motifdir. Duraklarda zaman içinde bozulma olmuştur. Katolog 2,3,4,6,7,10,14,15'te ayet sonlarında zer durak bulunmaktadır. Katolog 5 ve 11' de kırmızı mürekkeple nokta formunda durak formu yerleştirilmiştir. Katolog 8'de kırmızı üç nokta durak motifi görülmektedir. Katolog 9'da altın zemin üzerinde farklı boyutlarda pençhane durak motifleri yer almaktadır. Katolog 12'de kırmızı damla formunda oval durak motifi bulunmaktadır (Güzel ve Doğan, 2021: 122,127,132,135,145).

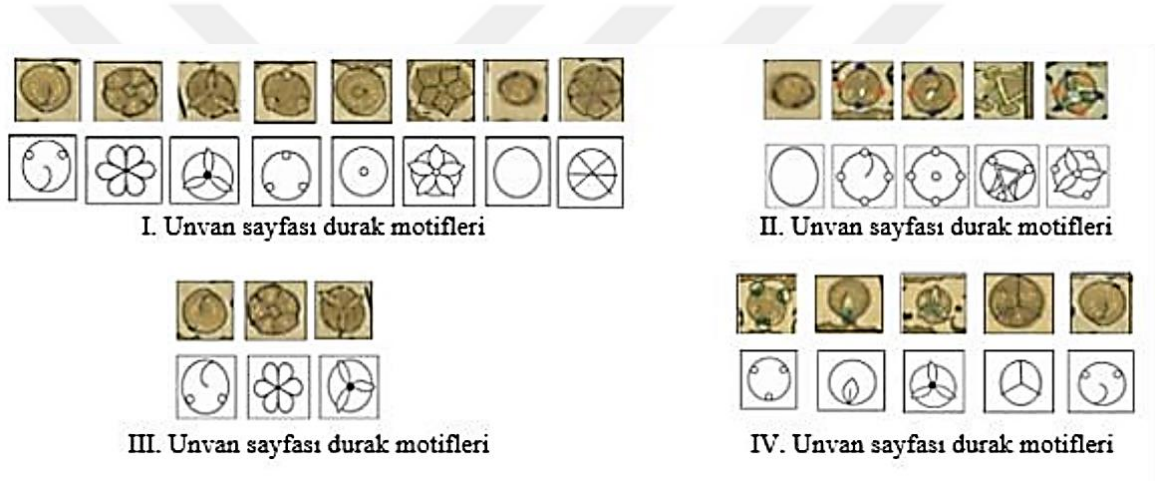
Görsel 438: 0259 Envanter Numaralı Mushaf'ın Serlevha Tezhibi.(Karadeniz, 2022: 209).

Görsel 438'de, Şeyh Şa'bân-ı Veli Vakıf Müzesi'nde bulunan 0259 envanter numaralı Mushaf'ın serlevha tezyinatında iki farklı durak formu yer almaktadır. İlki altın zeminli helezoni duraktır. Motife kırmızı noktalar yerleştirilmitir. İkinci durak formu yıpranmış olup mavi ve altın kullanılan pençhane durak motifidir. Aynı müzede bulunan 0275 envanter numaralı Mushaf'ın serlevha sayfasında altın zemin üzerinde şeşhane ve helezoni durak motifleri görülmektedir (Karadeniz, 2022: 211).

Görsel 439: 65 Nolu Mesnevî'nin 2. Cildinin Önsöz Tezhibi.(Tuna, 2015: 139).

Görsel 439'da, Konya Mevlânâ Dergâhı İhtisas Kütüphanesi'nde bulunan (1851 M) 65 numaralı Mesnevî'nin 2. 5. ve 7. cildinin önsöz tezyinatında üç farklı durak motifi yer almaktadır. 2. ciltte altın zemin üzerinde helezoni durak vardır. 5.ciltte altın zemin üzerinde dairesel beşli ve sekizli pençhane durak motifi yerleştirilmiştir. 7. cildinde farklı olarak kırmızı ters virgül ikili ve üçlü durak formu olarak kullanılmıştır (Tuna, 2015: 149,155). Mesnevî süslemeleri incelendiğinde İran üslubunun etkisi dikkat çeker. Tuna (2015)'ya göre; "Şah Abbas motifinin kaba örneği ile sarı ve pembe rengin çok kullanılması yani çok renklilik geç Safavî devri tezhibi özelliğidir. Desenlerde simetrik kompozisyonların tercih edilmesi, sayfaların paftalarını oluşturan geometrik süslemeler de dönem özelliğini yansıtmaktadır" (s. 159).

Görsel 440: Unvan Sayfalarında Kullanılan Karşılaştırmalı Durak Motif Görselleri ve Çizmleri. (Coşkun Çelik, 2022: 95).

Görsel 440'ta, XIX. yüzyıl eserlerinden olan Dela'il'ül-Hayrat (dua kitapları) içinde yer alan dört sayfada bulunan unvan tezyinat özellikleri incelenirken, durak motiflerine de yer verilmiştir. Coşkun Çelik (2022)'e göre; "Yapılan incelemeler sonucunda eserin XIX. yüzyıl barok ve rokoko döneminin karma bezeme üslubunu tam olarak yansıttığı görülmüştür" (s. 85). Eserin dört ünvan sayfasında I. daire formunda altın zeminli helezoni, pençhane ve şeşhane formunda sekiz farklı durak motifi yer almaktadır. II. ünvan sayfasında altın zemin üzerine çizilen beş farklı durak motifi bulunmaktadır. Farklı olan dördüncü durak motifidir. Daire içine üçgen yerleştirilerek geometrik motif oluşturulmuştur. Motife mavi, kırmızı ve beyaz renklerle noktalama yapılmıştır. III. ünvan sayfasında helezoni, pençhane ve daire içi üç yaprak çizimli durak motifi bulunmaktadır. Motiflerin zemini altındır. IV.

ünvan sayfasında altın zeminli beş farklı helezoni, tek yapraklı ve üç yapraklı durak motifi mevcuttur. Bazı durak motiflerinde yeşil renk kullanılmıştır (Coşkun Çelik, 2022: 94).

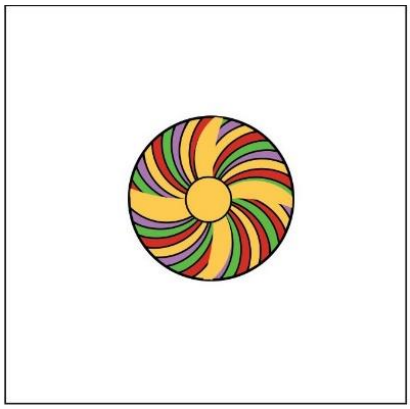
Görsel 441: 000717-1 Envanter Numaralı Cüzün Serlevha Tezhibi (v. 1b, 2a).(Kaçar ve Bilgin, 2020: 335).

Görsel 441'de, Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesi'nde bulunan 000717-(1-30) envanter numaralı Mushaf'ın tam istinsah tarihi net olmadığı için tezyinat özelliklerinden XIX. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Mushaf'ta bulunan helezoni durak çevresine siyah dört nokta yerleştirilerek süslenmiştir. Sadece serlevha sayfasında farklı olarak ayet sonuna biraz daha büyük durak motifi yerleştirilmiş ve motifinin orta merkezinden dışa doğru üç çizgi çekilerek aralarına üç küçük daire çizimi yapılmıştır (Kaçar ve Bilgen, 2020: 338).

Görsel 442: 37 Hk 3597 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîm'in Serlevha, Ketebe Tezhibi.(Dilber, 2022: 84,85).

Görsel 442'de, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan 37 Hk 3597 envanter numaralı Mushaf'ın XIX. yüzyıla ait olduğu ifade edilmektedir. Barok ve rokoko üslubunun tüm tezyinat özelliklerini taşıyan eserin serlevha sayfasında iki büyük, diğerleri küçük durak motifleri yer almaktadır. Büyük durak motifleri Mushaf'ta cüz gülü olarak da kullanılmıştır. Gökkuşağı renklerini barındıran dairesel büyük durakta çizgilerle çarkıfelek formu oluşturulmuştur. Diğer büyük durak ise net olmamakla birlikte altın zemin üzerinde altı köşeli mücevher durak motifine benzemektedir. Serlevha ve ketebe sayfasında altın zemin üzerinde pençhane ve yaprak durak motifleri bulunmaktadır. Çizim 144'te motifin dijital çizimi yapılmıştır.

Çizim 144: 37 Hk 3597 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîm'in Serlevha, Ketebe Tezhibi. Dijital Çizim.

Çizim 144'te durak motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif asıl renkleriyle renklendirilmiştir.

Görsel 443: XIX. yüzyıl Osmanlı dönemi Mushaf-ı Şerîf Serlevhası (Christie's, satış no. 5744 – 87 lot numarası, 8 Nisan 2011), (Christie's, 2015a).(Dilber, 2022: 95).

Görsel 443'te, Chrıstıe's müzayedelerinde satışa sunulan XIX. yüzyıl Osmanlı dönemine ait Mushaflarda batı sanat üslubunun etkili olduğu ifade edilmektedir. Türk ve batı kültürün harmanlandığı "Türk Rokokosu" sanat anlayışının bezeme özellikleri eserlere yansımıştır. Mushaf'ta pençhane durak motifinin farklı formları kullanılmıştır. Altın zemin üzerine üçgen, çiçek ve yaprak yerleşimi yapılarak durak motifleri çizilmiştir. Serlevhada kullanılan renklerle durak motifleri renklendirilip ön plana çıkarılmıştır. Diğer dört Mushaf'ta da dönemin tezyinat özelliklerinin etkisi hâkimdir. Duraklar dairesel form olup kenar süslemelerinde kullanılan renklerle bezenerek bütünlük sağlanmıştır. Sadece son Mushaf'ta diğerlerinden farklı olarak sade helezoni noktalarla süslenmiş durak motifi mevcuttur (Dilber, 2022b: 137,138,140,141).

Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde muhafaza edilen 37 Hk 1903 envanter numaralı Mushaf bulunmaktadır. Eserin tezyinat özellikleri incelendiğinde XIX. yüzyıl dönem özellikleri taşıdığı görülmektedir. Mushaf'ta üç farklı durak motifi yer almaktadır. Bunlar altın zemin üzerine çizilen pençhane, şeşhane ve helezoni durak motifleridir. Mushaf kenar tezyinatına göre durak matifleri sadedir (Dilber, 2022b: 526). Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'nde Muhafaza Edilen 895 envanter numaralı el yazması eserin 1b ünvan

sayfasında altın ve kobalt mavisinin harmanlandığı tezyinat göze çarpmaktadır. Eserin unvan sayfasında altın zemin üzerinde salyangoz formlu helezoni durak yer almaktadır (Dilber, 2022c: 186).

Görsel 444: Mevlana Müzesi'ndeki III. Selim'e Ait 1246 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 60).

Görsel 445: Mevlana Müzesi'ndeki II. Mahmut'a Ait 1320 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 68).

Görsel 444'te, XIX. yüzyılda yazılan ve Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan III. Selim'e ait 1246 envanter numaralı berat nüshası (1801 M) divani hat yazısıyla yazılmıştır. Yazı stilinden dolayı duraklar yazı üzerine yerleştirilmiştir. Beratın başındaki hayat ağacı tezyinatına göre metinde kullanılan zer durak motifi sadedir.

Görsel 445'te, XIX. yüzyılda yazılan ve Konya Mevlana Müzesi'nde yer alan II. Mahmud' a ait 1320 envanter numaralı beratın (1814 M) üst kısmında dönem özelliklerini yansıtan tezyinat özellikleri görülmektedir. Berat kırmızı, siyah ve altın mürekkeple divani hat ile yazımıştır. Durak motifleri altın zemin üzerinde pençhane motifdir. Yazı stilinden dolayı durak motifleri yazı üzerine yerleştirilmiştir.

Görsel 446: Mevlana Müzesi'ndeki Abdulmecit Han'a Ait 1321 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 74).

Görsel 447: Mevlana Müzesi'ndeki II. Abdulhamit'e Ait 1322 Envanter Numaralı Berat.(Bozer, 2007: 80).

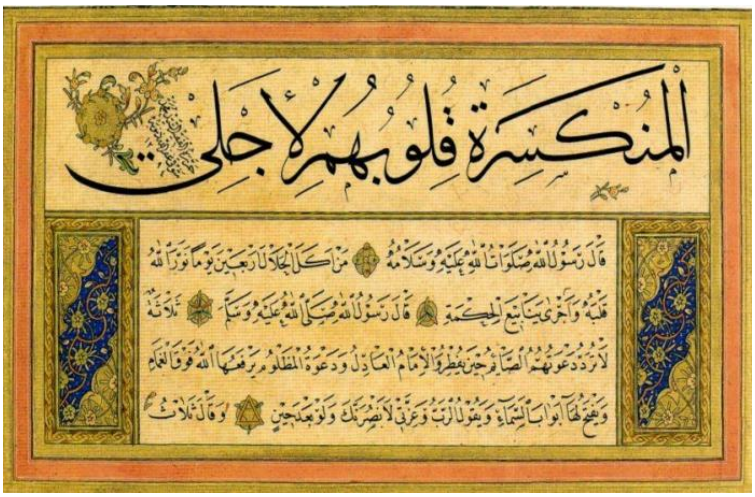
Görsel 446'da, XIX. yüzyılda yazılan ve Konya Mevlana Müzesi'nde yer alan Abdulmecit Han'a Ait 1321 envanter numaralı berat (1839 M) Mevlevi sikkesi formunda tasarlanmıştır. Berat başı gösterişli bir tezyinata sahiptir. Berat, siyah kırmızı ve zer mürekkeple divani hat formunda yazılmıştır. Durak motifleri zer mürekkeple yıldız formundadır. Yıldız durak motifleri yazı üzerine faklı büyüklükte yerleştirilmiştir.

Görsel 447'de, Konya Mevlana Müzesi'inde yer alan ve II. Abdulhamit'e ait 1322 envanter numaralı berat, XIX ya da XX. yüzyıl arasındaki zaman dilimi içinde zer mürekkeple divani hat formunda yazıldığı ifade edilmektedir. Merkezdeki yazının etrafı yıldız formundaki dendan şua (ışın) tezyinatı biçimindedir ve altın ile güneşe benzetilen motifin parlaklığını yansıtmıştır. Beratta yıldız formunda durak motifleri kullanılmıştır.

Görsel 448: Mehmed Şefik Bey'e Ait Kaside-i Bürde'nin İlk İki Sayfası.(Derman, 2002: 174).

Görsel 448'de, XIX yüzyıl sanatçılarından Mehmed Şefik Bey'in nesih hatla yazdığı Kaside-i Bürde eserinin ilk iki sayfasında rokoko üslubunun etkisi görülmektedir. Eserin ilk sayfa başı tezyinatında kullanılan renkler durak motiflerinde de kullanılmıştır. Eserdeki durak motifleri dönem özelliklerini yansıtmaktadır. Tüm durak formları dairesel zemin üzerinde farklı motif çizimleriyle oluşturulmuştur. Durak motiflerinin bazıları lacivert üçgen yerleşiminden oluşan geometrik formlardır. Aynı durak formu içine üçgen yaprak yerleştirilmiş durak motifleri de görülmektedir. Diğer bir dairesel durak motifinin içinde lacivert renkli altı yaprak görülmektedir (Derman, 2002b: 175).

Görsel 449: Şevki Efendi'nin Sülüs ve Nesih Kıt'ası.(Alparslan,1999: 86).

Görsel 449'da, XIX. yüzyıl hattatlarından Mehmed Şevki Efendi (1829-1887) tarafından kaleme alınan sülüs ve nesih kıt'a levhada, dört farklı durak motifi yer almaktadır. İlk ayetin sonundaki durak motifi, altın zemin üzerine siyah mürekkeple oval çizimi yapılmış ve motife dört küçük daire eklenmiştir. Diğer iki durak motifi iç içe iki daireden oluşan ve üçgen formunda yaprak yerleşimi olan duraktır. Durak motifleri altın zemin üzerine aynı formda yerleştirilmiş yapraklardan oluşmaktadır. Duraklardaki fark ise ilkinde üç yaprak, ikincisinde altı yaprak bulunmaktadır. Dördüncü durakta ise altın zemin üzerine üst üste iki farklı üçgen çizimi yerleştirilmiştir. Üsteki üçgenin içi pembe renktir. Alttaki üçgen siyah mürekkeple çizilip uç kısımlarına yeşil renk yaprak motifi yerleştirilmiştir. Ayrıca sülüs yazının bitiş noktasına durak motifinden hareketle yapraklarla süslenmiş motif çyerleştirilmiştir.

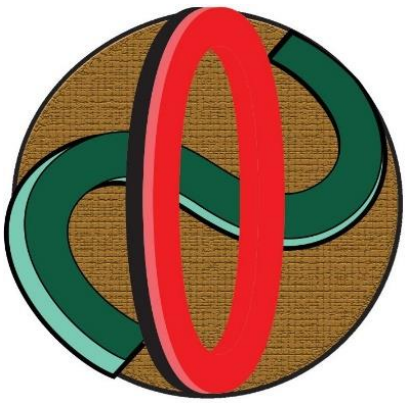
Görsel 450: Keçiören Estergon Kültür Merkezi Etnoğrafya Müzesi Sülüs –Nesih İcazet Levhası.(Sakoğlu, 2018:109).

Görsel 450'de, Keçiören Estergon Kültür Merkezi Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan sülüs-nesih icazet levhasında altın zemin üzerine çizilen dairesel dört durak motifi görülmektedir. İlki şeşhane duraktır. İkinci durak motifinin ortasına artı şeklinde çizgiler çekilmiş ve uçlarına küçük daireler yerleştirilmiştir. Üçüncüsü zer duraktır. Dördüncü durak sade olup sol kenarına yaprak detayı yerleştirilmiştir.

Görsel 451: Delail'ül Hayrat (dua kitabı) Eserinde Yer Alan Durak Görselleri.(Coşkun Çelik, 2022: 1099).

Görsel 451'de, XIX. yüzyıl eserlerinden olan ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (İÜK) 5767 envaner numarasıyla kayıtlı bulunan Delail'ül Hayrat'ta (dua kitabı) yer alan durak motifleri altın zemin üzerinde pençhane, şeşhane, helezoni ve mücevher olmak üzere otuz yedi tanedir. Bu duraklar arasında farklı durak örnekleri olan menekşe formundaki durak motifi ile yaprak durak motifi dikkat çekmektedir. Eserde mücevher duraklar elips ve iplik geçmeleri formu ile oluşturulmuştur. Turuncu, yeşil, pembe tonları durak motif renklendirilmesinde kullanılarak, motiflere iğne perdağı yapılmıştır. XIX yüzyıl durak motif çeşitliliğinin çok olduğu ve eserlerde farklı tasarımların yapıldığı dönemlerdendir. Çizim 145,146 ve 147'de geometrik motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

Çizim 145: Delail'ül Hayrat, Mücevher Durak Örnekleri. Dijital Çizim.

Çizim 145'te, durak motifinde texten kullanılarak çizilmiştir. Motifte texture ve pentool araçları kullanılmıştır. Motifin dış dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 146: Delail'ül Hayrat Mücevher Durak Örnekleri. Dijital Çizim.

Çizim 146'da, durak motifi pen tool ile çizimi yapılarak, durak motifinde texture ve curvature araclarıda kullanılmıştır. Motifin dış dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 147: Delail'ül Hayrat Mücevher Durak Örnekleri. Dijital Çizim.

Çizim 147'de, durak motifi pen tool aracıyla çizilmiştir. Circle ile çizimi yapılan motifin dış daire çiziminde simetriye dikkat edilmeye çalışılmıştır. Motife doku verilmiş ve motif aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 452: 03787 Envanter No: Mushaf'ın Durak Görseller.(Genç, 2019: 120).

Görsel 452'de, XIX. yüzyıl 33787 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1863 M) altın zemin üzerinde pençhane, helezoni, şeşhane ve mücevher durak formları görülmektedir. Mücevher duraklara eklenen yapraklar farklı bir görüntü oluşturmuştur. Durak motifleri kırmızı ve yeşilin tonlarıyla renklendirilmiştir. Yapraklardan oluşturulan lale formundaki durak ile diğer iki durak motifi dikkat çekiçi olup 148, 149 ve 150'de motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır (Genç, 2019: 122).

Görsel 453: 03787 Envanter No: Mushaf'ın Lale formlu Durak.

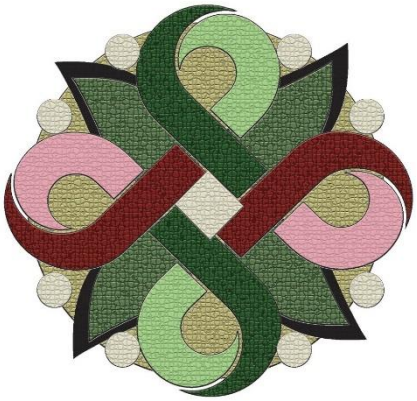

Çizim 148: 03787 Envanter No: Mushaf'ın Lale formlu Durak. Dijital Yorum Çizimi.

Görsel 453'teki durak motifi çizim 148'de pen tool aracıyla çizilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir

Görsel 454: 03787 Envanter No: Mushaf Geometrik Durak.

Çizim 149: 03787 Envanter No: Mushaf Geometrik Durak Dijital Çizim.

Görsel 454'teki durak motif çizimi 149'da pen tool aracıyla çizilerek, motife texture aracıyla doku görüntüsü verilmiştir.

Görsel 455: 03787 Envanter No: Mushaf, Mücevher Yaprak Birleşimi Durak.

Çizim 150: 03787 Envanter No: Kur'an-ı Kerim, Mücevher Yaprak Birleşimi Durak Dijital Çizim.

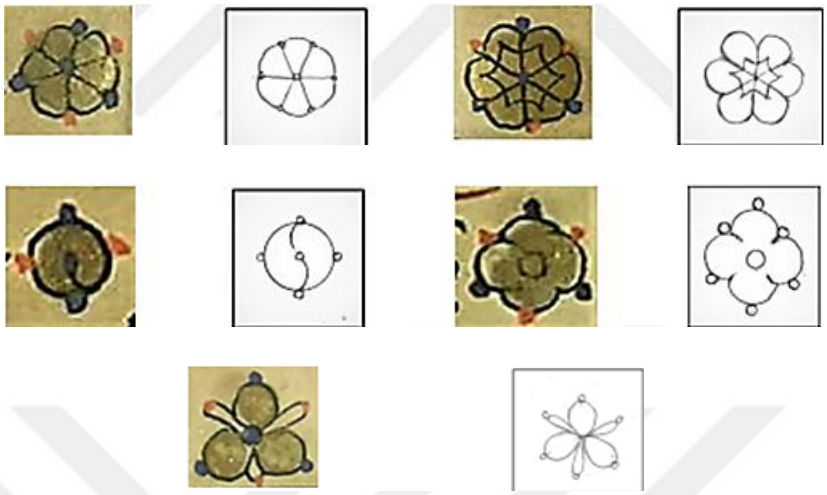
Görsel 455'teki durak motif çizimi 150'de pen tool aracıyla çizilmiştir. Motife renk geçişleri yapılmıştır.

Görsel 456: 03787 Envanter No'lu Eserin Serlevha Tezhibi (Süleymaniye Kütüphanesi).(Aksoy Şaştım ve Bilen, 2021: 873).

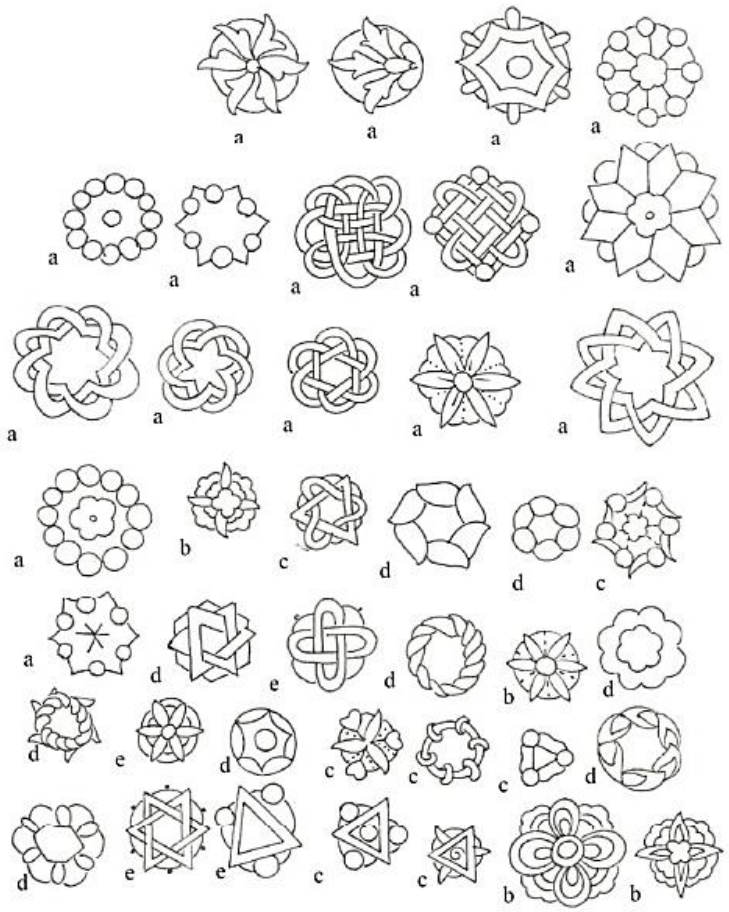
Görsel 456'da, Süleymaniye Kütüphanesi 03787 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ın (1864 M) serlevha tezyinatında, XIX. yüzyıl tezyinat özellikleri görülmektedir. Ayet sonlarına altın zemin üzerine pençhane ve helezoni duraklar yerleştirilmiştir. En dikkat çekici durak Fatiha süresinin sonunda yer alan duraktır. Altın

zemin üzerine yerleştirilen baklava formunun altından ve üstünden iplik geçmeleri yapılmıştır. Durak motiflerinde yeşil, mavi, kırmızı, mor ve beyaz renkler kullanılmıştır.

Görsel 457: 00001 Envanter Numaralı Mushaf Durağı, Görseller ve Çizimler. (Genç, 2019: 146).

Gösel 457'de, 00001 envanter numaralı Mushaf'ta, altın zemin üzerinde pençhane ve helezoni durak örnekleri görülmektedir. Durak motiflerine turuncu ve lacivert noktalar yerleştirilmiştir (Genç, 2019: 148). Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Nuruarlasez koleksiyonunda 88 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1800 M) altın zemin üzerinde pençhane ve helezoni durak motifi yer almaktadır (Genç, 2019: 83).

Görsel 458: Sabancı Müzesi 19.316, 19.253, 19.057, 19.281, 19.176 Env Numaralı Eserlerin Durak Çizimleri.(Yerlikaya, 2010: 226).

Görsel 458'de, Sabancı Müzesi'nde, 19.316, 19.253, 19.057, 19.281, 19.176 envanter numaralarıyla kayıtlı bulunan Mushaflarda, dönemin özelliklerini yansıtan tezyinat özelliklerinin yer aldığı durak motifleri bulunmaktadır. Durak motifleri altın zemin üzerine dairesel olarak tasarlanan mücevher ve pençhane motiflerdir.

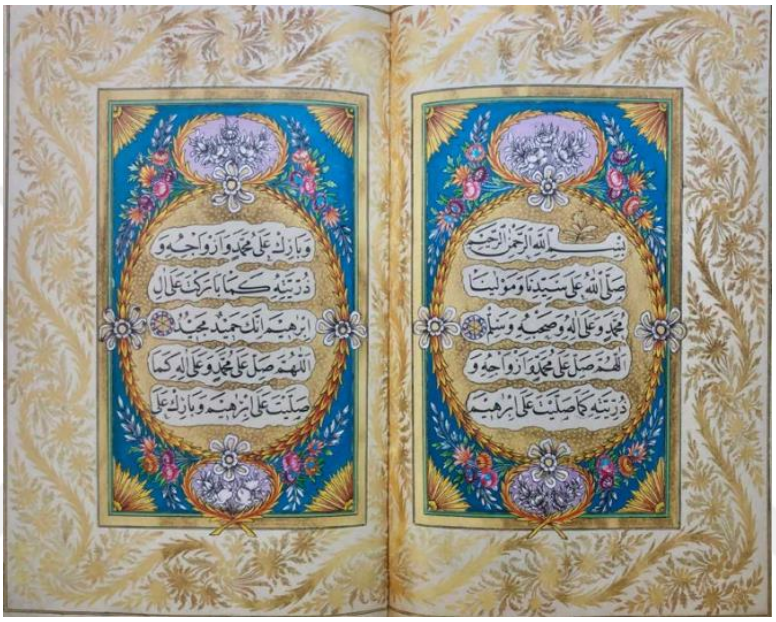
Görsel 459: Delâ'ilü'l-Hayrât, İsm-i Nebîler İÜK, A 5559.(Demir, 2020: 115).

Görsel 459'da, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde, A5559 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Delâ'ilü'l-Hayrât (1835 M) eserinin İsm-i Nebîler (Hz. Muhammed'in İsimleri) sayfasında, isimlerin başına ve sonuna yaprakların farklı kompozisyonlarda kullanıldığı motifler yerleştirilmiştir. Altın, yeşil ve kırmızı renklerin kullanıldığı yaprak motifleri bir nevi durak gibi kullanılmıştır.

Görsel 460: Seyyid Hasan Rıza Efendi Hattıyla, Delâil-i Şerîf'te Hizb Başı, v. 54b (Özel koleksiyon). (Memiş, 2022: 13).

XVII. yüzyılda başlayan, XVIII. ve XIX. yüzyılda yoğun yazımı gerçekleşen Delâ'ilü'l-Hayrat (Dua Kitapları) kitapları tezyinat özellikleriyle de dikkat çekmektedir. Görsel 460'ta, Seyyid Hasan Rıza Efendi Delâil-i Şerîf eseri (1878 M) hizb başı, v. 54b envanter numarasıyla özel koleksiyonda kayıtlıdır. Eserde cümle sonlarına kolye uçu formunda yerleştşrilen dairesel durak motifleri ile pençhane ve mücevher durak formları bulunmaktadır. Altın, beyaz, turuncu, mavi ve yeşilin kullanıldığı durak motifleri sadedir.

Görsel 461: Mahmud Celaleddin,1222 (1807), Delâil-i Şerîf, v.18b-19a. (Memiş, 2022: 12).

Görsel 461'de, Mahmud Celaleddin'e (1807 M) ait Delâil-i Şerîf, 18b-19a varaklarında dairesel durak motifi görülmektedir. Altın, beyaz, mavi pembe ve mor renklerin kullanıldığı şeşhane durak etrafına renklerle küçük daireler yerleştirilmiştir.

Görsel 462: İÜK, No. A-5559-0084, Delâilü'l-Hayrât Durak Örnekleri.(Durmuş, 2022: 93).

Görsel 462'de, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'de A-5559-0084 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan eser Kazasker Mustafa İzzet Efendi hattıyla yazılmıştır. Tezyinatı Mehmed Salih Efendi tarafından yapılan Delâilü'l-Hayrât'ın (1846 M) örnek sayfasında, dairesel pençhane ve müzehhep durak motiflerinin farklı formları görülmektedir. Durak motiflerinde altın, yeşil, mavi, kırmızı, sarı ve beyaz renk kullanılmıştır.

Görsel 463: Delâ'ilü'l-Hayrât, İmza Sayfası. 178 a-b, DEMSA, 2721. (Demir, 2020: 23).

Görsel 463'te, Abdullah Zühdi Efendi tarafında yazılan Delâ'ilü'l-Hayrât (1857 M) eserinde büyük geometrik mücevher duraklar görülmektedir. Altın zemin üzerine çizimi yapılan duraklarda lacivert, kırmızı, mavi ve mor renklar kullanılmıştır.

Görsel 464: XIX. Yüzyıl Hilye Tezhibinde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019: 89).

Görsel 464'te, XIX. yüzyıl Hilye-i Şerif tezyinatında pençhane, şeşhane, helezoni, çarkıfelek ve yaprak durak motifleri görülmektedir. Barok sanatının yansıması olan yaprak gibi özellikler durak motiflerine eklenmiştir. Canlı renklerle göz alıcı hale getirilen durak motiflerine iğne perdahı yapılmıştır. XIX. yüzyıl duraklarında çeşitlilik çoğalmıştır. En çok mücevher durak formunun eserlerde kullanıldığı görülmektedir (Nalbantoğlu, 2019: 42).

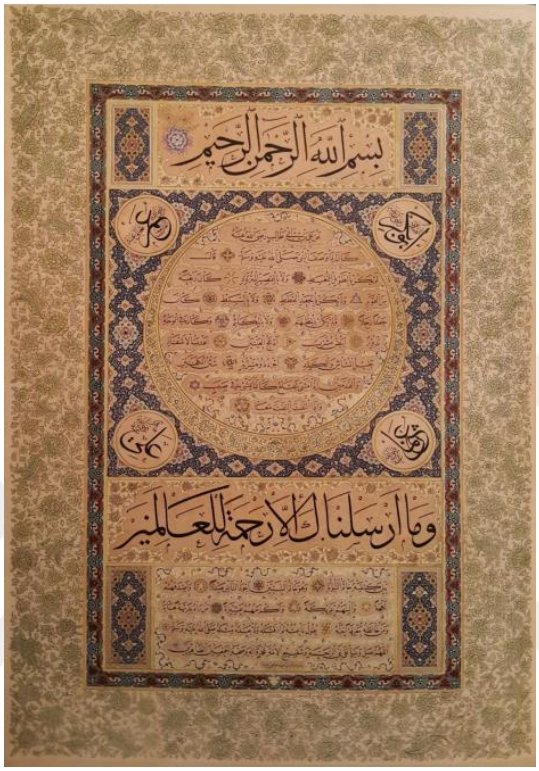
Görsel 465: Yahyâ Hilmî Efendi'ye ait Hilye-i Şerif, Durak.(Adsan ve Bilgen, 2021: 110).

Görsel 465'te, Yahyâ Hilmî Efendi'ye ait Hilye-i Şerif'te (1871 M) altın zemin üzerinde şeşhane durak motifi bulunmaktadır.

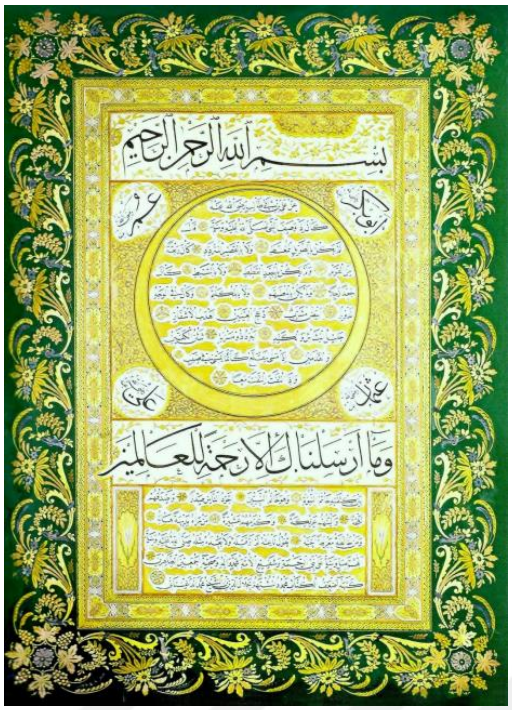
Görsel 466: Muhakkak-Celi Sülüs- Nesih Hilye Levha.(Çalap, 2018: 76,77).

Görsel 466’da, Alanya Müzesi’de 23.75.75 envanter numarasıyla kayıtlı olan Hilye-i Saadet eserinde (1829 M) mücevher ve pençhane durak motifleri bulnmaktadır. Bazı motiflerde silinmeler olmuştur.

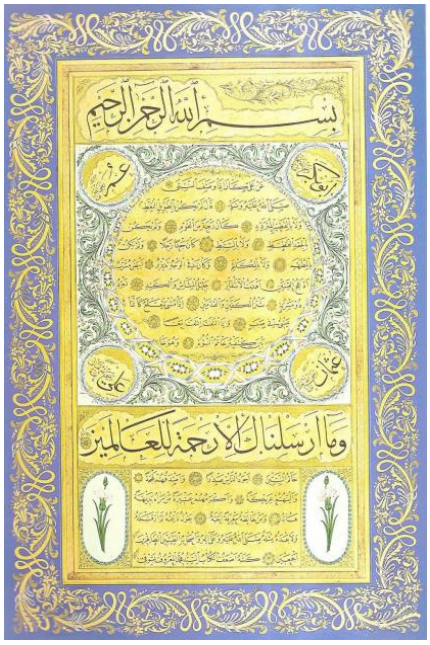
Görsel 467: Kazasker Mustafa İzzet Efendi Hilyesi.(Temurçin, 2016: 21).

Görsel 467’de, Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801-1876 M) ait Hilye-i Şerif (1874 M) muhakkak sülüs ve nesih hatla yazılmıştır. Muhsin Demironat tarafından tezyinatı yapılan eserde birbirinden farklı ve dikkat çekici pençhane ve mücevher durak motifleri görülmektedir. Eserin durak motiflerinde altın ve borda renk kullanılmıştır.

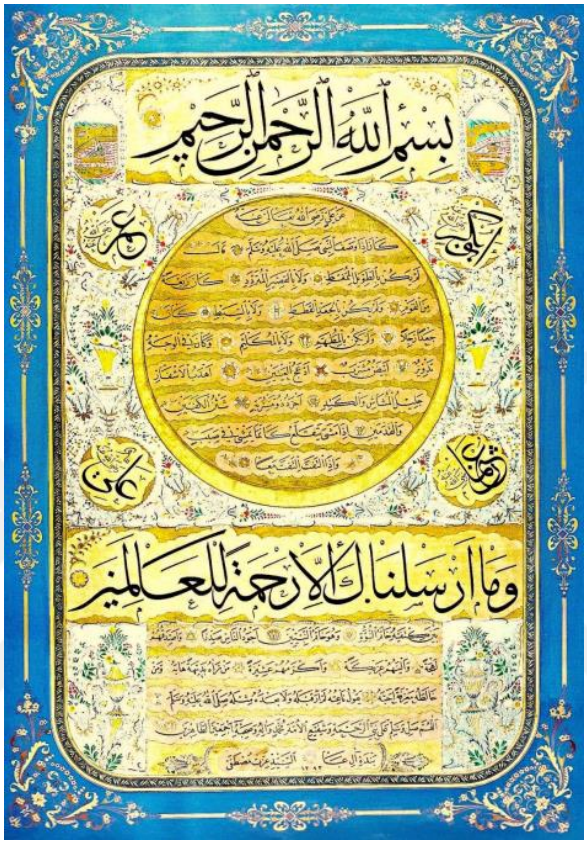
Görsel 468: Mahmûd Celâleddîn'nin (ö. 1245 / 1829) Sülüs ve Nesih Hatlarıyla Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 48).

Görsel 468'de, Mahmûd Celâleddîn'nin (ö. 1245 / 1829) Sülüs- nesih hatlarıyla yazdığı Hilye-i Şerîf'te, altın zemin üzerinde siyah mürekkeple farklı büyüklükte pençhane durak motifleri görülmektedir.

Görsel 469: Mehmed Şevki Efendi'nin (1245/1829 - 1304/1887), Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 1289/1872'de Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 58).

Görsel 469’da, Mehmed Şevki Efendi'nin (1887 M), sülüs-nesih hatlarıyla 1289/ 1872'de yazdığı Hilye-i Şerîf’te, altın zemin üzerine mücevher, çarkıfelek ve pençhane durak motifleri bulunmaktadır.

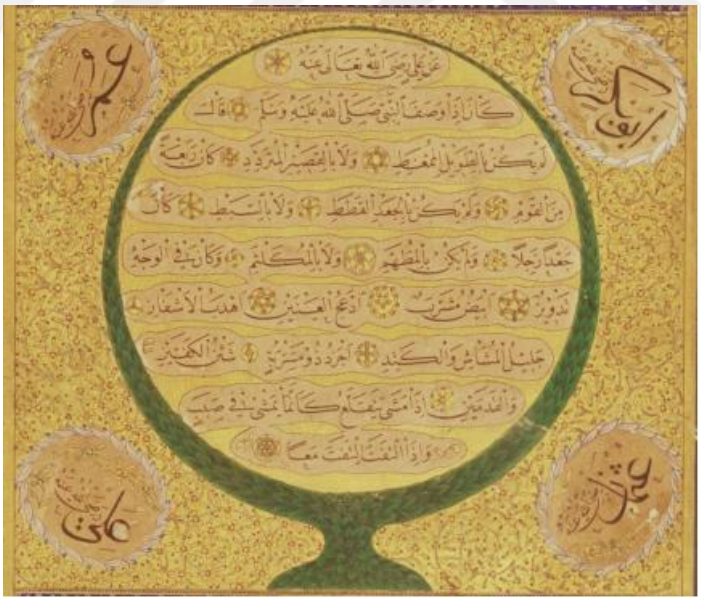
Görsel 470: Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin (1216 /180 -1293 / 1876) Muhakkak, Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 1293/1876'de Yazdığı Medîne-î Münevvere ve Mekke-i Mükerreme Tasvirli Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 59).

Görsel 470’te, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin (1876 M) muhakkak, sülüs-nesih hatlarıyla (1876 M) yazdığı Medîne-î Münevvere ve Mekke-i Mükerreme tasvirli Hilye-i Şerîf bulunmaktadır. Eserde beyaz ve sarı altının zemin rengi olarak kullanıldığı mücevher ve pençhane durak motifleri görülmektedir.

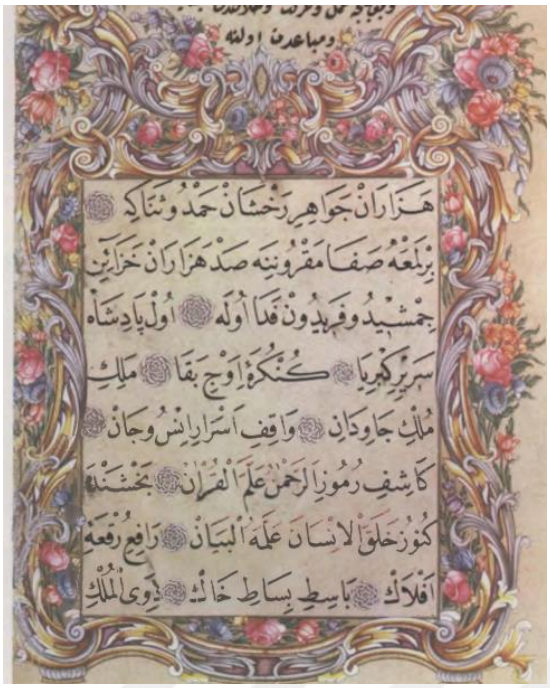
Görsel 471: Ali Rıza Bey' e Ait Hilye-i Şerif.(Düzağaç Çolak ve Tozun, 2017: 60).

Görsel 471'de, Ali Rıza Bey'e ait XIX. yüzyıl Hilye-i Şerif eseri Ankara Etnografya müzesinde bulunmakta olup Mevlevi sikkesi formunda tasarlanmıştır. Eserin göbek, ayet ve etek bölümlerinde bulunan durak motifleri altın zemin üzerine tasarlanan pençhane, mücevher, çam kozalağı ve ağaç formundadır. Durak motiflerinde altın, yeşil, kahve tonları, bordo ve siyah renkler kullanılmıştır.

Görsel 472: Manisa Yazma Eser Kütüphanesi, Hilye-i Şerif, 8 Env.(Kutan, 2017: 40).

Görsel 472'de, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 8 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Hilye-i Şerif'te (1846 M) çarkıfelek, yaprak, mücevher ve pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Zer-ender-zer tekniğiyle yapılan durak motiflerine siyah mürekkeple tahrir çekilmiştir (Kutan, 2017: 47).

Görsel 473: II. Mahmud'a Ait 189 K. Nolu Orjinal Vakfiye Defterinin Baş Sahifesindeki Hamd ü Sena.(Ateş, 1993: 43).

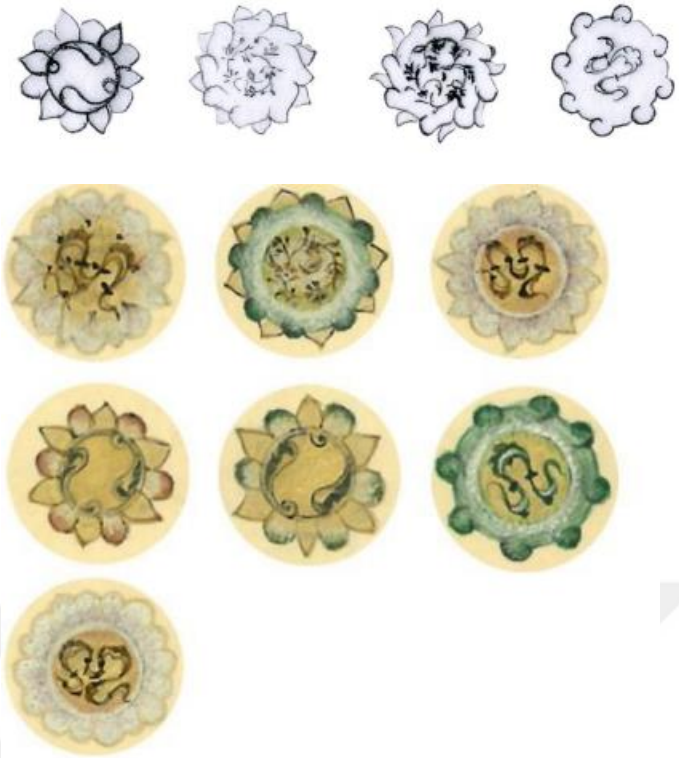
Görsel 473'te yer alan durak motifi görüntü itibariyle gül formuna benzemektedir. Motif çizimi katmer katmer olup açılmış güle benzetilmiştir.

4.3.4. XX. Yüzyıl Durak Motifleri

Görsel 474: XX. Yüzyıl ve Günümüzde Durak Görselleri.(Nalbantoğlu, 2019: 42,106).

Görsel 474'te, XX. yüzyıl Hilye-i Şerif tezyinatında altın zemin üzerinde helezoni, şeşhane mücevher ve pençhane durak motiflerinin farklı örnekleri görülmektedir. Durak motiflerine sap çıkmalarıyla yapraklar eklenmiştir. Durak motiflerinde farklı renkler kullanılmıştır (Nalbantoğlu, 2019: 105).

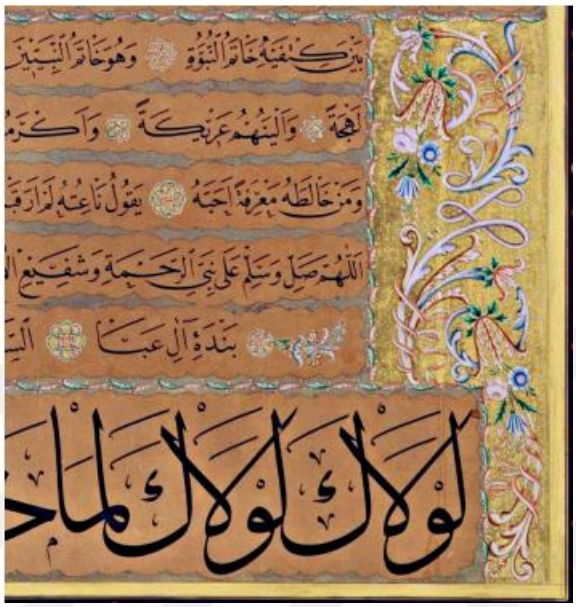
Görsel 475: Durak Desen Uygulama Görseller ve Çizimler. (Nalbantoğlu, 2019: 121).

Görsel 475'te, durak motifi uygulama örnekleri görülmektedir. Farklı pençhane motiflere rumi ve bulut çizimleri eklenerek yapraklarla birleştrilmiştir.

Görsel 476: Süleymaniye Kütüphanesi, Hilye-i Şerif, 616 Env. (Kutan, 2017: 38).

Görel 476'da, Süleymaniye Kütüphanesi'nde 616 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Hilye-i Şerif'te yaprak, hançer yaprak, pençhane, gonca ve hatayi durak formları görülmektedir. Altın zemin üzerine çizimi yapılan durak motifleri borda renk ile renklendirilmiştir (Kutan, 2017: 54).

Görsel 477: Süleymaniye Kütüphanesi Hilye-i Şerife 510 Env.(Kutan, 2017: 42).

Görsel 477'de, Süleymaniye Kütüphanesi'nde 510 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Hilye-i Şerif'te (1905 M) mücevher durak formları görülmektedir. Son satırda yer alan durak motifine akantus yaprağının küçük bir çizimi yapılmıştır. Motiflerde lacivert, kırmızı, beyaz ve yeşil renkler kullanılmıştır (Kutan, 2017: 51).

شَآءَ مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ
ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٩﴾

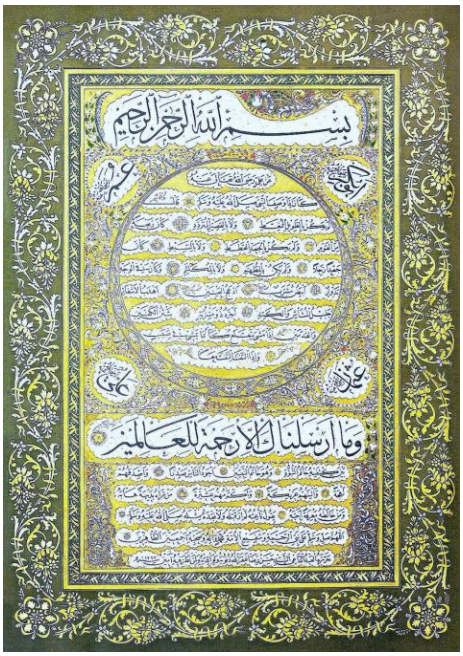
(٨٢) سُورَةُ الْأَنْفِطَارِ مَكِّيَّةٌ
وَآيَاتُهَا ١٩ نَزَلَتْ بَعْدَ النَّازِعَاتِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ
ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلْقُبُورُ
بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِى خَلَقَكَ
فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾
كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾

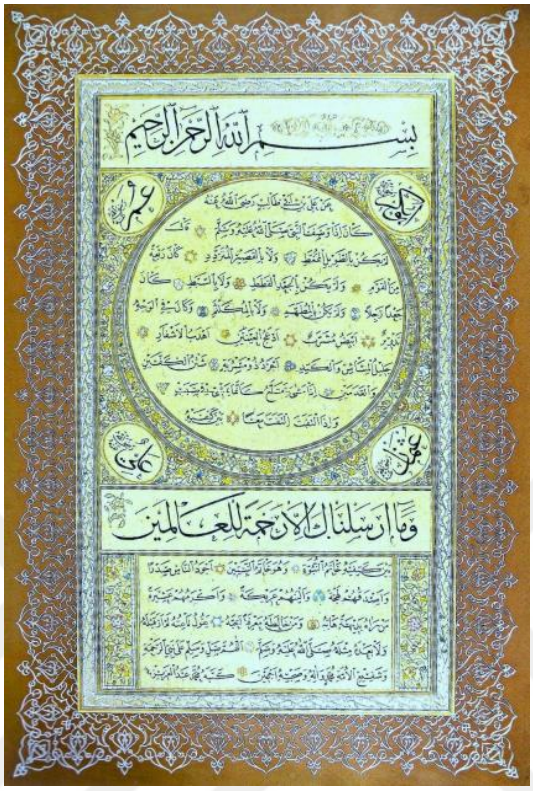
Görsel 478: 1924 Emiriye Mushafı.(Yücel, 2021: 398).

Görsel 478'de, 1924 Emiriye Mushaf'ının ayet sonlarına durak daireleri yerleştirilmiş ve içlerine ayet numaraları yazılmıştır. Bu Mushaf'ın özelliği ayet numaralarının yazımının yapıldığı eserdir. Bu özelliğiyle ilk olduğu ve sonraki Mushaflarda aynı sistem uygulandığı belirtilmektedir.

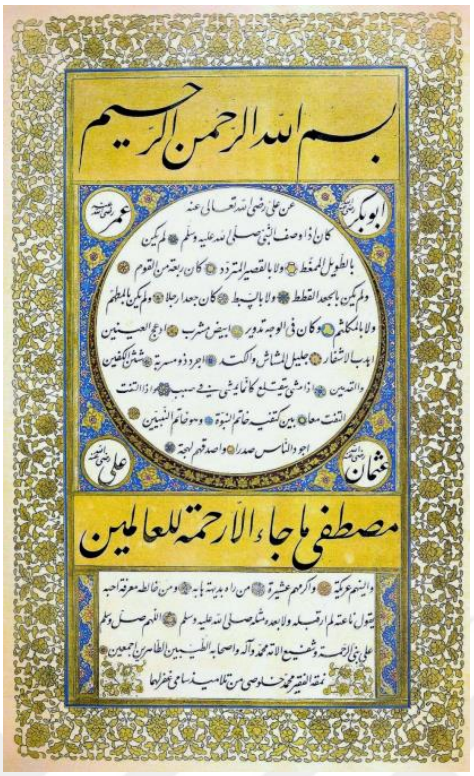
Görsel 479: Hasan Rızâ Efendi'nin (1265 / 1849- 1338 / 1920), Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 1279 / 1879'da Yazdığı Hilye-i Şerife.(Mert, 2012: 60).

Görsel 479’da, Hasan Rızâ Efendi'nin (1849 -1920), sülüs-nesih hatlarıyla (1879 M) yazdığı Hilye-i Şerif’te, altın zemin üzerine farklı mücevher durak motifleri görülmektedir. Eserde dal ve yapraklarla süslenmiş pençhane durak motifleri bulunmaktadır.

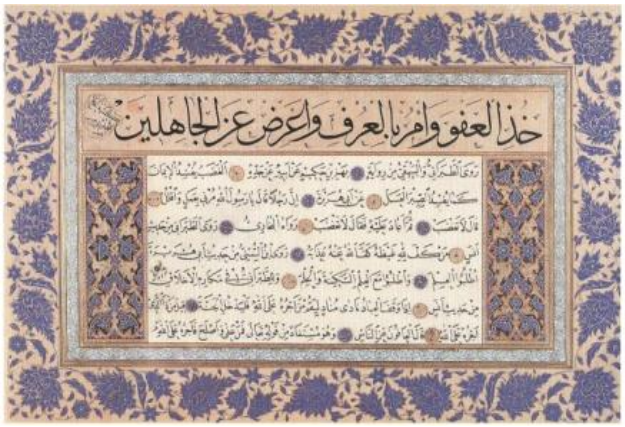
Görsel 480: Mehmed Aziz Rıfâî Efendi'nin (1289/1872 - 1353/1934), Sülüs ve Nesih Hatlarıyla 13487/ 1929'da Yazdığı Hilye-i Şerîfe.(Mert, 2012: 61).

Görsel 480’de, Mehmed Aziz Rıfâî Efendi'nin (1872 -1934 M), sülüs-nesih hatlarıyla (1929 M) yazdığı Hilye-i Şerîf’te, altın zemin üzerinde birbirinden farklı mücevher durak motifleri bulunmaktadır.

Görsel 481: Hocazâde Mehmed Hulusî (Yazgan) Efendi'nin (1286/1869 - 1358 /1940) Nestâ'lik Hattıyla, Yazdığı Hilye-i Şerife. Tezhip: Mihriban Sözen.(Mert, 2012: 53).

Görsel 481'de, Hocazâde Mehmed Hulusî (Yazgan) Efendi'nin (1869-1940 M) nestâ'lik hattıyla, yazdığı Hilye-i Şerif'in tezyinatı Mihriban Sözen tarafından yapılmıştır. Eserde altın ve farklı renklerin harmanlanmasıyla rumili, mücevher ve pençhane durak motifleri bulunmaktadır.

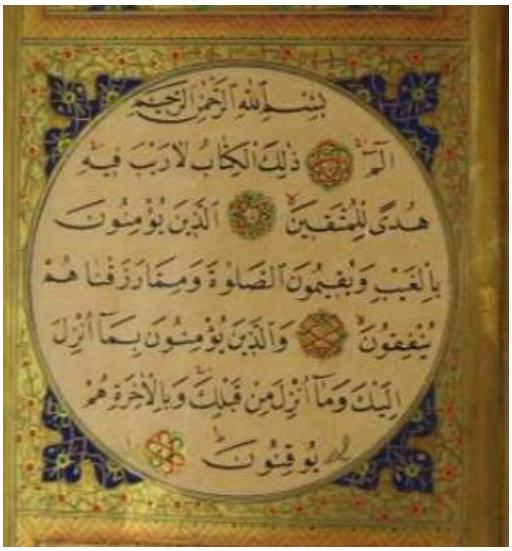
Görsel 482: Hat: Hacı Nuri Korman, Tezhip: Muhsin Demironat.(Taşkale, 2009: 426).

Görsel 482’de, Muhsin Demironat tarafından tezyinatı yapılan eserde altın ve mavi zemin üzerinde pençhane durak motifleri bulunmaktadır (Sayın, 2015: 30).

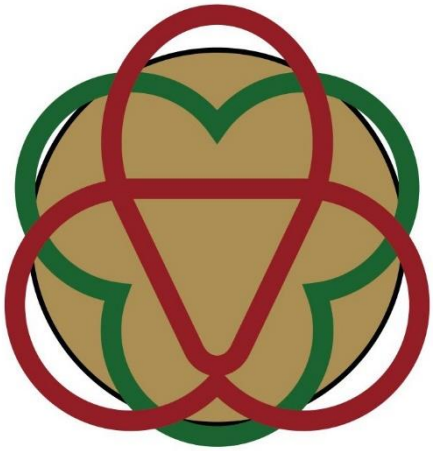
Görsel 483: Hasan Rıza Efendi (ö. 1338/1920) Tarafından Sultan Mehmed Reşâd’ın (ö. 1918) Talebiyle 10 Muharrem 1330/31 Aralık 1911’de Yazılan Mushaf (Mürekkebinizi:67). (Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, 2020).

Görsel 483’te, Hasan Rıza tarafından yazılan Mushaf’ın vakfiye sayfasında, Sultan Mehmed Reşâd’ın kendisi için yaptırmayı düşündüğü türbesinde okunması niyetiyle vakfettiğine dair yazı bulunmaktadır. Mushaf’ın ayet sonlarına yerleştirilen durak motifleri geometrik tasarımlı mücevher duraklardır. Bahattin Tokatlıoğlu (ö. 1939) tarafından tezyinatı yapılan Mushaf’ın durak motiflerinde beyaz, kırmızı ve lacivert renkler kullanılmıştır.

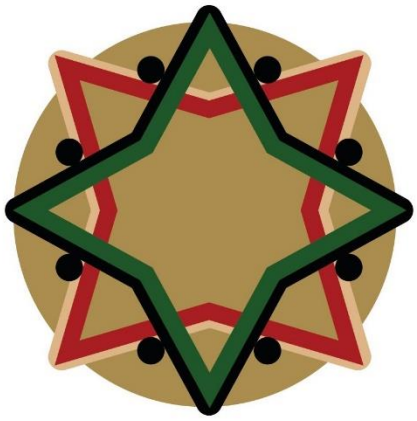
Görsel 484: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955. (Altunbaş Gümbür, 2014: 970).

Görsel 484'te, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde, 04955 envanter numarasıyla kayıtlı bulunan Mushaf'ta (1918 M) altın, kırmızı ve yeşil rengin harmanlandığı geometrik mücevher duraklar görülmektedir. Çizim 151, 152, 153 ve 154'te motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

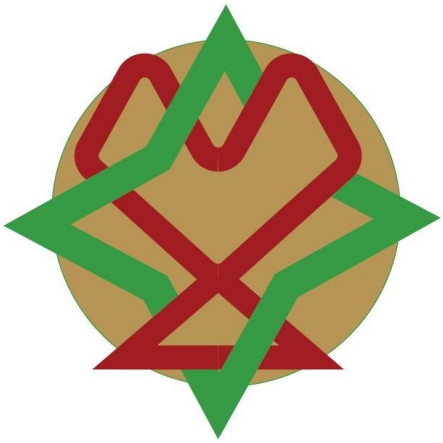
Çizim 151: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955.Dijital Çizim.

Çizim 151'de durak motifi star tool aracıyla çizilmiştir. Motifin dış dairesi circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

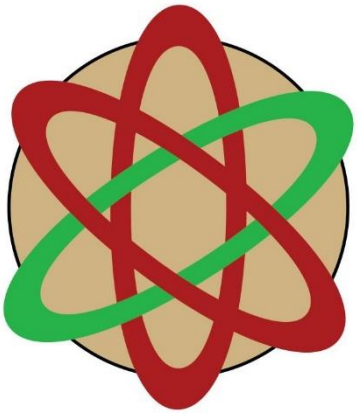
Çizim 152: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955. Dijital Çizim.

Çizim 152'de durak motifinde star tool aracıyla dörtgen çizilerek, motifte oynamalar yapılmıştır. Circle aracıyla motifin dış dairesi simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

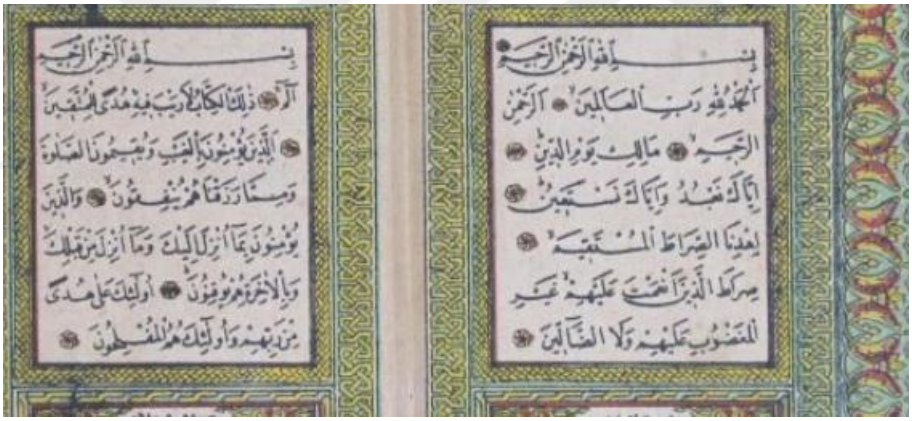
Çizim 153: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955.Dijital Çizim.

Çizim 153'te durak motifinin pen tool aracıyla çizimi yapılmıştır. Circle ile motifin dış dairesi simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir. Yeşil ve kırmızı ile renklendirilen motif çizimi alttan üsten geçme formunda yerleştirilmiştir.

Çizim 154: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955.Dijital Çizim.

Çizim 154'te durak motifinin tamamı pen tool aracıyla çizimi yapılmıştır. Motifteki elips çizimleri birbirinin içinde geçmeli formda oluşturulmuştur. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir

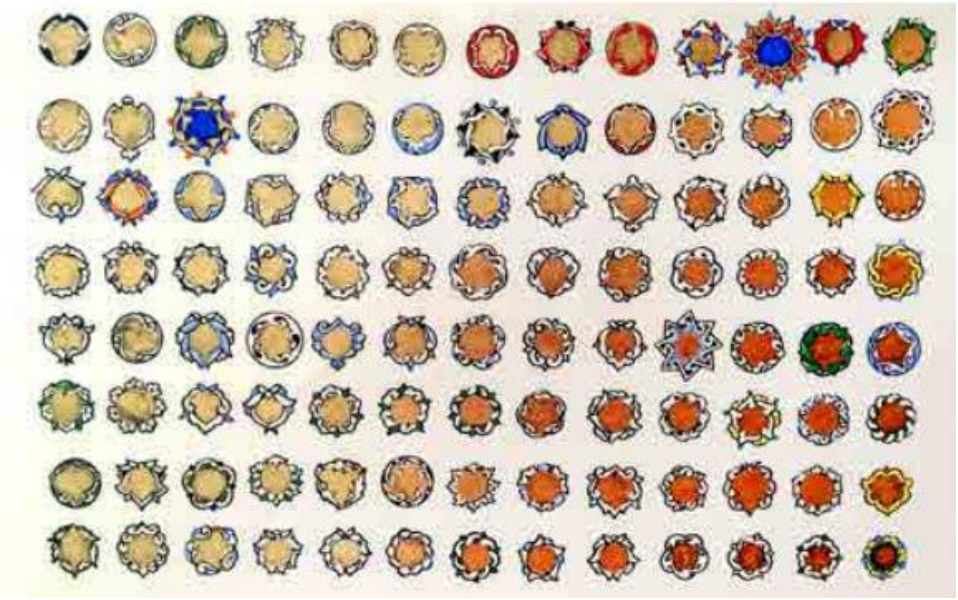
Görsel 485: Cakarta, Bayt al-Qur'an İstiklal Müzesi'nde Bahriye Mushafı.(Mursyid, 2020: 81).

Görsel 485'te, Cakarta, Bayt al-Qur'an İstiklal Müzesi'nde bulunan Bahriye Mushaf'ı Kayışzade Hafız Osman Efendi (ö. 1895) tarafında nesih yazıyla yazılmıştır. 1910-1911 yılında matbu basımı yapılan Mushaflardandır. Mushaf renkli tezyinat özelliklerine sahiptir. Mushaf'ta yer alan durak motifi altın zemin üzerine çizilen pençhane motifdir.

Görsel 486: Neyzen Emin Efendi'nin Yazdığı İsmail H. Altunbezer'in Tezhiplediği Hilye-i Şerife, (Sadberk Hanım Müzesi).(Özşen, 2019: 32).

Görsel 486'da, Neyzen Emin Efendi'nin yazdığı ve 1884-1944 yılları arasında yaşamış olan İsmail H. Altunbezer' in tezyinatını yaptığı Hilye-i Şerife'te, altın zemin üzerine farklı pençhane durak motifleri bulunmaktadır.

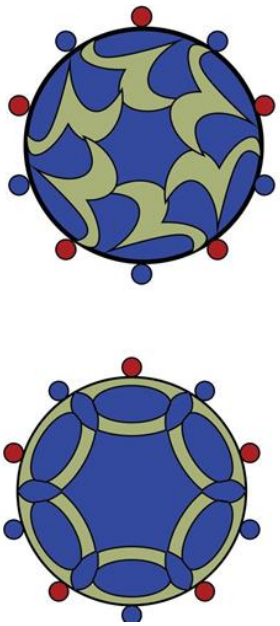
Görsel 487: Süheyl Ünver Durakları.(Kaş Tüfekçi, 2020: 23).

Görsel 487'de, Süheyl Ünver'in toplu durak çalışmaları yer almaktadır. Görselde altın zemin üzerine pençhane, şeşhane, mücevher, müzehhep ve hatayi gibi durak formları görülmektedir. Bu dönemde, rokoko sanatının etkisiyle durak motifleri de çeşitlenmiştir. Durak motiflerinde çiçeklerin, yaprakların geometrinin çok kullanılması gösterişli motifleri

ortaya çıkarmıştır (Kaş Tüfekçi, 2020: 22). Görselde yer alan farklı iki durak motifi seçilerek 155 ve 156'da motiflerin dijital çizimleri yapılmıştır.

Görsel 488: Süheyl Ünver Durakları.

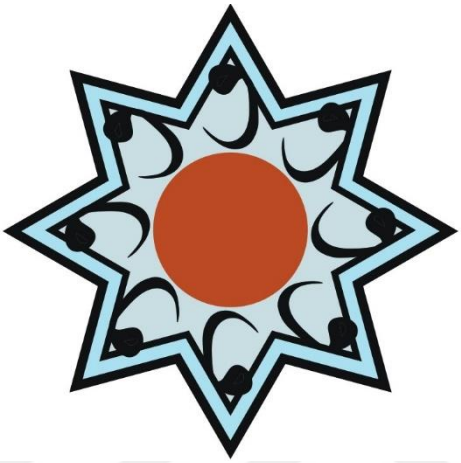

Çizim 155: Süheyl Ünver Durakları. Dijital Yorum Çizimi.

Görsel 488'deki motifin çizimi 155'te, Süheyl Ünver durakları içinde yer alan motifler içnden seçilerek dijital çizimi, iki farklı formda yapılmıştır. Circle ile küçük ve büyük daireler simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifinin ilk çizimine rumiler eklenmiştir. İkinci durak çiziminde, daire içlerine yarım daireler yerleştirilerek merkezde geometrik form oluşturulmuştur. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 489: Süheyl Ünver Durakları.

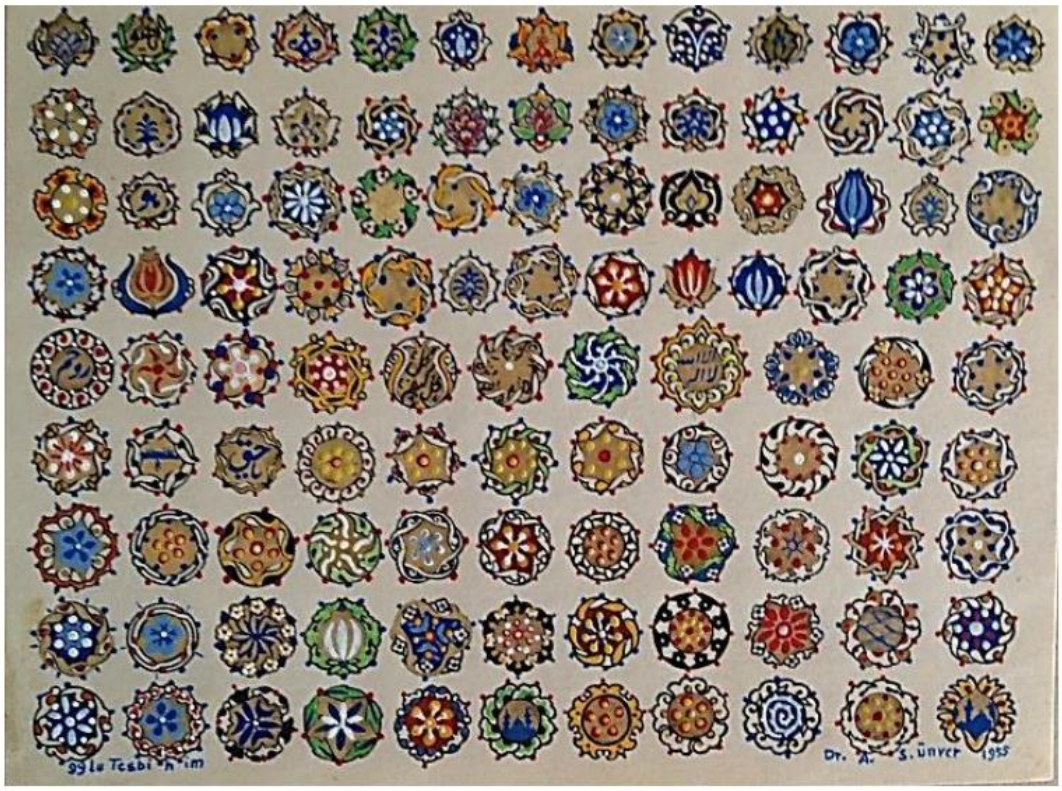
Çizim 156: Süheyl Ünver Durakları. Dijital Yorum Çizimi.

Görsel 489'daki motifin çizimi 156'da yapılmıştır. Süheyl Ünver durakları içinde yer alan motif dikkat çekicidir. Durak motifi yıldız formunda sekizgen çizimdir. Kırmızı daire circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Durak motifi incelendiğinde sekizgen köşe iç uçlarında bulunan çizimler, vav harfine benzetilerek yorum katılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 490: Süheyl Ünver Tesbih Formunda Durak Tasarımları.(pbs twimg, t.y.).

Görsel 490'da Süheyl Ünver tarafından hazırlanan pençhane, hatayi, mücevher, müzehhep ve rumili formlarında durak motifleri görülmektedir. Durak motiflerinde altın ile birlikte lacivert, mavi, kırmızı, bordo, beyaz siyah gibi renk tonları kullanılarak tesbih tasarımı yapılmıştır.

Görsel 491: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler (Gülbün Mesera kolleksiyonundan).(Karakaya, 2014: 67).

Görsel 491'de, Gülbün Mesera koleksiyonunda yer alan ve Süheyl Ünver tarafından hazırlanan durak formları görülmektedir. Görselde müzehhep ve mücevher durak motiflerin yoğun kullanımı dikkat çekmektedir. İçlerinden en farklı olan üç durak motifinin bir kaçının içine camii motifi yerleştirilirken, diğerinin içindeki çizim eski halı motiflerine benzetilmiştir. Ayrıca halı motifine benzetilen durak formu gaz lambasını da andırmaktadır. Üçüncü durak motifinin iç çizimi hitit güneşini andırmaktadır. Çizim 157, 158 ve 159 ve 160'ta durak motifleri içinden farklı olanlardan üç tanesi seçilerek dijital çizimleri yapılmıştır. Çizim 160'ta lale motifi İstanbul lalesi formunda yeniden yorumlanarak çizilmiştir

Görsel 492: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler.

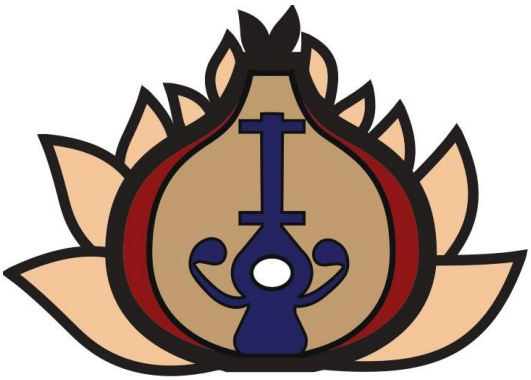

Çizim 157: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Seçilmiş Örnek Camii Dijital Çizimi.

Görsel 492'deki motifin çizimi 157'de, Süheyl Ünver'in hazırladığı dikkat çekici ve farklı durak motiflerindendir. Hatayi formunda karanfil formunda oluşturulan durak motifinin içine camii görüntüsü yerleştirilmiştir. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Görsel 493: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler.

Çizim 158: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Seçilmiş Örnek Dijital Yorum Çizimi.

Çizim 158’de, Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örneklerinden biri olan ve hatayi şeklinde tasarlanan durak motifinin ortası gaz lambasına benzemektedir. Pen tool kullanılarak el çizimi yapılmıştır. Aslına uygun renklendirilmiştir

Görsel 494: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler.

Çizim 159: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. Dijital Çizim.

Görsel 494’te Süheyl Ünver’in hazırladığı durak örneklerinden biri yer almaktadır. Çizim 159’da, yapay zekâ kullanılarak pen tool aracıyla motifin çizimi yapılmıştır.

Görsel 495: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler.

Çizim 160: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Seçilmiş Örnek Dijital Çizim Lale.

Görsel 495'teki motifin çizimi 160'ta, Süheyl Ünver'in hazırladığı durak örnekleri içinde yer alan motiflerdendir. Durak motifi lale formunda olup pen tool aracıyla motifin dijital çizimi yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 161: İstanbul Lalesi Formunda Yorumlanmış Dijital Çizim.

Görsel 495'teki durak motifi çizim 161'de İstanbul lalesi formunda yorumlanarak yeniden çizilmiştir.

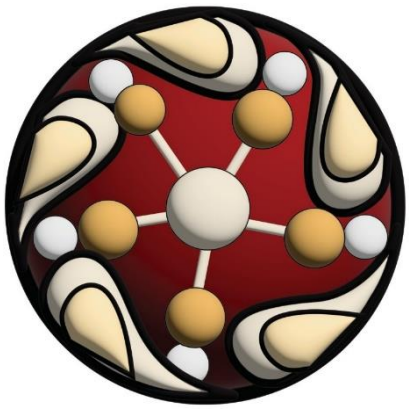

Görsel 496: Mücevher Durak Detayı.(Karakaya, 2014: 67).

Görsel 496'da, mücevher durak örnekleri görülmektedir. Renk cümbüşünün olduğu durak motifleri rumi, lale, yaprak, geçmeli ve çarkıfelek formunda tasarlanmıştır. Motiflerden örnek görsel seçilerek çizim 162'de motifin dijital çizimi yapılmıştır.

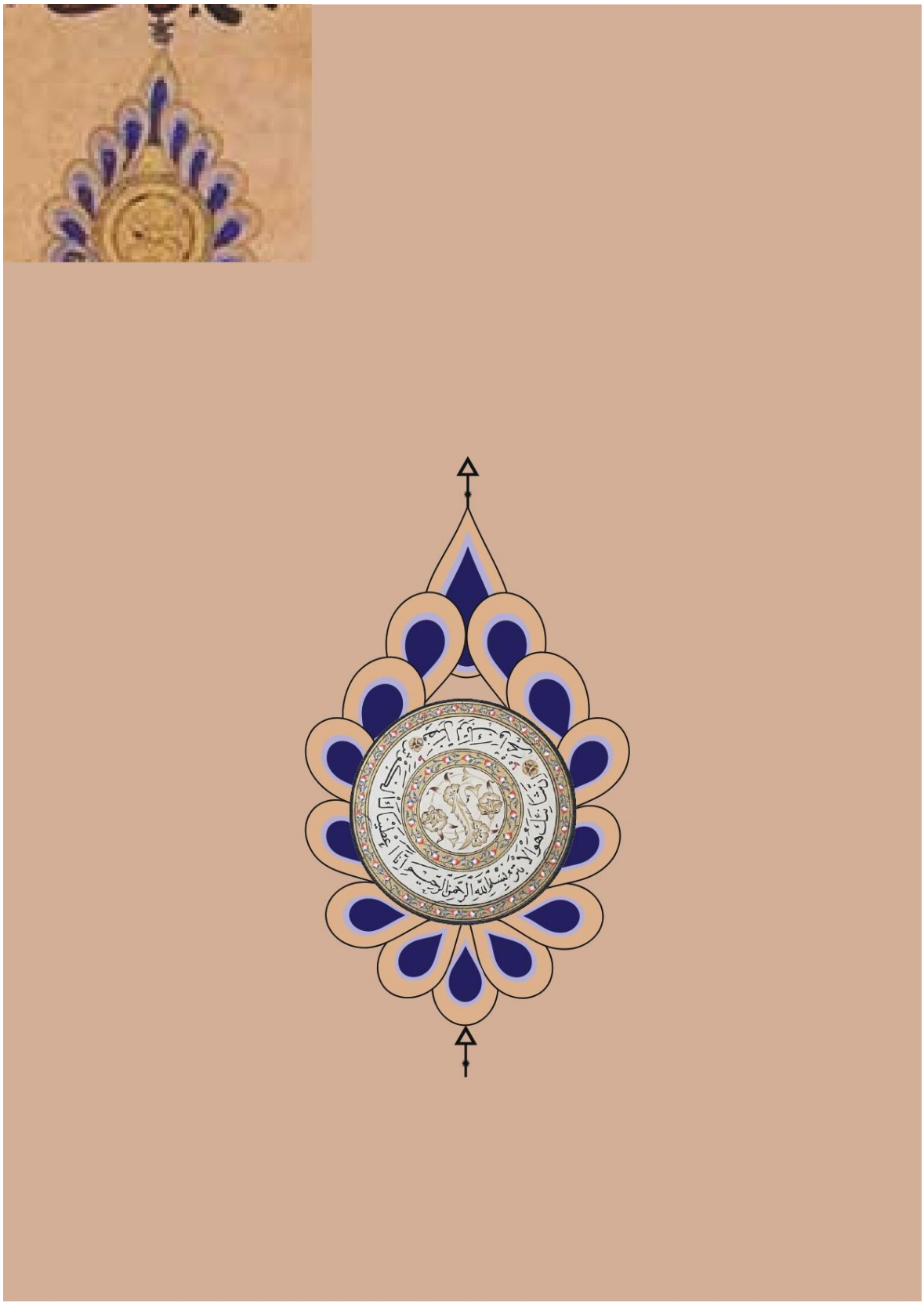

Görsel 497: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler.

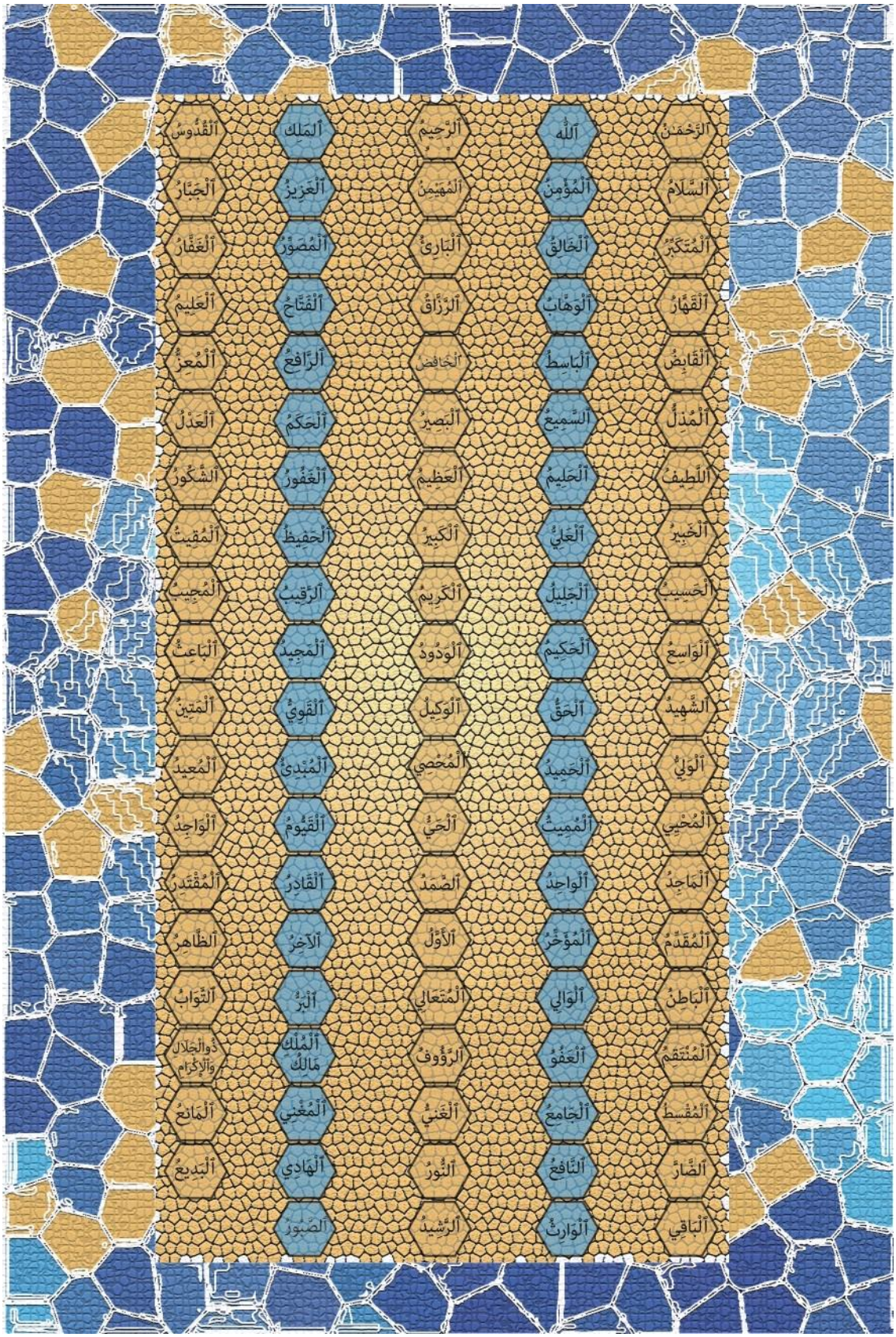

Çizim 162: Süheyl Ünver'in Hazırladığı Duraklardan Örnekler. Dijital Çizim.

Görsel 496'daki motifin çizimi 162'de, circle aracıyla simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Daire içinde bulunan izotop formundaki kollar ile rumi çizimlerinde el ile oynamalar yapılmıştır. Motif, aslına uygun renklendirilmiştir.

Çizim 163: Irak-Bağdat, Ramazan 408(Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua,Tezhip Esma ÇETİNKAYA, Hat Abuzer ÖZKAN (Fikriyat, 2018).

Çizim 164: 437-439 Envanter Nolu Varak.(Antikalar, t.y.). Hat Abuzer ÖZKAN.

437-439 Envanter Nolu Varakta yer alan durak motifleri dışında yazı kenarlarına yerleştirilen bir motif dikkat çekicidir. Durak motiflerindeki zemin dokusu dikkate alınarak oluşturulduğu görülmektedir.

Çizim 163'de, Görsel 133'te yer alan Irak-Bağdat, Ramazan 408 (Ocak 2019) tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua eserindeki desen çiziminin tamamında pen tool aracıyla kullanılmıştır. Merkez daire circle aracıyla çizilmiş, merkez dairenin kenarlarına tavus kuşunun kanatlarına benzeyen yarım daireler yerleştirilmiştir. Tavus kuşu kanatları içinde bulunan mavi rengin tonlaması yapılırken gradient aracı kullanılmıştır. Star tool aracıyla motifteki oklar çizilmiştir. Merkezde bulunan ve dairesel formda yazılan Kevser suresi durak formunda düşünülerek tezyinat tasarımı yapılmıştır. Tasarım yapılırken merkez daire içine yaprak ve pençhane durak motiflerinden oluşan desen yerleştirilmiştir. Ara pervazlarda da küçük goncalar kullanılmıştır.

Çizim 164'te, 437-439 Envanter nolu varakta yer alan dikdörtgen motife make clipping mask aracıyla mozaik görüntüsü verilmiştir. Motife gradient aracıyla renk ve ışık geçişleri verilmiş, texture aracıyla doku oluşturulmuştur. Merkez dikdörtgene Allah'ın 99 ismi altıgen durak motifleri içine yerleştirilerek dijital tasarım oluşturulmuştur.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Hz. Muhammed'e (S.A.V) indirilen ayetlerin sahabeler tarafından ezberlenerek muhafaza edildiği belirtilmektedir. Hz. Muhammed'in (S.A.V) vefatından sonra sahabelerin savaş ve farklı nedenlerle vefat etmesi, İslam coğrafyasının sınırlarının genişlemesi gibi nedenlerle ayetlerin toplanarak kitap haline getirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. İlk nüsha esas alınarak çoğaltılan Mushaflar belli başlı İslam merkezlerine gönderildiği belirtilmektedir. Fetihlerle İslam coğrafyasının genişlemesi ve Arapça bilmeyen toplumlarında Müslüman olması zaman içinde Mushaf okumalarında farklı sıkıntıların ortaya çıkmasına sebebiyet verdiği ifade edilmektedir. Müslümanların ayetleri kolay okumaları ve anlamalarını sağlamak amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki ayetlerin bitiş noktalarını göstermek amaçlı çizgi işaretlerinin kullanılmasıdır. Zaman içinde çizgi yerini basit noktaya ve her beş ayetten sonra kullanılan tahmis ve her on ayetten sonra kullanılan ta'şir durak motiflerine bırakmıştır.

Mushaf ve el yazması eserlerin yazımından sonra tezyinatlarına da önem verilmiştir. Mushaf tezyinatı yapılırken zahriye sayfası, serlevha, hatime sayfası, sayfa kenarları, hatime sayfası gibi desen alanları oluşturulmuştur. Mushaf tezyinatı içinde yer alan durak motiflerinin de ayet sonlarında kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

IX. ve XII. yüzyıllar arasındaki Uygurlar döneminde, kitap tezyinatında kullanılan motiflerin ilk örnekleri görülmektedir. Uygurlardan sonra tezyinat sanatının gelişim dönemleri Selçuklular, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi ile Osmanlı döneminin hazırlık aşaması olarak devam ettiği belirtilmektedir.

Durak motiflerinin ilk örneklerinin görüldüğü VII. ve VIII. yüzyıl Mushaflarında ayet sonlarına nokta ve kısa çizgiler konularak oluşturulmuştur. İlk dönem durak ve yazı işaretleri Khalili Collections, Vol.1,1996:23 yer alan (Karakaya, 2014: 16) Mushaflarda "d", lam ve farklı formlara benzetilen durak motifleri ile her beş ve onuncu ayetten sonra yerleştirilmiş tahmis-ta'şir formlarıdır. Her 100 ve 200. ayetten (Altıkulaç, 2007: 15) sonra kare formunda yerleştirilen durak motifleride görülmektedir.

TSMK H.S. 32, (y. 347a) (Kılınçer, 2019: 190) örneğinde olduğu gibi Emevîler dönemi Mushaf sure başlarında kullanılan motiflerin Emevî kumaşlarında bulunan desenlerden aktarıldığı belirtilmektedir. Bu desenlerden hareket edilerek durak motifleri oluşturulmuş ve küçük-büyük dairevi ve kare durak motifleri desen renkleriyle

renklendirilmiştir. TSMK H.S. 32, (y. 347a)'de (Kılınçer, 2019: 190) Emevî dönemi Mushaf varağında bulunan örnekte bazı durak motifleri sure başı deseni içinde yer almış, hem desen hem de durak motifi olarak kullanıldığı görülmüştür. Etkileşim sonucu Bizans kültürünün etkisi de durak motiflerinde kendini hissettirmiş (Karakaya, 2014: 72), enine boyuna yerleştirilen çizgiler dairesel durak içlerine yerleştirilmiştir. Pençhane durak motiflerinin ilk örnekleri de bu dönemde görülmektedir.

Araştırmada durak motifleri yazı sitiline göre yerleştirildiğinden simetri çizimlerine çok dikkat edilmediği görülmüştür. Durak motifleri incelenip analizleri yapılarak estetik ve simetri anlamında nasıl hareket edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Motiflerin kendi içinde uyumları fark edilmiş, motiflerdeki çizim dengeleri dikkate alınarak günümüz dijital çizim araçlarıyla yeniden çizimleri yapılmaya çalışılmıştır. Bazı durak motiflerinin aslına uygun çizimi yapılırken bazı durak motif çizimlerinde yeniden yorumlama yapılarak alternatif durak motifleri oluşturulmuştur. Örnek seçilen durak motiflerinin bir kısmına da aslına uygun dijital çizim yorumları eklenmiştir. Durak motiflerinin yeniden dijital çizimlerinin yapılmasındaki amaç, motiflerde zaman içinde bozulmalar olduğu için motif özelliklerini kalıcı hale getirmeye çalışmaktır.

Seçilen bazı durak motiflerinin 1177 Tarihli Süryanice "Harklean" Dörtlü İncil El Yazması, filg. 7. fol. 30v eserindeki filigram kullanımıyla benzerlik göstermesi dikkat çekicidir. Bu benzerlikler motif kullanımında kültürler arası etkileşimin olduğunu göstermektedir.

IX.yüzyıl durak motifleri ile ilgili yapılan araştırmada, TSMK E.H. 22 (y. 66a/VIII. IX. yy), TSMK E.H. 4 (y. 2a), TSMK E.H. 2 (y. 353a), TSMK E. H. (y. 248a), TSMK E. H. 4, TSMK R. 6 (y. 22a), (Kılınçer, 2019: 114,119,216,137,152,217,250), K.S. (İ.Ü. NESK. A. 6803), (Cam, 2005: 169) ve IX. yüzyıla ait bir Kur'an nüshası, (Acar, 2014: 76) gibi seçilen Mushaf örneklerinde damla, kare, baklava, pençhane, d, Bucak gülü, Hun gülü, lam, çintemani (üç nokta) ve dairesel biçimde durak motiflerinin Mushaflarda kullanıldığı görülmektedir. Durak motiflerinde altın, lacivert, mavi, yeşil, kırmızı, sepya ve beyaz renk yoğun olarak kullanılmıştır. Durak motiflerinin ilk çizimleri incelendiğinde ayrıntılı motif özellikleri göstermemektedir. TSMK Y. 753 (y. 185a), TSMK Y. 753 (y. 202a), TSMK Y. 753 (y. 354a), (Kılınçer, 2019: 186,190,2199) gibi varak örneklerinde bulunan durak motiflerinin içinde bozulmalar olduğu için yorumlanarak dijital motif çizimleri yapılmıştır. Bazı durak motiflerine de farklı renk uygulamaları yapılmıştır.

el-Câmî‟ü‟s-Sahîh, (Ceran, 2019: 94, 163) el yazması eserinde pençhane durak motifi, dairesel şemse kenar köşelere yerleştirilerek farklı bir formda kullanılmıştır.

X. yüzyıl durak motifleri ile ilgili yapılan araştırmada, BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V 328 Env. Nr. (Şahin, 2011: 171,173), TSMK. E.H.23 (Cam, 2005:44), TSMK. E.H.6 (Cam, 2005:49), K.S. TSMK. E.H.233 (Cam, 2005: 57), K.Sİ.‹. NESK. A.6626 (Cam, 2005:58) gibi seçilen ve bu bölümde yer alan varak örneklerinde damla, helezoni, dairesel, oval, madalyon, pençhane, güneş formuna benzetilen durak motifleri görülmektedir. Abbasî dönemi 10. yy. TİEM 457, Kat.16 (Karakaya, 2014: 22), Kuwait National Museum, nr. 39a (Tanrıver Celasin, 2007: 25), TİEM, nr. 556 (Tanrıver Celasin, 2007: 24), K.S.TSMK. Y.746 (Cam, 2005: 53), TYEK, Süleymaniye YEK, Ayasofya 23 (Macit, 2020: 18) gibi varak örneklerinde merkezde harf ve yazıların bulunduğu dairsel durak motifleri bulunmaktadır. Bu durak motifleri aslına uygun formda simetrilerine dikkat edilmeye çalışılarak dijital çizimleri yapılmıştır. Bazı durak motiflerindeki yazı ya da harf bütün olarak düşünülerek motif ayrıntısı gibi düşünülmüştür.

XI. yüzyıl durak motifleri ile ilgili yapılan araştırmada, Enfal 15.ayet, Kayravân kûfîsi (Yılmaz, 2013:170), H.499 tarihinde Abdülmelik el-İsfhani‟nin muhakkak hatla yazdığı Mushaf'tan iki sayfa (Dar el-Kütüp el-Mısriye), (Emin, 2019: 18), İbnü‟l-Bevvâb‟ın muhakkak ve reyhânî ile yazdığı Selâme b. Cendel divanından bir sayfa (İstanbul, TSMK Bağdat Köşkü, no. 125. vr. 2b), (Emin, 2019: 53) gibi varak örneklerinde ve bu bölümde bahsedilen Mushaflarda damla, baklava, pençhane dairesel durak motifleri kullanılmış ve bu durak motiflerinin renk, çizim ve form analizleri yapılmıştı. Durak motiflerinde altın, siyah, sepya, yeşil, kırmızı ve mavi renklerin tonları kullanılmıştır. Mushaflarda bulunan durak motifleri yazı tarzına göre boşluklara yerleştirilmiştir.

TİEM, nr. 431 A-B (Tanrıver Celasin, 2007: 26), K.S.TİEM. 454 (Cam, 2005: 61), D. S. Rice, s. VI (Yücel, 2021: 389), K.S.TSMK. Y.752 (Cam, 2005: 63), Irak ve İran (musul) 11 yy, 19,2x14 cm, 437-439 envanter no'lu varak örneğindeki durak motiflerinin dijital çizimleri simetriye dikkat edilerek yapılmaya çalışılmıştır. Net olmayan durak motiflerine dijital çizim yorumları eklenmiştir. Bazı durak motifleri içinde ilgili yazılar bulunmaktadır. Yazılardan ziyade motif çizimleri esas alınmştır.

XII. yüzyıl durak motifleri ile ilgili yapılan araştırmada, Kuzey Afrika veya İspanya Magribî Mushafı XII. yy. – Arthur M. Sackler Gallery F.1931.9 (Güleç, 2011: 47), TSMK.

E.H.42 (Cam, 2005: 66), K.S. (TSMK. R.27) (Cam, 2005: 73), TİEM, nr.437,v.43 (Tanrıver Celasin, 2007: 33) gibi varak örneklerinde ve bu bölümde yer verilen diğer eserlerde damla, nar, pençhane, madalyon ve mücevher durrak motifleri görülmektedir. Motiflerde altın, mavi, kırmızı, lacivert, siyah, sepya ve bordo renk tonları kullanılmıştır. Motif analizleri yapılarak günümüz dijital çizimleri yapılmıştır.

K.S. (TSMK. E.H. 219), (Cam, 2005: 74) varağında bulunan durak motiflerinin dijital çizimleri simetrilerine dikkat edilerek çizilmeye çalışılmıştır. Motiflerin dijital çizimleri yapılırken vitray görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. Bu varakta yer alan büyük dairesel durak içindeki görsellerden dijital çizimle alternatif durak motifleri oluşturulmuştur. K.S. (TMSK. Y.748) (Hancı, 2020: 23) varaktaki dairesel ve damla formundaki durak motifi simetriye dikkat edilerek dijital çizimleri yapılmış ve motife yorum çizimi eklenmiştir. Irak-Bağdat, Ramazan 408 (Ocak 2019) Tarihli 38x28,5 cm/ Mecmua' da bulunan geçmeli durak motifinin çiziminde yapaz zekâ kullanılarak dijital çizimi yapılmıştır.

Latince - Kettonlu Robert Terümesi (Yücel, 2021: 412) eseri, Mushaf'tan latin harfleriyle tercüme edilmiş ve ayet sonlarına gelen yerlere balık formunda durak motifleri yerleştirilmiştir. Farklı dillere çevirilen Mushaflarda da durak motif alternatiflerinin kullanıldığı görülmektedir.

XIII - XVI. yüzyıl bölümünde tezyinat sanatındaki değişimlerden bahsedilmiştir. Selçuklular dönemi tezyinat sanatına yeni bir boyut getirmiş, bu dönemin eser tezyinat sanatına motif zenginliğini kazandırdığı belirtilmiştir. Selçuklu mimarisinde yoğun kullanılan geometrik çizimlerin desen ve durak motiflerinde yer aldığı görülmektedir.

XIII. yüzyıl durak motifleri ile ilgili yapılan araştırmada, K.S.İ.Ü. NESK. A.6756 (Cam, 2005: 80,87), Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kur'an-ı Kerim (Altunbaş Gümbür, 2014: 465), İstanbul, Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi, E.H., 76, vr. 1b-2a (Tığlı, 2016: 650), 313 envanter no'lu Mesnevi'nin 1. cilt serlevha tezhibi (Emlak, 2013: 102) gibi örnek seçilen ve bölümde yer alan Mushaf ve el yazması eserlerde zer, helezoni, pençhane, mücevher, damla, kırmızı nokta, ters virgül, yaprak saplarıyla birleştirilmiş pençhane, madolyon, şeşhane ve münhani durak motiflerine yer verilmiştir. Durak motiflerinde altın, kırmızı, lacivert, siyah, mavi gibi renklerin tonları kullanılmış ve durak motif analizleri yapılmıştır.

Kuzey Afrika veya Endülüs'te pembe kağıt üzerine mağrip alfabesiyle yazılmış tezhipli Mushaf yaprağı, M.S XII. yüzyılın sonu XIII. yüzyılın başı, mağrib yazısı, Kur'an Suresi 79:18-19, kufi tarzı XIII. yüzyıl Kur'an-ı Kerim (Akın ve Keş, 2017: 107), İsmâil Râci el-Fârûkî-Luis Lâmia el-fârûkî, a.g.e. s. 393 (Yılmaz, 2013: 139), Tahran- İran Bâstân Müzesi, 4277, vr. 248a 9. Bağdat (Tığlı, 2016: 653), El-Makâmetü'd-Dürriyy reyhanî yazı, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2848, 105b, 106a (Kırkan, 2022: 153) Mushaf ve el yazması varak örneklerindeki durak motiflerinin simetrilerine dikkat edilerek dijital çizimleri yapılmıştır. Bazı durak motiflerinin aslına uygun dijital çizimi yapılmış, bazı durak motiflerine dijital yorumlar eklenmiştir. Motiflerden dijital çizim ile alternatif durak motifleri de oluşturulmuştur.

XIV. yüzyıl durak motifleriyle ilgili yapılan araştırmada 1320 tarihli Memlük Kur'an-ı Kerim'i (D. James'den), (Yıldırım ve Özdemir, 2021: 54), Aix-en-Provence, Bibliothèque Méjanes, Aix 1367, ff. 34v–35r. (Yücel, 2021: 391),TYEK, Bursa İnebey YEK, Türk ve İslam Eserleri 206 (Yücel, 2021: 393), İlhanlı Dönemi Ahzâb Sûresi, 30. Âyet,(ketebe) İstanbul (TİEM no. 539) 706/1306- Musul (Emin, 2019: 21), Mushaf y.505b gül örnekleri (BTİEM 208), (Aksoy, 2010: 133) gibi seçilen ve bu bölümde yer alan Mushaf ve el yaması eserlerde çarkıfelek pençhane, madalyon, üç nar, dairesel, şeşhane, helezoni ve zer durak motifleri kullanılmıştır.Durak motiflerinde altın, lacivert, mor, yeşil, bordo ve siyah renk kullanılmıştır.

27.Cüz-i Şerif, (Hattat Ahmet al-Mutatabbib) Chester Beatty Is.1476, 009 (Kırkkan, 2022: 229), TSMK, EH, 151, v. 3a (Tanrıver Celasin, 2007: 147), Ali b. Muhammed b. Zeyd el-Hüseynî"nin Muhakkak yazı (TİEM no. 539), (Emin, 2019: 49) gibi varaklarda bulunan durak motifleri simetriye dikkat edilerek çizilmeye çalışılmışrır. Bazı durak motiflerinin aslına uygun dijital çizimleri yapılırken, bazı durak motiflerine çizim yorumları eklenmiştir. Dijital çizimi yapılan duraklar motifleri asıl renkleriyle renklendirilmiştir.

Uyunû"l-Eser fî Fünûni"l Megâzi ve"ş- Şemail ve"s Siyer, (Ceran, 2019: 58,123) 1177 nolu Mesnevî'nin 515. ve 516. sayfasındaki madalyon ve çerçeve tezhibi eserlerindeki şemse ile göz formundaki desenlerin dört köşesine çarkıfelek pençhane motif yerleştirilmiştir. KMK. 10, serlevha tezhibi (Temurçin, 2016: 105) eserindeki dairesel durak motifine farklı olarak yaprak formunda rumi kanatlar yerleştirilmiştir.

XV. yüzyıl durak motifleri ile ilgili yapılan araştırmada, Timurlu Dönemi, Semerkant (Washington, Arthur M. Sackler Gallery, LTS1995.2.16.1 and LTS1995.2.16.2) Baysungur‟un Mushafından detaylar (Emin, 2019: 72,73), TİEM, 264, 390b vr (Yücel, 2021: 394), Hüseyin Şah'ın yazdığı Dua Mecmuası'nın ferağ kaydı (Sakıp Sabancı Müzesi, 361), (Kanbaş, 2022: 44), Feyzullah Efendi Medresesi Fatih Millet Kütüphanesi Şerh`i Kitâb-ı Sibeveyh (Yıldırım ve Öz, 2013: 68), XV. yy. naif adı verilen üslûpta bezenmiş bir diğer örnek - Chester Beatty Library (Güleç, 2011: 54) gibi seçilen ve bu bölümde yer alan Mushaf ve el yazması eserlerde mücevher, üç nar, helezoni, pençhane, kırmızı üç nokta, zer, şeşhane, ters virgül, balık ve yaprak saplarıyla birleştirilmiş pençhane durak motifleri yer almaktadır. Durak motiflerinde altın ile birlikte renkler kullanılmıştır.

Hafsid Mushaf'ı, Bakara ve Fatiha suresi 3 ve 4 (Küpeli, 2007: 107), sekiz dilimli çarkıfelek pençhane, v. 494 a, çarkıfelek pençhane durak (Küpeli, 2007: 107), eserlerindeki durak motiflerinin simetrilerine dikkat edilerek çizimleri yapılmıştır. Bodleian Library MS. Huntington 529, 198r (Yücel, 2021:407,408) İbranice yazılan Mushaf'ta ayet sonlarına kırmızı dairesel duraklar yerleştirilmiştir. Kırmızı nokta durak formunun el yazması eserlerde çok kullanıldığı görülmektedir.

Hours of Catherine of Cleves adlı el yazması (Akın ve Keş, 2017: 117) eserinde farklı olarak balık durak motifine rastlanmıştır. Motif yapay zekâ ile taranarak aslına uygun dijital çizimi yapılmış ve motif renklendirilmiştir.

Fusülu‟l-İhkâm fî Usüli‟l-Ahkâm (Ceran, 2019: 98,167) ve el-İtkan fi Ulumi‟l-Kur‟an (Ceran, 2019: 81,151) eserlerindeki zahriye sayfalarında şemse desenlerinin etraflarına pençhane ve dairesel durak motifi desen olarak yerleştirilmiştir.

XVI. yüzyıl durak motifleriyle ilgili yapılan araştırmada, 320 envanter numaralı eser (Şahin, 2011: 127,131), Fatih Küt. Ev. No.13; Kılıç Ali Paşa Kütüphanesi envanter no.16; Antalya Tekelioğlu Kütüphanesi envanter no.1; Süleymaniye Camii Kütüphanesi envanter no.323; Süleymaniye Camii Kütüphanesi envanter no.343, 320 ve 32, 16.270, 16.053, 16.059, 16.056 (Yerlikaya, 2010: 96), Hattat Şeyh Hamdullah (Serin, 2007: 146) (Acar, 2014: 78) gibi örnek seçilen ve bu bölümde yer veriler diğer Mushaf ve el yazması eserlerde helezoni, pençhane, mücevher, şeşhane, zer, katmerli pençhane, kırmızı nokta, ters virgül, rumili ve çarkıfelek formunda durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerinde altın, turuncu, mavi, lacivert ve siyah renklerin tonları kullanılmıştır.

Karahîsârî Mushaf'ının Bakara sûresinde (Aracı, 2014: 171) bulunan büyük durakların dijital çizimleri yapılmıştır. Duraklarda yer alan küçük ve büyük daireler simetriye dikkat edilerek çizilmiştir. Dijital çizimi yapılan durak matifleri asıl renkleriyle renklendirilmiştir.

Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi 00009 (Altunbaş Gümbür, 2014: 796) envanter numaralı Mushaf'ta bulunan durak motiflerinin aslına uygun dijital çizimleri yapılmıştır. Durak motiflerinde bulunan üçgen ve daireler simetriye dikkat edilerek çizilmiş ve doku görüntüsü verilerek farklılık oluşturulmuştur. TSMK. A.5 (Küpeli, 2007: 303,436) Mushaf'ta bulunan rumili durak motifinin dijital çizimi yapılarak renklendirilmiştir.

Ahmed Karahisârî En'am'ı (TİEM. Env. no. 1443) (Tuluk, 2015: 23), Ahmed Karahisarî'ye Ait Bir Karalama, (Gündüz, 2012: 84), eserlerinde pençhane durak motifi eser içine, el-Kâmûsü"l Muhît Ve"l-Kabusû"l (Ceran, 2019: 52,117) eserinde de şemse çevresine desen olarak yerleştirilmiştir.

XVII- XX yüzyıllar arası, Osmanlı döneminin duraklama, yıkılış ve yeni dönemin başlangıç aşamasının içinde yer aldığı zaman dilimidir. Bu yüzyıllar arasında Osmanlı devleti batıya açılmış, birçok yeliliklere imza atılmış ve devlet yeniden reforme edilmiştir. Tezyinat sanatı dönem içindeki gelişmelerden etkilenmiştir. Barok ve rokoko sanat anlayışları tezyinat sanatını etkilemiş ve bu etkilenme durak motiflerine yansımıştır. Ulaşılabilen Mushaf ve el yazması eserlerin fazla olması nedeniyle durak motiflerinin dijital çizimleri yapılırken bu eserlerde bulunan ve farklı olanlar seçilmeye çalışılmıştır.

XVII. yüzyıl durak motifleriyle ilgili yapılan araştırmada, BTİEM, Doğu Yan Eyvan, Oda V318 meşk murakkaa, (Şahin, 2011: 207,210), Türk Petrol Vakfı 0024 envanter no'lu Mushaf XVII. yüzyıl (Karahan, 2009: 179), 188 envanter numaralı yazma (Emlak, 2013: 83), İsmihan Sultan'a Verilen Berat. SSM 160-0024 (Acar, 2014: 84) gibi örnek seçilen ve bu bölümde yer alan Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinde Mekke ve Medine tasviri, mücevher, müzehhep, hatayi, rumili, helezoni şeşhane, üç nar, zer, kırmızı nokta, ters virgül ve pençhane durak motifleri görülmektedir. Ayrıca yaprak birleşimi durak motifleri ile katmerli, sade pençhane duraklarda bulunmaktadır. Durak motiflerinde altın, lacivert, sepya, kırmızı, yeşil, turuncu, siyah ve beyaz renklerin tonları kullanılmıştır. Hilye-i Şerifler ile vakfiye eserleri tezyinat ve durak motifleriyle dikkat çekmektedir.

XVIII. yüzyıl durak motifleriyle ilgili yapılan araştırmada, Süleyamaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kur'an-ı Kerim (Altunbaş Gümbür, 2014: 925,927), Süleyamaniye Yazma

Eser Kütüphanesi Kur'an-ı Kerim, 327 envanter. No'lu eser (Şahin, 2011: 176,178), 33 envarter numaralı Delailü'l Hayrât'ın (Gürler, 2020: 81) gibi örnek seçilen ve bölüm içinde yer alan Mushaf ve el yazması eserlerde helezoni, baklava, müzehhep, zer, üç nar, salyangoz, mücevher, şeşhane, akantus yapraklı, dairesel örümcek ağı, sade katmerli ve yapraklı pençhane durak motifleri bulunmaktadır. Durak motiflerinde altın, kırmızı, lacivert, sülyen, sepya, mavi, beyaz, siyah, yeşil gibi renklerin tonları kullanılmıştır. Levhalar, Hilye-i Şerifler ve vakfiyelerde bulunan durak motiflerinde kullanılan canlı renkler göz alıcı olup dikkat çekicidir.

TSMK, YY. 1122, v.1b-2a (Karahan Dalbaş, 2017: 160) Mushaf'ta farklı olarak ilk defa Mekke ve Medine tasvirlerinin olduğu durak motifine rastlanmıştır. Durak motifleri minyatürler üzerinden incelenerek yapay zekâ taramasıyla yorumlanarak dijital çizimi yapılmıştır.

Şeyh Hamdullah'tan naklen yazılmış hadis-i şerîf, sülüs-nesih kıt'a (Çetintaş, 2020: 56) eserinde yer alan durak motifi örümcek ağına benzemesi yönünden farklılık arzetmektedir. Durak motifinin dijital çizimi yapılırken hem örümcek ağ çizimi hemde dış daire çiziminde simetriye dikkat edilmiştir. Motife effect görüntüsü eklenmiştir.

XIX. yüzyıl durak motifleriyle ilgili yapılan araştırmada, TSMK, no E.H.105, y.2b-3a Kur'ân-ı Kerîm serlevhası (Durmuş, 2022: 90), V.G.M. arşivi Mihrişah Valide Sultan 175 numaralı vakfiyenin ikinci unvan sayfası (Yazıcı, 2015: 74,81), Chester IS.1581 Kur'an-ı Kerim, (Tekin, 2008: 92) gibi seçilen ve bu bölümde yer alan Mushaf, el yazması, murakka, Hilye-i Şerif, vakfiye, berat gibi eserlerde müzehhep, mücevher, helezoni, şeşhane, rumili, bulutlu, üç nar, sade, katmerli, yapraklarla birleştirilmiş pençhane ve gül motifi formunda durak motifleri yer almaktadır. Durak motiflerinde Barok ve Rokoko kültürünün etkisiyle altınla birlikte tüm renklerin kullanımı görülmektedir.

Azizleri Anma Günü (İlahi Kitabı), BMCM-00020 (Coşkun Çelik, 2019: 155) kitabında iki mavi, iki kırmızı noktadan oluşan baklava formunda sade durak motifi bulunmaktadır. Bu durak motifi daha önce analizi yapılan dairesel nokta olarak görülmektedir.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi envanter numaralı 00003 Mushaf, (Altunbaş Gümbür, 2014: 119), Delâilü'l-Hayrât (Adsan ve Bilgen, 2021: 118), unvan sayfası durak motifleri (Meletli, 2019: 47,49), 37 Hk 3597 envanter numaralı Kur'ân-ı Kerîm'in serlevha,

ketebe tezhibi (Dilber, 2022a: 84,85), Delail'ül Hayrat (dua kitabı) (Coşkun Çelik, 2022: 1099), 03787 envanter numaralı Mushaf (Genç, 2019: 120) gibi seçilen ve bölümde yer alan diğer eserlerdeki durak motiflerinin renk, tasarım yönünden analizleri yapılarak; içlerinden farklı durak motiflerinin örnek dijital çizimleri yapılmıştır. Dijital çizimleri yapılan bazı durak motiflerine doku görüntüsü verilmiştir.

XX. yüzyıl durak motifleriyle ilgili yapılan araştırmada, XX. yüzyıl ve günümüzde durak örnekleri (Nalbantoğlu, 2019: 42,106), Süleymaniye Kütüphanesi, Hilye-i Şerif, 616 envanter numaralı eser (Kutan, 2017: 38), Süleymaniye Kütüphanesi Hilye-i Şerif 510 envanter numaralı eser (Kutan, 2017: 42), Hasan Rızâ Efendi'nin (1265 / 1849 - 1338 / 1920) sülüs ve nesih hatlarıyla 1279 / 1879'de yazdığı Hilye-i Şerif (Mert,2012:60) gibi örnek seçilen ve bu bölümde yer verilen eserlerde helezoni, müzehhep, mücevher, şeşhane, rumi, bulut, yaprak, gonca ile pençhane ve mücevher duraklarla birleştirilen yaprak durak motifleri kullanılmıştır. Dönem eser tezyinatında hançer yaprak durak motifleri sıklıkla görülmektedir. Motiflerde altın, turuncu, kırmızı, lacivert, beyaz, siyah, yeşil gibi renklerin kullanımıyla renk cümbüşü oluşturulmuştur.

1924 Emiriye Mushaf'ında (Yücel, 2021: 398) durak içlerinde ayet numaraları bulunmaktadır. Bu yönüyle ayet numaralarının kullanılması bakımından ilktir.

Mücevher durak örnekleri dönemde çok kullanılan durak motifleridir. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi 04955 (Altunbaş Gümbür, 2014: 970) envanter numaralı Mushaf'ta bulunan durak motifleri örnek seçilmiş ve simetrilerine dikkat edilerek dijital çizimleri yapılmaya çalışılmıştır.

Dönemin önemli sanatçılarından Süheyl Ünveri durak motiflerine (Kaş Tüfekçi, 2020: 23), araştırmada yer verilmiştir. Birbirinden farklı durak motifleri arasından örnekler seçilerek günümüz dijital çizimleri yapılmıştır. Durak motiflerine dijital yorum çizimide eklenmiştir.

Süheyl Ünver'in tesbih formunda tasarımını yaptığı durak motifleri dikkat çekicidir. Bu durak motifleri içinden örnekler seçilerek aslına uygun dijital çizimleri yapılmaya çalışılarak yorum çizimleri eklenmiştir. Ayrıca son bölümde 80: 437-439 envanter numaralı varakta yer alan dikkat çekici kenar desenlerinden bir tanesinin dijital çizim yapılmıştır. Desen orta dikdörtgen içine altıgen zer duraklar yerleştirimiş ve içerisine Allah'ın 99 ismi yazılarak tasarım oluşturulmuştur. Irak-Bağdat, Ramazan 408 (Ocak 2019) Tarihli 38x28,5

cm/ Mecmua eserindeki kenar deseni dijitale aktarılarak orta dairesine yaprak ve pençhane durak motiflerinden nokta formunda tasarım eklenmiştir.

Sonuç olarak; araştırmada ulaşılabilen Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinde bulunan durak motifleri kendi yüzyılları içinde sınıflandırılarak analizleri yapılmıştır. Yüzyıllar içinde analizi yaplan durak motiflerinden örnekler seçilerek aslına uygun dijital çizimleri oluşturulmuştur. Motiflerin dijital çizimleri yapılırken simetrilerine dikkat edilmeye çalışılmıştır. Dijital çizimleri yapılan durak motiflerinden hareketle dijital çizim yorumları eklenerek yeni durak motifleri oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni durak motiflerinin bazılarında farklı renkler kullanılmıştır. Alanda bu tarz geniş çaplı bir çalışma olmadığı için tarihi seyir içinde ulaşılabilen Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerif eserlerinden örnek durak motifleri bu araştırmada birleştirilmeye çalışılarak, durak motifleriyle ilgili tezyinat alanında çalışanlara toplu bir kaynak oluşturulmak amaçlanmıştır. Bu nedenle VII. yüzyıl Mushaflar esas alınarak durak motiflerinin ilk kullanımları ele alınmıştır. Sonra eserlerde bulunan durak motifleri kendi dönemleri içinde ele alınmış, XX yüzyıla kadar yer verilen durak motiflerinin asıllarının analizleri yapılmış ve simetrilerine dikkat edilerek örnek seçilen motiflerin günümüz dijital çizim araçları kullanılarak çizimleri yapılmıştır.

Dijital çizimler yapılırken simetriye dikkat edilmesinin nedeni ise eski motiflerde zaman içinde bozulmalar olsa da kendi içinde çizim dengelerinin olduğu görülmüş ve bu dengeler gözetilerek yeniden aslına uygun ve yorumlanarak kalıcı hale getirilmek istenmiştir. Geçmişten günümüze tezyinat sanatında kullanılan simetri ve desen dengelerinin durak motiflerinde de önemli olduğuna değinilmek istenmiştir.

VII. ve VIII. yüzyıl Mushaflarında nokta ve kısa çizgi, “d”, lam ve farklı formlarda basit durak formları kullanılmıştır. IX. yüzyıl durak motiflerinde seçilen damla, kare, baklava, pençhane, d, Bucak gülü, Hun gülü, lam, çintemani (üç nokta) ve dairesel formda farklı durak motif değişimleri görülmektedir. Durak motiflerinin ilk çizimleri incelendiğinde ayrıntılı çizim motif özellikleri göstermemektedir. X. yüzyıl durak motif tasarımları genel olarak dairesel form biçiminde oluşturulmuştur. XI. yüzyıl durak motif tasarımlarına baklava formu eklenerek farklılık oluturulmuştur. XII. yüzyılda farklı olarak geometrik çizimlerle oluşturulan mücevher durak motif formları görülmektedir. XIII. yüzyıl Mushaflarında görülen temel durak formlarına el yazması eserlerde kullanılan kırmızı nokta ve ters virgül durak formları eklenmiştir. XIV. yüzyıl Mushaflarında kullanılaan durak motiflerine farklı olarak üç nar, zer ve çarkıfelek çizimleriyle oluşturulan farklı pençhane durak motifleri

eklenmiştir. XV. yüzyılda farklı olarak balık formunda durak motifleri ile pençhane motiflere eklenen sap çıkmalarıyla oluşturulan durak motifleri görülmektedir. Bu tarz durak motifleriyle tasarım farklılıkları oluşturulmuştur. XVI. yüzyılda diğer durak motifleriyle birlikte kulanılan tasarımlara rumili ve yapraklarla tasarlanan yeni motifler eklenmiştir. XVII. yüzyılda saz yolu yaprak birleşimi durak motifleri ile birlikte katmerli ve sade pençhane duraklarda bulunmaktadır. XVIII. yüzyılda akantus yapraklı, dairesel örümcek ağı, sade katmerli ve yapraklı pençhane durak motifleriyle yeni yasarımlar eklenmiştir. XIX. yüzyıl durak motiflerine farklı katmerli yapraklarla birleştirilmiş pençhane ve gül motifi formunda durak motifleri eklenmiştir. XX. yüzyılda eserlerde klasik kullanılan durak motif formlarıyla birlikte dönem eser tezyinatında hançer yaprak durak motifleri sıklıkla görülmektedir. Durak motiflerinde yüzyıllar içinde dönem sanat kültürlerine göre değişimler olmuştur.

Mushaf, el yazması ve Hilye-i Şerifler incelendiğinde her dönemde pençhane ve şeşhane durak motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Pençhane durak motifinin zaman içinde farklı tasarımlarının yapılarak çeşitlendirilmesi, pençhane motif zenginliğinin yoğun olduğunu göstermektedir. Aynı özellik mücevher durak motiflerinde de görülmüştür.

Tezyinat sanatında kullanılan motiflerin geçmişte ve günümüzde farklı eşyalarda süsleme unsuru olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Durak motifi formlarının farklı çizimlerine benzeyen tasarımlar baskı tekniğiyle kumaş, ahşap ve vazo gibi birçok eşyada uygulamaları görülmektedir. Günümüz mimarısinde de tezyinat motiflerinin kullanılmaktadır. Bu uygulamalardan yola çıkılarak dijital teknoloji ile birlikte durak motifleride farklı formatlarda dizayn edilerek birçok tasarımda kullanılabilirlik özelliği göstermektedir.

KAYNAKLAR

AA. (2022). Kur'an-ı Kerim'in en eski el yazmalarından 'Katta Langar Mushafı', Louvre Müzesi'nde sergilenecek. https://www.aa.com.tr/tr/kultur/kuran-i-kerim-in-en-eski-el-yazmalarindan-katta-langar-mushafi-louvre-muzesinde-sergilenecek/2722004 adresinden 29 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Acar, G. T. (2014). *Türk Hat Sanatında Zerendûd Levhalar* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Adsan, H., ve Bilen, Y. (2021). Hattat Yahya Hilmi Efendi ve Eserleri. *Sanat Dergisi,* (38), 96-123. https://doi.org/10.47571/ataunigsfd.918729

Akbaş, A. S. (2017). *Tapu ve Kadstro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi Sergi Salonundaki 17-18. Yüzyıl El Yazması Vakfiyelerin Tezhipleri* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. https://avesis.hacibayram.edu.tr

Akın, K., ve Keş, Y. (2017). 15. yy. Avrupa ve Osmanlı El Yazma Kitaplarında Yazı, Süsleme ve Tasarım Anlayışı. *Yıldız Journal Of Art And Desıgn, 4*(2), 104-127.

Aksoy Şaştım, Y., ve Bilen, Y. (2021). Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan XIX. Yüzyıla Ait Dört Adet Kur'ân-ı Kerîm'in Serlevha Bezemesi. *Art-E Sanat Dergisi,* 14(28), 869-881. https://doi.org/10.21602/sduarte.885103

Aksoy Şaştım, Y. (2023). Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 04820 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîmin Tezhip Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi. *Sanat Ve Yorum*, (41), 51-58.

Aksu, D. (1999). *Türk Tezhip Sanatının Süsleme Unsurları,* Yeni Türkiye Yayınları.

Aksu, S. (2012). *Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Tezhipli El Yazması Kur'ân-ı Kerîmler* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Aksoy Şaştım, Y., ve Sezer, B. (2022). İbrahîm Bîzebân'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Murakka'ı Üzerine Değerlendirme. *Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 15*(30), 1173-1185. https://doi.org/10.21602/sduarte.1174985

Alav, Z. (2011). *Antalya Müzesi'nde Yer Alan El Yazması Kur'an-ı Kerimlerin Süsleme Özellikleri* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].

Algaç, Ş. (2000). *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Tezhip Sanatı (XIII.-XV. Yüzyıllar)* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Alkan , E. (2014). *Tezhip Sanatında Türkmen Dönemi* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Alparslan, A. (1999). *Osmanlı Hat Sanatı Tarih,* (4. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.

Altıkulaç, T. (1994). *Ebû Şâme el-Makdisî,* TDK İslam Ansiklopedisi, (C.10, s. 233-235).

Altıkulaç, T. (2007). *Hz. Osman' a İzâfe Edilen Mushaf-ı Şerîf:Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası,* (1. Baskı), IRCICA.

Antikalar. (t.y.). Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki muhteşem Hat Sanatı örnekleri https://www.antikalar.com/turk-ve-islam-eserleri-muzesi-hat-sanat-ornekleri adresinden 3 Ocak 2023 adresinden alınmıştır.

Altunbaş Gümbür, B. (2014). *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde Yer Alan Tezhipli Kur'an-ı Kerim Yazmaları'nın Katologlanması (Cild I) Dönemi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Altundağ, M. (2002). İstambul Topkapı Mushafı Hz.Osma'a mı Aittir?, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 2*(1), 53-87.

Antik A.Ş. (2010). *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim.* (1. Baskı). A.Ş. Kültür Yayınları.

Aracı, N. (2014). *Karahîsârî Mushafı'nın Tezhip Tasarımı Açısından İncelenmesi (Bakara Sûresinin Sonuna Kadar)* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Aracı, N. (2021). TSMK H.S. 25 Envanter Mushaf-ı Şerîf'in Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi*, FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (17), 1-34. https://doi.org/10.16947/fsmia.957032

Aslan Elkıran, G. (2012). *Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde Bulunan Tezhipli Eserlerin Süsleme Özellikleri* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Aslan Elkıran, G. (2021). Dib Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan 000598 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi. *Ulakbilge*, *57* (2021): s. 304–312. https://doi.org/10.7816/ulakbilge-09-57-12

Aşçı, S. (2007). *Fatih Devri Tezhip Üslûbu* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Atalay Varol, Ş. (2016). Konya Mevlânâ Müzesi'nde Bulunan "12" Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Tezhip Açısından Değerlendirilmesi. *Kalemişi*, *4*(8), 107-140. https://doi.org/10.7816/kalemisi-04-08-03

Atbaş, Z. (1939). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Maddesi,* Cilt 41. TDK İslam Ansiklopedisi.

Ateş, İ. (1983). Vakıflarda Dualar ve Beddualar, *Vakıflar Dergisi*, 17, 5-53.

Aydın, O. (2023). Türk Kültür Tarihinde Önemli bir Sima: Hoca Ahmed-i Yesevi. *Somunca Baba İlim Kültür ve Edebiyat Dergisi,* (269). https://www.somuncubaba.net/dergi/269-sayi adresinde 17 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. ve Bülbül, M. Ş. (2017). Akademik Araştırmalarda Araştırma Yöntemleri ile Örneklem İlişkisi: Doğrulayıcı Döküman Analizi Örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 556-565. http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.1803

Aygen, E. (2005). Kâğıda İşlenen Uygarlık- Kâğıdın Tarihi ve İslam Dünyasına Etkisi, Jonathan M. Bloom (trc. Zülal Kılıç), Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11: 251-255.

Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük.* Kübbealtı Yayınları.

Ayverdi, S. (1976). *Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız.* Milli Eğitim Basımevi.

Baker, C. F. (2007). *Qur'an Manuscripts.* The British Liabrary.

Bayrak Kaya, E. (2021). Kur'an-ı Kerim'deki Hz. Yusuf Kıssası ve Minyatür Sanatına Yansımaları . *The Anecdote Of Prophet Jonah İn Quran Its Reflections İnto The Of Miniature, 12*(2021), 59-78. https://doi.org/10.34189/asd.2021.12.005

Baysal, A. F. (2010). Mushaf Tezyinatının Tarih İçindeki Gelişimi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 10*(3), 365-386.

Berk, S. (2010). *Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları, 1400.Yılında Kur'an-ı Kerim.* Antik A.Ş. Kültür Yayınları.

Kur'an ve Meali. (t.y.). Kur'an-ı Kerim Konu Fihristi / B Harfi, https://www.kuranvemeali.com/balik-ile-ilgili-ayetler adresinden 19 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Bilgin, O. (2013). Yazma. *İslam ansiklopedisi* (C. 43, s. 369- 373). Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Bimark, İ. (2008). *Türk Tezyîni Sanatlarında Desen Tasarımı.* Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık.

Birol, A. İ. (2012a). *Tezhip.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 41, 61-62 https://islamansiklopedisi.org.tr/tezhip#1

Birol, A. İ. (2012b). *Türk Tezyînî Sanatlarında Desen Tasarımı.* Kubbealtı.

Birol, A. İ. ve Derman, Ç. (2004). *Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler.* Kubbealtı Neşriyat.

Bolat, E. (2019). *Amasya Bayazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Yer Alan El Yazması Kur'an-ı Kerim ve Cüzlerdeki Süslemeler* [Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Bostancı Tuluk, S. (2015). *Topkapı Sarayı Kütüphanesi Y.Y. 999 No'lu Karahisârî Mushafının Tezyini Yönden İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Bozer, S. (2007). *Konya Müzeleri'nde Bulunan Bazı Osmanlı Ferman ve Beratların Tuğra ve Tezhip Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Böyükyılmaz, N. (2018). *Geleneksel Türk Sanatları Tezhip Alanında Günümüz Sanat Akademilerinin Bazılarında Gerçekleştirilen Sanatsal Çalışmaların Değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Brend, B. (1991). *Islamic Art.* Cambridge: Harvard University Press.

Buhârî, E.-C. (1995). *Fezâ'ilü'l-Kur'ân.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Cam, F. (2005). *Kûfî Yazının IX. ve XIII. Yüzyıllarda Üslûp ve Form Açısından Gelişimi* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Cankurt, F. (2022). Hz. Ali Mushafları: Nispet Açısından İncelenmesi. *Türk Kültür ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (104), 197-209.

Castilla, N. (2020). An Aljamiado Translation of the 'Marisco Qur'an' and its Arabic Text (c.1609). *Journal of Qur'anic Studies, 22*(3), 35-62.

Celestial Images. (2019). https://pixels.com/featured/a-qur-an-leaf-in-maghribi-script-north-africa-or-andalusia-late-12th-13th-century-ad-celestial-images.html adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Ceran, M. H. (2019). *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Selçuklu Üslubundaki Zahriye Sayfaları ve Şemse Formlarının Tezhip Açısından Değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Christies. (t.y.). Üç Kuzey Afrika El Yazması. https://www.christies.com/lot/lot-three-north-african-manuscripts-morocco-18th-19th-century-5826301/?from=salesummery&intobjectid=5826301 adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Coşkun Çelik, B. (2019). Süryanca Liturjik Bir Elyazmasının Süsleme Özellikleri Üzerine İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (43), 150-159. https://doi.org/10.32547/ataunigsed.588766 .

Coşkun Çelik, B. (2022). XIX. Yüzyıl Tezhip Özellikleri Gösteren Bir Dela'il'ül Hayrat Eserin Unvan Sayfası Bezemesi'ne Dair. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 15,* 84-100. https://doi.org/10.51293/socrates.206

Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi. (2020). *Mürekkebin İzi.* Yazma Eserler Seçkisi. Cumhurbaşkanlığı Yayınları.

Çakan, A. (2018). Hasan Ali Yücel Klasikleri. *Dede Korkut Hikâyeleri-Kitab-ı Dedem Korkut.* Kültür Yayınları.

Çalap, G. (2018). *Antalya Müzesinde Bulunan Hat Levhalar ve Süslemeleri* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. https://gse.sdu.edu.tr

Çelik Coşkun, B., ve Şanes Doğru, M. H. (2018). Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Bir Yazma Eserin Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies Social Sciences, 13*(26), 281-293. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14465

Çetintaş, Ö. (2020). Türk Hat Sanatı ve Hattat İsmail Zühdî Efendi'nin Türkiye Dışındaki Bazı Eserlerinin İncelenmesi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi, 2*(4), 51-63.

Çetintaş, Ö., ve Coşkun Çelik, B. (2019). Millî Kütüphanede Bulunan Bazı Yazma Eserlerin Unvan ve Ketebe Sayfası Üzerinden İncelenmesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 9*(1), 21-30.

Çiftçi, M. (2019). *Kur'an-ı Kerim Sayfa Düzenleri Açısından Türk Tezhip Sanatında Altın Oran İncelemesi* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Dânî, e.-M. (1407/1986). *el Muhkem fi nakti'l-mesâhif (nşr. İzzet Hasan).* Diyanet Vakfı Yayınları.

Dartma, B. (2015). El Yazması Eserlerin Önemi ve Resmî Olarak Kayıtlı Olmayanların Durumu Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 15*(1), 7-14.

Demir, B. (2020). Abdullah Zühdi Efendi İmzalı Bir Başeser:Delâ'ilü'l-Hayrât. *Lale Sanat ve Edebiyat Dergisi*, (3), 16-25.

Demircan Aksoy, Z. (2010). *XIV. Yüzyıl Anadolu Türk Tezhip Sanatı Tasarımları* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Demirci, M. (2010). *Tefsîr Usûlü.* İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Derman, Ç. (2002a). Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçindeki Değişimi. *Türkler, 12,* 289-299.

Derman, F. Ç. (2009). Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzemeler. *Hat ve Tezhip Sanatı,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Derman, F. Ç. (2012). *Tezhip Maddesi.* İslam Ansiklopedisi. (C.41, s.65-68).

Derman, U. (2002b). *Sabancı Hat Koleksyonu.* Akbank Yayınları.

Detseli , N., ve Baysal, A. F. (2019). Rodos Hafız Ahmet Ağa Kütüphanesinde Bulunan 01 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim Tezhibi. *Konya Sanat Dergisi*, (2), 33-52.

Dilber, M. (2022a). Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Korunan 3597 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Tezyinat Bakımından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(1), 79-98.

Dilber, M. (2022c). Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Muhafaza Edilen 895,2745 ve 3012/2 Envanter Numaralı El Yazması Eserlerin Tezyini Açıdan Değerlendirmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar*, *6*(21), 183-200. https://doi.org/10.31455/asya.1123668

Dilber, M. (2022b). Kastomonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Muhafaza Edilen 1903 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerîmin Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research, 12*(3), 521-540.

Discover Islamic Art. (2024). https://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;EPM;ir;Mus21 adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığ. (t.ya.). En'am Suresi 99. Ayet Tefsiri. https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/En'%C3%A2m-suresi/888/99-ayettefsirie adresinden 23 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığ. (t.yb.). Hizb. https://kuran.diyanet.gov.tr/kuran-sozlugu/detay/36-hizb adresinden 23 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Duran, G. (1990). *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Türk Mushaflarında 16. yy Serlevha Tezhipleri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Duran, G. (2018). Türk ve İslam Eserleri Müzesi 504 Numaralı Mushafın Bölümlenmesindeki Tezhipli Sayfalar. *The Journal of Acedemic Social Science,* (74), 181-198. http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.13869

Durmuş, A. (2022). XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Tezhip Sanatında Osmanlı Modernleşmesinin İzleri: Osmanlı Sarayında Türk Rokokosu Üslûbu ve Ser-Mücellidân-ı Hassa Hezargradlı Zâde Es-Seyyid Ahmed Atâullah. *Milli Saraylar*, (22), 80-99.

Durmuş, F. (2019). *TSMK. EH. 67 No'lu Mushaf'ın Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://acikerisim.msgsu.edu.tr

Düzağaç Çolak, M., ve Tozun, H. (2017). Ali Rıza Bey'e Ait Hilye-i Şerif. *Akdeniz Sanat Dergisi, 10*(20), 55-64.

Elitok, H. (2014). *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan Hanım Sultanlara ve Padişahlara Ait Bir Grup Vakfiyenin Hat Tezhip ve Cilt Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://atauni.edu.tr

Elitok, H. (2022a). Manisa Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan 2818 Envanter Numaralı En'am-ı Şerif'in Süsleme Özellikleri. *Kesit Akademi Dergisi*, (30), 287-307. http://dx.doi.org/10.29228/kesit.57826

Elitok, H. (2022b). Manisa Yazma Eser Kütüphanesinde Bulunan 2815 Envanter Numaralı Murakka'nın Süsleme Özellikleri. *İdil, 90*(2022), 305-317. http://dx.doi.org/10.7816/idil-11-90-12

Emin, M. (2019). *Muhakkak Hattının Doğuşu ve Gelişimi* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Emlak, S. (2013). *Tire Necip Paşa Kütüphane'nde Bulunan 17.Yüzyıla Ait Tezhipli Yazma Eserler* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Ersoy, A. (1988). *Türk Tezhip Sanatı.* Akyayınlar.

Esiner, M. (2003). *Türk Tezhip Sanatı.* Gözen Kitap.

Falak, A. (2013). *Isparta Halil Hamit Paşa İl Halk Kütüphanesi'nden Seçilen Yazma Eserlerde Görülen Tezyini Unsurlar* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. https://acikerisim.sdu.edu.tr

Fikriyat. (2017). Kur'an-ı Kerim'in ilk nüshası. https://www.fikriyat.com/gundem/2017/10/23/kuran-i-kerimin-ilk-nushasi adresinden 29 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Fikriyat. (2018). Kur'an'ı sanatla Abbasiler buluşturdu. https://www.fikriyat.com/tarih/2018/01/06/kurani-sanatla-abbasiler-bulusturdu adresinden 15 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Fikriyat. (2021). Tecvid dersleri 13 – Durak işaretleri. https://www.fikriyat.com/ilahiyat/tecvid/2021/02/19/tecvid-dersleri-13-durak-isaretleri adresinden 07 Ekim 2023 tarihinde alınmıştır.

Furcânî, M. R. (1978). *Keyfe nete'eddeb me'a'l-mushaf.* Daru'l-İ'tisâm.

Gallica. (t.y.). https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8415230q/f154.item adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Gencer, Ü. S. (2021). Türk Kitap Sanatları. *Yeni Dünya Dergisi,* 50-52. https://yenidunyadergisi.com/blog/turk-kitap-sanatlari adresinden 30 Ekim 2023 tarihinde alınmıştır.

Genç, Y. (2019). *Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan 19. Yüzyıla Ait 3 Adet El Yazması Kur'an-ı Kerim'in Kitap Sanatları Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Google Arts, *Culture*.Sudani-script sayfası/KAHJYCa5uYm6Wq

Gökkır, N. (2015). Birmingham Üniversitesi, Mingana 1576 Kur'an Fragmanları Hakkında Rapor. *Kuramer.org*.

Göksu, B. (2021). 16. yüzyılda bir köprü: Fatih Dönemi tezhip sanatı. https://www.gzt.com/arkitekt/16yuzilda-bir-kopru-fatih-donemi-tezhip-sanati-3593528 adresinden 30 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Gözeler, E. (2022). ŞE 4141 Rulo: Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Kûfî Bir Kur'an Elyazması. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *63*(1), 1-32. https://doi.org/10.33227/auifd.1036657

Güleç, P. (2011). *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Bezemeli Hamse-i Nizamî Nüshalarının Tezhip Özellikleri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Gündüz, H. (2012). Türk Hat Sanatında Şeyh Hamdullah ve Ahmed Karahisarî, A. R. Özcan (Ed.), *Hat ve Tezhip Sanatı,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Gürler, A. (2020). *Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Pertevniyal Sultan Koleksiyonuna Ait 33Envanter Numaralı Delâilü'l Hayrâtın Kitap Sanatları Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Güzel, E. ve Doğan, K. (2021). Arapgir Kavasbaşı Gedelec Camii ve Camiideki El Tazması Kur'an-ı Kerimler. *Tudear*, (11), 105-185. https://doi.org/10.53112/tudear.903837

James, D. (1988). *Qurans Of The Mamlûks,* Alexandria Press.

Hancı, H. S. (2020). *Türkiye Müzelerinde Bulunan Yâkut-ül Musta'sımî'ye Ait Mushafların Hat Sanatı Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Has, E. (2012). *Tavşanlı Zeytinoğlu Kütüphanesi'nde Bulunan El Yazması Kur'an-ı Kerimler* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

İbn Dürüsteveyh. (1977). *Kitâbü'l-Küttâb.* Küveyt: nşr. İbrâhim es-Sâmerrâî-Abdülhüseyin Fetlî.

İbn Ebû Dâvûd. (1355/1936). *Kitâbü'l-Mesâhif (nşr. A. jeffery).* Ankara Okulu Yayınları.

İbnü'l-Cevzî, E.-F. (1408). Fününü'l-efnân fi uyûni ulûmi'l-Kur'an,thk Hasan Dıyâuddîn ıtır. *Dâru'l-Beşēiri'l-İslâmiyye*.

Kaçar, U. (2021). Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesi'nde Yer Alan Mushaf'ın Tezyinat Açısından İncelenmesi, *Akademik Sanat, 14*(2021), 176-197. https://doi.org/10.34189/asd.2021.14.013

Kaçar, U., ve Bilgen, M. (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Kütüphanesi'nde Korunan 000717-(1-30) Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerîm Cüzlerinin Tezyinat Açısından İncelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research, 10*(2), 326-341.

Kanbaş, M. S. (2022). Osmanlı Döneminde Köle Hattatlar. *Sanat ve İkonagrafi Dergisi*, (3), 42-54.

Kantar, E. (2017). *Ankara Milli Kütüphanesinde Bulunan XIX. Yüzyıla Ait Bir Grup Kur'an-ı Kerim'in Tezyinat Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kaplan, N., ve Akyüz, M. (2021). 1177 Tarihli Süryanice "Harklean" Dörtlü İncil Yazması. *Ortaçağ Araştırma Dergisi, 4*(2), 190-211. https://doi.org/10.48120/oad.1001667

Karaca, Y. (2022). Hattat Mehmet Şakir'e Ait En'am-ı Şerif'in Muhtevası ve Yazma Kitap Sanatları Açısından İncelenmesi. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, (5), 78-89.

Karadeniz, P. G. (2022). Kastamonu Şeyh Şa'bân-ı Veli Vakıf Müzesi'ndeki 0259 ve 0275 Envanter Numaralı Kur'ân-ı Kerimlerin Serlevha Tezhipleri. *Art-Sanat*, (18), 201-218.

Karadeniz, Y. (2020). Kstamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan İki Adet Kur'an-ı Kerim Cüzünün Tezhip Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi. *Art-Sanat*, (13), 245-259. https://doi.org/10.26650/artsanat.2020.13.0010

Karahan Dalbaş, E. (2017). *Tezhip Sanatında Sultan III. Selim Dönemi (1789-1807)* [Sanatta yeterlilik tezi, Marmara Üniversitesi.]. https://tez.yok.gov.tr

Karahan, E. (2009). *Türkpetrol Vakfı Koleksiyonu'ndaki Yazma Eserler ve Yazı Âletleri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi.]. https://tez.yok.gov.tr

Karakaya, B. (2014). *Osmanlı Klasik Dönem Mushaf Tezhibinde Durak.* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Karataş, U. (2018). *Hattat İsmâil Zühdî Efendi'nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kaş Tüfekçi, S. (2020). Türk Tezhip Sanatında Rokoko Etkisi. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi, 1*(2), 12-24.

Kavas Afacan, S., & Mehmet, N. (2022). Hatâî Üslubu Motiflerin Tasarım Sürecinde Kullanılan Bazı Terimlerin Anlam ve Kullanım Alanlarına Göre Tasniflenmesi. *İdil, 94*, 958-978. http://dx.doi.org/10.7816/idil-11-94-11 E.T:12.5.2023.

Kaya, Ş. (2010). *Ankara Vakıf Eserler Müzesi'ndeki 18,197,198 Numaralı Kur'an-ı Kerim'lerin Tezhip Süslemelerinin İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kelimeler. (t.y.). Beşlem. https://kelimeler.gen.tr/sozlukte-ara?q=be%C5%9Flem adresinden 27 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Khalilicollections. (t.y.). Khalili Koleksiyonları | İslam Sanatı | 60 bölümlük Kur'an-ı Kerim'in 18. bölümünün parçası. khalilicollections.org tarihinden 22 Aralık 2023 tarihinde alınmıştır.

Kılınçer, B. H. (2019). *Topkapı Sarayı Kütüphanesinde Bulunan Emevi Dönemi Mushaflarında Tezhip Sanatının İlk Örnekleri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kıran, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Döküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 170-189.

Kırkan, E. (2022). *Hattat Yâkut El-Musta'simî Ekolü ve Hat Sanatındaki Önemi Organizasyonu* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. https://openaccess.izu.edu.tr

Kolay Kuran. (t.y.). Kuran'ın özeti. https://kolaykuran.blogspot.com/p/kuran.html adresinden 07 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.

Korkmaz, H. (2014). *İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ndeki Musiki Yazmalarının Katoloğu İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kozan, T. (2016). *Türkiye' de Yazma Eser Kütüphanelerinin Organizasyonu* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. https://avesis.ankara.edu.tr

Kök Karakaya, İ. A. (2011). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih -Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Üniversite A ve Üniversite B Koleksiyonları Yazmalarında Tezhipler* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kutan, H. (2017). *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'de Bulunan Hilyeler ve Tezhipleri* [Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Külekçi, S. (2018). *Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Sultan I. Ahmed Koleksiyonuna Ait 00022 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Tezyinatı* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Küpeli, G. (2007). *II. Beyâzıd Dönemi Tezhip Sanatı* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Kütahya. (t.y.). Kütüphanemizdeki nadir el yazma ve nadir matbu eserler. http://www.kutahya.gov.tr/kurumlar/kutahya.gov.tr/Gorseller/MansetGorseller/2019/VAHIDPASA/vahidpasanadireserler.pdf adresinden 20 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Lebîb, e.-S. (1974). *Dırâse 'an mushafi'Osmân el-mûde' bi'l-Mescidi'l-Hüseynî bî'l-Kahire*

Macit, M. (2020). *Mürekkebin İzi yazma Eserler Seçkisi, Proje Yöneticisi: Muhittin Macit.* Cumhurbaşkanlığı Yayınları.

Maraşlı, M. E. (2020). *Mushaf.* TDK İslam Ansiklopedisi. (C. 31, s. 248-254).

Meletli, A. (2019). *Sakıp Sabancı Müzesindeki 19. Yüzyıla Ait 103-0297 Envanter Numaralı Delailü'l-Hayratın Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. https://www.academia.edu

Memiş, M. (2022). Osmanlı Kitap Sanatları Delâilü'l- Hayrât El Yazmaları. *Lale Dergisi*, (6), 1-19. E.T:24.6.2023.

Mert, A. (2012). *Türk Tezhip Sanatı'nda Hilye Tararımında Farklı Yorumlar* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://acikerisim.msgsu.edu.tr

Mesara, G. (1987). Türk Tezhip ve Minyatür Sanatı. *Sandoz Bülteni*, (25), 18-30.

Mesara, G. (1988). Tezyinî Noktalar. *Antika Dergisi*, (33), 4-10.

Metin, N. (1973). *Tokapı Sarayı Müzesi'nde Selçuklu Devrine Ait Tezhipler* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi].

Metmuseum. (t.y.). Kur'an-ı Kerim'in Beş Bölümünden Oluşan Bir El Yazması. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/453165 adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Minaz, S. (2019). *Paris Ulusal Kütüphanesi Suppl. Turc. 242 Numaralı Metâliü's Saâde Yazma Eserdeki Yaratık ve Cin Tasvirlerinin 16. Yy Muhtelif Eserdeki Örneklerle Analizi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Mursyid, A. (2017). *Endonezya'da Osmanlı Mushaf'ları ve Mushaf Matbuatına Etkileri* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. https://avesis.istanbul.edu.tr

Mursyid, A. Y. (2020). Endonezya'daki Mushaf Basım Faaliyetlerinin Osmanlı Geleneksel Mushaflarıyla İlişkisi. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (53), 67-91. https://doi.org/10.29288/ilted.684750

Nalbantoğlu, E. C. (2019). *Türk Tezhip Sanatında Hilyeler* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Necmettin, G. (2016). Birminghan Üniversitesi,. *Kuramer,* 33,34.

Ocakdan, B. (2019). *Sabancı Müzesi Kitap Sanatları ve Hat Kolleksiyonundan Seçilmiş En'am-ı Şeriflerde Müzehhep Unvan Sayfalarının Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. https://acikerisim.sakarya.edu.tr

Okumuş, A. (2016). *Türk Süsleme Sanatlarında Barok ve Rokoko.* İlkekitap.

Okumuş, M. (2010). Kur'an İmlasının Gelişim Süreci Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9*(17), 5-37.

Ögel, B. (1984). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi.* Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Önkol Ertunç, Ç. (2022). Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY6275 Envanter Nolu Mushafın Tezyini Bağlamda Değerlendirilmesi. *İstem*, (39), 177-197.

Önkol Ertunç, Ç., ve Beştav, İ. (2020). Fransız Milli Kütüphanesinde Bulunan 482 Envanter Numaralı Mushafın Tezyini Açıdan Değerlendirilmesi. *Konya Sanat Dergisi*, (3), 49-63. https://doi.org/10.51118/konsan.2020.4 .E.T: 16.9.2023.

Özatalay, G. Z. (2014). Aydın Yöresi Halk Hekimliğinde İnirin Kullanımı. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014*(4), 151-154. https://doi.org/10.18493/kmusekad.05098

Özbalak, A. G. (2019). *Süleymaniye Kütüphanesi Fazıl Ahmed Paşa 2 ve Sultan Ahmed I 14 Numaralı Kur'an-ı Kerimlerin Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Özdirek, B. (2017). *İbnü'l-Bevvâb Mushafı ve İmlâ Yapısı* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Özekkaya Tuna, E. (2008). *Akşehir'den Bölge Yazma Eserler Kütüphanesine Getirilen Tezhipli Yazma Eserler* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Özen Esiner, M. (2007). *Tezhip Sanatından Örnekler.* Mine Kitapevi.

Özkafa, F. (2022). Şah Mahmûd Nîşâbûrî Mushafı'nın (TSMK H.S. 25) Hat Sanatı Bakımından Tahlili. *Milli Saraylar,* (22), 38-63.

Özkeçeci, İ., ve Özkeçeci, B. (2014). *Türk Sanatında Tezhip.* Yazıgen Yayınevi.

Özsoy, H. N. (2021). *Geleneksel Sanatlarda Kullanılan Stilize Çiçek Motiflerinin Tarihçesi* [Sanatta yeterlilik tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Özşen, H. (2019). *Konya Mevlana Müzesi'nde Bulunan 1452 Yılına Ait Kur'an-ı Kerim'in Tezhip Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Öztürk, B. (2021). *Halil Hamid Paşa Kütüphanesi'nden Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne Gelen Yazma Eserlerin Tezyini Açıdan İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. https://acikerisim-old.erbakan.edu.tr

Öztürk, U. (2021). Kitaplar ve Hazineler: III. Murad'ın Kütüphanesi İçin Hazırlanmış Bazı Madalyonlu Eserler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 27*(27), 609-688.

Öztürk Üçer, M. (1994). *XV.-XVIII. yy' da Türk Tezhip Sanatında Ekol Olmuş Sanatçıların Karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://acikerisim.msgsu.edu.tr

Pakalın, M. Z. (1972). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü c.II.* MEB.

Pala, İ. (1991). *Hilye-i Saadet.* Türkiye Diyanet Vakfı.

Pekpelvan, B. (2013). Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Bulunan Mushaf'ı Şerîf'lerin Serlevha Bezemelerinden Örnekler. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(3), 359-376.

Radoykov. İ. (2019). El yazması Kur'an'a Bulgaristan Müslümanları sahip çıkıyor. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/el-yazmasi-kurana-bulgaristan-muslumanlari-sahip-cikiyor/1432274 adresinden 13 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Rezvan, E. (2004). *The Qur'an of 'Utmân (St. Petersburg, Katta-Langar, Bukhara, Taşkent).* Centre For Oriental Studies.

Saçlı, M. (2020). İncir ve Zeytin: Tîn Sûresi Bağlamında Kur'ân'ın Teşrîfine Mazhâr Olmuş İki Nimet. *Mecmua-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 216-239. https://doi.org/10.32579/mecmua.792508

Sakoğlu, K. (2018). *Keçiören Estergon Kalesi Kültür Merkezi Etnoğrafya Müzesinde Bulunan Hat Levhaları* [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Salâhuddin, e. M. (1972). *Dirâsât fî târîhi'l-hatti'l-'Arabî münzü bidâyerih ilâ nihâyeti'l-'asri'l-Ümevî.* Beyrut.

Sanatın Yolculuğu. (2019). Sanat Tarihi Terminolojisi II. https://www.sanatinyolculugu.com/sanat-tarihi-terminolojisi-ii/ adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Sancaktutan, N. (2010). *Bir Safevi Devri Mushafının Tezyini Yönden Değerlendirilmesi* [Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Sayın, A. Z. (2015). *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan XVI. Yüzyıla Ait Tezhipli Eserler* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].

Seçkin, S. (2007). 17. Yüzyıl Önemli Minyatürlü Yazması Vekayi-i 'Ali Paşa. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, (21), 95-122. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000299

Serin, M. (1999). Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar. İslam Araştırmaları Dergisi, (3), 290-293.

Sesli Sözlük. (t.y.). Ta'şir. https://www.seslisozluk.net/ta'%C5%9Fir-nedir-ne-demek/ adresinden 27 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Sezer, B., ve Toprak, Ö. A. (2020). Ankara Milli Kütüphanesi Nevşehirli Damad İbrahim Paşa Kolleksiyonundaki 50-Damad-7 Envanter numaralı Kur'an-ı Kerimin Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 66-83.

Solak, O. N. (2008). *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Bulunan Bazı Delâilü'l-Hayrât'lardaki Tasvirler* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Sothebys. (t.y.). İnce halılar ve kilimler de dahil İslam dünyası ve Hindistan sanatları part 11. https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2023/arts-of-the-islamic-world-and-india-including-fine-rugs-and-carpets/an-illuminated-quran-leaf-in-maghribi-script-on adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Şahin, C. (2011). *Bursa Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde Sergilenen Tezhipli Yazmalar* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Şen, Z. (2014). Hz. Osman Döneminde İstinsah Edilen Mushafların Akıbeti. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 31-50. https://doi.org/10.17120/omuifd.87156

Şulul, K. (2017). Cem'ü'l-Kur'ân (Kur'ân-ı Kerîm'in Mushaf Haline Getirilmesi). *Siyer Araştırmaları Dergisi*, (1), 11-55.

Tanındı, Z. (1986). 13-14. Yüzyılda Yazılmış Kur'anların Kanuni Zamanında Yenilenmesi. *Topkapı Sarayı Yıllık I.*

Tanındı, Z. (2009). Başlangıçtan Osmanlı'ya Tezhip Sanatı, *Hat ve Tezhip Sanatı* (Ed.Ali Rıza Özcan),. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Google Arts & Culture. (t.y.) https://artsandculture.google.com/asset/page-of-sudani-script/KAHJYCa5uYm6wQ?hl=en adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Tanındı, Z. (2010). *Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipler, 1400. Yılında Kur'an-ı Kerim.* Promat Basım Yayın San ve Tic.A.Ş.

Tanrıver Celasin, A. (2007). *Türk Tezhip Sanatında XVI. Yüzyıl Mushaf Gülleri* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Tanrıver Celasin, A. (2013a). Tezhip Sanatında Emevî Dönemi Sûrebaşı Bezemelerinin Yeri. *Art-e Sanat Dergisi, 6*(12), 120-138.

Tanrıver Celasin, A. (2013b). XVI. Yüzyıl Mushaf Güllerinin Süleymaniye Kütüphanesi'nde Bulunan Üç Kur'an-ı bKerim Kapsamında İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 101-117.

Taş, Ş. B. (2022). *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 17. Yüzyıl Mushaflarında Güller* [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. https://acikerisim.uludag.edu.tr

Taşkale, F. (1994). *Tezhip Sanatının Kullanım Alanları* [Sanatta yeterlilik tezi, Mimar Sinan Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Taşkale , F. (2000). Kur'an-ı Kerim'de Açan Çiçekler. *M. Uğur Derman 65. Yaş Armağanı*, Sabancı Üniversitesi.

Taşkale, F. (2009). 20 . Yüzyıl Tezhip Sanatı, Ali Rıza Özcan (ed), *Hat ve Tezhip Sanatı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Taşkale, F. (2010). Gelenekten Geleceğe Tezhip Sanatına Bir Yolcuuluk. *İSMEK El Sanatları*, (9), 6-7.

Taşkale, F., ve Gündüz, H. (2021). Yazı ve Tezhip Şaheserleri Bir Kur'an-ı Kerim. *Antik Dekor Dergisi*, (73), 36-40.

TDK Sözlükleri. (t.y.). Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr/ adresinden 30 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Tekin, B. B. (2008). *Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı* [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Tekiş, E., Toktaş, P. ve Emlak, S. (2022). Tapu ve Kadastro Arşivinde XVI. Yüzyıla Ait İki Vakfiyenin Tezyinatı. *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, 15*(29), 27-49. https://doi.org/10.21602/sduarte.1080037

Temiz, M. (2021). Tezhip Sanatındaki Üslupları İncelerken Kullanılması Gereken Metodlar ve Tasnifler. *Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, (4), 6-33.

Temurçin, N. G. (2016). *Memlük Dönemi Tezhip Sanatının İncelenerek Günümüz Tezhip Sanatında Yorumlanması* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

The Met. (2004). Kur'an-ı Kerim'den bir bölüm. https://www.metmuseum.org/art/collection/search/454664?pos=4 adresinden 16 Kasım 2023 tarihinden alınmıştır.

The Schoyen Collection. (t.y.). Magrebi Yazısı Kur'an. https://www.schoyencollection.com/palaeography-collection-introduction/arabic-script/maghrebi-script/ms-4593 adresinden 16 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Tığlı, A. (2016). Vahid Paşa Kütüphanesi 1326 No'lu El Yazması Kur'an-ı Kerim Hakkında Bazı Mülahazalar. *İslam Medeniyeti Araştırma Dergisi, 1*(4), 643-658.

Toğrul, B. (2017). *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Sülüs Levhaların Tezhip Özellikleri* [Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Tuna, N. (2015). *Mevlânâ Dergâhı'ndaki Tezhipli Mesnevîler* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. https://dosyalar.semazen.net/Tezler/407239.pdf

Tuncel, M. (2002). *Osmanlı Tezhip Sanatında Barok-Rokoko Üslubu* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Turan, H., ve Er, Z. (2020). Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'ndeki Mecmû'a-i Ed'iye ve Tasvirleri. *Varlıklar Dergisi*, (53), 163-179. https://doi.org/10.16971/vakiflar.591068

Turan, O. (2003). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyetleri.* Ötügen.

Turgut, A. Y. (2003). *18. Yy Tezhip Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Turgut, A. Y. (2018). *Türk Tezhip Sanatı Tarihinde Yenilikçi Yorumlar* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Türkçe Ku'ran Mealleri. (t.y.). Rahman Suresi 68. Ayet. https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=55&ayet=68#:~:text=O%20iki%20cennetin%20ikisinde%20de,hurma%20ve%20e%C5%9Fsiz%2Dnar%20vard%C4%B1r adresinden 23 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.

Türkmen, A. (2011). *XVI. Asıra Ait Bir Mushafın Üslûp, Desen, Motif Açısından Tezyînî Ögeleri İle Tahlil Edilmesi* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. https://avesis.marmara.edu.tr

Unustası, M. (2010). *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim.* Antik AŞ Kültür Yayınları.

Ural, F. (2020). *Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesindeki Müzehhep Serlevhalı Yazmaların Tezhip Sanatı Açısından Değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. https://acikerisim.sakarya.edu.tr

Urvasızoğlu, G. (2017). *Manisa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan İki Adet Delâilü'l Hayrâtın Kitap Sanatları Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Uzun, Y. (2021). Mushafların Gelişim Süreci. *Tefsir Araştırmaları Dergisi, 5*(1), 383-425. https://doi.org/10.31121/tader.856889

Ünal, N. (2018). *Yavuz Sultan Selim Devri 1517 Tarihli, (16. yy), Tiem (Türk İslam Eserleri Müzesi) de Bulunan 224 Envanter Numaralı Kur'an-ı Kerim'in Tezhip Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://acikerisim.msgsu.edu.tr

Üstün, A. (1990). *Hilye-i Saâdet Levhalarının Geleneksel Türk El Sanatları (Tezhib) Açısından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Yargıcı, K. (2018). *Dede Korkut-Bamsı Beyrek*. https://www.behance.net/gallery/68063585/Dede-Korkut-Bamsi-Beyrek?tracking_source=search_projects&l=5 adresinden 14 Ocak 2023 tarihinde alınmıştır.

Yazıcı, N. (2015). *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde Bulunan Mihrişah Sultana Ait Vakfiyelerin Hat, Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr

Yerlikaya, D. (2010). *Sakıp Sabancı Üniversitesi, Sabancı müzesi Kolleksiyonundaki El Yazması Kur'an-ı Kerimlerin Tezhip Yönünüden İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://acikerisim.msgsu.edu.tr

Yıldırım, M., ve Öz, E. (2013). Millet Kütüphanesinde Bulunan"Şerh-i Kitâb-ı Sibeveyh" İsimli Yazma Eserin Tezhip Açısından İncelenmesi. *21. Yüzyıl da Eğitim ve Toplum Dergisi, 2*(4), 45-71.

Yıldırım, M., ve Özdemir , H. (2021). Konya Mevlânâ Müzesi'nde Bulunan XIII. Yüzyıla Ait Üç Adet Kur'an-ı Kerimin Tezhip Sanatı Açısından İncelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Nigarhane Dergisi, 1*(1), 42-60. http://dx.doi.org/10.54496/nigarhane.2021.5

Yılmaz, A. (2003). Hat Sanatında Hareke ve Noktalamanın Tarihi Seyri. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* (19), 49-86.

Yılmaz, A. (2013a). Endülüs ve Mağrib'te Kufi Hattının Tarihi Gelişimi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergis*i, (29), 121-139.

Yılmaz, A. (2013b). Endülüs ve Mağrip Hattatları. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (30), 159-190.

Yılmaz, E., ve Şimşek, R. (2019). Tezhip ve Tezhip'te Kullanılan Motif ve Teknikler. *BEÜ SBÜ Dergisi*, *8*(2), 592-604.

Yılmaz, N. G. (2016). Kağıda İşlenen Sanat: Tezhip. http://www.azizmsanat.org/2016/06/13/kagida-islenen-sanat-tezhip-nur-gozde-yilmaz/ adresinden 2 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Yurtseven, S. (2014). *II. Bâyezîd İçin Yazılan Şeyh Hamdullah Mushaf-ı Şerîf'inin Tezyinat Bakımından İncelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. https://acikerisim.fsm.edu.tr

Yücel, H. (2021). Ayet Numaralarının Mushafa Ekleniş Amacı Üzerine. *Dini Araştırmalar, 24*(61), 375-426. https://doi.org/10.15745/da.1001896

Zürkânî, M. (1408/1988). *Menâhi'l-irfân fî -ulûmi'l-Kur'an.* Dâru'l-fikr.

pbs twimg. (t.y.). https://pbs.twimg.com/media/F95_3apXcAAlcuK?format=jpg&name=medium adresinden 11 Mart 2024 tarihinde alınmıştır.

https://tr.pinterest.com/pin/824651381747760940/ adresinden 17 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.